Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės ES valstybėse narėse

II dalis – socialinė padėtis

Vertimas nepatvirtintas

ATSAKOMYBĖS APRIBOJIMAS. Šioje ataskaitoje pateiktus duomenis ir informaciją pateikė COWI ir Danijos žmogaus teisių institutas. Už išvadas ir nuomones atsako FRA.

Atsakomybės apribojimas:
Jei kiltų klausimų dėl šio vertimo, žiūrėkite tekstą anglų kalba, kuris yra dokumento originalas ir oficiali dokumento versija.

Vertimas nepatvirtintas

Daugiau informacijos apie Europos Sąjungą yra internete (http://europa.eu).

FRA – Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra
Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
tel. +43 158030-0 – faksas +43 158030-699
info@fra.europa.eu – fra.europa.eu

TK-30-09-002-LT-N

© Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, 2009

Leidžiama dauginti, nurodžius šaltinį (išskyrus komerciniais tikslais).

Pratarmė

2008 m. gruodžio 18 d. JT Generalinė Asamblėja išklausė ryžtingą deklaraciją, kurią Europos Sąjungos vardu parengė Prancūzija ir Nyderlandai ir kurią bendrai parėmė šešiasdešimt šešios šalys iš visų regionų. Joje raginama dekriminalizuoti homoseksualumą visose pasaulio šalyse ir pasmerkti žmogaus teisių pažeidimus, pagrįstus seksualine orientacija ar lyties tapatybe.

Europos Sąjungoje pagal EB sutarties 13 straipsnį draudžiamas bet koks diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos, o ES pagrindinių teisių chartija yra pirmoji tarptautinė žmogaus teisių chartija, kurioje aiškiai vartojama sąvoka „seksualinė orientacija“. Teisinis tyrimas, kurio ataskaitą paskelbėme 2008 m. birželio mėn., rodo, kad aštuoniolika valstybių narių jau užtikrina pakankamai visapusišką apsaugą nuo diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos, o 2008 m. liepos mėn. Europos Komisija pasiūlė užtikrinti stipresnę visą ES aprėpiančią apsaugą nuo diskriminavimo bet kokiu pagrindu.

Tačiau socialinė padėtis kelia rūpestį. Pastaraisiais metais nemaža įvykių ES valstybėse narėse, kaip antai „Pride“ paradų uždraudimas, politikų neapykanta persunktos kalbos ir nepakantūs religinių vadovų pareiškimai, sukėlė nerimą ir įžiebė naujų diskusijų apie homofobijos ir lesbiečių, gėjų, biseksualų, transseksualų ir translyčių žmonių diskriminavimo mastą Europos Sąjungoje. Tokie įvykiai paskatino Europos Parlamentą 2005 m. priimti rezoliuciją, kurioje pasmerkta homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos.

Po dvejų metų, 2007 m. vasarą, Europos Parlamentas paprašė naujai įkurtos Pagrindinių teisių agentūros parengti visas ES valstybes nares aprėpiančią išsamią palyginamąją ataskaitą apie padėtį homofobijos ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos srityje. Atsižvelgusi į tai, 2007 ir 2008 m. Agentūra įgyvendino didelio masto teisinių ir socialinių tyrimų projektą.

Ši iš dviejų dalių – teisinės ir socialinės analizės – sudaryta ataskaita teikiama Europos Parlamentui ir jo Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetui kaip veiksmų, kurių reikia imtis siekiant gerbti, ginti ir remti pagrindines LGBT teises visoje ES, įrodymas.

Šiame leidinyje pateikta socialinė analizė pagrįsta duomenimis ir kontekstine informacija, pateikta visų ES valstybių narių šalių ataskaitose. Vietoje apklausus LGBT NVO, lygybės įstaigas ir valdžios institucijas visose valstybėse narėse ir atlikus suinteresuotųjų šalių tyrimą, kuriam panaudotas klausimynas, surinkta unikalios medžiagos. Be šių naujų duomenų, rengiant antrąją mūsų ataskaitos dalį – išsamią socialinę analizę, kuri papildo 2008 m. birželio mėn. paskelbtą FRA teisinę analizę, – išsamiai išnagrinėti atlikti moksliniai tyrimai ir Eurobarometro tyrimai.

Vertimas nepatvirtintas

Darbas rodo, kad dabartinė lesbiečių, gėjų, biseksualų, transseksualų ir translyčių žmonių padėtis žmogaus teisių atžvilgiu nėra patenkinama. Dauguma LGBT patiria diskriminavimą, patyčias ir priekabiavimą, ir, kas kelia didesnį nerimą, taip pat nustatyta, jog pasitaiko fizinių užpuolimų. Mokyklose kalbant apie gėjus ir lesbietes vartojami menkinantys žodžiai. Priekabiavimas darbo vietoje gali pasireikšti kiekvieną dieną. Užmezgusieji santykius dažnai stokoja galimybės pasirūpinti vienas kitu kaip visaverčiai pagal įstatymus pripažįstami partneriai. Globos namuose retai kada suvokiami LGBT poreikiai. Esant tokioms aplinkybėms, „nematomumas“ tampa išgyvenimo strategija. Europos Sąjungoje, kuri remiasi vienodo požiūrio ir nediskriminavimo teisės aktų principais, tai nepriimtina.

Ką reikia daryti?

Siekiant veiksmingai kovoti su pagrindinių teisių pažeidimais, pirma, būtinas tvirtas politinis įsipareigojimas laikytis vienodo požiūrio ir nediskriminavimo principų. ES ir nacionaliniai politiniai lyderiai turi užimti tvirtą poziciją prieš homofobiją ir LGBT bei translyčių žmonių diskriminavimą, taip prisidėdami prie teigiamų visuomenės požiūrio ir elgsenos pokyčių.

Antra, reikia gerų žinių apie padėtį, kurios būtų pagrįstos išsamiais duomenimis, pagal kuriuos būtų plėtojama įrodymais pagrįsta politika ir priemonės. Šis tyrimas – svarbus teigiamas žingsnis šia kryptimi. Tačiau lygybės institucijoms ir kitoms specializuotoms įstaigoms daugumoje valstybių narių vis dar reikia sukurti duomenų rinkimo mechanizmus, remti mokslinius tyrimus ir aktyviai skatinti LGBT žengti pirmyn ir teikti skundus dėl diskriminavimo apraiškų.

Šioje ataskaitoje pateiktos nuomonės suteikia ES institucijoms ir valstybėms narėms, kaip reikalauja mūsų reglamentas, reikalingą pagalbą ir patirtį, kad padėtų joms visapusiškai gerbti pagrindines teises, kai jos pagal savo atitinkamą kompetenciją imasi priemonių ar nustato veiklos kryptis.

Baigdamas norėčiau padėkoti Agentūros darbuotojams, *Danijos žmogaus teisių instituto* projekto vadovei Caroline Osander, *COWI* projekto vadovui Mikael Keller ir konsultantui Mads Ted Drud-Jensen už jų darbą.

Morten Kjaerum
Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros direktorius

Vertimas nepatvirtintas

Turinys

PRATARMĖ **3**

TURINYS **5**

SANTRAUKA **6**

NUOMONĖS **16**

ĮVADAS **22**

Terminų ir sąvokų paaiškinimas **24**

Metodika **28**

I DALIS: LESBIETĖS, GĖJAI, BISEKSUALAI IR TRANSSEKSUALAI/TRANSLYČIAI ŽMONĖS EUROPOS SĄJUNGOJE **30**

Požiūris į LGBT **30**

Neapykantos nusikaltimai ir neapykantą kurstančios kalbos **41**

Susirinkimų laisvė **59**

Darbo rinka **65**

Švietimas **78**

Sveikata **86**

Religinės institucijos **94**

Sportas **98**

Žiniasklaida **102**

Prieglobstis **107**

Daugeriopa diskriminacija **113**

II DALIS. TRANSLYČIAI ŽMONĖS: SPECIALIEJI KLAUSIMAI **120**

IŠVADOS **140**

1 priedas. Šalių ataskaitų autoriai **143**

2 priedas. Elektroninis suinteresuotųjų šalių klausimynas **146**

Vertimas nepatvirtintas

Santrauka

Pagrindinė informacija

Vienodo požiūrio principas – pagrindinė Europos Sąjungos vertybė. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija – pirmasis tarptautinis žmogaus teisių dokumentas, kuriame atvirai draudžiama diskriminacija dėl „seksualinės orientacijos“, kaip nustatyta 21 straipsnio 1 dalyje:

„Draudžiamas bet koks diskriminavimas lyties, rasės, odos spalvos, etninės ar socialinės kilmės, genetinių požymių, kalbos, religijos ar tikėjimo, politinių ar kitokių įsitikinimų, priklausomybės nacionalinei mažumai, turto, gimimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos pagrindu.“

Pagal Amsterdamo sutartį ES teisinės priemonės šiuo atžvilgiu buvo sutelktos į diskriminavimo dėl tautybės ir lyties prevenciją. Pagal Amsterdamo sutarties 13 straipsnį Bendrijai suteikti nauji įgaliojimai kovoti su diskriminacija dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos. Todėl kovos su diskriminacija srityje priimtos dvi naujos EB direktyvos – Rasinės lygybės direktyva ir Užimtumo lygybės direktyva. Tačiau apsauga nuo diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos numatoma tik Užimtumo lygybės direktyvoje užimtumo ir darbo srityje.

2007 m. birželio mėn. Europos Parlamentas paprašė Pagrindinių teisių agentūros parengti išsamią palyginamąją ataskaitą apie situaciją homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos srityje Europos Sąjungos valstybėse narėse, siekiant padėti Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetui svarstant, ar būtina priimti direktyvą, kuri apimtų visus EB sutarties 13 straipsnyje išvardytus diskriminavimo pagrindus ir būtų taikoma visoms Rasinės lygybės direktyvoje 2000/43/EB nurodytoms sritims. Šios sritys – tai švietimas, socialinė apsauga, sveikatos priežiūra ir galimybės naudotis prekėmis ir paslaugomis.

Atsižvelgusi į tai, Agentūra parengė ir 2007 m. gruodžio mėn. pradėjo įgyvendinti didelį projektą, sudarytą iš dviejų dalių, remiantis jos socialine teisine tarpdisciplinine metodika. 2008 m. birželio mėn. paskelbtoje pirmojoje dalyje pateikta išsami palyginamoji teisinė padėties Europos Sąjungos valstybėse narėse analizė. Palyginamoji teisinė analizė pagrįsta 27 nacionaliniais teisiniais tyrimais, kurie apima visas ES valstybes nares ir kurie parengti remiantis FRA pateiktomis išsamiomis gairėmis. Antroji dalis, t. y. šis leidinys, – išsami palyginamoji socialinė analizė, pagrįsta visoje Europos Sąjungoje turimais duomenimis, taip pat vietoje atliktais tyrimais, kuriuos sudarė susijusių pagrindinių dalyvių apklausos ir apskritojo stalo diskusijos, ir kuriuos atliko Danijos žmogaus teisių institutas (DIHR) ir tarptautinė konsultacinė įmonė COWI.

Vertimas nepatvirtintas

Visiškai tikslus šioje ataskaitoje aptariamų klausimų sąrašas būtų „homofobija, transfobija ir diskriminacija dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ir lyties išraiškos“. Visų šių sąvokų apibrėžtys pateiktos skirsnio „Įvadas ir sąvokos“ dalyje „Sąvokų paaiškinimas“. Kai būtina tiksliai perteikti prasmę, vartojamos visos šios sąvokos. Tačiau, stiliaus paprastumo dėlei, paprasčiausiai manoma, kad ataskaitos dalyse vartojamos sąvokos „homofobija“ ir „diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos“ apima visas šias sritis; kartais šias kitas sritis taip pat apima ir sąvoka „homofobija ir susiję klausimai“.

Vertimas nepatvirtintas

1. Pagrindinės išvados

Dabartinė lesbiečių, gėjų, biseksualų, transseksualų ir translyčių (LGBT) žmonių socialinė padėtis kelia problemų Europos Sąjungai. Lesbietės, gėjai, biseksualai, transseksualai ir translyčiai žmonės patiria diskriminaciją, patyčias ir priekabiavimą visoje Europos Sąjungoje. Tai dažnai įgauna žeminančių pareiškimų, pravardžiavimo ir įžeidimų ar plūdimo, ir taip pat, kas kelia didesnį rūpestį, žodinių ir fizinių užpuolių formą. Kaip parodė 2008 m. liepos mėn. atlikto Eurobarometro diskriminacijos tyrimo rezultatai, vidutiniškai daugiau kaip pusė ES piliečių mano, kad diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos yra plačiai paplitęs jų šalyje.

Mūsų tyrimas taip pat rodo, kad savo kasdieniame gyvenime LGBT susiduria su *homofobija* – iš prietarų kylančia neracionalia homoseksualumo ir lesbiečių, gėjų ir biseksualų baime ir bjaurėjimuosi jais. Translyčiai žmonės panašiu būdu susiduria su *transfobija*.

Diskriminacija, homofobija ir transfobija veikia LGBT gyvenimą ir pasirinkimus visose socialinio gyvenimo srityse. Nuo ankstyvųjų metų girdėdami mokykloje gėjams ir lesbietėms apibūdinti vartojamus menkinančius žodžius, jie išmoksta likti nematomais; jie dažnai patiria priekabiavimą ir diskriminaciją darbo vietoje; daugumoje šalių jie negali užtikrinti tarpusavio santykių kaip teisinės partnerystės; jie retai mato teigiamą LGBT įvaizdį žiniasklaidoje; kreipdamiesi dėl savo ar savo partnerio gydymo, jie nesiryžta atskleisti savo tapatybės aplinkoje, kurioje savaime suprantamu dalyku laikomas heteroseksualumas; globos namuose jų poreikiai retai kada suprantami ir suvokiami. Ir kai jie, kaip pabėgėliai, prašo prieglobsčio trečiosiose šalyse dėl persekiojimo dėl jų seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės, jais dažnai netikima arba, ir tai kur kas blogiau, jie paprasčiausiai

nepriimami, net jei šalyje, iš kurios jie pabėgo, homoseksualumas laikomas nusikaltimu.

Diskriminacijos, homofobijos ir transfobijos baimė papildomai skatina LGBT „nematomumą“ daugumoje Europos šalių ir įvairiuose socialiniuose sluoksniuose. Suvokdami pavojų patirti diskriminaciją, LGBT dažnai pasirenka „nematomumą“ savo „išlikimo strategija“. Tai prisideda prie to, kad skundų dėl diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ar lyties išraiškos skaičius Europos Sąjungoje yra nedidelis, palyginti su skundų dėl diskriminavimo kitu pagrindu skaičiumi.

Tam tikri skirtumai tarp valstybių narių

Tam tikrose valstybėse narėse būta kliūčių, kurias sudarė valdžios institucijos arba „priešpriešinių demonstracijų“ dalyvių išpuoliai, pagrindinei teisei į susirinkimų laivę. Apie tokius incidentus pranešta penkiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje). Be to, šiose ir dar šešiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Čekijoje, Kipre, Vengrijoje, Italijoje ir Maltoje) raginimai suteikti LGBT daugiau teisių nuolatos sukelia neigiamą tam tikrų politikų ir religinių institucijų ar grupių atstovų atsaką.

Tačiau kitose valstybėse narėse LGBT organizacijos rengė „Pride“ renginius, kuriuose dažnai dalyvavo vyriausybės ministrai, politinės partijos, o tam tikrais atvejais ir religinės organizacijos: **Nyderlanduose** 2008 m. „Canal Pride“ parade Amsterdame dalyvavo trys ministrų kabinetui atstovavę vyriausybės ministrai ir Amsterdamo meras; **Austrijoje** tarp 120 000 2008 m. „Pride“ parado dalyvių buvo Vienos miesto lygybės įstaigos atstovų; **Švedijoje** ES reikalų ministrė atidarė 2008 m. Stokholmo „EuroPride“ festivalį, kuris pritraukė per 80 000 dalyvių, įskaitant ir šalies Liuteronų Bažnyčios atstovus; **Ispanijoje** 2008 m. Madrido „Pride“ parade dalyvavo lygybės ministrė ir šimtai tūkstančių dalyvių iš visos Europos; **Prancūzijoje** 2008 m. „Gay Pride“ parade Paryžiuje dalyvavo per pusę milijono žmonių, įskaitant Paryžiaus merą.

Kitas klausimas, kuris jau išnagrinėtas FRA atliktame teisiniame tyrime, susijęs su skirtumais tarp valstybių narių dėl partnerystės teisių. Keturiolika valstybių narių (Austrija, Bulgarija, Kipras, Estija, Graikija, Vengrija[1], Airija, Italija, Latvija, Lietuva, Malta, Lenkija, Rumunija ir Slovakija) nesuteikia LGBT jokių partnerystės teisių, bet trys valstybės narės (Belgija, Nyderlandai ir Ispanija) suteikė vienos lyties asmenų poroms visas santuokos teises. Partnerystės teisių stoka reiškia, kad vienos lyties asmenų poros stokoja galimybių pasinaudoti tam tikromis teisėmis ir pranašumais, kuriais naudojasi priešingų lyčių atstovų poros.

Didelių skirtumų tarp ES valstybių narių taip pat yra ir visuomenės nuomonės apie LGBT ir su jais susijusius klausimus atžvilgiu. Pavyzdžiui, per 2006 m.

[1] Vengrija rengė teisės aktą, kuriame buvo numatyta galimybė registruoti dviejų tos pačios lyties asmenų partnerystę, bet 2008 m. gruodžio mėn. Vengrijos konstitucinis teismas jį panaikino.

Vertimas nepatvirtintas

atliktą Eurobarometro diskriminacijos tyrimą nustatyta, kad dauguma Nyderlandų (82 %), Švedijos (71 %) ir Danijos (69 %) gyventojų pritaria vienos lyties asmenų santuokai, o Rumunijoje (11 %), Latvijoje (12 %) ir Kipre (14 %) tokių yra tik nedidelė mažuma. Be to, pvz., Nyderlanduose, turėdami homoseksualų kaimyną, gerai jaustųsi 91 % gyventojų, o Rumunijoje tokios nuomonės laikėsi tik 36 % gyventojų. 2008 m. atlikto Eurobarometro diskriminacijos tyrimo, kuriame naudota dešimties balų palankumo skalė, rezultatai panašūs: palankiausiai homoseksualo kaimynystės atžvilgiu nusiteikę respondentai Švedijoje (9,5 balo), Nyderlanduose ir Danijoje (9,3 balo), bet Bulgarijoje (5,3 balo), Latvijoje (5,5 balo) ir Lietuvoje (6,1 balo) nustatytas palankumo lygis gerokai žemesnis.

Tam tikri skirtumai valstybėse narėse

Taip pat verta paminėti skirtumus ***pačiose*** valstybėse narėse, kuriuos atskleidė Eurobarometro tyrimas. Jie susiję su: 1) turinčiaisiais neigiamą požiūrį į LGBT (pvz., vyresnio amžiaus žmonių požiūris labiau neigiamas nei jaunimo, vyrų labiau nei moterų, mažiau išsilavinusiųjų labiau nei gerai išsilavinusiųjų); 2) situacijomis, kuriose į LGBT paprastai žiūrima labiau neigiamai (pvz., kai rūpinamasi arba mokomi vaikai, arba LGBT kaip artimi giminaičiai sukelia priešiškesnę reakciją negu kaip draugai ar gydytojai); ir 3) labiausiai nukenčiančiais nuo neapykantos nusikaltimų ir patyčių (pvz., jaunimas labiau nei vyresnio amžiaus žmonės).

Požiūris į LGBT

Kaip rodo Eurobarometro tyrimas, požiūris į LGBT ES valstybėse narėse gerokai skiriasi, priklausomai nuo sąlygų, kuriose atsiduria LGBT. Teigiamiausi rezultatai gaunami, kai žmonių klausiama, ar jie norėtų gyventi kaimynystėje su homoseksualu. Labiausiai neigiami rezultatai išryškėja užduodant klausimą, ar homoseksualams turėtų būti leista įsivaikinti vaikus.

Šalyse, kuriose egzistuoja stipri įstatymų bazė dėl LGBT teisių, įskaitant teisę į teisinę partnerystę, apsaugos, bendras požiūris į LGBT paprastai būna teigiamesnis.

Neigiamas požiūris į translyčius žmones yra gerokai stipresnis nei neigiamas požiūris į lesbietes, gėjus ir biseksualus.

Neapykantos nusikaltimai ir neapykantą kurstančios kalbos

Homofobiški neapykantos nusikaltimai veikia LGBT įvairiais būdais. Žodinė agresija – dažniausiai pasitaikanti neapykantos pakurstytų incidentų rūšis, ir tai paprastai nutinka viešose vietose. Jauni žmonės puolami dažniau nei kitos amžiaus grupės (įskaitant patyčias mokykloje), o lesbietėms ir biseksualioms moterims gresia didesnis seksualinių išpuolių ar išpuolių privačioje aplinkoje pavojus nei gėjams ar biseksualiems vyrams. Nusikaltėliai paprastai būna į

Vertimas nepatvirtintas

grupes susibūrę jaunuoliai. Pastaraisiais metais būta keleto mirtimi pasibaigusių išpuolių prieš translyčius žmones atvejų.

Nepakankamas pranešimo apie nusikaltimus lygis yra pagrindinis homofobiškų ir transfobiškų nusikaltimų bruožas – kaip ir visų kitų neapykantos nusikaltimų formų. Dauguma valstybių narių stokoja būtinų priemonių, skirtų pranešti apie tokius incidentus policijai, tokių kaip paties incidentą patyrusio asmens pranešimo apie incidentą formos arba informavimas pasitelkiant trečiąją šalį ar pagalbą. Daugumoje valstybių narių policijos pareigūnai nėra tinkamai išmokyti nustatyti neapykantos nusikaltimus ir juos tirti. Nepakankamą pranešimų apie nusikaltimus lygį taip pat paaiškina daugumos LGBT aukų nenoras atskleisti savo seksualinę tapatybę, dažnai dėl to, kad institucijos nesuvokia jų padėties arba nėra išmokytos spręsti su tokiais incidentais susijusius klausimus aukai paremti. Nepakankamas pranešimų apie nusikaltimus lygis yra rimta problema, nes dėl to oficialūs skaičiai neatskleidžia tikrojo problemos masto. Be to, ES atlikta mažai homofobiškų ar transfobiškų neapykantos nusikaltimų skaičių, pobūdžio, nusikaltėlių ar aukų tyrimų.

Kai kuriose valstybėse narėse problemų kelia išpuoliai LGBT susibūrimo vietose. Būta atvejų, kai nusiaubtos LGBT NVO patalpos, sudegintos kitos susitikimo vietos, pavojingai priekabiauta prie susitikimų dalyvių arba jie buvo užpulti.

Neapykantą prieš LGBT kurstančių kalbų pasitaiko, be kita ko, politinėse diskusijose dėl LGBT teisių arba per priešpriešines demonstracijas, rengiamas per viešuosius LGBT renginius, kaip antai „Pride“ paradai. Homofobiškų politinių ir religinių veikėjų pareiškimų pasirodo žiniasklaidoje. Tokiuose pasisakymuose LGBT dažnai vaizduojami kaip nenormalūs, nesveiki, nukrypę nuo normų, susiję su nusikaltimais, amoralūs ar trikdantys socialinį stabilumą.

Internetas, kaip platforma skelbti neapykantą kurstančius pareiškimus, kelia ypatingą rūpestį. Atliekant tyrimus vietoje, LGBT NVO ir nacionalinės lygybės įstaigos pabrėžė, kad dėl interneto pobūdžio nėra lengva rasti nusikaltėlius ar patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn.

Susirinkimų laisvė

LGBT naudojasi savo teise į susirinkimų laisvę kovodami su homofobija ir rengdami kampanijas už LGBT teises – ypač per „Pride“ paradus ar panašius susibūrimus ir renginius. Pastaraisiais metais organizuojant teisėtas taikias LGBT demonstracijas dėl uždraudimų ar administracinių kliūčių būta problemų Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje, nors LGBT NVO vėliau pavyko surengti renginius tose valstybėse narėse, išskyrus Lietuvą.

Tam tikrose valstybėse narėse valdžios institucijos negalėjo arba nenorėjo užtikrinti LGBT demonstracijų dalyvių apsaugos nuo priešpriešinių

Vertimas nepatvirtintas

demonstracijų dalyvių išpuolių. Per paskutinius penkerius metus tokio pobūdžio išpuolių būta Švedijoje, Estijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Čekijoje, Vengrijoje, Italijoje, Rumunijoje ir Bulgarijoje. Tokius incidentus dažnai lydėjo homofobiški vieši pareiškimai arba neapykantą kurstančios kalbos.

Tam tikrose valstybėse narėse LGBT NVO taip pat susidūrė su sunkumais, siekdami išsinuomoti patalpas politinei arba kultūrinei veiklai, o viešųjų LGBT diskusijų organizatoriai susidūrė su sunkumais, siekdami pasinaudoti kultūrinių ir politinių renginių vietomis.

Darbo rinka

Dėl LGBT nematomumo ir palyginti žemo užregistruotų skundų lygio sunku įvertinti tikrąjį homofobijos, transfobijos ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės mastą. Šį reiškinį iš dalies gali paaiškinti bendra žinių apie savo teises stoka, taip pat LGBT nenoras viešai pripažinti savo seksualinę orientaciją, lyties tapatybę ar lyties išraišką viešai nagrinėjant bylą teisme. Tačiau tyrimai ir NVO ataskaitos rodo, kad LGBT dažnai patiria homofobiją ir diskriminaciją darbe įvairiais būdais: tai tiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, patyčios, išjuokimas ir socialinis „išstūmimas“.

Dauguma darbo vietų nelaikomos „saugiomis“ LGBT darbuotojams. Nors duomenys atskirose šalyse skiriasi, tyrimai ir vietoje atliktos apklausos rodo, kad dauguma LGBT paprastai nenori atskleisti savo seksualinės orientacijos savo darbo vietoje.

Turima neigiama patirtis, diskriminacijos baimė, atleidimo rizika ir darbo aplinkos kokybė – visa tai daro įtaką LGBT apsisprendimui dėl atvirumo, ir esama įrodymų, kad seksualinės orientacijos slėpimas gali kenkti darbuotojų LGBT sveikatai ir gerovei.

Vienodo požiūrio ir įvairovės politikos užtikrinimas darbo vietoje ir sprendžiamasis vadovybės vaidmuo įgyvendinant tokią politiką lemia tai, ar LGBT laiko savo darbo aplinką saugia ir tolerantiška. Turimi įrodymai rodo, kad veiksmingi užimtumo lygybės teisės aktai skatina LGBT diskriminacijos atvejais oficialiai teikti skundus.

Švietimas

Apie tyčiojimosi iš LGBT ir priekabiavimo prie jų incidentus švietimo aplinkoje pranešama visoje Europos Sąjungoje. Plačiai paplitusi žodinė homofobija ir transfobija, o žodis „gėjus“ paprastai vartojamas menkinamąja prasme.

Patyčios ir priekabiavimas turi didelių pasekmių LGBT jaunimui, kenkia jų mokymosi rezultatams bei gerovei. Tokia patirtis gali lemti socialinę marginalizaciją, sveikatos sutrikimus arba pasišalinimą iš mokyklos. Atlikti

Vertimas nepatvirtintas

tyrimai ir pokalbiai su LGBT NVO rodo, kad mokyklų vadovybė nepakankamai kovoja su homofobija ir tyčiojimusi iš LGBT visoje Europos Sąjungoje. Tyrimai taip pat rodo, kad mokytojai stokoja informuotumo, paskatų, įgūdžių ir priemonių, kad galėtų atpažinti ir spręsti tokias problemas.

Kitas NVO iškeltas susirūpinimą keliantis klausimas – LGBT pripažinimo, dėmesio LGBT ir teigiamų LGBT įvaizdžių stoka švietimo srityje daugumoje ES valstybių narių, kuri prisideda prie informuotumo, jautrumo ir supratimo stokos, o tai papildomai skatina socialinę LGBT moksleivių izoliaciją. Mokytojai retai kada išmokyti, pasirengę ar linkę kalbėtis seksualinės tapatybės ir orientacijos klausimu.

Sveikatos priežiūra

Tam tikri per tyrimus surinkti įrodymai rodo, kad LGBT patiria diskriminaciją sveikatos priežiūros srityje. Neigiama patirtis, be kita ko, apima atvejus, kai seksualinė orientacija pateikiama kaip sutrikimas ar liga. Tačiau tikrąjį LGBT diskriminavimo sveikatos priežiūros srityje mastą sunku nustatyti, nes jie paprastai slepia savo seksualinę orientaciją.

Per tyrimus ir vietoje atliktas apklausas nustatyta ir teigiamų, ir neigiamų sveikatos priežiūros darbuotojų reakcijų tais atvejais, kai LGBT atskleidžia savo seksualinę orientaciją ar lyties tapatybę. Neigiamas požiūris į LGBT arba suvokimas, kad gali būti susidurta su tokiu požiūriu, gali paskatinti kai kuriuos LGBT vengti prašyti sveikatos priežiūros paslaugų.

Be to, didelį rūpestį kelia bendroji LGBT sveikatos būklė. Atliktuose tyrimuose homofobijos, transfobijos, priekabiavimo ar marginalizacijos patirtis susieta su bendrai prastesne psichine ir fizine LGBT sveikata. Apklaustos LGBT NVO ir valdžios institucijos nurodo didesnius prastos psichinės sveikatos, savižudybių ir piktnaudžiavimo psichotropinėmis medžiagomis rodiklius LGBT grupėje.

Galiausiai vienos lyties partnerių pripažinimo *„artimiausiu giminaičiu“* stoka sudaro sunkumų, kai norima gauti informacijos apie partnerio sveikatos būklę ir gydymą bei dalyvauti priimant sprendimus šiais klausimais, taip pat problemų dėl lankymo ligoninėje.

Religinės institucijos

Religinių institucijų reakcija į LGBT ir jų teises gerokai skiriasi. Keliose valstybėse narėse Bažnyčios atstovai aktyviai dalyvauja politinėse diskusijose dėl LGBT teisių, dažnai telkia jėgas prieš tokių teisių įtvirtinimą ir ragina, kad jos nebūtų priimtos. Tam tikrais atvejais religinės grupės taip pat agitavo prieš LGBT renginius. Religinės institucijos, kaip darbdaviai, retkarčiais

Vertimas nepatvirtintas

pasinaudodavo kovos su diskriminacija teisės aktų išimtimis LGBT darbuotojų atžvilgiu.

Kita vertus, taip pat yra religinių institucijų ir organizacijų, kurios užmezga ryšius su LGBT, pavyzdžių.

Sportas

Homofobija pasireiškia sporto srityje, ir panašu, kad atviras prisipažinimas esant LGBT sporto srityje kelia didelių sunkumų. Homofobija pasireiškia įvairiais būdais – ir aistruolių aplinkoje, ir tarp sportininkų, ir kai vartojama homofobiška kalba priešininkams ar teisėjams išjuokti.

Svarbus sporto srityje nustatytas faktas – didelė LGBT matomumo stoka. Manoma, kad LGBT galimybės „atsiskleisti“ sporte yra menkos, nes kyla homofobijos, priekabiavimo grėsmė arba pavojus būti atstumtiems savo klubo narių.

LGBT NVO Ispanijoje ir Jungtinėje Karalystėje pažymi, kad sporto asociacijos kovoje su diskriminacija homofobijai skiria nepakankamą dėmesį, ypač jeigu lyginti su pastangomis kovoti su rasizmu sporte.

Žiniasklaida

Tam tikrų valstybių narių žiniasklaidoje vis dar galima rasti homofobiškų pasisakymų, o homoseksualumas įvairiu laipsniu tebelaikomas tabu. LGBT stokoja matomumo žiniasklaidoje visoje ES, nors gėjai labiau matomi nei lesbietės ar translyčiai žmonės.

LGBT taikomi įvairių formų žiniasklaidos stereotipai. Pusiau erotiškų iliustracijų naudojimas straipsniuose LGBT itin rūpimais klausimais skatina tikėti prietarais ir sustiprina mintį, kad seksualinė orientacija tėra susijusi su seksualine veikla ir pasirinkimais. Žurnalistams Europos Sąjungoje būtų naudinga geriau suprasti LGBT klausimus, kad jų pranešimai būtų reprezentatyvūs ir subalansuoti.

Tačiau taip pat esama įrodymų, kad padėtis lėtai keičiasi, ir kai kuriuose tyrimuose jau pastebėta, kad ES žiniasklaidoje daugėja atvejų, kai LGBT ir su jais susiję klausimai pateikiami taikant įvairesnį ir labiau informuotą požiūrį.

Prieglobstis

Nors visos valstybės narės pripažįsta persekiojimą dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės svariu pagrindu prieglobsčiui suteikti, daugumoje valstybių narių prieglobsčio prašymo pateikimo procedūros tebėra neaiškios.

Vertimas nepatvirtintas

Prieglobsčio prašymo procese LGBT susiduria su ypatingais sunkumais, nes gali būti sunku atvirai pateikti valdžios institucijoms intymią, seksualinio pobūdžio arba uždrausta laikomą informaciją. Be to, personalas dažnai nepripažįsta šio sunkumo, į kurį taip pat dažnai neatsižvelgiama ir apklausos metoduose. Pabėgėlio statusui nustatyti naudojamos institucijų žinios apie LGBT sąlygas kilmės šalyje dažnai būna minimalios.

Keleto LGBT prieglobsčio prašytojų prašymai buvo atmesti, nes jų tvirtinimas dėl homoseksualios orientacijos palaikytas nepatikimu arba manyta, kad jie gali „privačiai“ gyventi kaip homoseksualai (t. y. neatskleisti orientacijos) savo kilmės šalyje.

LGBT prieglobsčio prašytojai sulaikymo centruose stokoja informacijos ir gali patirti socialinę izoliaciją bei būti skriaudžiami dėl savo seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

Daugeriopa diskriminacija

LGBT grupę sudaro įvairūs žmonės ir jie gali būti diskriminuojami dviem ar daugiau pagrindų. Neįgalumo, senatvės ir priklausymo etninei arba religinei mažumai bei LGBT tapatybės derinys gali padidinti diskriminacijos ir atskirties mastą.

Etninėms mažumoms gresia diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės savo etninės mažumos bendruomenėse ir diskriminavimas dėl rasės ar etninės kilmės LGBT bendruomenėje.

Neįgalūs LGBT gali patirti *„aseksualizavimą“* iš, be kita ko, prižiūrėtojų ir pačios LGBT bendruomenės narių. Be to, LGBT susibūrimo vietų, barų ir susitikimo vietų neprieinamumas sudaro fizines kliūtis neįgaliems LGBT, bandantiems dalyvauti LGBT bendruomenės gyvenime.

Kai kurie priežiūros įstaigose ir senyvo amžiaus žmonių pensionatuose esantys LGBT susiduria su socialine izoliacija ir darbuotojų bei kitų prižiūrimų asmenų stereotipų taikymu.

Translyčiai žmonės

Translyčiai žmonės – tai žmonės, kurių lyties tapatybė skiriasi nuo gimimo lyties, ir žmonės, kurie nori vaizduoti savo lyties tapatybę kitokiais nei gimimo lyčiai būdingi būdais. Prie šios grupės taip pat priskiriami žmonės, kurie pateikia save priešingai lūkesčiams, siejamiems su gimimo lyties vaidmeniu, ar pasitelkdami drabužius, aksesuarus ar kosmetika, ar keisdami kūną. Tai, be kita ko, apima translyčius žmones, kurių tapatybė svyruoja tarp vyriškosios ir moteriškosios, transseksualus, transvestitus ir persirengėlius kitos lyties drabužiais.

Vertimas nepatvirtintas

Translyčiams žmonėms gresia transfobija ir diskriminavimas dėl jų lyties tapatybės ir išraiškos, nebūtinai dėl jų seksualinės orientacijos. Translyčiai žmonės gali būti heteroseksualūs, homoseksualūs arba biseksualūs.

Translyčių žmonių diskriminacija pasireiškia visose rengiant šią ataskaitą tirtose srityse, ir jie ypač nukenčia nuo neapykantos nusikaltimų ir neapykantą kurstančių kalbų. Labiau pasireiškia diskriminavimas sveikatos priežiūros ir užimtumo srityse. Tyrimai rodo, kad požiūris į translyčius žmones labiau neigiamas nei požiūris į LGB.

Vertimas nepatvirtintas

Nuomonės

Pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 168/2007 4 straipsnio 1 dalies d punktą Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūrai patikėta užduotis rengti nuomones, skirtas Europos Sąjungos institucijoms ir valstybėms narėms. Be nuomonės, pareikštos teisinėje analizėje, Agentūra, atsižvelgdama į šios socialinės analizės rezultatus, laikosi tokios nuomonės:

1. FRA palankiai vertina 2008 m. liepos 2 d. Europos Komisijos pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas[2]. Ši naujoji direktyva išplės galiojančių ES teisės aktų, pagal kuriuos draudžiama diskriminacija pirmiau minėtais pagrindais, bet tik užimtumo, profesijos ir profesinio mokymo srityse, taikymo sritį. Agentūra mano, kad 2009 m. sausio 14 d. Europos Parlamento pranešimo projekte pasiūlyti pakeitimai papildomai pagerins Komisijos pasiūlymą[3].

Aktyvesnis kovos su diskriminacija teisės aktų įgyvendinimas

2. Reikėtų toliau stiprinti 2003 m. pradėtą įgyvendinti Europos Komisijos informuotumo didinimo kampaniją *„Už įvairovę, prieš diskriminaciją“* ir susieti ją su atitinkama vyriausybių ir pilietinės visuomenės veikla valstybėse narėse.

3. Europos Komisija turėtų apsvarstyti galimybę aktyviau stengtis veiksmingai dalytis su valstybėmis narėmis gerosios patirties taikant ES kovos su diskriminacija teisės aktus modeliais, visų pirma per EQUINET, Europos nacionalinių lygybės įstaigų tinklą.

4. Valstybės narės raginamos apsvarstyti galimybę išplėsti veikiančių lygybės įstaigų veiklos aprėptį, įtraukiant į jų kompetenciją diskriminavimą dėl seksualinės orientacijos, ir skirti pakankamai išteklių, kad būtų įmanoma suteikti diskriminacijos aukoms ir teisinę, ir psichologinę bei socialinę paramą, jeigu jos to dar nepadarė.

Vertimas nepatvirtintas

---

[2] Pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas {SEC(2008) 2180} {SEC(2008) 2181} /* COM/2008/0426 galutinis – CNS 2008/0140 */ paskelbta interneto svetainėje http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0426:EN:HTML (2009 m. sausio 20 d.).

[3] Europos Parlamentas, Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas, 2008/0140(CNS).
2009 m. sausio 14 d., Pranešimo projektas dėl pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, paskelbta interneto svetainėje http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&mode=XML&language=EN&reference=PE418.014 (2009 m. sausio 20 d.).

5. Valstybės narės raginamos rengti arba stiprinti įgyvendinamas informuotumo LGBT klausimais didinimo kampanijas. LGBT organizacijos turėtų dalyvauti planuojant ir įgyvendinant tokius projektus, taip kuriant stiprias daug agentūrų apimančias partnerystes.

6. Valstybės narės raginamos rengti arba stiprinti įgyvendinamas valstybės pareigūnams visais vyriausybės lygiais specialiai skirtas informuotumo didinimo ir mokymo iniciatyvas, susijusias su LGBT klausimais ir principais bei prievolėmis dėl vienodo požiūrio ir nediskriminavimo, nustatytomis nacionaliniuose teisės aktuose, ES teisėje ir tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose (įskaitant Europos Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo praktiką), įtraukiant LGBT organizacijas į tokių veiksmų planavimą ir įgyvendinimą.

7. Valstybės narės raginamos atlikti *„įvairovės auditą“* ir parengti vienodo požiūrio ir įvairovės politiką, kuri apimtų visus diskriminavimo pagrindus ir būtų taikoma visuose jų viešojo administravimo lygmenyse, taip užtikrinant „gerosios patirties“ pavyzdį kitiems darbdaviams.

Kova su neapykantos nusikaltimais

8. Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę parengti paprastas ir visaapimančias operatyvines neapykantos nusikaltimo apibrėžtis, skirtas naudoti visuomenei pranešant apie tokius nusikaltimus ir policijai juos registruojant, taip pat veiksmingas priemones, kurios palengvintų pranešimų teikimą, kaip antai aukoms pranešti apie nusikaltimą skirtos formos ir trečiosioms šalims pranešti skirtos priemonės, suteikiančios visuomenei galimybę pranešti apie neapykantos nusikaltimus kitose nei policijos skyriai vietose.

9. Valstybės narės turėtų imtis praktinių priemonių, siekdamos didinti teisėsaugos institucijų informuotumą LGBT klausimais ir užtikrinti tinkamą policijos mokymą, kaip veiksmingai spręsti su neapykantos nusikaltimų incidentais susijusius klausimus, ypač dėl paramos aukoms ir sistemingo incidentų registravimo. Šiuo atžvilgiu būtų galima remtis didžiuliu su neapykantos nusikaltimais susijusiu darbu, kurį atliko EBPO, ir *ILGA-Europe* parengtu vadovu dėl homofobiškų ir transfobiškų incidentų stebėsenos ir pranešimo apie juos.

10. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad teisėsaugos pareigūnai tirtų homofobiškus nusikaltimus laikydamiesi tokių pat griežtų reikalavimų, kaip ir kitų formų nusikaltimų atveju. Glaudesnis bendradarbiavimas, pvz., pasitelkiant daug agentūrų apimančias partnerystes, kurių veikloje aktyviai dalyvauja LGBT organizacijos, ypač teikiant paramą aukoms, palengvins teisėtvarkos palaikymą, nes bus stiprinamas pasitikėjimas, kuris reikalingas norint, kad būtų aktyviau pranešama apie homofobiškus nusikaltimus.

Vertimas nepatvirtintas

Teisės į susirinkimų laisvę apsauga

11. Valstybės narės, visų pirma vietos ir regioninės valdžios institucijos, turėtų padėti LGBT organizacijoms, šioms mėginant organizuoti svarbius renginius, tokius kaip „Pride“ paradai, kurie didina visuomenės informuotumą LGBT klausimais ir suteikia pasitikėjimo LGBT, ypač kai tokios organizacijos negauna jokios finansinės ar kitokios valstybės paramos, skirdamos išteklių ir užtikrindamos apsaugą nuo homofobiškų priešpriešinių demonstracijų.

12. Šiuo atžvilgiu valstybės narės, visų pirma vietos ir regioninės valdžios institucijos, turėtų atsižvelgti į 2007 m. Europos Tarybos vietos ir regionų valdžių kongreso rekomendaciją Nr. 211[4] dėl lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių asmenų susirinkimų ir žodžio laisvės, kurioje, be kita ko, raginama: taikyti (būsimąsias) EBPO/ODIHR susirinkimų laisvės ekspertų grupės parengtas Taikių susirinkimų laisvės gaires; kruopščiai tirti visus smurto ar neapykantos kurstymo atvejus per LGBT arba su LGBT susijusius renginius; imtis teigiamų priemonių, kaip reikalauja Europos žmogaus teisių teismas, siekiant garantuoti veiksmingą susirinkimų ir žodžio laisvę valstybės, vietos ir regionų lygmeniu; tartis su LGBT grupėmis pertvarkant teisines priemones, susijusias su žodžio ar susirinkimų laisve.

Prieglobsčio procedūrų ir sąlygų gerinimas

13. Valstybės narės turėtų parengti konkrečius kriterijus ir gaires dėl LGBT prieglobsčio prašytojų vertinimo ir seksualinės orientacijos bei lyties tapatybės klausimų nagrinėjimo su prieglobsčio prašymu susijusiose procedūrose. Šiuo atžvilgiu institucijos galėtų vadovautis 2008 m. lapkričio 21 d. paskelbtomis JTVPK rekomendacijomis dėl pabėgėlių prašymų, susijusių su seksualine orientacija ir lyties tapatybe[5], kurios yra ypač naudingos.

14. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad su LGBT imigrantais ir prieglobsčio prašytojais dirbantys pareigūnai išmanytų seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės klausimus ir būtų tinkamai išmokyti dirbti su tokiais asmenims.

15. Valstybės narės turėtų skirti ypatingą dėmesį sulaikymo centruose laikomų LGBT specialiesiems poreikiams ir klausimams.

Vienodo požiūrio užtikrinimas darbo rinkoje

Vertimas nepatvirtintas

---

[4] Paskelbta interneto svetainėje https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1099699&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864 (2009 m. vasario 5 d.).

[5] Jungtinių Tautų Vyriausiasis pabėgėlių komisaras (JTVPK), *„JTVPK rekomendacijos dėl pabėgėlių prašymų, susijusių su seksualine orientacija ir lyties tapatybe“ („UNHCR Guidance Note on Refugee Claims Relating to Sexual Orientation and Gender Identity“)*, 2008 m. lapkričio 21 d., paskelbta interneto svetainėje http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd5660.html (2009 m. vasario 5 d.).

16. Socialiniai partneriai turėtų sudaryti LGBT paprastesnes galimybes aktyviai dalyvauti jų organizacijų veikloje ir skatinti valstybinio bei privačiojo sektorių darbdavius priimti ir įgyvendinti įvairovės ir vienodo požiūrio politiką darbo vietoje.

Vienodo požiūrio užtikrinimas sveikatos srityje

17. Valstybės narės turėtų raginti kompetentingas organizacijas ir institucijas įtraukti LGBT matmenį į nacionalinius sveikatos tyrimus.

18. Valstybės narės turėtų kartu su sveikatos priežiūros įstaigų ir LGBT organizacijų atstovais išnagrinėti padėtį dėl galimybių naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis ir specialiuosius LGBT kylančius klausimus, visų pirma dėl jų galimybės reikalauti „artimiausio giminaičio“ statuso. Šiuo atžvilgiu tokios daug agentūrų apimančios partnerystės leistų lengviau rengti tikslines strategijas, pagal kurias būtų užtikrinama geros kokybės sveikatos priežiūra, atitinkanti specialiuosius LGBT poreikius.

19. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad sveikatos priežiūros paslaugų teikėjai informuotų ir mokytų savo medicinos ir ne medicinos darbuotojus etikos ir įvairovės klausimais, siekdami didinti jų informuotumą LGBT klausimais, ir gerintų paslaugų teikimą LGBT.

20. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų laikomasi visų informuoto sutikimo teisių interseksualių vaikų procedūrų atžvilgiu. Medikų asociacijos turėtų užtikrinti, kad jų nariai būtų išsamiai informuojami apie dabartines etikos, interseksualių asmenų gydymo ir priežiūros tendencijas.

21. Valstybės narės raginamos atsižvelgti į senyvo amžiaus LGBT padėtį ir specialiąsias problemas, įgyvendindamas priemones ir politiką dėl senyvo amžiaus piliečių gyvenimo sąlygų gerinimo.

Vienodo požiūrio ir dalyvavimo užtikrinimas sporte

22. Valstybės narės raginamos bendradarbiauti su sporto organizacijomis ir aistruolių klubais siekiant kovoti su homofobiškais incidentais ir neapykantos kurstymu per sporto renginius, remti jas rengiant informuotumo didinimo kampanijas ir taikant „nulinės pakantos neapykantos incidentams“ taisyklę.

23. Sporto organizacijos ar institucijos turėtų apsvarstyti galimybę rengti darbuotojų, trenerių ir sportininkų informuotumo LGBT klausimais didinimo programas, taip pat įvairovės politiką ir, visų pirma, politiką dėl seksualinio priekabiavimo, susijusią su seksualine orientacija ir lyties tapatybe.

24. Sporto organizacijos ar institucijos turėtų imtis būtinų priemonių siekdamos užtikrinti, kad LGBT sportininkai ir treneriai galėtų jaustis saugūs dėl savo seksualinės tapatybės atskleidimo, jei jie nuspręstų tai padaryti, nesibaimindami dėl neigiamų pasekmių.

Vertimas nepatvirtintas

25. Sporto organizacijos ar institucijos turėtų užtikrinti, kad trenerių ar sportininkų seksualinė orientacija ar lyties tapatybė nebūtų vienas iš veiksnių, pagal kuriuos nustatomas jų tinkamumas žaisti komandose, eiti trenerio pareigas ar gauti sportinių apdovanojimų.

LGBT klausimų nušvietimo žiniasklaidoje gerinimas

26. Žiniasklaida skatinama įtraukti į savo praktikos (elgesio) kodeksus nuorodą į LGBT ir su jais susijusius klausimus ir pasirūpinti formaliu ir neformaliu žurnalistų mokymu įvairovės klausimais, taip didinant informuotumą LGBT klausimais ir išvengiant neapykantą kurstančių kalbų. Šiuo atžvilgiu naudingų gairių galima rasti neseniai parengtame Europos Tarybos vadove dėl kovos su neapykantos kurstymu[6].

Vienodo požiūrio ir dalyvavimo užtikrinimas švietimo srityje

27. Europos Komisija turėtų apsvarstyti galimybę taikyti atvirą koordinavimo metodą siekiant palengvinti keitimąsi gerąja patirtimi, įgyta įgyvendinant strategijas ir politiką, susijusias su iškritimo iš mokyklos rodikliais ir socialine LGBT jaunimo marginalizacija, susijusia su patyčiomis, diskriminavimu ir atskirtimi.

28. Europos Komisija taip pat turėtų apsvarstyti galimybę taikyti atvirą koordinavimo metodą taip pat ir tam, kad būtų palengvintas keitimasis patirtimi ir politika, kurią parengė specialiąją su LGBT susijusią politiką švietimo srityje priėmusios valstybės narės, kaip antai Airija, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

29. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mokyklos parūpintų LGBT jaunimui, kovojančiam prieš homoseksualumo ir kitokių lyties tapatybių stigmatizaciją ir marginalizaciją, saugumo, paramos ir pritarimo aplinką. Šiuo atžvilgiu mokyklos vadovybė turėtų nustatyti konkrečią kovos su patyčiomis politiką, kurioje būtų aiškiai nustatyta, kad homofobiškas pravardžiavimas, tyčiojimasis ir priekabiavimas nebus toleruojamas. Mokyklos vadovybė taip pat turėtų užtikrinti su LGBT save tapatinančiam jaunimui galimybes naudotis paramos mechanizmais ir gauti informacijos.

30. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad seksualinės orientacijos klausimai nebūtų ignoruojami mokyklos programose, o LGBT būtų pristatomi pagarbiai ir oriai vadovaujantis pagrindinėmis Europos Sąjungos vertybėmis dėl vienodo požiūrio, nediskriminavimo ir pagarbos įvairovei. Šiuo atžvilgiu mokyklų valdžia turėtų papildomai išplėtoti savo formaliojo ir neformaliojo švietimo žmogaus teisių klausimais komponentus, vadovaudamosi Europos Tarybos vadovu dėl švietimo žmogaus teisių srityje *COMPASS*.

Žinių gerinimas atliekant tyrimus ir renkant duomenis

[6] Anne Weber, *„Manuel sur le discourse de haine“*, Europos Taryba, 2009 m.

Vertimas nepatvirtintas

31. Europos Komisija raginama skatinti daugiau tyrimų LGBT klausimais pagal savo Septintosios bendrosios mokslinių tyrimų ir plėtros programos (2007–2013 m.) socialinių ir ekonomikos bei humanitarinių mokslų kryptį ir apsvarstyti galimybę numatyti Aštuntosios bendrosios programos (2014–2020 m.) socialinių ir ekonomikos bei humanitarinių mokslų kryptyje specialią sritį dėl tikslinių LGBT ir translyčių žmonių tyrimų. Taip pat reikėtų pažymėti, kad atliekant LGBT tyrimus gali būti nekreipiama dėmesio į translyčių žmonių klausimus, tad šios translyčiams žmonėms būdingos problemos (pvz., dėl lyties pripažinimo) neturėtų būti ignoruojamos.

32. Valstybės narės turėtų skatinti ir tinkamai finansuoti kokybinius ir kiekybinius tyrimus dėl diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės ir lyties išraiškos visose gyvenimo srityse ir dėl homofobijos ir transfobijos masto, pobūdžio, priežasčių ir poveikio.

Vertimas nepatvirtintas

Įvadas

> *„Pagarba žmonių teisėms, neatsižvelgiant į jų seksualinę orientaciją, yra vienas iš pagrindinių pagarbos žmogaus teisėms apskritai kriterijų <...> Pirmiausia būtina toliau visais įmanomais būdais kovoti su stereotipais ir prietarais. Homofobija – tai prietaras, kuris, mano nuomone, yra ypač piktinantis ir nepagrįstas.“*

Vladimír Špidla, už užimtumą, socialinius reikalus ir lygias galimybes atsakingas ES Komisijos narys[7]

> *„Kartais sakoma, kad lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų (LGBT) žmogaus teisių apsauga prilygsta naujų teisių įvedimui. Tai nesusipratimas. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje ir priimtose sutartyse nustatyta, kad žmogaus teisės taikomos kiekvienam ir niekas neturėtų būti išskirtas.“*

Thomas Hammarberg, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras[8]

Siekiant suprasti ir apsaugoti LGBT teises nepaprastai svarbu rinkti objektyvius ir patikimus duomenis apie homofobiją, transfobiją ir diskriminavimą. Apžvelgiant literatūrą nustatytų įvairių tyrimų išvadų LGBT klausimais, klausimynų, nacionalinių tyrėjų parengtų šalių ataskaitų[9], pokalbių su nacionalinėmis lygybės įstaigomis, NVO ir valdžios institucijomis visose 27 valstybėse narėse ir dviejų apskritojo stalo diskusijų, kurios subūrė ekspertus iš LGBT pilietinės visuomenės, rezultatų duomenys ir informacija surinkti ir išanalizuoti pirmą kartą Europos Sąjungoje.

Vertimas nepatvirtintas

---

[7] Komisijos nario Vladimír Špidla kalba tarptautinėje LGBT teisių konferencijoje Monrealyje, paskelbta interneto svetainėje http://www.ilga-europe.org/Europe/News/International-Conference-on-LGBT-Rights-Montreal/Speech-by-Commissioner-Vladimir-Spidla-at-the-international-conference-on-LGBT-rights-in-Montreal (2009 m. sausio 4 d.).

[8] Su 2008 m. nuomone galima susipažinti interneto svetainėje http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/080514_en.asp (2008 m. rugpjūčio 14 d.).

[9] Skaidrumo dėlei FRA skelbia DIHR ir COWI užsakymu parengtas šalių ataskaitas. Jose pateikiami autorių aiškinimai ir nuomonės, kurios nebūtinai atspindi FRA poziciją ar nuomonę.

Pagrindinė šios ataskaitos dalis sudaryta pagal temas ir išskirtos šios konkrečios ir taip pat tarpdisciplininės temos:

- Požiūris į LGBT
- Neapykantos nusikaltimai ir neapykantą kurstančios kalbos
- Susirinkimų laisvė
- Darbo rinka
- Švietimas
- Sveikata
- Religinės institucijos
- Sportas
- Žiniasklaida
- Prieglobstis
- Daugeriopa diskriminacija

Visoje ataskaitoje dominuoja transfobijos ir diskriminavimo dėl lyties tapatybės ir lyties išraiškos temos, o specialieji klausimai aptariami atskiruose skirsniuose.

Kiekviename skirsnyje pateikiami duomenys ir informacija, gauta per pokalbius su suinteresuotosiomis šalimis (LGBT NVO, valdžios institucijomis ir nacionalinėmis lygybės įstaigomis), iš klausimynų ir nacionalinių tyrėjų parengtų šalių ataskaitų, taip pat iš kitų atliktų tyrimų ir duomenų šaltinių. Nacionalinių tyrėjų sąrašas pateiktas 1 priede.

Kiekviename skirsnyje išskiriami svarbūs klausimai ir pateikiami pavyzdžiai iš tyrimų, apklausų, oficialūs skaičiai ar atskiri atvejai iš įvairių valstybių narių, kurie turėtų būti vertinami kaip bendrų tendencijų ir sąlygų LGBT žmonėms atskirose valstybėse narėse ir visoje ES iliustracijos.

Ataskaitoje apibūdinami pagrindiniai socialiniai padėties dėl teisių ir apsaugos nuo diskriminavimo aspektai ir ar LGBT patiria homofobiją, transfobiją ir diskriminavimą ir kokiais būdais bei kaip tai veikia jų gyvenimą. Šiuo atžvilgiu ataskaita paremta anksčiau paskelbta išsamia teisine analize[10] ir ją papildo.

[10] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, *„Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: 1 dalis – teisinė analizė“* (*„Homophobia and*

Vertimas nepatvirtintas

Kartu šios dvi ataskaitos pateikia FRA įrodymų, kurie reikalingi agentūrai siekiant sudaryti nuomonę apie tai, kaip spręsti nustatytas problemas.

Terminų ir sąvokų paaiškinimas

FRA atlieka savo užduotis, susijusias su diskriminavimu dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos, su mažumoms priklausančių asmenų diskriminavimu ir diskriminavimu iš karto keliais bet kuriais iš šių pagrindų (daugeriopa diskriminacija) remdamasi ES ir tarptautinės standartais dėl kovos su diskriminacija, vienodo požiūrio skatinimo ir pagrindinių teisių užtikrinimo. Šiuose standartuose pateiktos apibrėžtys, terminai ir sąvokos, kurios sudaro FRA duomenų rinkimo metodikos ir analizės pagrindą.

Diskriminacija[11] – mažiau palankus elgimasis su vienu asmeniu ar grupe nei su kitu asmeniu ar grupe dėl įvairių priežasčių, įskaitant seksualinę orientaciją (**tiesioginė diskriminacija**), arba kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų grupė asmenų gali patekti į nepalankią padėtį tais pačiais diskriminacijos pagrindais, išskyrus atvejus, kai tai objektyviai pagrįsta **(netiesioginė diskriminacija)**[12]**.** **Priekabiavimas** laikomas diskriminacijos forma, kai nepageidaujamu elgesiu, susijusiu su bet kuriuo iš pagrindų, siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka. Priekabiavimas gali pasireikšti kaip pavienis incidentas ar keli incidentai per tam tikrą laikotarpį. Jis gali įgauti įvairias formas, kaip antai grasinimai, bauginimas arba žodinis užgauliojimas; nepageidaujamos pastabos arba juokai dėl seksualinės orientacijos, lyties tapatybės arba lyties išraiškos[13].

Neapykantos nusikaltimas prieš LGBT – bet koks kriminalinis nusikaltimas, įskaitant nusikaltimus prieš privačius asmenis ar turtą, kai auka, objektas arba taikinys išrinktas dėl tikrojo arba tariamo jo ryšio, prisidėjimo, priklausymo, paramos arba narystės LGBT grupėje[14].

Neapykantos pakurstytas incidentas – bet koks incidentas, užpuolis ar veika – apibrėžta nacionalinės teisės aktuose kaip nusikalstama arba ne – prieš asmenį

Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States: Part 1 – Legal Analysis“), FRA, 2008 m.

[11] Diskriminacijos – tiesioginės ir netiesioginės – apibrėžtis taikoma, kaip nustatyta Bendrojoje diskriminacijos direktyvoje; 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus.

[12] Žr. http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/faq/faq1_en.htm (2008 m. rugpjūčio 12 d.).

[13] Žr. http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/faq/faq1_en.htm (2008 m. rugpjūčio 12 d.).

[14] Apibrėžtis pagrįsta OSCE/ODIHR ataskaita „*Neapykantos nusikaltimai EBPO regione – incidentai ir atsakomosios priemonės. 2007 m. metinė ataskaita*“ („*Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007*“), 2008 m.; EBPO/ODIHR apibrėžtį taip pat taiko Europos Taryba.

Vertimas nepatvirtintas

ar turtą, kai auka, objektas arba taikinys išrinktas dėl tikrojo arba tariamo jo ryšio, prisidėjimo, priklausymo, paramos arba narystės LGBT grupėje. Sąvoka apima daug nepakantos apraiškų – nuo paprastų šališkumo paskatintų incidentų iki baudžiamųjų veikų[15].

Neapykantą kurstančios kalbos reiškia viešuosius pasisakymus, kuriuose skleidžiama, kurstoma, skatinama arba pateisinama neapykanta, diskriminacija ar priešiškumas mažumų atžvilgiu, pvz., politinių ar religinių vadovų pareiškimai, pasirodantys spaudoje arba internete. Visuotinai sutartos apibrėžties nėra. 1997 m. Europos Tarybos ministrų Komiteto rekomendacijoje[16] nustatyta, kad sąvoka „apima visas raiškos formas, kuriomis skleidžiama, kurstoma, skatinama arba pateisinama rasinė neapykanta, ksenofobija, antisemitizmas ar kitos nepakanta pagrįstos neapykantos formos, įskaitant: nepakantą, pasireiškiančią agresyviu nacionalizmu ir etnocentrizmu, diskriminaciją ir priešiškumą mažumoms, migrantams ir imigracinės kilmės žmonėms“. Savo praktikoje Europos žmogaus teisių teismas, nepriimdamas tikslios apibrėžties, taikė šią sąvoką raiškos formoms, kuriomis skleidžiama, kurstoma, skatinama arba pateisinama nepakanta, įskaitant religinę nepakantą, pagrįstą neapykantą. 2008 m. lapkričio mėn. Europos Taryba išleido Kovos su neapykantos kurstymu vadovą[17], kuriame pažymėta, kad, nors Europos žmogaus teisių teismas dar nenagrinėjo šio aspekto, homofobiškos kalbos taip pat priskiriamos prie kalbų, kurias galima laikyti neapykantą kurstančiomis kalbomis.

Ataskaitoje taip pat vartojamos tam tikros sąvokos, kurios dar nenustatytos ES ar tarptautiniuose standartus nustatančiuose dokumentuose ir neturi teisinės vertės:

Seksualinė orientacija – kiekvieno asmens gebėjimas jausti stiprų emocinį, jausminį ir seksualinį potraukį priešingos lyties arba tos pačios lyties, arba daugiau nei vienos lyties asmenims ir užmegzti intymius ir seksualinius santykius su tokiais asmenimis[18].

Homoseksualumas ir biseksualumas kartu su translytiškumu moksle ir politikoje dažnai sujungiami į bendrąsias sąvokas „LGBT žmonės“ arba „LGBT asmenys“, t. y. lesbietės, gėjai, biseksualai ir translyčiai žmonės. Tai

Vertimas nepatvirtintas

---

[15] Apibrėžtis pagrįsta EBPO/ODIHR ataskaita *„Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007“*, 2008 m.

[16] Pagrįsta apibrėžtimi, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijoje Nr. R(97)20 valstybėms narėms dėl „neapykanta kurstančių kalbų“.

[17] Išsamesnės informacijos galima rasti interneto svetainėje https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=PR799(2008)&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=DC&BackColorInternet=F5CA75&BackColorIntranet=F5CA75&BackColorLogged=A9BACE (2009 m. vasario 3 d.).

[18] *Yogyakarta* principai dėl tarptautinių žmogaus teisių principų taikymo seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės atžvilgiu, paskelbta interneto svetainėje http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (2008 m. lapkričio 22 d.).

heterogeninė grupė, kuri socialinėje ir politinėje arenoje vietos ir tarptautiniu lygmeniu dažnai sujungiama į vieną – LGBT – kategoriją.

Transseksualas – asmuo, teikiantis pirmenybę kitai nei gimimo lyčiai ir jaučiantis poreikį fiziškai pakeisti kūną, pvz., pasinaudojant gydymu hormonais ir (arba) operacija, šiam jausmui išreikšti.

Translyčiai žmonės – žmonės, kurių lyties tapatybė skiriasi nuo gimimo lyties, ir žmonės, kurie nori vaizduoti savo lyties tapatybę kitu nei gimimo lyčiai būdingu būdu. Prie šios grupės priskiriami žmonės, kurie jaučia turintys arba pageidauja, arba pasirenka pateikti save priešingai lūkesčiams, siejamiems su gimimo lyties vaidmeniu, ar pasitelkdami drabužius, aksesuarus ar kosmetiką, ar keisdami kūną. Tai, be kita ko, apima translyčius žmones, kurių tapatybė svyruoja tarp vyriškosios ir moteriškosios, transseksualus, transvestitus ir persirengėlius kitos lyties drabužiais[19].

Persirengėlis kitos lyties drabužiais (transvestitas) – asmuo, kuris reguliariai, nors ir ne visą laiką, „apsirengia“ drabužiais, daugiausia siejamais su priešingai jo gimimo lyčiai lytimi.

Lyties išraišką galima apibrėžti kaip būdą, kuriuo kiekvienas žmogus išreiškia save *lyčiai* būdingomis priemonėmis – kitaip tariant, tai būdas, kuriuo visi asmenys išreiškia save pasitelkdami įvairių lyties spektro siūlomų galimybių, kaip antai vyriškumas, moteriškumas, androginija ir t. t.[20] Lyties išraiška reiškia matomus asmens lyties tapatybės aspektus (kaip antai išvaizda, apranga, kalba ir elgsena)[21]. Šioje ataskaitoje lyties išraiškos sąvoka specialiai taikoma tiems žmonėms, kurie peržengia tradicinę bipolinę lyčių liniją, pvz., priešingos lyties drabužiais persirengiantys vyrai turi vyriškosios lyties tapatybę, bet jie išreiškia savo moteriškumą retkarčiais rengdamiesi moteriškais drabužiais ir pamėgdžiodami moteriško kūno kalbą bei moters vaidmens išraišką[22].

Lyties tapatybė – kiekvieno asmens stipriai jaučiama vidinė ir individuali lyties patirtis, kuri gali atitikti gimimo lytį arba ne, įskaitant asmens kūno jutimą

---

[19] Apibrėžtis pagrįsta *Transgender Europe*, paskelbta interneto svetainėje http://www.transgendereurope.org/viewpage.php?page_id=8 (2008 m. rugsėjo 20 d.). Šioje ataskaitoje taip pat vartojama sąvoka „translytizmas“, tai reiškia translytę tapatybę ar išraišką.

[20] M. Cabral, Tarptautinė gėjų ir lesbiečių žmogaus teisių komisija: *„Lyties išraiška ir žmogaus teisės“ („Gender Expression and Human Rights“),* http://www.iglhrc.org/files/iglhrc/program_docs/GEHR% 20E.doc (2008 m. gruodžio 17 d.).

[21] *„Lyties išraiškos priemonės. Sustabdyti diskriminaciją dėl lyties išraiškos“* (*„Gender Expression Toolkit Ending Discrimination on the Basis of Gender Expression“),* http://www.gillfoundation.org/usr_doc/2008Gender_Expression_Toolkit.pdf (2008 m. gruodžio 17 d.).

[22] K. Mustola, *„Pagrindiniai lytinėms mažumoms skirto klausimyno rezultatai“* (*„Outline results of a questionnaire targeted at gender minorities”*), paskelbta leidinyje J. Lehtonen ir K. Mustola, *„Tradicinės orientacijos žmonės nesako, ar ne...?“ Seksualumo ir lyties ribų darbe įveikimas“* (*„Straight People don't tell, do they...?“ Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work*“), Darbo ministerija, Suomija, 2004 m.

Vertimas nepatvirtintas

(kuris gali būti susijęs, jeigu tai pasirinkta noromis, kūno išvaizdos ar funkcijos keitimą medicinos, chirurginėmis arba kitomis priemonėmis) ir kitas lyties išraiškas, įskaitant aprangą, kalbą ir manieras[23]. Lyties tapatybė nėra tas pats, kas seksualinė orientacija, ir translyčiai žmonės gali laikyti save heteroseksualais, biseksualais arba homoseksualais. Taigi translyčiai klausimai turi būti vertinami kaip lyties, o ne seksualinės orientacijos klausimas.

Heteronormatyvumas yra tai, dėl ko heteroseksualumas atrodo darnus, natūralus ir privilegijuotas. Ši sąvoka susijusi su manymu, kad kiekvienas yra „natūraliai“ heteroseksualus ir kad heteroseksualumas yra idealas, viršesnis už homoseksualumą ar biseksualumą.[24]

Heteroseksizmą galima apibrėžti kaip diskriminavimą, palankų heteroseksualiems ir nukreiptą prieš homoseksualius žmones bei pagrįstą manymu, kad heteroseksualumas yra vienintelė „normali“ gyvensena. Prie „heteroseksistinio“ LGBT diskriminavimo būtų priskirti, pvz., atskiri tiesioginio ir netiesioginio diskriminavimo, kaip apibrėžta ES kovos su diskriminacija direktyvose, atvejai.

Daugeriopa diskriminacija – diskriminavimas keliais atskirais diskriminavimo pagrindais. **Tarpsektorinė diskriminacija** pasireiškia tuo atveju, kai egzistuoja keli diskriminavimo pagrindai, kurie tuo pat metu sąveikauja taip, kad jų neįmanoma atskirti[25].

Homofobija – iš prietarų kylanti neracionali homoseksualumo ir lesbiečių, gėjų ir biseksualų (LGB) baimė ir bjaurėjimasis jais[26].

Transfobiją galima apibūdinti kaip neracionalią lyties neatitikimo arba lyties transgresijos baimę, kaip antai panašių į vyrą moterų, moteriškų vyrų, persirengėlių kitos lyties drabužiais, translyčių žmonių, transseksualų ir kitų, kurie neatitinka esamų lyties stereotipų dėl savo gimimo lyties, baimė arba bjaurėjimasis tokiais žmonėmis. Žodžio „fobija“ vartojimas šiame kontekste

Vertimas nepatvirtintas

[23] *Yogyakarta* principai dėl tarptautinių žmogaus teisių principų taikymo seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės atžvilgiu, paskelbta interneto svetainėje http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.htm (2008 m. lapkričio 22 d.).

[24] Remtasi L. Berlant, M. Warner, *„Seksas viešai“* (*„Sex in Public“*), 1998 m., paskelbta *Critical Inquiry*, 24, 2. T. Rosenberg *„Queerfeministisk Agenda“*, Stokholmas: *Arena*, 2002 m. RFSL, *„Atverkime savo darbo vietą: kovoje su homofobija ir heteronormatyvumu“* (*„Open Up Your Workplace: Challenging Homophobia and Hetero-normativity“*), 2007 m.

[25] Europos Komisija, *„Kova su daugeriopa diskriminacija. Praktika, politika ir teisės aktai“* (*„Tackling Multiple Discrimination. Practices, Policies and Laws“*), 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/multdis_en.pdf (2008 m. rugsėjo 12 d.).

[26] Ši apibrėžtis paremta Europos Parlamento rezoliucija dėl homofobijos Europoje (P6_TA(2006)0018 (PE 368.248)).

nereiškia, kad transfobiškas asmuo ir (arba) transfobijos auka kenčia nuo sutrikimo[27].

Patirtoji arba subjektyvioji diskriminacija – subjektyvus jausmas esant diskriminuojamam, kuris nebūtinai reiškia diskriminavimą teisine prasme[28].

Metodika

Ši analizė remiasi pagrindine medžiaga, kuri surinkta atliekant šią dokumentų analizę ir tyrimus vietoje, po kurių atlikti duomenų patikrinimai ir analizė:

Literatūros apžvalga

Tyrimas pradėtas nuo išsamios atitinkamos literatūros apžvalgos. Tai padėjo lengviau parengti gaires tyrimams vietoje ir šalių ataskaitoms.

Šalių ataskaitos

Nepriklausomiems ekspertams kiekvienoje valstybėje narėje pavesta parengti sociologinę ataskaitą apie dabartinę padėtį, pateikiant gausią informaciją apie situaciją, oficialius duomenis ir informaciją apie akademinius ir kitus tyrimus.

Elektroninė suinteresuotųjų šalių apklausa

LGBT NVO, nacionalinės lygybės įstaigos ir valdžios institucijos apklaustos pasitelkus elektroninį klausimyną, taip siekiant surinkti duomenis apie tai, kaip suinteresuotosios šalys vertina socialinę padėtį. Išsiųsti 343 klausimynai, 84-iuose iš jų atsakyta į visus klausimus, 132-uose atsakyta į dalį klausimų (iš viso 216), o į 127 neatsakyta. Atsakymai suteikia vertingų įžvalgų apie pagrindines rūpestį pagrindinėms suinteresuotosioms šalims visoje ES keliančias sritis.

Duomenų rinkimas vietoje

Siekiant papildyti duomenis, surinktus pasitelkiant šalių ataskaitas ir elektroninę apklausą, visoje ES surengtos išsamios LGBT NVO, valdžios institucijų ir nacionalinių lygybės įstaigų atstovų apklausos.

Konsultacinės apskritojo stalo diskusijos

Vertimas nepatvirtintas

[27] D. Hill, B. Willoughby, *„Genderizmo raida ir įteisinimas, transfobijos mastas“* (*„The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale“*), 2005 m., paskelbta *The Sex Roles*, 53 serija, Nr. 7–8, 2005 m. spalio mėn., Nyderlandai: *Springer*.

[28] E. Olli, B. K. Olsen, eds., *„Siekiant bendrų kovos su diskriminacija priemonių: galimybių sujungti turimus duomenis etninei diskriminacijai įvertinti tyrimas“* (*„Towards Common Measures for Discrimination: Exploring possibilities for combining existing data for measuring ethnic discrimination“*), Danijos žmogaus teisių institutas, 2005 m.

Renkant duomenis ir dirbant vietoje nustatyta geroji patirtis ir rekomendacijos, kaip galima pagerinti sąlygas LGBT, papildomai aptartos su NVO iš visos ES per 2008 m. birželio mėn. Kopenhagoje vykusius du konsultacinius apskritojo stalo susitikimus, kurie padėjo lengviau keistis žiniomis ir kurti sąveikos strategijas. Per apskritojo stalo diskusijas taip pat gauta daugiau informacijos projekto grupei išanalizuoti.

Europos Taryba

Kitas svarbus atitinkamų duomenų šaltinis buvo Europos Taryba, iš kurios projekto grupė gavo informacijos apie Tarybos nuomonę dėl homofobijos, transfobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos bei lyties tapatybės ir iniciatyvų stengiantis išspręsti šias problemas. Taip pat kalbėtasi su Žmogaus teisių komisaru Thomas Hammarberg.

Vertimas nepatvirtintas

I DALIS: lesbietės, gėjai, biseksualai ir transseksualai/translyčiai žmonės Europos Sąjungoje

Požiūris į LGBT

Bendras gyventojų požiūris į LGBT vertinamas Europos arba nacionaliniu lygmeniu atliekamuose tyrimuose kaip vienas iš šiuolaikinių vertybių orientacijų parametrų. Kai kuriuose tyrimuose tiesiogiai nagrinėjamas požiūris į homoseksualumą arba homoseksualią praktiką, tačiau yra ir kitas būdas įvertinti požiūrį į homoseksualus – tai *socialinio nuotolio* skalės naudojimas, užduodant tokius klausimus kaip „Su kuo norėtumėte (nenorėtumėte) gyventi kaimynystėje?“

Europos tyrimas: homoseksualūs kaimynai

Per paskutinį 2008 m. Eurobarometro tyrimą[29] užduotas klausimas: „Kaip Jūs jaustumėtės, jeigu turėtumėte homoseksualų kaimyną (gėjų arba lesbietę)?“ Atsakymai pateikti skalėje nuo 1 („*labai blogai*“) iki 10 („*labai gerai*“). Požiūriai, suskirstyti į penkias grupes – tamsiausia spalva reiškia didžiausią palankumą, o šviesiausia – mažiausią palankumą – pavaizduoti toliau pateiktame žemėlapyje:

Vertimas nepatvirtintas

[29] Eurobarometro apklausos Nr. 296 (2008 m.) ataskaitos 9 skyrių galima rasti interneto svetainėje http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_296_en.pdf (2009 m. sausio 24 d.).

Požiūris į homoseksualo kaimynystę

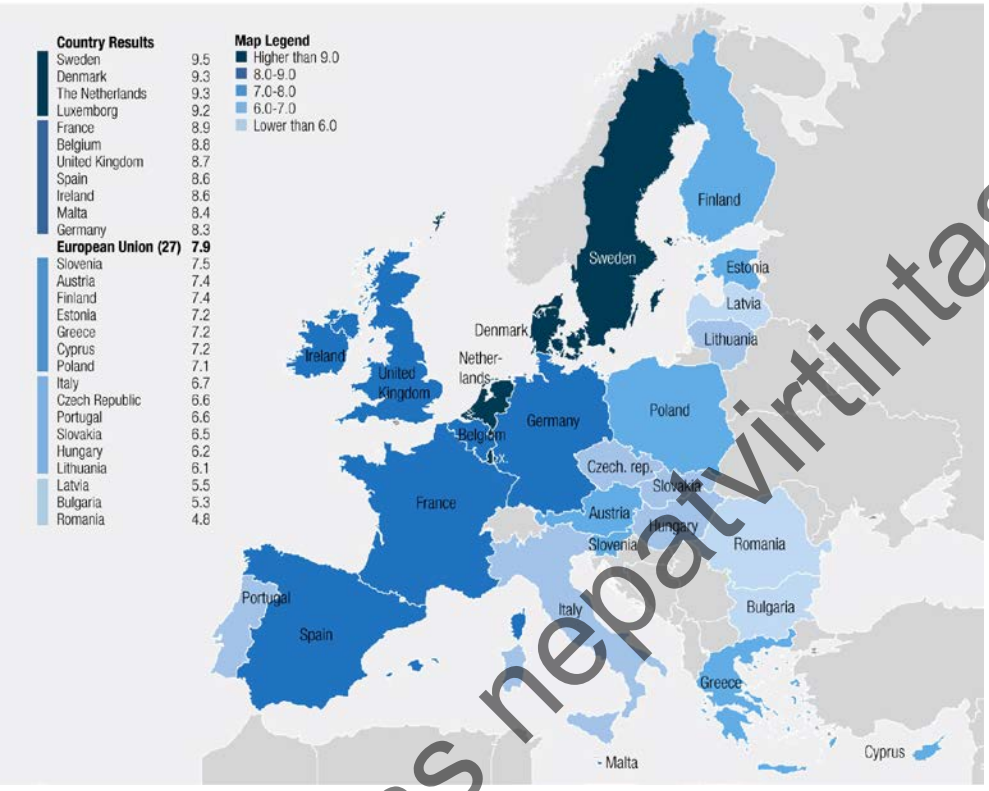

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalių rezultatai**	Latvia	Latvija
Sweden	Švedija	Bulgaria	Bulgarija
Denmark	Danija	Romania	Rumunija
The Netherlands	Nyderlandai	Map Legend	Žemėlapio sutartiniai ženklai
Luxembourg	Liuksemburgas	Higher than 9.0	Daugiau kaip 9
France	Prancūzija	Lower than 6.0	Mažiau nei 6
Belgium	Belgija		
United Kingdom	Jungtinė Karalystė		
Spain	Ispanija		
Ireland	Airija		
Malta	Malta		
Germany	Vokietija		
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**		
Slovenia	Slovėnija		
Austria	Austrija		
Finland	Suomija		
Estonia	Estija		
Greece	Graikija		
Cyprus	Kipras		
Poland	Lenkija		
Italy	Italija		
Czech Republic	Čekija		
Portugal	Portugalija		
Slovakia	Slovakija		
Hungaria	Vengrija		

Vertimas nepatvirtintas

Lithuania	Lietuva		

Eurobarometro tyrimo duomenimis, visoje ES 11 % atsakė, jog jaustųsi blogai, jeigu turėtų homoseksualų kaimyną (skalės atsakymai nuo 1 iki 3), o 67 % jaustųsi gerai (skalės atsakymai nuo 7 iki 10).

Šalys, kuriose dauguma respondentų jaustųsi gerai, turėdami homoseksualų kaimyną – **Nyderlandai** ir **Švedija** (91 %), po jų rikiuojasi **Danija**, **Belgija** ir **Prancūzija**.

Kitame skalės gale yra **Rumunija**, kurioje respondentų, kurie jaustųsi blogai, turėdami homoseksualų kaimyną, dalis yra didžiausia (36 %), prieš ją rikiuojasi **Lietuva**, **Latvija**, **Bulgarija** ir **Vengrija**.

Remiantis šiais Eurobarometro tyrimo rezultatais, vidutiniškai vyrų požiūris yra labiau neigiamas nei moterų, vyresnių kartų požiūris labiau neigiamas nei jaunimo, mažiau išsilavinusių žmonių požiūris labiau neigiamas nei turinčiųjų geresnį išsilavinimą, o dešiniųjų pažiūrų žmonių požiūris labiau neigiamas nei „kairiųjų“.

Geroji patirtis. Informuotumo didinimo kampanija. Lenkijoje pirmąją informuotumo didinimo kampaniją „*Tegul jie mus pamato*“, kurios tikslas buvo skatinti gėjų ir lesbiečių pripažinimą, 2003 m. surengė nevyriausybinė organizacija *Kampanija prieš homofobiją* (lenk. *Kampanija Przeciw Homofobii*). Galerijose ir reklamos stenduose didžiausiuose Lenkijos miestuose buvo iškabinta trisdešimt rankomis susikibusių gėjų ir lesbiečių porų nuotraukų. Kampanija įžiebė žiniasklaidoje karštus ginčus LGBT klausimais[30].

Nustatant požiūrį į įvairias grupes, tokias kaip LGBT, neapsiribojama tik klausimu apie „*vieno tokio kaimyno turėjimą*“. Išplečiant tokio pobūdžio tyrimą ir įtraukiant į jį įvairesnių atvejų, sudaromas geresnis vaizdas. Pavyzdžiui, **Kipre** ombudsmeno tarnybos užsakymu atliktas tyrimas, per kurį ištirtos įvairios situacijos ir kuris parodė, pavyzdžiui, kad respondentai jaustųsi blogiau tuo atveju, jeigu homoseksualai rūpintųsi ar mokytų jų vaiką arba būtų artimi jų giminės, o ne tuo atveju, jeigu homoseksualai būtų jų draugai ar gydytojai, ir geriau tuo atveju, jeigu homoseksualas būtų jų kolega ar kaimynas[31].

Europos tyrimai: vienos lyties asmenų santuoka ir įvaikinimas

Požiūris į vienos lyties asmenų santuokas ir vaiko įvaikinimą yra dar vienas LGBT priėmimo visuomenėje ženklas. 2006 m. atlikto Eurobarometro tyrimo ataskaitoje pažymėta:

[30] Žr. http://niechnaszobacza.queers.pl/index_en.htm (2008 m. spalio 23 d.).

[31] Kipro koledžo tyrimų centras (2006 m.), *„Visuomenės požiūris į homoseksualumą ir jo supratimas“* (*„Attitudes and Perceptions of the Public toward Homosexuality“*), Kipro koledžas.

Vertimas nepatvirtintas

„Tyrimas <…> rodo, kad nešališkumas homoseksualumo atžvilgiu paprastai yra gana ribotas. Vidutiniškai tik 32 % europiečių mano, kad homoseksualioms poroms turėtų būti leista įsivaikinti vaikus visoje Europoje. Iš tikrųjų 14 iš 25 valstybių narių mažiau nei ketvirtadalis visuomenės pritaria tam, kad homoseksualios poros galėtų įsivaikinti vaikus. Visuomenės nuomonė apie homoseksualų santuoką paprastai yra kiek labiau tolerantiška: 44 % ES piliečių sutinka, kad tokios santuokos turėtų būti leistinos visoje Europoje. Reikėtų pažymėti, kad kai kurios valstybės narės išsiskiria labai aukštu priėmimo lygiu, palyginti su vidutiniu rezultatu: sąrašo viršūnėje yra Nyderlandai, kuriuose homoseksualų santuokas palankiai vertina 82 % respondentų, o 69 % palaiko idėją, kad homoseksualioms poroms būtų leista įsivaikinti vaikus. Nepritarimas didžiausias Graikijoje, Latvijoje (atitinkamai po 84 % ir 89 %) bei Lenkijoje (76 % ir 89 %)“[32].

Vertimas nepatvirtintas

[32] Eurobarometro tyrimas Nr. 66, 2006 m., p. 43–46, paskelbtas interneto svetainėje http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (2008 m. gruodžio 16 d.).

Požiūris į vienos lyties santuokų leidimą Europoje[33]

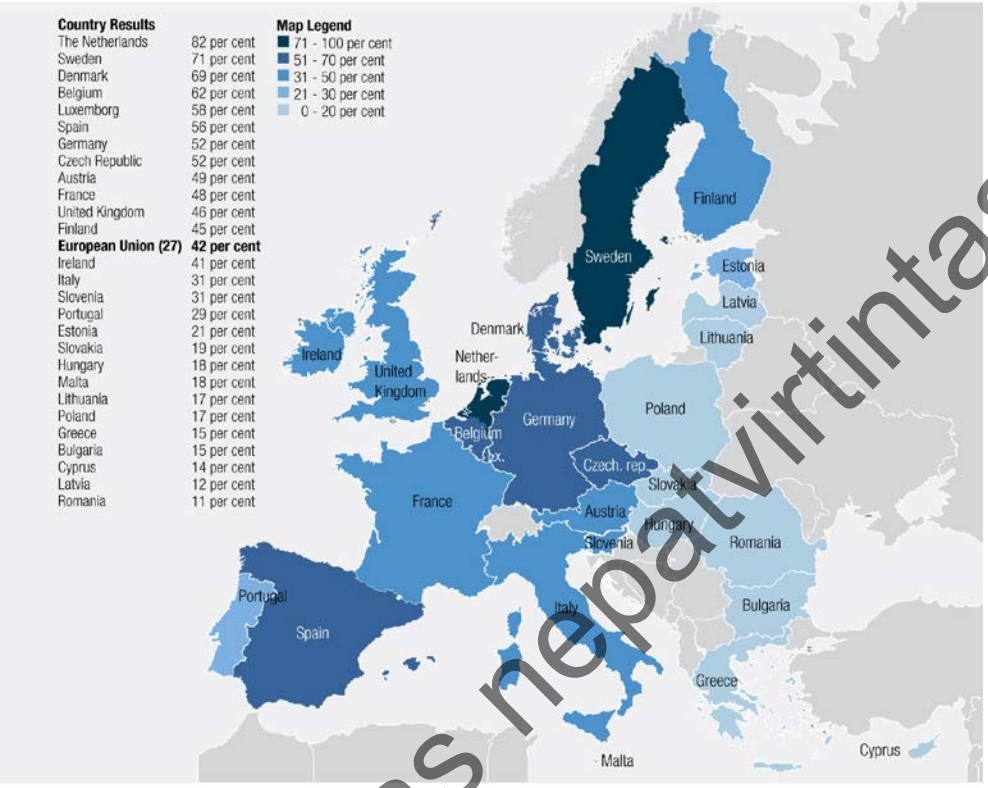

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalių rezultatai**	Lithuania	Lietuva
The Netherlands	Nyderlandai	Poland	Lenkija
Sweden	Švedija	Greece	Graikija
Denmark	Danija	Bulgaria	Bulgarija
Belgium	Belgija	Cyprus	Kipras
Luxembourg	Liuksemburgas	Latvia	Latvija
Spain	Ispanija	Romania	Rumunija
Germany	Vokietija		
Czech Republic	Čekija		
Austria	Austrija	Map Legend	Žemėlapio sutartiniai ženklai
France	Prancūzija	Per cent	%
United Kingdom	Jungtinė Karalystė		
Finland	Suomija		
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**		
Ireland	Airija		
Italy	Italija		
Slovenia	Slovėnija		
Portugal	Portugalija		
Estonia	Estija		
Slovakia	Slovakija		
Hungaria	Vengrija		
Malta	Malta		

[33] Eurobarometro tyrimas Nr. 66, 2006 m., p. 43, paskelbtas interneto svetainėje http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (2008 m. gruodžio 16 d.).

Vertimas nepatvirtintas

Kaip parodė Eurobarometro tyrimas, požiūris į homoseksualus kaip „kaimynus“ ir požiūris į „vienos lyties asmenų santuoką“ kai kuriose valstybėse narėse dideliu mastu siejasi su LGBT prieinamų šeimos teisių lygiu. Teigiamiausias požiūris paprastai nustatomas valstybėse narėse, kuriose egzistuoja tam tikros rūšies teisinis vienos lyties asmenų partnerystės pripažinimas. Tai galėtų reikšti ryšį tarp visuomenės požiūrio ir partnerystės pripažinimo. Kaip pareiškė **Ispanijos** ombudsmenas[34], atrodo, kad vienos lyties asmenų santuokos įvedimas pagerino požiūrį į LGBT.

„Dėl civilinių partnerysčių šalies kultūra apčiuopiamai pasikeitė. Ir čia pasireiškia tai, kas, mano nuomone, tikrai įdomu, kad kultūros pokytis ir civilizuojantis jo poveikis tikrai neapsiribojo vien tik gėjų ir lesbiečių bendruomene. Kitaip tariant, pozicijos šiuo klausimu priėmimas, dalies prietarų ir diskriminavimo pašalinimas, galimybės didžiuotis savimi suteikimas žmonėms turi tokį poveikį, kuris, mano manymu, daro didžiulę įtaką šalies nuomonei apie save“. Tony Blair, *Stonewall equality dinner*, 2007 m. kovo 22 d. (Cowan, 2007 m., p. 1)[35].

Įvaikinimo klausimu per Eurobarometro tyrimą nustatyta, kad ES su tuo sutiko tik vidutiniškai 31 % respondentų:

„Sutikimo su pasiūlymu, kad homoseksualioms poroms turėtų būti leista įsivaikinti vaikus, lygis kai kuriose šalyse itin skiriasi: jis svyruoja nuo 7 % Lenkijoje ir Maltoje iki 69 % Nyderlanduose. Švedija – vienintelė kita šalis, kurioje (kiek) daugiau kaip pusė pritaria nuomonei, kad „vaikų įsivaikinimas turėtų būti leistinas homoseksualioms poroms visoje Europoje“[36].

Požiūris į leidimą homoseksualioms poroms įsivaikinti vaikus

Vertimas nepatvirtintas

[34] Susitikimas su *El Defensor del Pueblo* [ombudsmenu] renkant duomenis vietoje, 2008 m. kovo 13 d.

[35] K. Cowan, *„Britų požiūris į lesbietės ir gėjus“* (*„British attitudes to lesbian and gay people“*), 2007 m., www.stonewall.org.uk.

[36] Eurobarometro tyrimas Nr. 66, 2006 m., p. 45, paskelbtas interneto svetainėje http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_en.pdf (2008 m. gruodžio 16 d.).

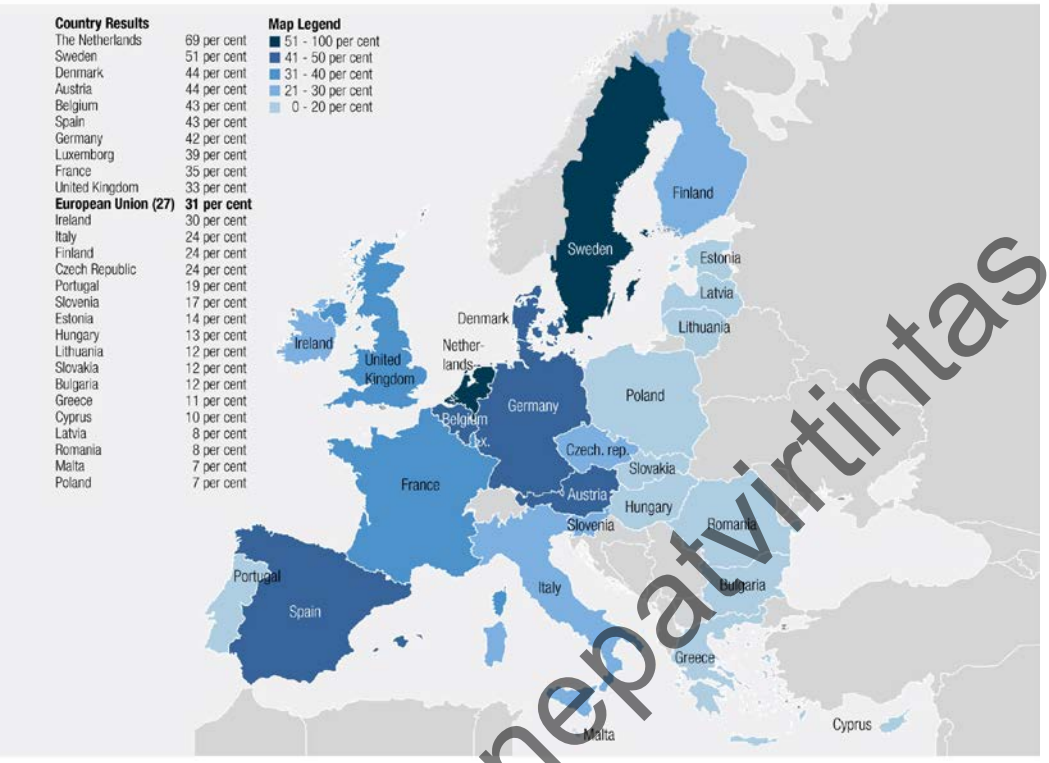

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalių rezultatai**		
The Netherlands	Nyderlandai	Poland	Lenkija
Sweden	Švedija		
Denmark	Danija		
Austria	Austrija		
Belgium	Belgija		
Spain	Ispanija		
Germany	Vokietija		
Luxembourg	Liuksemburgas	Map Legend	Žemėlapio sutartiniai ženklai
France	Prancūzija	Per cent	%
United Kingdom	Jungtinė Karalystė		
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**		
Ireland	Airija		
Italy	Italija		
Finland	Suomija		
Czech Republic	Čekija		
Portugal	Portugalija		
Slovenia	Slovėnija		
Estonia	Estija		
Hungaria	Vengrija		
Lithuania	Lietuva		
Slovakia	Slovakija		
Bulgaria	Bulgarija		
Greece	Graikija		
Cyprus	Kipras		
Latvia	Latvija		
Romania	Rumunija		
Malta	Malta		

Vertimas nepatvirtintas

Kiti nacionaliniai požiūrio tyrimai

Nagrinėjant kitus požiūrio į LGBT aspektus, nacionaliniai tyrimai atskleidžia neigiamo požiūrio į LGBT vyravimą įvairiuose kontekstuose.

Per **Bulgarijoje** atliktą tyrimą[37] nustatyta, kad 42 % respondentų nenorėtų turėti homoseksualaus draugo ar kolegos, o 47 % negalėtų susitaikyti su tuo, kad jų vaikas homoseksualus. Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą[38], kuris apėmė Škotiją, pusė respondentų pareiškė, jog būtų nepatenkinti, jeigu giminaitis užmegztų ilgalaikius santykius su transseksualu. Per **Danijoje** atliktą tyrimą[39] 53 % 15–24 metų amžiaus vyrų pareiškė nemanantys, jog yra priimtina turėti lytinius santykius su tos pačios lyties atstovu, tačiau tokios nuomonės laikėsi tik 21 % jaunų moterų. Kaip parodė **Vokietijoje** atliktas tyrimas[40], 32 % respondentų mano, kad dviejų besibučiuojančių homoseksualų vaizdas šlykštus. Per **Lietuvoje** atliktą tyrimą[41] nustatyta, kad 47 % respondentų laiko homoseksualumą liga ir mano, kad homoseksualai turėtų būti gydomi mediciniškai; 62 % nenorėtų priklausyti organizacijai, turinčiai homoseksualių narių; 69 % nenori, kad homoseksualai dirbtų mokyklose; 50 % prieštarauja homoseksualų darbui policijoje. **Graikijoje** anksčiau atliktas Europos vertybių tyrimas atskleidė bendrą įvairaus amžiaus ir įvairaus išsilavinimo lygio respondentų požiūrių priešingybę. Dauguma respondentų (58,6 %) pareiškė manantys, kad homoseksualumas nėra „pateisinamas“, bet taip manančiųjų dalis tarp vyresnių kaip 50-ies žmonių gerokai didesnė (84,7 %) nei tarp jaunesnių kaip 30-ies (44,7 %), o tai reiškia, kad požiūris gali laipsniškai keistis[42].

Nepaisant valstybių narių skirtumų, tyrimai rodo, kad homofobija ir priešiškumas LGBT yra plačiai paplitę. Iš elektroninės suinteresuotųjų šalių apklausos galima susidaryti panašų vaizdą: 30 % pareiškė manantys, kad

Vertimas neoficialiai

[37] Sociologijos agentūra *Skala*, *„Požiūris į mažumų grupes ir diskriminacinės mąstysenos Bulgarijos visuomenėje, sociologinis tyrimas pagal projektą „Nuo kovos su diskriminacija prie lygių galimybių – naujoviški Apsaugos nuo diskriminacijos komisijos metodai ir veiksminga praktika““* („*Attitude toward the minority groups and discriminatory mindsets in the Bulgarian society, Sociological survey under the project From antidiscrimination to equal opportunities – innovative methods and effective practices of the Commission for Protection Against Discrimination*“), Sofija, 2007 m.

[38] C. Bromley, J. Curtice, L. Given, *„Požiūris į diskriminaciją Škotijoje: 2006 m., Škotijos socialinių požiūrių tyrimas“* („*Attitudes to discrimination in Scotland: 2006, Scottish Social Attitudes Survey*“), Edinburgas: Škotijos vyriausybės socialiniai tyrimai, 2007 m.

[39] *Sundhedsstyrelsen* [Nacionalinė sveikatos valdyba], *„De 15-24-åriges seksualitet“*, Kopenhaga, 2006 m.

[40] *Institut für interdisziplinäre Konflikt und Gewaltforschung* [IKG], *„Indikatoren des Syndroms Gruppenbezogene Menschenfeindlichkeit im Vergleich“*, 2006 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.uni-bielefeld.de/ikg/index.htm (2006 m. birželio 15 d.).

[41] Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras *Vilmorus Ltd.*, *„Įvairių socialinių grupių diskriminacija Lietuvoje“* („*Discrimination against Various Social Groups in Lithuania*“), Vilnius, 2006 m.

[42] Europos vertybių tyrimas, 1999 m., paskelbta interneto svetainėje www.jdsurvey.net/web/evs1.htm (2008 m. lapkričio 13 d.).

lesbietės priimtinos gyventojų „mažumai“ arba jos „iš viso nepriimamos“. Atitinkamas rodiklis dėl gėjų yra didesnis – 40 %, dėl biseksualų – 38 %, o translyčių žmonių atžvilgiu – ypač didelis, 73 %.

Šie rezultatai nestebina. Tačiau dar 2000 m. Europos Tarybos Ministrų Komitetas paragino siekti tolerancijos ir imtis veiksmų: „Homoseksualumas tebegali kelti tam tikrose visuomenėse arba jų dalyse stiprią kultūrinę reakciją, bet tai nėra svarus pagrindas vyriausybėms ar parlamentams likti pasyviais. Priešingai, šis faktas tik pabrėžia būtinybę skatinti didesnę toleranciją seksualinės orientacijos klausimais“[43].

Geroji patirtis. 2005 m. sausio mėn. **Portugalijos** ILGA, bendradarbiaudama su reklamos agentūra *W/Portugal*, kuri teikė savo paslaugas nemokamai, pradėjo kampaniją žiniasklaidoje, įskaitant televiziją, radiją, spaudą ir internetą. Kampanija, be kita ko, apėmė lesbiečių ir gėjų porų meilę atskleidžiančių vaizdų demonstravimą televizijoje ir spaudoje, taip siekiant didinti LGBT matomumą teigiamai juos pavaizduojant[44].

Taip pat reikėtų pabrėžti reikšmingą Europos Komisijos indėlį, siekiant gerinti visuomenės požiūrį į įvairias mažumų grupes, įskaitant LGBT. Visų pirma, prie požiūrio pokyčio vertingai prisidėjo 2007 metų paskelbimas Europos lygių galimybių metais ir su tuo susijusi informuotumo didinimo veikla. Įvairovės sunkvežimio, kuris 2007 ir 2008 m. aplankė miestus įvairiose valstybėse narėse, kelionė po Europą tėra tik vienas iš daugybės tiesioginio ryšio su plačiąja visuomene, siekiant didinti informuotumą su diskriminacija susijusiais klausimais, pavyzdžių. Europos Komisija taip pat finansavo nacionalinius informuotumo didinimo renginius valstybėse narėse[45].

Neigiamo požiūrio pasekmės

Kaip mums pasakė LGBT NVO, kurios buvo apklaustos renkant duomenis vietoje, viena iš gynybos strategijų, kurias pasitelkia LGBT, siekdami išvengti diskriminavimo, tai buvimas „nematomais“ visuomenėje, darbe arba mokykloje. **Slovėnijoje** atlikto tyrimo[46], vykusiai pavadinto *„Nepakenčiamas privatumo patogumas“*, ataskaitoje pažymėta: „<…> gėjai ir lesbietės imasi pamėgdžiojimo, kad prisitaikytų prie viešųjų vietų heteronormatyvumo. Jie

[43] Lesbiečių ir gėjų padėtis Europos Tarybos valstybėse narėse, Parlamentinės asamblėjos rekomendacija Nr. 1474, 2000 m., 2001 m. rugsėjo 19 d. ministrų pavaduotojų 765-ajame posėdyje Ministrų Komiteto priimtas atsakymas.

[44] Žr. http://www.youtube.com/watch?v=Xtv2OjDV6t0 (2008 m. spalio 17 d.).

[45] Žr. Europos Komisija, *„Informavimas apie lygybę ir nediskriminavimą ES“* (*„Communicating Equality and Non-Discrimination in the EU“*, paskelbta interneto svetainėje http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/broch/thembroch08_en.pdf (2009 m. sausio 12 d.).

[46] R. Kuhar, A. Svab, *„Nepakenčiamas privatumo patogumas: kasdienis gėjų ir lesbiečių gyvenimas“* (*„The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians“*), Liubliana: *Politike*, 2005 m., p. 95–96, paskelbta interneto svetainėje http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (2009 m. sausio 12 d.).

Vertimas nepatvirtintas

išoriškai kitaip apibrėžia savo partnerystę ir vaizduoja ją kaip „tik draugystę“. Kai kurie iš jų leidžia sau parodyti artumą, kuris atskleistų jų seksualinį statusą, tik pakankamai saugiomis aplinkybėmis. Gėjai ir lesbietės dažniausiai bendrai suvokia aplinką ir heteronormatyvumą, kuris nulemia šią aplinką“.

Tačiau šios „nematomumo“ strategijos ne tik daro įtaką LGBT gyvenimui, bet taip pat paveikia ir mastą, kuriuo galima nustatyti netiesioginių formų diskriminavimą dėl seksualinės orientacijos.

Homoseksualai kaip šeimos nariai

Šeima dėl emocinės paramos ypač svarbi bet kuriam asmeniui – ir vaikui, paaugliui, ir suaugusiajam. ES apklaustos LGBT NVO patvirtino, kad šeimų reakcija yra labai svarbus klausimas, turintis didelės įtakos LGBT gerovei. **Lenkijoje**[47], **Portugalijoje**[48], **Maltoje**[49], **Lietuvoje**[50], **Jungtinėje Karalystėje**[51], **Italijoje**[52], **Slovėnijoje**[53], **Latvijoje**[54], **Vokietijoje**[55], **Slovakijoje**[56] ir **Prancūzijoje**[57] atlikti tyrimai rodo, kad nemažai LGBT slepia savo seksualinę orientaciją nuo giminių, siekdami išvengti diskriminavimo savo šeimoje. Tačiau šie tyrimai taip pat rodo, kad dauguma respondentų, neslepiančių savo seksualinės orientacijos, priimami savo šeimoje.

Vertimas nepatvirtintas

---

[47] M. Abramowicz, *„Biseksualų ir homoseksualų padėtis Lenkijoje – 2005 ir 2006 m. ataskaita“* (*„Situation of bisexual and homosexual persons in Poland - 2005 and 2006 report“*), Varšuva: Kampanija prieš homofobija ir *Lambda Warsaw*, 2007 m.

[48] F. V. Silva, P. Policarpo, T. L. Monteiro, *„Inquérito Nacional sobre Experiencias da Homossexualidade em Portugal“*, Lisabona: *Centro de Investigacão e Estudos de Sociologia, Instituto Superior Ciências do Trabalho e da Empresa*, 2006 m.

[49] Maltos gėjų teisių judėjimas, *„Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos Maltoje: ataskaita apie Maltos gėjų, lesbiečių ir biseksualų bendruomenės patiriamą diskriminavimą, priekabiavimą ir smurtą“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Malta: A Report on Discrimination, Harassment, and Violence against Malta's Gay, Lesbian and Bisexual Community“*). Malta: *Union Press*, 2003 m.

[50] A. Zdanavičius, ed., *„Nematomi piliečiai: apie homofobiją ir homoseksualių žmonių diskriminaciją Lietuvoje“* (*„Invisible Citizens: About Homophobia and Discrimination against Homosexual People in Lithuania“*), Kaunas: VDU, 2007 m.

[51] S. Dick, *„Homofobiški neapykantos nusikaltimai – 2008 m. Didžiosios Britanijos nusikaltimų prieš gėjus tyrimas“* (*„Homophobic hate crime - The Gay British Crime Survey 2008“*), *Stonewall*, 2008 m.

[52] C. Saracėno, ed., *„Diversi da chi? Gay, lesbiche, transsesuali in un'area metropolitana“*, Milanas: *DeriveApprodi*, 2003 m.

[53] R. Kuhar, A. Svab, *„The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians“*, Liubliana: *Politike*, 2005 m.

[54] A. Lomelis, *„Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos Latvijoje“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Latvia“*), galima susipažinti leidinyje *„Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Lithuania, Latvia and Estonia“*), Vilnius: Atviros visuomenės institutas ir *Kimeta Society*, 2002 m.

[55] *Senatsverwaltung für Schule, Jugend und Sport, Fachbereich für gleichgeschlechtliche Lebensweisen Berlin* [SENSJS], *„Sie liebt sie. Er liebt ihn. Eine Studie zur psychosozialen Situation junger Lesben, Schwuler und Bisexueller in Berlin“*. Berlynas: autorius, 2001 m.

[56] A. Daucikova, P. Jójárt, M. Siposova, *„Ataskaita apie lesbiečių, gėjų ir biseksualų diskriminavimą Slovakijoje“* (*„Report on Discrimination of Lesbians, Gay Men and Bisexuals in Slovakia“*), Bratislava: Dokumentacijos ir informacijos centras, 2002 m.

[57] Prancūzija, šalies ataskaita.

Šeimos atstūmimas turi emocinių pasekmių, bet dėl to taip pat gali būti prarasti namai. **Jungtinėje Karalystėje** atliktas tyrimas[58] parodė, kad 29 % lesbiečių respondenčių ir 25 % respondentų gėjų tapo benamiais, kai prisipažino savo tėvams. **Slovakijoje** atliktas tyrimas[59] parodė, kad 20 % prisipažinusių LGB respondentų buvo išvaryti iš namų.

Be to, **Belgijoje** atliktas tyrimas[60] rodo, kad, siekdami socialinės paramos, LGBT mažiau pasikliauja šeimos nariais, o labiau – draugais.

Išvados

Požiūris į LGBT valstybėse narėse gerokai skiriasi ir taip pat priklauso nuo sąlygų, kuriose atsiduria LGBT. Teigiamiausi rezultatai gaunami, kai respondentų klausiama, ar jie norėtų gyventi kaimynystėje su homoseksualu. Labiausiai neigiami rezultatai išryškėja užduodant klausimą, ar homoseksualams turėtų būti leista įsivaikinti vaikus. Požiūris taip pat skiriasi priklausomai nuo amžiaus – jaunų žmonių požiūris į LGBT labiau teigiamas nei senesnių žmonių. Teigiamą įtaką požiūriui taip pat gali daryti teisinis partnerystės pripažinimas.

LGB linkę slėpti savo seksualinę orientaciją nuo šeimų, ir dauguma patiria, jų supratimu, diskriminaciją šeimose, kartais atstūmimo arba net smurto pavidalo.

Požiūris į translyčius žmones yra gerokai neigiamesnis nei požiūris į lesbietes, gėjus ir biseksualus.

Vertimas nepatvirtintas

[58] S. Averill, „Kaip jauni žmonės gali būti įkvėpti siekti teisingumo, kai jie susiduria su homofobiškais nusikaltimais?“ (*„How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime?“*) Tezės, Midlesekso universitetas, 2004 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.schoolsout.org.uk/research/docs/Partnersper sent20Anper sent20updateper sent20toper sent20tacklingper sent20homophobia.pdf (2008 liepos 30 d.).

[59] A. Daucikova, P. Jójárt, M. Siposova, *„Report on Discrimination of Lesbians, Gay Men and Bisexuals in Slovakia“*, Bratislava: Dokumentacijos ir informacijos centras, 2002 m.

[60] A. Dewaele, *„De sociale netwerken van holebi's - Over vriendschap en andere bloedbanden“*. Antverpeno universitetas: Politikos ir socialinių mokslų fakultetas, Sociologijos katedra, 2007–2008 m.

Neapykantos nusikaltimai ir neapykantą kurstančios kalbos

Šiame skirsnyje aptariami tam tikri aspektai, susiję su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kurstymu, įskaitant fizinių LGBT užpuolių vyravimą, užpuolių ir nusikaltėlių pobūdį, pranešimo apie neapykantos nusikaltimų incidentus procedūras ir policijos arba kitų institucijų atsako į tokius pranešimus būdus bei išpuolius prieš LGBT susibūrimo vietas.

Devynių ES valstybių narių[61] (**Belgijos**, **Danijos**, **Ispanijos**, **Prancūzijos**, **Nyderlandų**, **Portugalijos**, **Rumunijos**, **Švedijos** ir taip pat **Jungtinės Karalystės** dalies – Šiaurės Airijos) baudžiamojoje teisėje yra nuostatų, pagal kurias neapykantos, smurto ar diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos kurstymas (neapykantos kurstymas) laikomas kriminaliniu nusikaltimu, taip pat taisyklė, pagal kurią homofobiškas ketinimas laikomas sunkinančiu įprasto nusikaltimo veiksniu (neapykantos nusikaltimas).

Keturių ES valstybių narių (**Vokietijos**, **Estijos**, **Airijos**, **Lietuvos**) baudžiamojoje teisėje yra nuostatų, pagal kurias neapykantos, smurto ar diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos kurstymas laikomas kriminaliniu nusikaltimu (bet pagal teisę homofobiškas ketinimas nelaikomas sunkinančiu įprasto nusikaltimo veiksniu).

Vienoje ES valstybėje narėje (**Suomijoje**) homofobiškas ketinimas laikomas sunkinančiu įprasto nusikaltimo veiksniu (bet nėra nuostatų, pagal kurias neapykantos, smurto ar diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos kurstymas būtų laikomas kriminaliniu nusikaltimu).

Trylikoje ES valstybių narių (Latvijoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Čekijoje, Slovakijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Slovėnijoje, Italijoje, Bulgarijoje, Graikijoje, Kipre ir Maltoje) tai nėra nei kriminalinis nusikaltimas, nei sunkinantis veiksnys.

Vertimas nepatvirtintas

[61] Dėl papildomos informacijos apie teisės aktus žr. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, *Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: I dalis – teisinė analizė,* 2008 m.

Teisės aktai, susiję su homofobiškais neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kurstymu

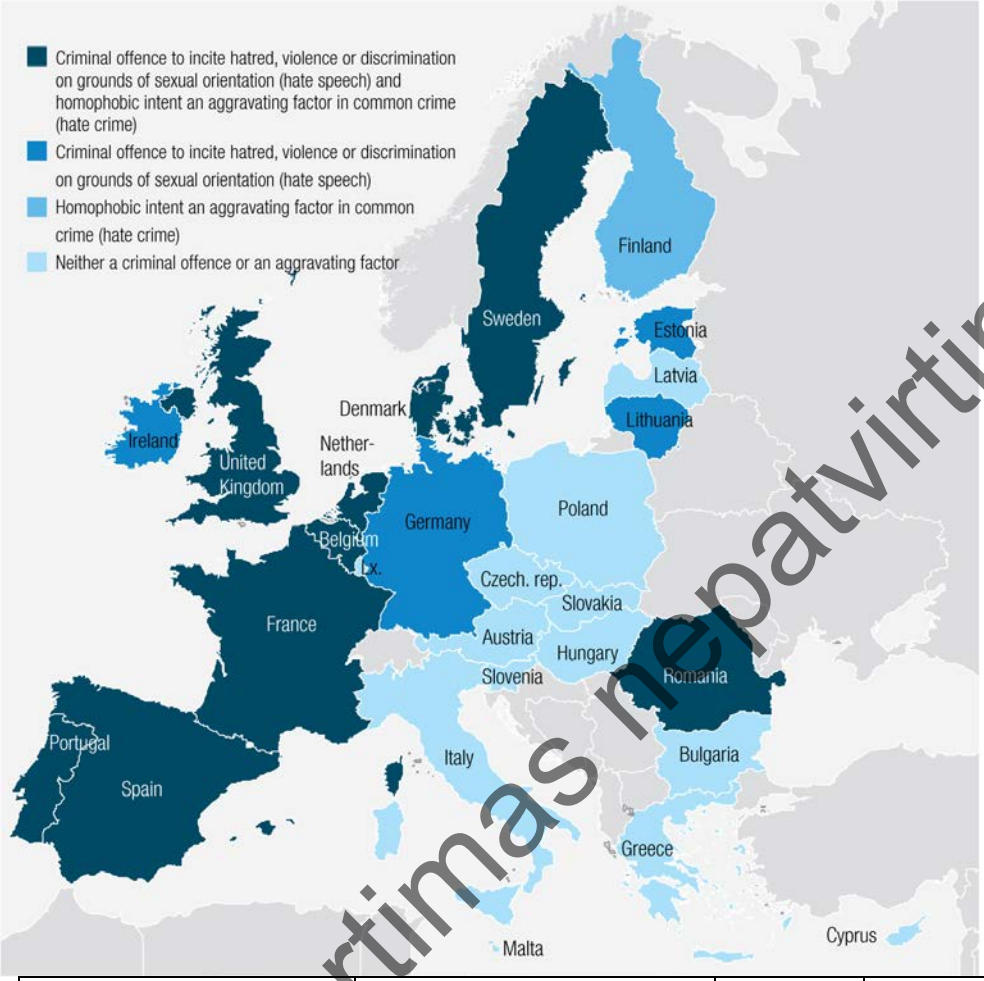

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalių rezultatai**	Lithuania	Lietuva
The Netherlands	Nyderlandai	Italy	Italija
Sweden	Švedija	Finland	Suomija
Denmark	Danija	Portugal	Portugalija
Austria	Austrija	Slovenia	Slovėnija
Belgium	Belgija	Estonia	Estija
Spain	Ispanija	Hungaria	Vengrija
Germany	Vokietija	Slovakia	Slovakija
Luxembourg	Liuksemburgas	Bulgaria	Bulgarija
France	Prancūzija	Greece	Graikija
United Kingdom	Jungtinė Karalystė	Cyprus	Kipras
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**	Latvia	Latvija
Ireland	Airija	Romania	Rumunija
Czech Republic	Čekija	Malta	Malta
Criminal offence to incite hatred, violence or discrimination on grounds of sexual orientation (hate speech) and homophobic intent an aggravating factor in common crime (hate crime)		Neapykantos, smurto ar diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos kurstymas laikomas kriminaliniu nusikaltimu (neapykantos kurstymas), o homofobiškas ketinimas laikomas sunkinančiu įprasto nusikaltimo veiksniu (neapykantos nusikaltimas)	
Criminal offence to incite hatred, violence or discrimination on grounds of		Neapykantos, smurto ar diskriminavimo dėl seksualinės	

Vertimas nepatvirtintas

sexual orientation (hate speech)	orientacijos kurstymas laikomas kriminaliniu nusikaltimu (neapykantos kurstymas)
Homophobic intent an aggravating factor in common crime (hate crime)	Homofobiškas ketinimas laikomas sunkinančiu įprasto nusikaltimo veiksniu (neapykantos nusikaltimas)
Neither a criminal offence or an aggravating factor	Nei kriminalinis nusikaltimas, nei sunkinantis veiksnys

Oficialūs statistiniai duomenys apie neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kurstymą

Oficialių statistinių duomenų apie policijos pranešimus ir teismo procesus yra mažai. Oficialių duomenų apie teismo bylas dėl neapykantos kurstymo turi tik **Lietuva**. 2007 m. pradėta iš viso 15 baudžiamųjų teismo bylų. Vienu atvėju priimtas apkaltinamasis nuosprendis[62]. Oficialių duomenų apie patraukimą baudžiamojon atsakomybėn dėl neapykantos nusikaltimų turi tik **Jungtinė Karalystė**. 2007 m. pradėta iš viso 988 baudžiamosios teismo bylos, iš jų 759 priimtas apkaltinamasis nuosprendis[63]. Oficialius duomenis apie neapykantos kurstymo ir neapykantos nusikaltimų incidentus, apie kuriuos pranešta policijai, teikia **Švedija**, kurioje 2007 m. su homofobiškais incidentais buvo susiję 723 policijos pranešimai[64]. Laikotarpiu nuo 2008 m. sausio 1 d. iki birželio 30 d. policija **Nyderlanduose** pranešė apie 150 homofobiškų incidentų (smurtą, įžeidinėjimą arba priekabiavimą)[65].

Oficialių statistinių duomenų stoką kitose valstybėse narėse iš dalies lemia tai, kad neapykantos kurstymas žodžiu ir neapykantos nusikaltimai nelaikomi nusikaltimu ar sunkinančiu veiksniu arba renkami skundai neskirstomi pagal motyvą (taigi statistiniuose duomenyse, pvz., neįmanoma atskirti rasistinių ir homofobiškų motyvų).

Šalys, kuriose registruojama daug incidentų, pvz., **Jungtinė Karalystė**[66], sukūrė puikių pranešimo apie neapykantos nusikaltimus priemonių, pvz., „pranešimo apie save“ formų ir vietų, kuriose pranešimą gali pateikti trečiosios

Vertimas nepatvirtintas

[62] Lietuva, šalies ataskaita.

[63] Karališkoji baudžiamoji tarnyba (angl. CPS), kaupianti duomenis apie Angliją ir Velsą, renka statistinę informaciją apie homofobiškus nusikaltimus apskritai ir neskirsto jų pagal įvykdyto nusikaltimo rūšį, pvz., neapykantos kurstymą. Traukdama baudžiamojon atsakomybėn homofobišku elementu pasižyminčiais atvejais, CPS taiko tokią homofobiško nusikaltimo apibrėžtį: „Bet koks incidentas, kurį auka suvokia kaip homofobišką ar transfobišką“ (2008 m. sausio 24 d. susirašinėjimas e. paštu su CPS ir 2008 m. vasario 7 d. susirašinėjimas e. paštu su Škotijos vyriausybės teisingumo departamentu). Taip pat žr.: EBPO /ODIHR, *„Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents and Responses. Annual Report for 2007“*, 2008 m., p. 46, ir Jungtinės Karalystės šalies ataskaitą.

[64] *Brottsförebygganderådet* ataskaita Nr. 2008:15 *„Hatbrott 2007“*, p. 81–90, paskelbta interneto svetainėje http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=4&name=Hatbrott_2007_webb.pdf&url=/dynamaster/file_archive/080716/6141d937f1ed069853de33f15d209d28/Hatbrott%255f2007%255fwebb.pdf (2008 m. gruodžio 12 d.).

[65] *Politieacademie, „Rapportage homofoob geweld. Politiegegevens. Periode 1 januari - 1 juli 2008“*, 2008 m.

[66] Net ir Jungtinėje Karalystėje, kaip apskaičiuota, nepranešama apie 85 % homofobiškų nusikaltimų, žr. pvz., http://www.barnet.gov.uk/index/community-living/safety/harassment-help/harassment-help-homophobia.htm (2009 m. vasario 5 d.).

šalys, suteikiant visuomenei galimybę, dalyvaujant atitinkamoms specializuotoms tarnyboms, teikti pranešimus ne policijos skyriuose, ir tai gali būti padaryta neatskleidžiant asmeninių aukos duomenų. Policija tirs nusikaltimą tik aukai sutikus. Trečiųjų šalių pranešimų teikimas padeda aukoms įgyti pasitikėjimo, ir jos skatinamos pranešti apie nusikaltimą, o tarnybos gali nustatyti tinkamas paramos organizacijas, kurios galėtų suteikti aukoms geriausią pagalbą. Patobulinus neapykantos nusikaltimų registravimą, sudaromas tikslesnis vaizdas, taigi policija ir kiti partneriai gali užtikrinti veiksmingesnį atsaką, imdamiesi turimais duomenimis pagrįstų iniciatyvių tikslinių priemonių. Be to, Jungtinėje Karalystėje parengtos paprastos ir veiksmingos operatyvinės apibrėžtys, taikomos pranešant apie homofobiškus incidentus:

- *Homofobiškas incidentas – tai bet koks incidentas, kurį auka arba bet kuris kitas asmuo suvokia kaip homofobišką.*

- *Transfobiškas incidentas – tai bet koks incidentas, kurį auka arba bet kuris kitas asmuo suvokia kaip transfobišką.*

Tyrimai ir kiti duomenų šaltiniai

Palyginamasis neapykantos nusikaltimų tyrimas ES lygmeniu neatliktas. Vis dėlto keliose valstybėse narėse atlikti tyrimai, kurie visur parodė esant neapykantos nusikaltimų ir neapykantos incidentų – šią išvadą remia visų LGBT NVO ir šį klausimą sprendžiančių nacionalinių lygybės įstaigų kiekvienoje valstybėje narėje, įskaitant šalis, kuriose neturima statistinių duomenų, įvertinimai[67].

Per **Didžiojoje Britanijoje** atliktą tyrimą[68] trečdalis lesbiečių ir ketvirtadalis gėjų respondentų pareiškė per paskutinius trejus metus patyrę neapykantos nusikaltimą ar incidentą. Neapykantos homoseksualams pakurstytą incidentą per paskutinius trejus metus pareiškė patyręs vienas iš 12 biseksualų. Per **Lenkijoje** atliktą tyrimą[69] 18 % LGB respondentų pareiškė per paskutinius dvejus metus patyrę fizinį smurtą dėl savo seksualinės orientacijos – 42 % iš jų

Vertimas nepatvirtintas

[67] Jokių statistinių duomenų apie neapykantos kurstymą ir neapykantos nusikaltimus nenustatyta Austrijoje, Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Portugalijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje. Duomenų apie neapykantos nusikaltimus prieš translyčius žmones ypač mažai.

[68] 2008 m. per interneto interviu, skirtą 185 000 asmenų vienijančiai organizacijai *YouGov*, atsakymus pateikė 1 721 suaugusi lesbietė, gėjus ir biseksualas iš visos Didžiosios Britanijos. S. Dick, *„Homophobic Hate Crime - The Gay British Crime Survey 2008“*, *Stonewall*, 2008 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.stonewall.org.uk/documents/homophobic_hate_crime__final_report.pdf (2009 m. vasario 6 d.).

[69] 1 002 respondentų imtis. M. Abramowicz, ed., *„Situation of bisexual and homosexual persons in Poland“*, *Kampania Przeciw Homofobii* & *Lambda Warsaw*, 2007 m.

pranešė apie tris ar daugiau incidentų. Per **Danijoje** internete atliktą tyrimą[70] 12 % LGBT respondentų pareiškė bent kartą patyrę fizinį užpuolį dėl savo seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės, o 39 % pareiškė bent kartą patyrę žodinį išpuolį. Per **Italijoje** – Turine – atliktą tyrimą[71] 51 % apklaustų vyrų ir 33 % moterų pareiškė patiriantys homofobišką smurtą. Per **Slovėnijoje** atliktą tyrimą 53 % lesbiečių ir gėjų respondentų pareiškė patiriantys smurtą dėl savo seksualinės orientacijos[72].

Pirmiau nurodyti rezultatai aiškiai tėra tik ledkalnio viršūnė, bet jie rodo problemos mastą visoje ES ir perša mintį, kad neapykantos nusikaltimai ir incidentai neapsiriboja tik šalimis, kuriose atlikti tyrimai. Be to, visos LGBT NVO, su kuriomis buvo susitikta, turėjo informacijos apie neapykantos pakurstytus incidentus savo valstybėje narėje, net ir tais atvejais, kai konkrečių tyrimų nebuvo atlikta.

2007 m. Europos Parlamentas atkreipė dėmesį į „plitimą kalbų, kuriose skatinama neapykanta lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų (LGBT) bendruomenei keliose Europos šalyse“, pabrėždamas, kad visuomenės veikėjai vartoja „įžeidžiamojo ar grasinamojo pobūdžio ar neapykantos kupiną kalbą, ir policija nesugeba suteikti tinkamos apsaugos nuo homofobinių grupių demonstracijų“. Visų pirma, Parlamentas atkreipė dėmesį į Matteo, šešiolikmetį Italijos pilietį iš Turino, kuris „neseniai nusižudė, palikęs du atsisveikinimo laiškus, kuriuose kaip savižudybės priežastį nurodė užgauliojimą dėl seksualinės orientacijos; [į tai, kad] Jungtinės Karalystės pilietinės visuomenės organizacijos pažymėjo, kad visos Jungtinės Karalystės vidurinėse mokyklose labai padaugėjo homofobinio pobūdžio užgauliojimo atvejų; [ir taip pat į incidentą, kai] Nyderlanduose homoseksualus vyras buvo užmuštas vėzdu vien tik dėl jo seksualinės orientacijos ir moteriškos išvaizdos“[73].

Europos Taryba išreiškė panašų susirūpinimą dėl tokių neapykantos nusikaltimų. 2008 m. Europos Tarybos ataskaitoje atkreiptas dėmesys į tai, kad[74] „Rygoje ekstremistai apmėtė gėjų aktyvistus ir jų rėmėjus išmatomis ir kiaušiniais, kai pamatė juos išeinančius iš bažnyčios po pamaldų. Prieš kelerius

[70] 9 473 respondentų interneto tyrimas, kurį atliko LGBT pažinčių interneto portalas *boyfriend.dk*, bendradarbiaudamas su Danijos transliavimo korporacija, 2007 m., paskelbtas interneto svetainėje http://boyfriend.dk/dr/result.php (2008 m. sausio 15 d.).

[71] 514 respondentų imtis, C. Saracėno, ed., *„Diversi da chi? Gay, lesbiche, transessuali in un'area metropolitana“*, Milanas: *Guerini*, 2003 m.

[72] A. Švab, R. Kuhar, „The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians“, Liubliana: *Politike*, 2005 m., paskelbta interneto svetainėje http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (2008 m. gruodžio 22 d.).

[73] Žr. 2007 m. balandžio 29 d. priimtą Europos Parlamento rezoliuciją „Homofobija Europoje“, P6_TA(2007)0167, taip pat 2006 m. sausio 18 d. priimtą Europos Parlamento rezoliuciją „Homofobija Europoje“, P6_TA(2006)0018.

[74] T. Hammarberg, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras, *„Neapykantos nusikaltimai – rasizmas, antisemitizmas, priešiškumas čigonams, islamofobija ir homofobija“* (*„Hate Crimes - racism, anti-Semitism, anti-Gypsyism, Islamophobia and homophobia“*), 2008 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/080721_en.asp (2008 m. rugsėjo 3 d.).

Vertimas nepatvirtintas

metus Vesterose mirtinai nudurtas Švedijos ledo ritulininkas, po to kai jis pareiškė esąs homoseksualus. Porte, Portugalijoje, berniukų grupė užpuolė ir nužudė benamę brazilę translytę moterį ir paliko kūną vandens užpildytoje duobėje“.

Užpuolių pobūdis

Belgijoje[75], **Švedijoje**[76], **Vokietijoje**[77], **Nyderlanduose**[78], **Lenkijoje**[79], **Jungtinėje Karalystėje**[80], **Slovėnijoje**[81] ir kitose valstybėse narėse atlikti tyrimai ir apklausos atskleidžia, kad daugumoje atvejų dažniausiai patiriama žodinė agresija; užpuoliai paprastai rengiami viešose vietose; lesbietėms ir biseksualioms moterims gresianti užpuolio privačioje aplinkoje grėsmė yra didesnė nei gėjams ar biseksualiems vyrams; joms taip pat gresia didesnis seksualinių išpuolių arba grasinimų dėl seksualinių išpuolių pavojus; užpuoliai prieš jaunus žmones rengiami dažniau nei prieš kitas amžiaus grupes.

ų iš mano miesto grupė daug kartų mane puldinėjo, kad „įtikintų“, jog lesbietėms čia vietos nėra. Jie užsipuldavo mane žodžiais ir fiziškai. Kartą mane primušė. Jie grasino išžaginti mane, kad parodytų, kaip gera būti su vyru, nes man reikia vyro.“ (moteris, Lenkija)[82]

Nusikaltimų vykdytojai

Per pirmiau nurodytus tyrimus nustatyta, kad auka nusikaltėlių paprastai nepažįsta, nors kai kuriais atvejais tai būna giminės, kolegos arba bendramoksliai[83]. Nusikaltėliai daugiausia vyrai (ir dažnai jaunų vyrų grupės).

Vertimas nepatvirtintas

[75] M. Poelman & D. Smits, „*Agressie tegen holebi's in Brussel-Stad*“, Antverpenas: Apeldornas, 2007 m.

[76] E. Tiby, „*Hatbrott? Homosexuella kvinnor och mäns berättelser om utsatthet för brott*“, Stokholmo universitetas: Kriminologijos institutas, 1999 m.

[77] *MANEO – Das schwule Anti-Gewalt-Projekt in Berlin* [*MANEO* – kovos prieš smurtą prieš gėjus projektas Berlyne], 2007 m., galima susipažinti interneto svetainėje http://www.maneo.de/highres/index.html (2008 m. liepos 14 d.).

[78] L. Buijs, J. W. Duyvendak, G. Hekma, „*Als ze maar van me afblijven*“. Amsterdamas: Amsterdamo universitetas, Amsterdamo socialinių mokslų tyrimų mokykla, 2008 m.

[79] M. Abramowicz, ed., „*Situation of bisexual and homosexual persons in Poland*“, *Kampania Przeciw Homofobii* & *Lambda Warsaw*, 2007 m.

[80] S. Dick, „*Homphobic hate crime - The Gay British Crime Survey 2008*“, *Stonewall*, 2008 m.

[81] A. Švab, R. Kuhar, „*The Unbearable Comfort of Privacy: Everyday Life of Gays and Lesbians*“, Liubliana, Politike, 2005 m., paskelbta interneto svetainėje http://www2.mirovni-institut.si/eng_html/publications/pdf/MI_gay_eng.pdf (2008 m. liepos 14 d.).

[82] Citata iš M. Abramowicz, ed., „*Situation of bisexual and homosexual persons in Poland*“, *Kampania Przeciw Homofobii* & *Lambda Warsaw*, 2007 m.

[83] Palyginti dažnas neapykantos nusikaltimų, kuriuos vykdo šeimos nariai ir tos pačios amžiaus ar socialinės padėties grupės asmenys, vykdymas atskiria seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės motyvuotus neapykantos nusikaltimus nuo kitų rūšių neapykantos nusikaltimų, kurie motyvuoti, pvz., rasizmo ar antisemitizmo.

Remdamasi neapykantos nusikaltimų incidentais, apie kuriuos pranešta *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* [Nacionalinės gėjų ir lesbiečių organizacijos] **Danijoje** sukurtoje interneto svetainėje, organizacija padarė tokią išvadą: „[Incidentai, apie kuriuos pranešta,] rodo, kad nusikaltėliai, kurie imasi žodinės ir fizinės agresijos, yra vyrai. Dažniausiai vyrai, susibūrę į grupes, ir dažniausiai [etninei daugumai priklausantys] baltieji danai. <…> Gėjai paprastai puolami viešoje vietoje, pažinčių vietose arba šalia gėjų barų. Lesbietės dažniau susiduria su žodiniais išpuoliais ir privačioje aplinkoje dažnai patiria seksualinių išpuolių [įskaitant grasinimus]“.

Reikėtų pabrėžti du kitus klausimus: pirma, nusikaltėliai iš dešiniųjų ekstremistų grupuočių, nusiteikusių prieš LGBT, ir antra, etninių mažumų atstovų, kaip nusikaltėlių, klausimas.

Yra keletas dešiniųjų ekstremistų grupuočių, įžeidinėjančių ar puolančių LGBT ir jų susibūrimo vietas, pavyzdžių, įskaitant incidentus **Švedijoje**, **Lenkijoje**, **Estijoje** ir **Italijoje**. Keli apklausti asmenys susiejo neapykantos nusikaltimų prieš LGBT atvejus su ultranacionalizmo, ksenofobijos ar rasizmo reiškiniais[84].

Kalbant apie etninių mažumų atstovus, vykdančius nusikaltimus iš neapykantos LGBT, nors atitinkamų tyrimų nepakanka, viešose diskusijose požiūris į homoseksualumą dažnai nurodomas kaip vienas iš etninės daugumos ir etninių mažumų grupių skirtumo ženklų[85], o aukų pasakojimuose kartais nurodoma, kad smurtinius išpuolius prieš LGBT įvykdė etninių mažumų atstovai. Atliktuose tyrimuose kiti veiksniai, tokie kaip socialinė klasė, išsilavinimas, užimtumo statusas ar religiniai įsitikinimai, nesiejami su etnine priklausomybe.

Vokietijoje atlikto neapykantos nusikaltimų prieš gėjus ir biseksualius vyrus Berlyne tyrimo *MANEO-Study*[86] ataskaitoje nurodyta, kad 16 % incidentų pastebėta, kad nusikaltėliai priklauso etninei mažumai[87].

Nyderlandų ataskaitoje[88] apie padėtį Amsterdame tarp įtariamųjų dėl smurto prieš gėjus dominuoja jauni marokiečių kilmės vyrai. Ataskaitoje daroma tokia

Vertimas nepatvirtintas

---

[84] Susitikimai su SEKÜ (Estija), RFSL (Švedija), *Kampania* (Lenkija), *Arcigay* ir *Arcilesbica* (Italija) renkant duomenis vietoje.

[85] Pavyzdžiui, Danijoje ir Nyderlanduose, apibūdinta: M. T. Drud-Jensen & S. P. Knudsen, *„Ondt i røven. Folk der har ondt i røven over bøsser - bøsser der har ondt i røven over folk“*, Kopenhaga: *Høst & Søn*, 2005 m., ir P. Mepschen, *„Seksas ir kiti – homoseksualumas ir islamas Nyderlandų viešose diskusijose“* (*„Sex and the Other - Homosexuality and Islam in Dutch public discourse“*), magistro darbas, 2005 m.

[86] Į imtį įtraukta 23 949 respondentai. *MANEO - Das schwule Anti-Gewalt-Projekt in Berlin* (2007) [*MANEO* – kovos prieš smurtą prieš gėjus projektas Berlyne], 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.maneo.de/highres/index.html (2008 m. liepos 14 d.).

[87] *Der Beauftragte für Integration und Migration in Berlin, Integration und Migration in Berlin, Zahlen - Daten – Fakten*, 2005 m. Nors suvokiama etninės mažumos kilmė ir oficiali migranto kilmė nėra vienas ir tas pats, skaičiai rodo, kad asmenys, priskiriami prie „etninės mažumos“ ar „migrantų“ kategorijos, nedominuoja Berlyno neapykantos nusikaltimų statistikoje.

[88] L. Buijs, J. W. Duyvendak, G. Hekma, *„Als ze maar van me afblijven“*. Amsterdamas: Amsterdamo universitetas, Amsterdamo socialinių mokslų tyrimų mokykla, 2008 m., p. 128.

išvada: „Smurto prieš gėjus vykdytojai nėra įkvėpti religinių įsitikinimų. Tie nusikaltėliai, kurie yra musulmonai, turi tik paviršutiniškas žinias apie Koraną ir retai eina į mečetę. Marokiečių nusikaltėlių motyvai yra beveik tokie pat, kaip ir vietinių nusikaltėlių olandų: požiūris ir emocijos dėl sekso ir lyties. Tačiau berniukai marokiečiai mini analinį seksą ir homoseksualumo matomumą kaip, jų vertinimais, labiausiai smerktinus homoseksualumo aspektus, o ne moterišką elgseną. Jų dominavimą lemia gatvės kultūra tuose rajonuose, kuriuose gyvena dauguma berniukų marokiečių."

Pranešimas apie neapykantos nusikaltimus

Kaip rodo LGBT NVO ir kai kurių valdžios institucijų, kurios buvo apklaustos rengiant šią ataskaitą, patirtis, policijai ar kitoms valdžios institucijoms pranešama apie nedaug neapykantos nusikaltimų incidentų. Tai taip pat patvirtina ir tyrimai[89].

Pirmiau minėtas **Lenkijoje** atliktas tyrimas[90] parodė, kad policijai nebuvo pranešta apie 85,1 % atvejų. Kaip rodo **Jungtinėje Karalystėje** atliktas tyrimas[91], tik 23 % aukų pranešė policijai apie neapykantos pakurstytus incidentus, o kitų šaltinių, kaip minėta pirmiau, teikiami rodikliai dar prastesni.

Prie to gali prisidėti keletas veiksnių:

- Kai kurios aukos dėl socialinės stigmos ir prietarų prieš LGBT nusprendžia nenurodyti esantys LGBT ir jie vengia pranešti apie nusikaltimus, kad sumažintų savęs „atskleidimo" ar paviešinimo pavojų.

- Kai kurie LGBT patiria neapykantos pakurstytų incidentų taip dažnai, jog nesirūpina apie juos pranešti. Dėl tų priežasčių arba dėl to, kas vadinama „interiorizuota homofobija", kai kurios aukos nelaiko neapykantos pakurstytų incidentų nusikaltimais ar diskriminavimu, o verčiau vertina juos kaip socialinių aplinkybių, kylančių iš visuotinio LGBT suvokimo, dalį, taigi kaip „gyvenimo dalį".

- Žinios, kaip ir kur pranešti, gali būti neišsamios. Daugumoje valstybių narių policijos „valstybės tarnybos" kultūros stoka reiškia, kad dedama mažai pastangų siekiant informuoti visuomenę, ir ypač grupes, neapsaugotas nuo neapykantos nusikaltimų, apie būdus, kaip pranešti apie neapykantos nusikaltimus. Šiuo atveju asmenys, patiriantis neapykantos

[89] Pvz., pirmiau minėti neapykantos nusikaltimų tyrimai ir susitikimai su *Mozaika* (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.), Socialinių reikalų ministerija (Estija, 2008 m. kovo 11 d.), *BGO Gemini* (Bulgarija, 2008 m. balandžio 30 d.), *Arcigay* ir *Arcilesbica* (Italija, 2008 m. kovo 5 d.) renkant duomenis vietoje.

[90] M. Abramowicz, ed., *„Situation of bisexual and homosexual persons in Poland"*, *Kampania Przeciw Homofobii* & *Lambda Warsaw*, 2007 m.

[91] S. Dick, *„Homophobic hate crime – The Gay British Crime Survey 2008"*, *Stonewall*, 2008 m.

Vertimas nepatvirtintas

nusikaltimą dėl savo seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės, gali paprasčiausiai nežinoti, kaip ir kam apie jį pranešti.

- Kiti gali nenorėti kreiptis į policiją, nes anksčiau susidūrė su homofobišku policijos pareigūnų požiūriu arba baiminasi homofobiškos jų reakcijos. Aukos pranešė apie tokią policijos reakciją, taip pat apie nenorą registruoti skundą arba nenorą tikėti esant homofobiško nusikaltimo motyvo[92].

Pavyzdžiui, **Graikijos** LGBT NVO *OLKE* ir **Rumunijos** *ACCEPT* pareiškė, kad policijos pareigūnai baugina ir puldinėja asmenis viešose vietose, kurios yra žinomos gėjų susitikimo vietos[93]. Per **Estijoje** atliktą tyrimą 25 % LGB respondentų pranešė, kad, pranešdami apie neapykantos nusikaltimus, patyrė priešišką policijos reakciją[94]. Pavyzdžiui:

> jote, kad vien už susikabinimą rankomis ir pasibučiavimą su tos pačios lyties mylimuoju 11 val. 30 min. vakaro parke policija gali jus apspjaudyti, primušti, skirti baudą, išvadinti „pederastu, žydru ir ištvirkusiu išsigimėliu“ ir dar tokiais žodžiais, kuriuos man tikrai gėda sakyti?“ (vyras, 17 m., Rumunija)[95].

Elektroninės suinteresuotųjų šalių apklausos rezultatai dėl valdžios institucijų pastangų kovoti su neapykantos nusikaltimais prieš LGBT, nevienareikšmiai. Penkiasdešimt trys procentai nurodė, kad atitinkamos valdžios institucijos laiko neapykantos nusikaltimus „ganėtinai svarbia“ arba „labai svarbia“ problemine sritimi, o 30 % nurodė, kad valdžios institucijos laiko tokius incidentus mažai svarbiais arba nesvarbiais.

Stokojant pranešimų, dar sunkiau įvertinti užpuolių visoje ES mastą ir pobūdį, nes oficialių statistinių duomenų ir teisminės praktikos dažnai nėra.

Keletas valdžios institucijų per apklausas, surengtas renkant duomenis vietoje, pareiškė, kad administracinės pranešimo apie neapykantos nusikaltimus

Vertimas nepatvirtintas

[92] Žr. pvz., ENAR, *„Šešėlinis pranešimas: Bulgarija, 2006 m.“* (*„Shadow Report: Bulgaria 2006“*), 2006 m., paskelbta interneto svetainėje http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/national/Bulgaria_2006.pdf (2008 m. liepos 14 d.).

[93] Susitikimai renkant duomenis vietoje Graikijoje 2008 m. balandžio 14 d. ir Rumunijoje 2008 m. balandžio 12 d.

[94] L. Kotter, *„Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos Estijoje“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Estonia“*), išspausdinta leidinyje *„Diskriminacija dėl seksualinės orientacijos Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Lithuania, Latvia and Estonia“*). Atviros visuomenės institutas ir *Kimeta Society*, 2002 m.

[95] *UK Gay News, „Diskriminacija: gėjai nubausti už glamonėjimąsi parke, o lytiškai santykiavusi tradicinės orientacijos žmonių pora ignoruota“* (*„Discrimination: Gays Fined for Cuddling in a Park While Straight Couple Ignored for Having Sex“*), 2006 m., paskelbta interneto svetainėje http://ukgaynews.org.uk/Archive/2006july/2901.html (2008 m. rugpjūčio 7 d.).

priemonės nepakankamai išplėtotos ir jas sudėtinga naudoti[96]. Pokalbiai su LGBT NVO, nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir valdžios institucijomis daugumoje valstybių narių rodo, kad policija prastai išmokyta, kaip veikti neapykantos nusikaltimų atveju, ir stokojama būtinų priemonių apie nusikaltimus pranešti.

Vertimas nepatvirtintas

[96] Susitikimai su *Brottsförebygganderådet* ir *Integrations- och Jämställdhetsdepartementet, Enheten för diskrimineringsfrågar* (Švedija, 2008 m. kovo 6 d.) ir Nacionalinės statistikos biuru renkant duomenis vietoje (Jungtinė Karalystė, 2008 m. balandžio 1 d.).

Geroji patirtis. Neapykantos nusikaltimų registravimas policijoje. 2007 m. pavasarį **Švedijoje** Stokholmo policija įkūrė Kovos su neapykantos nusikaltimais skyrių. Keletas policijos institucijų patobulino savo pranešimų teikimo procedūras, įtraukdamos į pranešimo apie incidentą procedūrą iškylantįjį langą, kuris pasirodo ekrane, kai pranešime įrašomi specialieji raktiniai žodžiai, kaip antai „gėjus“ ar „imigrantas“; pranešimą teikiantis pareigūnas privalo įrašyti papildomą informaciją incidentui nustatyti, tai reiškia, kad reikėtų papildomai apklausti auką arba informantą. Keletas policijos institucijų paskyrė pareigūnus, konkrečiai atsakingus už neapykantos nusikaltimus. Be to, kovos su neapykantos nusikaltimais srityje **Švedijoje** specializuojasi iki 20 prokurorų, po vieną kiekvienoje jurisdikcijoje[97].

Geroji patirtis. Anonimiškas pranešimų apie neapykantos nusikaltimus teikimas. Atliekant tyrimus vietoje nustatyta, kad **Nyderlanduose** pradėta įgyvendinti bandomąjį projektą, pagal kurį apie neapykantos nusikaltimus galima anonimiškai pranešti internete, kad būtų įmanoma rinkti informaciją, net jei aukos nenori tiesiogiai pranešti apie nusikaltimą policijai[98]. Panašiai, **Danijoje** Kopenhagos savivaldybė sukūrė interneto svetainę, kurioje galima anonimiškai pranešti apie neapykantos pakurstytus incidentus[99]. **Slovėnijoje** LGBT NVO *Legebitra* pradėjo įgyvendinti programą *Povej naprej!* (*Pirmyn!*), siekdama palengvinti pranešimų apie neapykantos nusikaltimus prieš LGBT ir jų diskriminavimo incidentus teikimą, anonimiškai apklausdama aukas[100].

Geroji patirtis. Mokymo ir informacinė medžiaga. Prancūzijoje, bendradarbiaujant privačioms įmonėms, policijos profesinėms sąjungoms bei gėjų ir lesbiečių asociacijoms, parengtas neapykantos nusikaltimų ir diskriminavimo „Aukos vadovas“. Kaip parodė vietoje atliktos apklausos, **Prancūzijos nacionalinė žandarmerija** nuo 2006 m. įtraukė į savo mokymo programas informuotumo homoseksualumo ir homofobijos klausimais didinimo modulius[101]. Vietoje atliktos apklausos parodė, kad **Belgijoje** nacionalinė lygybės įstaiga – *Lygių*

Vertimas neoficialus

[97] Švedija, šalies ataskaita.

[98] Susitikimas su Vienodo požiūrio komisija renkant duomenis vietoje (Nyderlandai, 2008 m. balandžio 1 d.).

[99] Žr. http://www.registrerdiskrimination.kk.dk/?sc_lang=en (2008 m. spalio 17 d.).

[100] Žr. http://www.drustvo-legebitra.si/index.php?option=com_content&task=view&id=148&Itemid=0 (2008 m. spalio 17 d.).

[101] Susitikimas su *Inter-LGBT* ir *L'Autre Cercle* renkant duomenis vietoje (Prancūzija, 2008 m. kovo 10 d.).

galimybių ir pasipriešinimo rasizmui centras – ėmėsi panašios policijos mokymo iniciatyvos[102].

Kalbant apie teismo procesus, Švedijoje atliktas tyrimas parodė[103], kad neapykantos pakurstytų incidentų, dėl kurių buvo patraukta į teismą, procentinė dalis atskirose policijos jurisdikcijose gerokai skiriasi, ir kad į neapykantos ar homofobijos veiksnį nagrinėjant bylą ir priimant nuosprendį kartais nebuvo atsižvelgta, nors tai ir buvo įvykdyto nusikaltimo motyvas.

Vertimas nepatvirtintas

[102] Susitikimas su Lygių galimybių ir pasipriešinimo racizmui centru renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 3 d.).

[103] E. Tiby, „En studie av homofoba hatbrott i Sverige, Stockholm: Forum för levande historia“, 2006 m.

Geroji patirtis. Traukimo baudžiamojon atsakomybėn politika. Jungtinės Karalystės karališkoji prokuratūros tarnyba parengė politiką dėl persekiojimo baudžiamąja tvarka homofobiškų ir transfobiškų neapykantos nusikaltimų bylose. Dokumente paaiškinama, kaip Karališkoji prokuratūros tarnyba (angl. CPS) nagrinėja bylas, susijusias su homofobiškais ir transfobiškais neapykantos nusikaltimais, ir nurodoma, kad CPS pasirengusi atlikti savo vaidmenį, siekdama mažinti homofobišku ar transfobišku elementu pasižyminčių nusikaltimų skaičių, traukdama nusikaltėlius į teismą[104].

Vertimas nepatvirtintas

[104] Žr. http://www.cps.gov.uk/publications/docs/htc_policy.pdf (2008 m. spalio 6 d.).

Išpuoliai LGBT susibūrimo vietose

Turima pavienių pranešimų apie išpuolius LGBT susibūrimo vietose kai kuriose valstybėse narėse – nuo LGBT NVO patalpų arba bendruomenės vietų nusiaubimo iki priekabiavimo prie LGBT arba jų užpuolimo susibūrimo vietose.

Riksförbundet För Seksuellt Likaberättigande [Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacijos] vietos skyriaus patalpų nusiaubimas išdaužius langus ir įmetus padegamųjų įtaisų **Švedijoje** tėra tik vienas pavyzdys[105]. Remiantis informacija, surinkta per pokalbius renkant duomenis vietoje, taip pat galima paminėti LGBT bendruomenei istorinės vietos Romoje, Italijoje (*„Atsiskleidimas“*, angl. *„The Coming Out“*) sudeginimą 2008 m. vasarį ir neseniai įvykdytus kitus neofašistų išpuolius įvairiose LGBT susibūrimo vietose[106]. Italijos LGB NVO *Arcigay* ir *Arcilesbica* mano, kad smurto prieš LGBT organizacijas ir bendruomenės vietas apimtys didėja[107].

Neapykantos kurstymas

Šiame skirsnyje vartojama sąvoka „neapykantą kurstančios kalbos“ apima platesnį žodinių veiksmų, kuriuos skatina homofobija ir (arba) transfobija arba kuriais reiškiamas toks požiūris, spektrą žeminančiose arba nepagarbiose viešose diskusijose.

Remiantis turimais duomenimis, galima nustatyti bent tris neapykantą kurstančių kalbų rūšis, kurios ypač svarbios homofobijos kontekste: tai neapykantą kurstančios visuomenės veikėjų kalbos, neapykantą kurstančios religijos veikėjų kalbos ir neapykantą kurstantys pareiškimai, skelbiami – dažnai anonimiškai – internete.

Neapykantą kurstančios visuomenės ir religijos veikėjų kalbos

Kai kurie LGBT NVO ir tyrėjai stebėjo pasisakymus spaudoje ar kitur. **Latvijoje** ir **Lietuvoje** LGBT NVO *Mozaika* (Latvija) ir *Lietuvos gėjų lyga*, išnagrinėjusios prieš LGBT nukreiptus pareiškimus ir kitokius homofobiškus pasakymus, kurie, kalbant iš esmės, galbūt visi nepatenka į teisinės

Vertimas nepatvirtintas

105 *Riksförbundet För Seksuellt Likaberättigande (Nord)* [Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacija] *„Hatbrott! Vad gör jag? Information och råd för homosexuella, bisexuella och transpersoner“* (brošiūra be nurodytos leidimo datos, paskelbta interneto svetainėje www.rfsl.se/nord).

106 Susitikimas su *Arcigay* and *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 5 d.). Taip pat žr. http://www.arcigay.it/incendio/incendio-al.coming-out-roma, http://www.repubblica.it/2006/05/gallerie/cronaca/incendio-coming/1.html, ir http://www.arcigay.it/dossier-omofobia-italia-2006-2008 (2008 m. liepos 20 d.).

107 Susitikimas su *Arcigay* and *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 5 d.).

neapykantos kurstymo apibrėžties taikymo sritį, nustatė tokių minčių reiškimo šablonus[108].

Įgyvendinant šiuos stebėsenos projektus nustatyta, kad LGBT atžvilgiu priešiškus pareiškimus daugiausia daro konservatyvių pažiūrų politikai ir religiniai (katalikų, liuteronų arba krikščionių evangelikų) visuomenės veikėjai. Šiuose pareiškimuose daugiausia eskaluojama tema, kad LGBT ir jų gyvenimo būdas kelia pavojų visuomenei. Kaip pasakė *Mozaika*: „paaiškėjo, kad pasisakant prieš lesbietes ir gėjus tam tikrų rūšių argumentai vartojami nuolatos“[109]. Tarp šių argumentų yra tokių[110]:

- kuriais siekiama išsaugoti etninį tautos ir valstybės vienodumą ir vientisumą, atskiriant gėjus ir lesbietes arba juos nužeminant;
- pasitelkiamas krikščionių tikėjimas, siekiant paremti gėjų ir lesbiečių atskyrimą nuo „moralios bendruomenės“, kuri, kaip suprantama, apima visą tautą;
- minima nenurodyta moralė, dažnai remiamasi šeimos vertybėmis, argumentuojant gėjų ir lesbiečių atskyrimą arba nužeminimą.

Be to, kai kuriuose pareiškimuose LGBT pavaizduojami kaip iš užsienio kylanti „Vakarų grėsmė“ „demografiniam“ tautos „išlikimui“:

> starti aiškų „ne“ visiems tiems išminčiams iš Vakarų, kurie nori įteigti, kad mūsų žmonės renkasi savižudybę, nes, kaip žinote, homoseksualams vaikai negimsta [sic]“ (Latvijos parlamento narys per plenarinį Parlamento posėdį 2006 m. gegužės 31 d.)[111].

Argumentuose prieš „Pride“ renginius taip pat klausiama, ar seksualinė orientacija – tai mažumos žmogaus teisių klausimas, ar tiesiog „amoralus polinkis“, taip prilyginant homoseksualus alkoholikams ir narkomanams.

Vertimas nepatvirtintas

---

[108] *Mozaika, „Homofobiškos kalbos Latvijoje: stebint politikus“* (*„Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians“*), 2007 m.
A. Tereškinas, *„Per daug vieša: homofobiškas ir įžeidus kalbėjimas Lietuvos žiniasklaidoje“* (*„Not Private Enough: Homophobic and injurious speech in the Lithuanian Media“*),Vilnius: Lietuvos gėjų lyga, 2007 m.

[109] *Mozaika, „Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians“*, 2007 m., p. 4.

[110] *Mozaika, „Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians“*, 2007 m., p. 5.

[111] *Mozaika, „Homophobic Speech in Latvia: Monitoring the Politicians“*, 2007 m., p. 31.

tynės Latvijoje turi būti laikomos neteisėtomis ir neturi būti leistos, nes, pirma, jos nukreiptos prieš moralę ir šeimos modelį, kuris egzistuoja mūsų tautoje ir puoselėjamas pagrindiniame valstybės įstatyme – Konstitucijoje. Antra, homoseksualumas prieštarauja prigimtinei tvarkai, taigi ir Dievo įsakymams. Trečia, homoseksualai taip pat neteisėtai tvirtina turintys mažumos teises. Mažumą sudaro tie, kurie skiriasi nuo daugumos žmonių tautybe, kalba, rase, odos spalva ir kitomis neutraliomis charakteristikomis, bet ne moraliniu vertinimu. Tai reiškia, kad negali būti jokios alkoholikų, homoseksualų, narkomanų ar bet kokių žmonių mažumos, jeigu mažuma pagrįsta amoraliais polinkiais.“ (Politikams nusiųstas atviras laiškas, pasirašytas Latvijos Romos Katalikų Bažnyčios kardinolo ir kelių kunigų)[112]

Svarbu pažymėti, kad menkinančių viešųjų pareiškimų apie LGBT pavyzdžiai, tokie kaip minėtieji pirmiau, jokiu būdu neapsiriboja tik **Latvija**. Vietoje surinktoje informacijoje yra tokių pareiškimų pavyzdžių iš **Maltos**, **Italijos**, **Lietuvos**, **Lenkijos**, **Kipro**, **Graikijos** ir **Rumunijos**[113], paprastai tai konservatyvių pažiūrų politikų arba Katalikų arba Krikščionių Stačiatikių Bažnyčios religinių visuomenės veikėjų pareiškimai. Pareiškimų tipai ir vartojami argumentai didžiąja dalimi panašūs į nustatytuosius per *Mozaika* stebėsenos projektą. Nenuostabu, kad pokalbiai su LGBT NVO ir nacionalinėmis lygybės įstaigomis šiose šalyse parodė, jog šalyse, kuriose homoseksualumas yra politikų, remiantis modaliniais pagrindais, stipriai ginčijamas klausimas, homofobiškos neapykantą kurstančios kalbos yra aktualesnė ir didesnė problema, ypač kai jos pasitelkiamos siekiant skatinti pasipriešinimą „Pride“ renginiams, kaip aprašyta skirsnyje apie susirinkimų laisvę.

Neapykantos LGBT reiškimas, žinoma, neapsiriboja tik politikais ar religiniais vadovais. Pavyzdžiui:

- Pramogų srityje: vieno **Vokietijos** privataus televizijos kanalo dainų konkurso (*„Deutschland Sucht Den Superstar“* [*„Vokietija ieško superžvaigždės“*]) atrankos komiteto narys sukėlė sąmyšį, pavadinęs vieną šou dalyvį „pederastu, dainuojančiu kaip kiaulė!“[114].

[112] Naujienų agentūra LETA, 2008 m. gegužės 27 d.

[113] Susitikimas su Maltos gėjų teisių judėjimu (2008 m. kovo 3 d.), *Arcigay* ir *Arcilesbica* (Italija, 2008 m. kovo 5 d.), Lietuvos gėjų lyga (2008 m. kovo 13 d.), *Kampanija prieš homofobiją* (2008 m. kovo 17 d.), Kipro gėjų išsivadavimo judėjimu (2008 m. balandžio 10 d.), OLKE (Graikija, 2008 m. balandžio 14 d.), ACCEPT renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 12 d.).

[114] Vokiškai: „Vollschwuchtel, singt wie ein Schwein“ (transliuota RTL eteryje, 2008 m.), citata iš Vokietijos šalies ataskaitos.

Vertimas nepatvirtintas

- Žiniasklaidoje: „Homoseksualams turėtų būti įvykdyta mirties bausmė“ – 2004 m. gegužės 11 d. straipsnis apie viešuosius LGBT renginius su tokia antrašte pasirodė **Rumunijos** laikraštyje *Evenimentul Zilei*[115].

- Pasakyta visuomenės veikėjų: 2005 m. žinomas **Portugalijos** įtakingas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už viešą pareiškimą, kad homoseksualai yra ligoniai, ir jų palyginimą su pedofilais ir narkomanais[116].

Neapykanta persunktos kalbos internete

Ypatingą susirūpinimą kelia homofobiškų neapykantos persunktų kalbų plitimas per internetą. Šis klausimas mažai tyrinėtas, bet vietoje atlikti tyrimai rodo, kad kai kurios LGBT NVO[117] ir nacionalinės lygybės įstaigos[118] priskyrė jį prie didelį susirūpinimą keliančių problemų, tai nurodyta ir kai kuriuose tyrimuose. Vieno 2006 m. atlikto tyrimo[119] ataskaitoje pažymėta: „Atlikus greitą paiešką bet kurioje paieškos sistemoje aptinkama daugybė interneto svetainių, kuriose skleidžiama propaganda prieš imigrantus, žydus, musulmonus ar homoseksualus, kurstoma neapykanta ir skatinamas smurtas prieš šias grupes.“

Tyrimo ataskaitoje taip pat nurodyta, kad, pavyzdžiui, **Nyderlandų** skundų biuras pastebėjo, kad olandiškoje šalies interneto erdvėje publikuojamos tokios medžiagos nuosekliai daugėja.

Keletas nacionalinių lygybės įstaigų ir LGBT NVO taip pat pastebėjo internete daug neapykantos kupinų komentarų, nukreiptų prieš LGBT. Kaip ir kitose situacijose, keletas LGBT priešiškų tinklų pasitelkia internetą bendravimui, ryšių užmezgimui ir mobilizavimui. Tai, pavyzdžiui, **Latvijos** asociacija *NoPride Association* arba **Portugalijos** *Partido Nacional Renovador*, 2005 m. nacionalistiniame interneto dienoraštyje paskelbusi apie rengiamą demonstraciją prieš „gėjų ir pedofilų lobistus“. 2006 m. pranešta, kad dešiniųjų ekstremistų interneto svetainėje **Švedijoje** kurstoma neapykanta homoseksualams[120].

Vertimas nepatvirtintas

[115] Rumunija, šalies ataskaita.
[116] J. E. F. Gouveia, *„Qualquer dia a pedofilia vau acabar por ser legalizada“*, 2005 m., paskelbta *O Independente*, 2005 m. vasario 18 d.
[117] Susitikimas su, pvz., SEKÛ, renkant duomenis vietoje (Estija, 2008 m. kovo 10 d.).
[118] Susitikimas su, pvz., Lygių galimybių kontroliere, renkant duomenis vietoje (Lietuva, 2008 m. kovo 14 d.).
[119] M. Zarrehparvar, *„Nediskriminuojanti informacinė visuomenė“* (*„A Nondiscriminatory Information Society“*), 2006 m., paskelbta R. F. Jørgensen, *„Žmogaus teisės pasaulio informacinėje visuomenėje“* (*„Human Rights in the Global Information Society“*), Londonas: *The MIT Press*, p. 226.
[120] *Brottsförebyggande rådet* (Švedijos nacionalinė nusikaltimų prevencijos taryba), *„Hatbrott 2007 - En sammanställning av anmälningar med främlingsfientliga, islamofobiska, antisemitiska och homofobiska motiv“*, 2008 m.

Lietuvos *Lygių galimybių kontrolierės tarnyba* atliko *ex officio* tyrimus ir pradėjo neapykantos kurstymo interneto svetainėse tyrimo procedūras. Tačiau per pokalbius surinkta informacija atskleidžia, kad tokiais atvejais patraukti į teismą dažnai būna sunku, nes jie reikalauja didelių išteklių ir pasiryžimo nustatyti tikruosius už pastabas atsakingus autorius[121].

Išvados

Neapykantos nusikaltimai prieš LGBT – paplitęs reiškinys, įvairiais būdais darantis įtaką gėjams, lesbietėms, biseksualiems vyrams ir moterims bei translyčiams žmonėms.

Nepakankamas pranešimo policijai ar kitoms institucijoms apie incidentus lygis, kurį paaiškina LGBT aukų nenoras patiems pranešti apie incidentus arba policijos institucijų nesirūpinimas, dar labiau padidina problemą.

Pranešimų apie incidentus institucijoms teikimo priemonės nepakankamai išplėtotos, nors nepakankamas pranešimų apie neapykantos nusikaltimus lygis gali gerokai suvaržyti institucijų galimybes veiksmingai su jais kovoti.

Žinių apie neapykantos nusikaltimų ES mastą, pobūdį, nusikaltėlius ar aukas turima mažai, taip pat atlikta mažai tyrimų šiais klausimais.

Kai kuriose valstybėse narėse problemų kelia išpuoliai prieš LGBT susibūrimo vietas. Būta atvejų, kai nusiaubtos LGBT NVO patalpos, sudegintos kitos susitikimo vietos, pavojingai priekabiauta prie susibūrimų dalyvių, arba jie buvo užpulti. Per šį tyrimą tokių incidentų nustatyta **Italijoje** ir **Švedijoje**.

Ypatingą nerimą kelia visuomenės veikėjų neapykanta persunktos kalbos, nes jos neigiamai veikia visuomenės nuomonę ir skatina nepakantą. Prieš LGBT nukreiptuose viešose kalbose LGBT dažnai vaizduojami kaip nenormalūs, nesveiki, nukrypę nuo normų, susiję su nusikaltimais, amoralūs ar socialiai nestabilūs.

Ypatingą susirūpinimą kelia internetas. Internetas naudojamas neapykantai kurstyti, ir nėra lengva rasti nusikaltėlius ar patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn.

[121] Susitikimas su Lygių galimybių kontroliere renkant duomenis vietoje (Lietuva, 2008 m. kovo 14 d.)

Vertimas nepatvirtintas

Susirinkimų laisvė

Šiame skirsnyje aptariama padėtis dėl LGBT viešųjų demonstracijų ir renginių, visų pirma „Pride“ šventės, ir galimybių naudotis patalpomis su LGBT susijusiai veiklai ir tokių patalpų buvimo klausimas.

„Pride“ eitynės ir kitos viešos LGBT demonstracijos ir renginiai

„Gay Pride“ tradicija gimė 1969 m. birželio mėn., kai LGBT kelias dienas protestavo Niujorko gatvėse prieš policijos priekabiavimą prie LGBT ir jų susibūrimo vietų puldinėjimą. Kitais metais protestas paminėtas demonstracijomis keliuose Amerikos miestuose, ir nuo to laiko metinės demonstracijos prieš homofobiją ir už LGBT teises pasklido po visą pasaulį. Šios „Pride“ demonstracijos, kurios daugumoje valstybių narių įgavo šventiškos progos pobūdį, LGBT ir jų grupių atžvilgiu atlieka papildomą – labai svarbią bendruomenės kūrimo ir įkvėpimo – funkciją. Per pokalbius paaiškėjo, kad vietos LGBT NVO organizuoja metinius renginius arba demonstracijas beveik kiekvienoje ES valstybėje narėje, ir, kalbant apie policijos ar vietos valdžios leidimus, jie dažniausiai vyksta be problemų, o kai kuriais atvejais jie faktiškai organizuojami bendradarbiaujant su vietos valdžios institucijomis[122].

Demonstracijos organizuojamos pasirenkant įvairius pavadinimus, kaip antai Įvairovės eitynės (angl. *„Diversity March“*), Vaivorykštės eitynės (angl. *„Rainbow Parade“*), Lygybės eitynės (angl. *„Equality Parade“*) arba Kristoferio gatvės diena (angl. *„Christopher Street Day“*), įvairius šūkius, tikslus ir raiškos būdus. Šiuo atžvilgiu pačios ES dalyvavimas tokiose šventėse laikomas seksualinės orientacijos įvairovės paramos ženklu. Taip, pavyzdžiui, buvo per 2005 m. Amsterdamo kanalų demonstraciją, kurioje dalyvavo laivas „Už įvairovę. Prieš diskriminaciją“, atstovavęs Europos Komisijos kampanijai prieš diskriminaciją[123]. Tačiau pastaraisiais metais kai kurie renginiai įvairiose ES valstybėse narėse sulaukė didelio neigiamo dėmesio, o ginčai dėl tam tikrų „Pride“ šventčių parodė lemiamą homoseksualumo kaip politinio klausimo svarbą.

Pastaraisiais metais iškilo keletas susirūpinimą keliančių klausimų, susijusių su kai kurių valstybių narių reakcija į „Pride“ renginius: tai kai kurių valdžios institucijų nesugebėjimas garantuoti LGBT teisės į susirinkimus, nesugebėjimas garantuoti LGBT apsaugos nuo priešpriešinių demonstracijų dalyvių ir faktinis politinių ar religinių veikėjų naudojimasis viešosiomis LGBT demonstracijomis LGBT priešiškų požiūrių ir veiksmų skatinimui.

Draudimai

[122] Informacija surinkta renkant duomenis vietoje.
[123] Žr. http://www.stop-discrimination.info/31.0.html (2009 m. sausio 12 d.).

Vertimas nepatvirtintas

Pastaraisiais metais būta atvejų, kai savivaldybių valdžios institucijos uždrausdavo, bent iš pradžių, LGBT teises ginančioms grupėms organizuoti taikias demonstracijas ir mitingus:

Lietuva: 2007 m. Vilniaus miesto valdžios institucijos du kartus atsisakė leisti organizuoti viešuosius LGBT renginius. Antruoju atveju organizatoriai pateikė skundą, bet teismai skundą atmetė[124].

Latvija: kaip rodo per pokalbius surinkta informacija, 2005 ir 2006 m. savivaldybės valdžios institucijos uždraudė „Pride“ eitynes Rygoje[125].

Bulgarija: 2005 m. Varnos miesto meras uždraudė įrengti informacinį punktą *„Rožinis punktas“* (angl.*„Pink Point“*). Organizatoriai pateikė skundą Apsaugos nuo diskriminacijos komisijai, ir Varnos savivaldybė buvo pripažinta kalta dėl netiesioginio diskriminavimo. Apeliacinis procesas tebesitęsia, taigi sprendimo tebelaukiama[126].

Rumunija: 2005 m. savivaldybės valdžios institucijos uždraudė Įvairovės eitynes Bukarešte[127].

Lenkija: 2004 ir 2005 m. savivaldybės valdžios institucijos Varšuvoje uždraudė LGBT lygybės eitynes. 2005 m. panašios eitynės uždraustos Poznanės mieste[128].

Tarp nurodomų uždraudimo priežasčių minimas dalyvių saugumas, visuomenės moralės normų pažeidimas ir viešosios tvarkos išsaugojimas. Tačiau svarbu pažymėti, kad dėl gynimo priemonių, kurių ėmėsi LGBT NVO, tarptautinio spaudimo, teismo sprendimų, nacionalinių lygybės įstaigų nuomonių ar ministrų įsikišimo kai kurie iš draudimų ir kitų padėtį apsunkinančių ribojančių procedūrų (pvz., Bukarešte, Varšuvoje ir Rygoje) buvo pakeisti[129].

Vertimas nepatvirtintas

---

[124] E. Žiobienė, *„Teisinis homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas, pranešimas apie Lietuvą“* (*„Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation, Report on Lithuania*“), FRALEX teisinis pranešimas, 2008 m. Taip pat susitikimai su Lietuvos gėjų lyga (Lietuva, 2008 m. kovo 13 d.) ir lygių teisių kontroliere (Lietuva, 2008 m. kovo 14 d.) renkant duomenis vietoje.

[125] Susitikimai Latvijoje renkant duomenis vietoje: su *Tiesībsarga birojs* [Ombudsmeno biuru] (2008 m. kovo 12 d.) ir LGBT NVO *Mozaika* (2008 m. kovo 12 d.).

[126] S. Kukova, *„Teisinis homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas, pranešimas apie Bulgariją“* (*„Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds f Sexual Orientation, Report on Bulgaria*“), FRALEX teisinis šalies pranešimas, 2008 m. Taip pat susitikimas su LGBT NVO *BGO Gemini* (2008 m. balandžio 28 d.) ir Apsaugos nuo diskriminacijos komisija (2008 m. balandžio 29 d.) renkant duomenis vietoje.

[127] Rumunija, šalies ataskaita, ir susitikimas su LGBT NVO *ACCEPT* renkant duomenis vietoje (2008 m. balandžio 7 d.).

[128] M. Abramovicz, ed., *„Biseksualų ir homoseksualų padėtis Lenkijoje; 2005 ir 2006 m. ataskaita“* (*„The Situation of Bisexual and Homosexual Persons in Poland; 2005 and 2006 report*“), Varšuva: *Kampanija prieš homofobiją* ir *Lambda Warsaw Association*, 2007 m.

[129] Rumunija, šalies ataskaita. M. Abramovicz, ed., *„The Situation of Bisexual and Homosexual Persons in Poland; 2005 and 2006 report“*, Varšuva, *Kampanija prieš homofobiją* ir *Lambda*

Byloje *Baczkowski ir kiti prieš Lenkiją*, paraiškos Nr. 1543/06, 2007 m. gegužės 3 d. sprendime Europos žmogaus teisių teismas nustatė, kad 2005 m. uždraudus Lygybės eitynes ir susirinkimus Varšuvoje pažeisti Europos žmogaus teisių konvencijos 11, 13 ir 14 straipsniai[130].

Administracinės kliūtys

Apklausos parodė, kad 2007 m. administracinės kliūtys panaudotos **Estijoje**, kai vietos policija nenorėjo bendradarbiauti su „Pride" organizatoriais ir pareikalavo, kad jie pasamdytų privačią apsaugos įmonę[131]. Organizatoriai pateikė skundą teisingumo kancleriui. Kancleris nustatė, kad *Põhja Politseiprefektuur* [Šiaurės policijos prefektūra], atsisakiusi bendradarbiauti su eitynių organizatoriais, nesilaikė gero valdymo standartų[132].

Teisingumo kancleris taip pat pažymėjo, kad, nors atrodė, kad valdžios institucijos žinojo savo neigiamas prievoles, t. y. netrukdyti eitynėms, jos nesuprato savo teigiamos prievolės – užtikrinti aplinką, kurioje galima naudotis susirinkimų laisve ir susijusiomis teisėmis (pvz., ginant demonstrantus nuo priešiškų protestuotojų)[133].

Apklaustųjų teigimu, panašių kliūčių būta ir dėl eitynių už įvairovę **Rumunijoje** 2008 m. – vietos policija pareikalavo, kad organizatoriai pateiktų eismo reguliavimo planą[134].

Priešpriešinės reakcijos

Reakcijos prieš LGBT demonstracijas, tokias kaip „Pride" renginiai, neapsiriboja vien valdžios institucijomis. 2008 m. vasarą tarptautinė žiniasklaida pranešė apie smurtinius išpuolius prieš „Pride" eitynes **Čekijos**, **Vengrijos** ir **Bulgarijos** sostinėse. Pastaraisiais metais smurtinių išpuolių prieš

Vertimas nepatvirtintas

Warsaw Association, 2007 m. Susitikimai Latvijoje renkant duomenis vietoje: su *Tiesībsarga birojs* [Ombudsmeno biuru] (2008 m. kovo 12 d.) ir LGBT NVO *Mozaika* (2008 m. kovo 12 d.)

[130] Žr. http://www.icj.org/IMG/European_Compilation-web.pdf (2008 m. lapkričio 26 d.).

[131] Susitikimas su SEKÜ ir *Diversity* renkant duomenis vietoje (Estija, 2008 m. kovo 10 d.).

[132] Estija, *Õiguskantsleri kantselei*, *„Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks"* [*„Rekomendacija dėl teisėtumo ir gero valdymo laikymosi"*], laiškas *politseiprefekt* [policijos prefektui] Raivo Kütt, 2007 m. rugsėjo mėn., p. 13.

[133] Estija, *Õiguskantsleri kantselei*, *„Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks"* [*„Rekomendacija dėl teisėtumo ir gero valdymo laikymosi"*], laiškas *politseiprefekt* [policijos prefektui] Raivo Kütt, 2007 m. rugsėjo mėn., p. 13.

[134] Susitikimas su *ACCEPT* renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.).

demonstracijas būta **Švedijoje**, **Lenkijoje**, **Latvijoje**, **Estijoje**, **Čekijoje**, **Vengrijoje**, **Rumunijoje** ir **Bulgarijoje**[135].

„Per 2003 m. „Pride“ eitynes mane sumušę neonaciai pasirinko puikų taikinį, nes aš esu ir „blatte“ [šved., menkinanti sąvoka, reiškianti nebaltąjį švedą arba nebaltaodį žmogų, pvz., arabiškos ar Centrinės/Pietų Amerikos kilmės], ir gėjus. Šiandien manau, kad dalyvauti „Pride“ eitynėse dar svarbiau nei kada nors anksčiau. Yra tiek daug gėjų, lesbiečių ir translyčių žmonių, kurie nedrįsta dalyvauti eitynėse. Išeikite į gatves, parodykite save!“[136] (vyras, Švedija)

Pasak LGBT NVO ir nacionalinių lygybės įstaigų pirmiau minėtose šalyse, priešpriešines demonstracijas paprastai organizuoja tam tikros grupės, kartais susiburiančios į strateginius aljansus, ir tai gali būti fašistų ir neonacių grupuotės, ultranacionalistų grupuotės ir (arba) konservatyvių stačiatikių, katalikų arba krikščionių evangelikų grupės.

Pavieniais atvejais priešpriešinės demonstracijos mobilizavimas neapsiriboja tokių grupių nariais; tokiais atvejais vyksta didelės viešosios demonstracijos, kuriose, pvz., reikalaujama „mirties homoseksualams“[137] ir pasigirsta tokių šūkių kaip „Gėjų garbė lygu AIDS garbė“, „Užkirskime kelią Vakarų dekadansui“ arba „Gėjai kaip žydai – jie turi mirti“[138].

Kaip iššūkių, su kuriais susiduria viešųjų LGBT renginių organizatoriai, pavyzdį galima paminėti 2005 m. Lenkijoje atliktą tyrimą, per kurį nustatyta, kad 78 % respondentų nepritaria LGBT organizacijų teisei rengti viešas demonstracijas[139].

Kaip rodo vietoje atliktų tyrimų rezultatai, be išpuolių prieš demonstracijas ar eitynes, keletas LGBT NVO pasakojo apie dalyvių saugumo problemas prieš „Pride“ renginius ir ypač po jų[140]. Pagal turimas žinias, policija negalėjo arba nenorėjo apginti dalyvių nuo išpuolių[141].

Vertimas nepatvirtintas

[135] Informacija iš šalių ataskaitų.

[136] RFSL, *„Belonging“* (*„Bendrumas“*), 2005 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.rfsl.se/public/rfsl_belonging_2.pdf (2009 m. vasario 6 d.).

[137] Rumunija, šalies ataskaita.

[138] S. P. Knudsen, *„Gay Pride er vestlig decadence“*, išspausdinta *Dagbladet Information*, 2008 m. birželio 2 d., paskelbta interneto svetainėje http://www.information.dk/160136 (2008 m. liepos 21 d.).

[139] Visuomenės nuomonės tyrimų centras. *„Gėjų ir lesbiečių teisių pripažinimas ir socialinis atstumas iki jų“* (*„Acceptance of rights for gay and lesbian persons and social distance towards them*“), 2005 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2005/K_127-05.PDF (2008 m. liepos 21 d.).

[140] Susitikimai su, pvz., RFSL (Švedija, 2008 m. kovo 5 d.), *Háttér Társaság a Melegekért* [*Háttér* paramos draugija] (Vengrija, 2008 m. balandžio 17 d.), Mozaika (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.) renkant duomenis vietoje.

[141] Susitikima su, pvz., *ACCEPT* (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.), *Háttér Társaság a Melegekért* [*Háttér* paramos draugija] (Vengrija, 2008 m. balandžio 17 d.), *Kampanija prieš homofobiją* (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.) renkant duomenis vietoje.

Yra daugybė pavyzdžių, kai politikai atsisako paremti „Pride“ renginius, tačiau politinis signalas ypač stiprus, kai tokie politikai tiesiogiai atsako už vienodą vertinimą. 2008 m. gegužės mėn. naujai paskirta **Italijos** lygių galimybių ministrė atsisakė paremti „Gay Pride“ eitynes Romoje, pagrįsdamas tai tuo, kad homoseksualai Italijoje nebediskriminuojami. Ji nesutiko su „Gay Pride“ organizatorių siekiamu tikslu suteikti homoseksualų santuokoms tokį pat teisėtumą kaip ir heteroseksualų santuokoms.

Žvelgiant į institucijų elgseną, priešpriešinių demonstracijų ir viešų debatų, kurie lydi LGBT demonstracijas, pobūdį, akivaizdu, kad ekstremistai nėra vieninteliai veikėjai, keliantys pavojų LGBT teisėms į susirinkimų laisvę. Valstybėse narėse, kurių institucijos atsisakė leisti LGBT rengti demonstracijas arba nenorėjo duoti tokio leidimo, yra daug sutapimų ir taip pat pasitaiko smurtinių priešpriešinių demonstracijų.

Draudimai, kliūtys ir išpuoliai prieš LGBT demonstracijas

Per paskutinius penkerius metus draudimų, administracinių kliūčių ir organizuotų išpuolių prieš viešas LGBT demonstracijas būta **Bulgarijoje**, **Estijoje**, **Latvijoje**, **Lenkijoje** ir **Rumunijoje**. Organizuotų išpuolių (bet ne draudimų ar kliūčių) būta **Čekijoje**, **Vengrijoje**, **Italijoje** ir **Švedijoje**.

Šiuo atžvilgiu nenurodyta jokių problemų Portugalijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Maltoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Liuksemburge, Nyderlanduose, Graikijoje, Danijoje ir Suomijoje.

Vietoje atlikti tyrimai leidžia mums atkreipti dėmesį į **Lietuvos** atvejį – nors buvo kelis kartus bandyta organizuoti viešuosius LGBT renginius, rengiant šią ataskaitą nė vienas taip ir nebuvo surengtas – dėl vietos valdžios institucijų draudimų[142]. **Kipre** viešųjų LGBT renginių niekada nebuvo organizuota[143].

Patalpų buvimas

LGBT ir jų organizacijos kai kuriose valstybėse narėse taip pat susiduria su problemomis, siekdami rasti patalpų politinei arba kultūrinei veiklai. LGBT NVO dirba savo biuruose arba dalijasi biurais su kitomis NVO visose valstybėse narėse, išskyrus **Kiprą**. Kartais įsigyti tokių patalpų politinei, socialinei ar kultūrinei veiklai organizuoti būna problemiška. Kaip rodo vietoje atlikti tyrimai, pavyzdžiui, **Lietuvoje**, neįgaliųjų NVO atsisakė išnuomoti dalį

[142] Susitikimai su Lietuvos gėjų lyga (Lietuva, 2008 m. kovo 13 d.) ir lygių galimybių kontroliere (Lietuva, 2008 m. kovo 14 d.) renkant duomenis vietoje.

[143] Susitikimas su Kipro gėjų išsivadavimo judėjimu renkant duomenis vietoje (Kipras, 2008 m. balandžio 10 d.).

Vertimas nepatvirtintas

biuro *Lietuvos gėjų lygai* (*LGL*), remdamasi tuo, jog jie nenori matyti LGBT savo patalpose[144].

LGBT judėjimo **Slovėnijoje** dešimtmečio sukaktis turėjo būti švenčiama Liublianos pilyje. Pilies nuomininkas atšaukė renginį, sužinojęs, kad jis susijęs su LGBT[145].

2005 m. **Italijoje** lesbiečių organizacijos Milane surengė protestą prieš Milano provinciją po to, kai šios valdžia uždraudė pasinaudoti susirinkimo vieta tarptautiniam seminarui lesbiečių klausimais surengti likus vos kelioms dienoms iki renginio. LGBT organizacijoms uždrausta dalyvauti vyriausybės konferencijoje šeimos klausimais, kurią 2007 m. gegužės mėn. organizavo Šeimos ministerija. Be to, dauguma teatrų, kino salių ir kitų viešoms diskusijoms Italijoje naudojamų vietų priklauso Katalikų Bažnyčiai, ir šios vietos neįsileidžia renginių, susijusių su LGBT teisėmis[146].

Išvados

Daugumoje valstybių narių LGBT gali nevaržomi naudotis savo teise į susirinkimų laisvę. Tačiau pastaraisiais metais keliose valstybėse narėse (**Estijoje**, **Latvijoje**, **Lietuvoje**, **Lenkijoje**, **Rumunijoje** ir **Bulgarijoje**) draudimai arba administracinės kliūtys sutrukdė organizuoti taikias viešąsias LGBT demonstracijas. Vis dėlto, LGBT NVO vėliau pavyko organizuoti savo renginius tose valstybėse narėse, išskyrus **Lietuvą**.

Be to, tam tikrose valstybėse narėse valdžios institucijos negalėjo arba nenorėjo užtikrinti viešųjų LGBT demonstracijų dalyvių apsaugos nuo priešpriešinių dešiniųjų ekstremistų, nacionalistų, konservatorių ir (arba) religinių demonstracijų dalyvių išpuolių. Per paskutinius penkerius metus tokių išpuolių būta **Švedijoje**, **Estijoje**, **Latvijoje**, **Lenkijoje**, **Čekijoje**, **Vengrijoje**, **Italijoje**, **Rumunijoje** ir **Bulgarijoje**.

Kaip rodo per pokalbius surinkta informacija, LGBT NVO taip pat pareiškė, jog kai kuriose valstybėse narėse gali būti problemiška rasti patalpų LGBT veiklai[147].

Vertimas nepatvirtintas

[144] Susitikimai su Lietuvos gėjų lyga (Lietuva, 2008 m. kovo 13 d,) ir lygių galimybių kontroliere (Lietuva, 2008 m. kovo 14 d,) renkant duomenis vietoje.
[145] Slovėnija, šalies ataskaita.
[146] Italija, šalies ataskaita, ir susitikimas su *Arcigay* ir *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 5 d.).
[147] Informacija iš vietoje atliktų apklausų Italijoje, Lietuvoje ir Slovėnijoje.

Darbo rinka

Šiame skirsnyje nagrinėjami įvairiausi klausimai, susiję su diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos užimtumo srityje, būtent LGBT nematomumas, kaip LGBT gali pasinaudoti savo teisėmis darbo rinkoje, darbo vietoje patirto diskriminavimo ir homofobijos lygio įrodymai, diskriminavimo darbo rinkoje paplitimas ir darbdavių požiūris bei pareigos LGBT atžvilgiu.

LGBT atvirumas kaip nematomumo priešprieša

Visose valstybėse narėse šioje srityje apklaustos LGBT NVO pareiškė, kad dauguma LGB nematomi darbo rinkoje. Ši išvada patvirtinta ir per pokalbius su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir valdžios institucijomis visose 27 valstybėse narėse[148]. Kaip pažymėjo Komisija, „diskriminaciją patiriančią grupę vargu ar galima nustatyti valstybinėje statistikoje, ir ji ne visada nori, kad ją būtų galima nustatyti <…>. Kaip mums pasakyta, kad diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos pasireikšdavo, kai asmuo buvo pasamdytas ir kai buvo atskleista – noriai ar nenoriai – informacija apie to asmens seksualumą.“[149]

Kaip teigiama ***ILGA-Europe*** ataskaitoje[150], 42 % LGB respondentų slepia savo orientaciją darbo vietoje. Kaip savo sprendimą slėpti tapatybę lėmusį veiksnį 66 % įvardija baimę dėl atsakomųjų veiksmų.

Švedijos tyrimas[151], kurį atliko *Arbetslivsinstitutet* [Nacionalinis profesinio gyvenimo institutas], parodė, kad 50 % LGB respondentų neatskleidė savo orientacijos darbe. Keturiasdešimt procentų iš jų vengė bendravimo, baimindamiesi, kad gali būti „demaskuoti“.

Vokietijoje atliktas tyrimas[152], kuriame dalyvavo 2 230 gėjų ir lesbiečių darbuotojų, atskleidė panašų modelį: 52 % gėjų ir lesbiečių neatskleidžia savo seksualinės orientacijos kolegoms arba atskleidžia ją tik keliems. Atskleidimo vadovaujantiems darbuotojams arba vadovams atvejų buvo kur kas mažiau (65,1 % neatsiskleidė arba atsiskleidė tik keletui vadovaujančių darbuotojų arba

Vertinimas nebatvirtintas

[148] Susitikimai su LGBT NVO, nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir valdžios institucijomis visose ES valstybėse narėse renkant duomenis vietoje, 2008 m. kovo–gegužės mėn.

[149] Europos Komisija, *„Kova su diskriminacija ir lygybės skatinimas. Kaip įvertinti padarytą pažangą“* (*„The Fight against Discrimination and the Promotion of Equality. How to Measure Progress Done“*), p. 62, paskelbta interneto svetainėje http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/pubst/stud/measprog08_en.pdf (2008 m. gruodžio 16 d.).

[150] S. Quinn ir E. Paradis, *„Neapsiribojant įstatymu: lygybės skatinimas darbe“* (*„Going Beyond the Law: promoting equality in employment“*), *ILGA-Europe*, 2007 m.

[151] *Arbetslivsinstitutet, Arbetsvillkor och utsatthet*. Stokholmas, 2003 m.

[152] D. Frohn, *„Out im Office?!“ Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz“*. Kelnas: *Schwules Netzwerk NRW e.V.*, ed., 2007 m., finansavimą skyrė Šiaurės Reino-Vestfalijos santykių tarp kartų reikalų, šeimos, moterų ir integracijos ministerija.

vadovų). Tam tikruose darbo sektoriuose, pvz., kariuomenėje ir bažnyčioje, atsiskleidimo atvejų gerokai mažiau už vidurkį.

Suomijoje atlikto tyrimo[153] ataskaitoje pažymėta, kad LGB darbuotojų padėtis ypatinga, palyginti su kitomis mažumomis, dėl to, kaip atvirumas veikia jų profesinį gyvenimą. Kaip viena iš pagrindinių slaptumo darbo vietoje paskatų paminėtas neužtikrintumas dėl užimtumo. Kaip rodo kitas Suomijoje atliktas tyrimas[154], LGBT žmonėms įprasta kurti strategijas, kaip išvengti savo LGB statuso atskleidimo, pvz., keisti pokalbio darbo vietoje temą arba pasitraukti iš pokalbio.

„Dažnai galvoju, kad po to jie, jeigu turėtume mergaičių pacienčių, jie tikriausiai niekada neleistų man vėl rūpintis jomis, tiksliau, aš tikriausiai niekad nebūčiau paskirta atsakinga slauge ar panašiai. Kad jie tikriausiai galvotų, kad esu pedofilė ar dar kažkas. Štai kaip jausčiausi, jeigu, o Dieve, jeigu [jie] dabar tai sužinotų.“[155] (moteris, 31 m., Suomija)

Kaip pastebėjo **Švedijos** lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacijos (šv. RFSL) atstovas: „Galite jausti, kad jūsų atsakymai turi būti neaiškūs, ir galiausiai tampate tuo pilkuoju asmeniu, palyginti su kitais. Taip tikrai netampate komandos nariu, taigi socialiniu atžvilgiu jūsų darbas nenusiseka. Šiaip ar taip, trečdalį savo gyvenimo praleidžiame darbe, taigi būti komandos nariu labai svarbu“[156].

Tyrimai rodo, kad toks nuolatinis laviravimas darbo vietoje asmens gyvenime turi pasekmių. **Švedijoje** atliktas tyrimas[157] parodė, kad pavojus sveikatai susijęs su orientacijos slėpimu darbe, o **Jungtinėje Karalystėje** atliktas tyrimas[158] parodė, kad LGB mano dirbantys našiau, kai neslepia orientacijos.

Vertimas nepatvirtintas

[153] J. Lehtonen ir K. Mustola, eds. *„Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*, Tyrimo ataskaitos 2b/04, Darbo ministerija, 2004 m.

[154] M. Kaskissari, *„Jaunos lesbietės ir biseksualios moterys ir kaip jos tvarkosi darbe“* (*„Young Lesbian and Bisexual Women and their coping at work“*), 2004 m., paskelbta J. Lehtonen, K. Mustola, eds., *„Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*, tyrimo ataskaitos 2b/04, Darbo ministerija, 2004 m.

[155] J. Lehtonen ir K. Mustola, eds., *„Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*, Tyrimo ataskaitos 2b/04. Darbo ministerija, 2004 m.

[156] RFSL, *„Atverkime savo darbo vietą: kovoje su homofobija ir heteronormatyvumu“* (*„Open Up Your Workplace: challenging homophobia and hetero-normativity“*), Stokholmas, 2007 m., p. 19.

[157] *Arbetslivsinstitutet*, *„Arbetsvillkor och utsatthet“*, 2003 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.rfsl.se/public/hobi_almedalen2003.pdf (2009 m. vasario 6 d.).

[158] Stonewall, *„Taip jums ir reikia. Lesbiečių ir gėjų lūkesčiai dėl diskriminacijos“* (*„Serves You Right. Lesbian and gay people's expectations of discrimination“*), 2008 m.

Galimybė naudotis teisėmis darbo rinkoje

Pagal Užimtumo lygybės direktyvą[159] draudžiama ir tiesioginė, ir netiesioginė diskriminacija, taip pat priekabiavimas dėl seksualinės orientacijos ir privačiajame, ir valstybiniame sektoriuose darbo ir užimtumo srityse. Šis draudimas taikomas įsidarbinant, savarankiškai įsidarbinant ir darbo sąlygoms, galimybei gauti profesinį orientavimą ar profesinį mokymą, įdarbinimui ir darbo sąlygoms, narystei ir dalyvavimui darbuotojų ar darbdavių organizacijose. ES valstybės narės turėjo įgyvendinti direktyvą iki 2003 m. gruodžio 2 d. Tačiau įgyvendinimo lygis valstybėse narėse skiriasi[160].

Per pokalbius su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir LGBT NVO paaiškėjo, kad klausimas, kaip LGBT gali pasinaudoti savo teisėmis ir siekti atsiteisimo už diskriminacinį vertinimą, svarbus visose 27 valstybėse narėse.

Jeigu LGBT patiria diskriminaciją, būtina, kad jis turėtų galimybę pasinaudoti skundų pateikimo mechanizmais. Šiuo atžvilgiu, kalbant apie LGBT galimybes pasinaudoti teise į nediskriminavimą, labai svarbu tai, ar šalyje veikia nacionalinė lygybės įstaiga, nagrinėjanti skundus seksualinės orientacijos pagrindu. Tačiau daugumoje valstybių narių tokios įstaigos paprasčiausiai nėra.

Žemėlapyje parodyta, kuriose iš 27 valstybių narių nacionalinės lygybės įstaigos nagrinėja ir diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos klausimus:

Nacionalinės lygybės įstaigos

Vertimas nepatvirtintas

[159] 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB.

[160] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, *„Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: 1 dalis – teisinė analizė*“, 2008 m., p. 36–52.

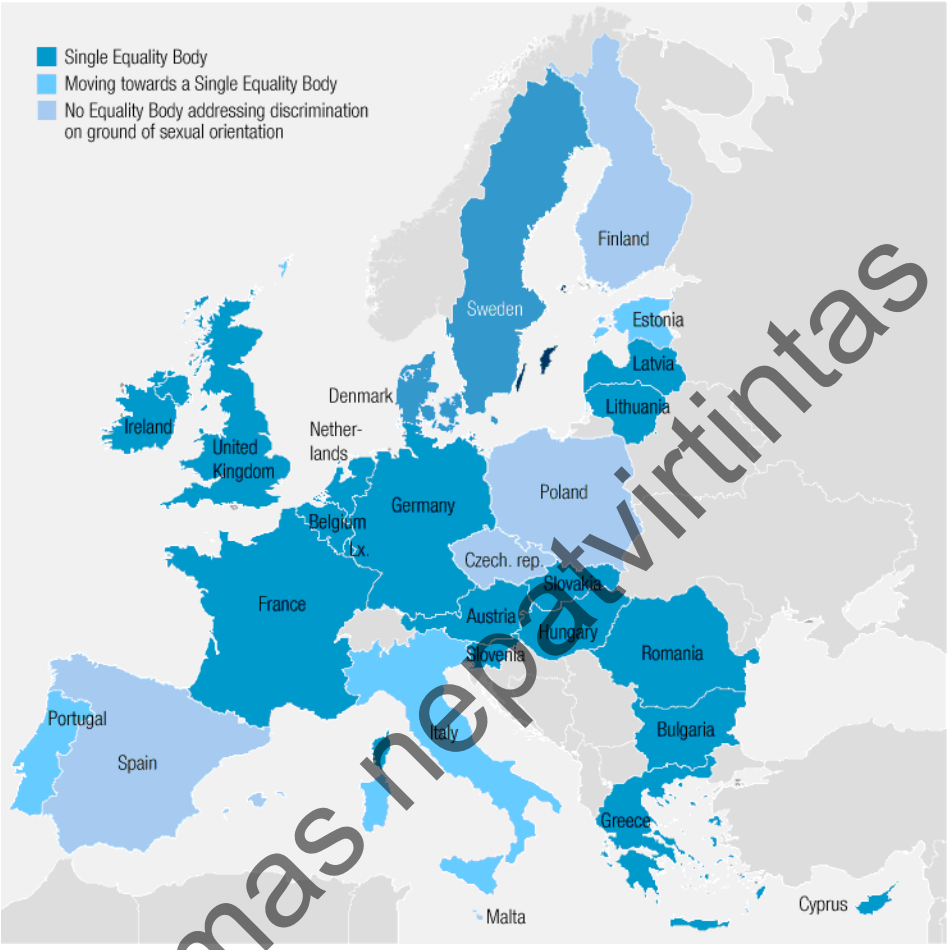

Vertimas nepatvirtintas

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalių rezultatai**	Lithuania	Lietuva
The Netherlands	Nyderlandai	Italy	Italija
Sweden	Švedija	Finland	Suomija
Denmark	Danija	Portugal	Portugalija
Austria	Austrija	Slovenia	Slovėnija
Belgium	Belgija	Estonia	Estija
Spain	Ispanija	Hungaria	Vengrija
Germany	Vokietija	Slovakia	Slovakija
Luxembourg	Liuksemburgas	Bulgaria	Bulgarija
France	Prancūzija	Greece	Graikija
United Kingdom	Jungtinė Karalystė	Cyprus	Kipras
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**	Latvia	Latvija
Ireland	Airija	Romania	Rumunija
Czech Republic	Čekija	Malta	Malta
Single Equality Body		Bendroji lygybės įstaiga	
Moving towards a Single Equality Body		Judama link bendrosios lygybės įstaigos sukūrimo	
No Equality Body addressing discrimination on ground of sexual orientation		Nėra nė vienos lygybės įstaigos, sprendžiančios diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos klausimus	

Pastebimas bendras judėjimas link bendros lygybės įstaigos, kompetentingos spręsti diskriminacijos visais pagrindais klausimus, modelio. Toks modelis jau

veikia 18 valstybių narių (**Belgijoje**, **Bulgarijoje**, **Danijoje, Vokietijoje**, **Graikijoje**, **Prancūzijoje**, **Airijoje**, **Kipre**, **Latvijoje**, Lietuvoje, **Liuksemburge**, **Vengrijoje**, **Nyderlanduose**, **Austrijoje**, **Rumunijoje**, Slovėnijoje, **Slovakijoje** ir **Jungtinėje Karalystėje**). Be to, nors devyniose valstybėse narėse, rengiant šią ataskaitą, nebuvo lygybės įstaigų, kompetentingų spręsti diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos klausimus, keturiose valstybėse jau judama šia linkme (**Estijoje**, **Italijoje** ir **Portugalijoje**).

Įstaiga, kuriai specialiai pavesta spręsti su diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos susijusius klausimus, yra tik **Švedijoje –** tai *HomO*, viena iš keturių lygybės ombudsmeno tarnybų. Tačiau 2009 m. sausio 1 d. Ombudsmeno prieš diskriminavimą dėl seksualinės orientacijos tarnyba sujungta su kitomis ombudsmeno prieš diskriminaciją tarnybomis į Švedijos lygybės ombudsmeno tarnybą. Naujasis ombudsmenas grįs savo veiklą naujuoju Kovos su diskriminacija įstatymu, kuris pakeis galiojančius septynis teisės aktus dėl diskriminacijos[161]. Apibendrinant, per ateinančius vienerius ar dvejus metus bendrąją lygybės įstaigą, kompetentingą spręsti diskriminacijos visais pagrindais klausimus, tikriausiai turės jau 22 valstybės narės.

Devyniose valstybėse narėse nėra lygybės įstaigos, kompetentingos spręsti diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos klausimus (**Čekijoje**, **Danijoje**, **Estijoje**, **Ispanijoje**, **Italijoje**, **Maltoje**, **Lenkijoje**, **Portugalijoje** ir **Suomijoje**). Penkiose iš jų priimti skundus dėl diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos gali būti kompetentinga ombudsmeno institucija (**Čekijoje**, **Estijoje**, **Ispanijoje**, **Lenkijoje** ir **Suomijoje**). Tačiau tokių tipų ombudsmeno institucijos neturi tokių įgaliojimų, kurios Rasinės lygybės direktyvoje numatytos lygybės įstaigoms.

Duomenys apie diskriminaciją

Oficialių statistinių duomenų apie skundus dėl diskriminacijos yra nedaug. Statistinius duomenis apie skundus renka dešimt valstybių narių (**Austrija**, **Čekija**, **Kipras**, **Estija**, Vengrija, **Latvija**, **Lietuva**, **Nyderlandai**, **Rumunija** ir **Švedija**). Toliau pateiktoje lentelėje nurodytas kiekvienoje šalyje pateiktų skundų skaičius, taip pat bendras nustatytų diskriminavimo faktų skaičius[162]:

[161] Lygybės ombudsmenas užtikrina, kad nė vienoje visuomenės srityje nebūtų diskriminuojama dėl lyties, translytės tapatybės ar išraiškos, etninės priklausomybės, religijos ar kito tikėjimo, neįgalumo, seksualinės orientacijos ar amžiaus. Be to, ombudsmenas skatina lygias teises ir galimybes, prižiūri, kaip laikomasi Kovos su diskriminacija įstatymo, nagrinėja atskirus skundus ir skatina lygybę, pasitelkdamas konsultacijas ir švietimą. http://www.homo.se/o.o.i.s/1210 (2008 m. spalio 23 d.).

[162] Informacija iš FRALEX šalių teisinių pranešimų; *HomO* pateikta informacija apie Švediją.

Vertinimas nepatvirtintas

Šalis	Bendras skundų dėl diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos skaičius – lygybės įstaiga, tribunolai, teismai ir kt.(2007 m.)[163]	Bendras nustatytų diskriminacijos faktų, kuriuos 2007 m. patvirtino lygybės įstaiga, tribunolai, teismai ir kt., skaičius (2007 m.)[164]
Austrija	45	0
Čekija	1	1
Kipras	1	Laukiama sprendimo
Estija	1	0
Vengrija	2	0
Latvija	12	1
Lietuva	18	1
Nyderlandai	6	3
Rumunija	7	1
Švedija	62	6[165]

Per pokalbius su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir LGBT NVO visose 27 valstybėse narėse išryškėjo, kad, nepaisant ES teisės aktų įgyvendinimo ir tokių teisės aktų perkėlimo į nacionalinės teisės aktus visoje Europos Sąjungoje, įrodytų diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos atvejų skaičius yra stebėtinai nedidelis.

Latvijoje *Ombudsmeno tarnyba* ir LGBT NVO *Mozaika* užsimena, kad nedidelį bylų dėl diskriminacijos skaičių galima susieti su tam tikromis priežastimis, kaip antai LGBT nenoras taikstytis su viešumu, susijusiu su bylos nagrinėjimu teisme, ir problemų, su kuriomis jie susiduria, pripažinimo diskriminacija stoka[167].

LGBT NVO *Mozaika* atstovas per pokalbį pareiškė: „Paprastai žmonės neatskleidžia savo seksualinės tapatybės darbe ir jie nežino, kokios yra jų teisės, ir nori išvengti viešumo. Taip pat svarbus internalizuotos homofobijos klausimas; Latvijos visuomenė tiek homofobiška, kad LGBT patys laikosi neigiamos nuomonės apie save.“[166]

Vertimas nepatvirtintas

[163] Skundai apima visas socialines diskriminavimo sritis (užimtumas, švietimas, būstas, prekės ir paslaugos ir kt.).
[164] 2007 m. pateiktų skundų skaičius nebūtinai atitinka 2007 m. nustatytų diskriminavimo faktų skaičių, nes tam tikri sprendimai nepriimami skundo pateikimo metais.
[165] Svarbu pažymėti, kad šeši atvejai – tai tik tos bylos, kuriose nustatyta pakankamai diskriminavimo įrodymų ir kuriose priimtas įrodymus patvirtinantis sprendimas. Likusiose 56 bylose pažeidimo faktas nenustatytas. Tai nebūtinai reiškia, kad diskriminavimo tais atvejais nebūta, tai paprasčiausiai reiškia, kad, pvz., įrodymai ieškiniui dėl diskriminavimo patvirtinti buvo perdėm silpni.
[166] Susitikimas su *Mozaika* renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).
[167] Susitikimas su Ombudsmeno tarnyba ir *Mozaika* renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).

Lenkijoje LGBT NVO *Kampanija prieš homofobiją* per pokalbį pažymėjo, kad LGBT asmenims skundo teikimas kelia pavojų netekti darbo[168]. Nedarbo lygis Lenkijoje palyginti didelis, tad LGBT baiminasi dėl persekiojimo ir manoma, kad skundo apie darbdavį pateikimas sumažina šansus susirasti naują darbą[169]. **Airijos** *Lygybės tarnybos* atstovas pareiškė apklausėjams, kad baimindamiesi dėl viešumo, net ir tie LGBT, kurie gerai žino savo teises, vengia žengti pirmyn ir reikšti ieškinius[170].

Graikijoje atlikti tam tikri riboti bandomieji diskriminacijos tyrimai[171] parodė, kad vienas iš keturių darbdavių nenori kviestis kandidatų, kurie, kaip jie žino ar taria, yra gėjai („su užklijuota gėjaus etikete"), į pokalbį dėl darbo. Darbdavių vyrų grupėje ši procentinė dalis didesnė (1 iš 3).

Prancūzijoje LGBT NVO *Inter LGBT* ir *L'Autre Cercle* pareiškė apklausėjams apie „trūkstamą grandį" tarp žodžių „diskriminacija" ir „seksualinė orientacija": „Kai minite žodį „diskriminacija", žmonės automatiškai galvoja apie lytį ir rasę (etninę priklausomybę), o kiti pagrindai, įskaitant seksualinę orientaciją, pamirštami."[172]

Geroji patirtis. Prancūzijoje *HALDE* [Aukščiausioji instancija kovai su diskriminacija ir lygybės reikalams] parengė Įvairovės chartiją [pranc. „*la charte de la diversité*"] ir paskleidė ją tarp šimtų Prancūzijos įmonių, siekdama didinti informuotumą ir skatinti pagrindines suinteresuotąsias šalis persvarstyti savo praktiką šioje srityje[173].

Austrijoje tramvajaus vairuotojas Vienoje daug metų kentė kolegų patyčias, ir galiausiai viešojo transporto įmonė jį atleido. Darbuotojas iškėlė įmonei bylą ir laimėjo ją pirmosios instancijos Vienos darbo bylų teisme. Transporto įmonė apskundė šį sprendimą, ir byla tebenagrinėjama apeliaciniame teisme[174].

Vertimas nepatvirtintas

---

[168] Susitikimas su *Kampania* renkant duomenis vietoje (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.).
[169] Susitikimas su *Kampania* renkant duomenis vietoje (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.).
[170] Susitikimas su Airijos *Lygybės tarnyba* renkant duomenis vietoje (Airija, 2008 m. balandžio 4 d.).
[171] Nick Drydakis, „*Dvigubas lygiateisio darbininko gyvenimas? Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos Graikijos darbo rinkoje*" („*Dual Life for Equal Labour? Sexual Orientation Discrimination in the Greek Labour Market*"), Kretos universitetas, Ekonomikos fakultetas, *B.E.N.E.Tec*, 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.soc.uoc.gr/econ/wpa/docs/Sexual_Orientation_Discrimination_in_Greece_Drydakis.pdf (2009 m. rugsėjo 11 .d).
[172] Susitikimas su *Inter LGBT* ir *L'Autre Cercle* renkant duomenis vietoje (Prancūzija, 2008 m. kovo 10 d.).
[173] Žr. http://www.charte-diversite.com (2009 m. vasario 7 d.).
[174] Žr. http://wien.orf.at/stories/270683 (2009 m. sausio 10 d.).

LGBT NVO pateiktą informaciją paremia tyrimų rezultatai. Tyrimo[175], kuris apėmė ir Šiaurės Airiją **Jungtinėje Karalystėje**, ir **Airiją,** ir buvo pagrįstas LGB, NVO ir lygybės įstaigų darbuotojų apklausomis, ataskaitoje padaryta tokia išvada: „su tam tikromis kliūtimis nustatant pagrindą skundui pateikti ir jį teikiant susiduria visi pareiškėjai; tačiau LGB asmenims dauguma jų yra didesnės“. Tarp nustatytų kliūčių nurodyta persekiojimo baimė, atleidimo pavojus ir homofobiškų ar diskriminuojančių veiksmų pavojus.

Eurobarometro tyrime taip pat atkreiptas dėmesys į didelę informuotumo apie susijusius kovos su diskriminacija teisės aktus stoką. Beveik pusė (45 %) ES piliečių, samdydami naują darbuotoją, mano nesant teisės aktų, kuriais draudžiamas diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos[176].

Darbo vietoje patirta diskriminacija ir homofobija

Į elektroninę suinteresuotųjų šalių apklausą įtraukti klausimai apie savo orientacijos neslepiančio LGBT galimybes įsidarbinti, palyginti su heteroseksualiu asmeniu. Keturiasdešimt trys procentai respondentų pareiškė manantys, kad savo orientacijos neslepiančių LGB galimybės būtų „nelygios“ arba „ganėtinai nelygios“, palyginti su heteroseksualais. Penkiasdešimt vienas procentas mano, kad jų galimybės būtų „gana lygios“ arba „pakankamai lygios“, bet tik 6 % pareiškė, kad savo orientacijos neslepiančio LGB galimybės būtų lygios. Tačiau, vertinant galimybes įsidarbinti savo tapatybės neslepiančiam translyčiam asmeniui, 71 % respondentų pareiškė manantys, kad jų galimybės gauti darbą būtų „nelygios“ arba „ganėtinai nelygios“.

Patirties darbo vietoje tyrimai

Elektroninės apklausos ir apklausų vietoje rezultatai siejasi su keliose valstybėse narėse, pvz., **Belgijoje**[177], **Vokietijoje**[178], **Švedijoje**[179], **Slovakijoje**[180], **Airijoje**[181], **Danijoje**[182], **Vengrijoje**[183], **Suomijoje**[184] atliktų

Vertimas nepatvirtintas

---

175 J. Walsh, C. Conlon, B. Fitzpatrick ir U. Hansson, *„Galimybių gėjams, lesbietėms ir biseksualiems asmenims naudotis savo teisėmis pagal Lygybės įstatymą užtikrinimas“* (*„Enabling Gay, Lesbian and Bisexual Individuals to Access their Rights under Equality Law“*). Dublinas, Belfastas: Lygybės tarnyba ir Šiaurės Airijos lygybės komisija, 2007 m., p. 4.

176 Eurobarometro tyrimas Nr. 263, 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_263_en.pdf (2009 m. sausio 12 d.).

177 Flandrijos socialinių ir ekonomikos reikalų taryba (SERV), *„Holebi's en de arbeidsmarkt“*, SERV, 2005 m.; John Vincke, Alexis Dewaele, Wim Van den Berghe ir Nele Cox, *„Zzzip – een statistisch onderzoek met het oog op het verzamelen van basismateriaal over de doelgroep holebi's“*, Gentas, 2006 m.

178 D. Frohn, *„Out im Office?!“ Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz“*. Kelnas: *Schwules Netzwerk NRW e.V.*, ed., 2007 m., finansavimą skyrė Šiaurės Reino-Vestfalijos santykių tarp kartų reikalų, šeimos, moterų ir integracijos ministerija.

179 *Arbetsvillkor och utsatthet, Arbetslivsinstitutet*, 2003 m.

180 P. Jójárt, M. Šípošová ir A. Daučíková, *„Ataskaita apie lesbiečių, gėjų ir biseksualų diskriminavimą Slovakijoje“* (*„Report on Discrimination of Lesbians, Gay men and Bisexuals in Slovakia“*), Bratislava, archyvas, 2002 m.

tyrimų rezultatais. Apibendrinant, šie tyrimai rodo, kad LGBT patiria tokio pobūdžio diskriminaciją ir homofobiją darbo vietoje: tiesioginis ir netiesioginis diskriminavimas (galimybės įsidarbinti, atleidimas ir nepakankamas paaukštinimas); nevienodas požiūris tokiose srityse kaip geras įvertinimas, spaudimas darbe, paaukštinimas, mokymas, uždarbis ir (arba) atostogos; priekabiavimas, įgaunantis tokias formas: žeminantys ar menkinantys pareiškimai, pravardžiavimai arba užgaulės, kolegų plūdimas, šaipymasis, pajuokos, paskalos arba gandai; atvirai seksualinio pobūdžio pastabos; ir socialinė izoliacija.

Nors diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos problema dėl atvirumo stokos gali tapti nepastebima, savo tapatybės neatskleidžiantys LGBT taip pat patiria diskriminaciją. **Slovakijoje** atlikti tyrimai[185] parodė, kad, nors dauguma LGB slepia savo seksualinę orientaciją darbe, daugiau kaip 25 % patyrė priekabiavimą. **Švedijoje** Skonės ligoninėje dirbantis vyras kreipėsi į lygybės įstaigą *HomO* ir apskundė savo darbdavį dėl diskriminavimo darbe dėl jo seksualinės orientacijos, nes po to, kai jo darbe buvo užsiminta, kad jis homoseksualas, jis kelerius metus kentė kolegų insinuacijas, menkinamas pastabas ir atvirą pjudymą. Nors buvo kelis kartus kreiptasi į jam vadovaujantį darbuotoją, nebuvo imtasi jokių veiksmų. *HomO* kreipėsi į *Švedijos municipalinių darbuotojų profesinę sąjungą*, kuriai šis vyras priklausė, ir profesinė sąjunga atstovavo jam derybose su darbdaviu, kuris pripažino nesugebėjęs įvykdyti savo prievolių imtis veiksmų. Skundo pateikėjui skirta daugiau kaip 30 000 SEK (apytikriai 3 000 EUR) kompensacija[186].

Geroji patirtis. *TRACE – Transnacionalinis bendradarbiavimas už lygybę*[187] – tai keturių EQUAL projektų – **Prancūzijoje** (*Deledios*), **Lietuvoje** (*Atviri ir saugūs darbe*), **Slovėnijoje** (*Partnerystė lygybės labui*) ir **Švedijoje** (*Po išore*) bendradarbiavimo rezultatas, ir jo tikslas – kovoti su LGB diskriminavimu ir

Vertinas neoficialiai

[181] Lygybės tarnyba, *„Lesbiečių, gėjų ir biseksualų lygybės užtikrinimas“* (*„Implementing Equality for Lesbians, Gays and Bisexuals“*). Dublinas, 2002 m.

[182] Tyrimą *Ugebrevet A4* užsakymu atliko *CATINÉT Research*. Rezultatai paskelbti *Ugebrevet A4* 2005 m. rugpjūčio 8 d. (A.F. Thøgersen, S. Kudahl).

[183] J. Takács, L. Mocsonaki ir T. P. Tóth, *„A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon“* (*„LGBT socialinė atskirtis Vengrijoje“*), Budapeštas: MTA SZKI, 2007 m. Vengrijoje neseniai atlikto tyrimo (Takács, Mocsonaki ir Tóth, 2008 m.) duomenimis, daugiau kaip trečdalis LGBT respondentų pareiškė patiriantis diskriminaciją ir susiduriantys su išankstiniu nusistatymu savo darbo vietoje.

[184] J. Lehtonen ir K. Mustola, eds., *„Straight people don't tell, do they…?" Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*. Tyrimo ataskaitos 2b/04. Darbo ministerija, 2004 m.

[185] Paula Jójárt, Marianna Šípošová ir Anna Daučíková, *„Report on Discrimination of Lesbians, Gay men and Bisexuals in Slovakia“*, Bratislava, archyvas, 2002 m.

[186] Žr. www.homo.se (2008 m. rugpjūčio 19 d.) (2000 m. lapkričio 6 d. sprendimas, byla Nr. 103/99).

[187] Žr. http://www.atviri.lt/index.php/about_trace__transnational_cooperation/about_trace/1277 (2008 m. spalio 22 d.).

nelygybe darbe. *„Atverkime savo darbo vietą: kovoje su homofobija ir heteronormatyvumu“ („Open Up Your Workplace: Challenging Homophobia and Hetero-normativity“)* – tai knyga, kurioje perteikiama patirtis ir pateikiama praktinių patarimų, parengtų remiantis įgyvendinant TRACE surinkta informacija, ir nagrinėjama, kaip normos ir prietarai veikia darbo vietoje ir kaip būtų galima juos pakeisti[188].

Diskriminacijos paplitimas

Atlikta daug tyrimų, siekiant ištirti LGBT diskriminavimo darbo rinkoje mastą. Šiame skirsnyje atkreipiamas dėmesys į **Prancūzijoje**, **Švedijoje**, **Danijoje**, **Vengrijoje** ir **Jungtinėje Karalystėje** atliktus tyrimus, kurie rodo diskriminacijos ir suvokiamos diskriminacijos paplitimą.

Prancūzijoje nacionalinė nuomonės apklausa, kurią atliko *L'Autre Cercle* stebėjimo punktas, parodė, kad 42 % homoseksualų nėra matomi savo įmonėje, o 16 % homofobijos atvejų, apie kuriuos pranešta metinėje *SOS Homophobie* ataskaitoje (2007 m.), susiję su darbu. **Švedijoje** *Arbetslivsinstitutet* [Nacionalinio profesinio gyvenimo instituto] atlikto tyrimo[189] duomenimis, 30 % homoseksualių ir biseksualių moterų pareiškė, kad LGBT žeminantys pareiškimai yra dažnas reiškinys darbe[190]. **Danijoje** atliktas lesbiečių ir gėjų diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas parodė, kad 39 % patyrė diskriminavimą darbe dėl savo seksualinės orientacijos[191]. **Vengrijoje** neseniai atlikta 150 asmeninių ataskaitų apie diskriminaciją analizė ir Sociologijos instituto atliktas tyrimas parodė, kad daugiau kaip trečdalis LGBT respondentų patyrė diskriminavimą ir susidūrė su išankstiniu nustatymu darbe[192]. Per tyrimą[193], kurį **Jungtinėje Karalystėje** atliko profesinė sąjunga *UNISON*, 52 % LGBT narių pareiškė esantys diskriminuojami dėl savo seksualinės orientacijos.

Kitas **Jungtinėje Karalystėje** atliktas *Stonewall* tyrimas[194], per kurį apklausta 1 658 LGBT visoje Didžiojoje Britanijoje, parodė, kad 20 % respondentų patyrė kolegų patyčias dėl savo seksualinės orientacijos. Be to, rezultatai rodo, kad tikimybė tam tikroms kategorijoms priklausantiems lesbietėms ir gėjams darbuotojams, kaip antai kvalifikuotiems, pusiau kvalifikuotiems ar nekvalifikuotiems darbininkams, sulaukti patyčių yra 50 % didesnė, palyginti

Vertimas nepatvirtintas

188 Žr. http://www.atviri.lt/index.php/about_trace__transnational_cooperation/publications/1822 (2008 m. spalio 22 d.).
189 *Arbetslivsinstitutet, Arbetsvillkor och utsatthet*, 2003 m., Stokholmas.
190 *Arbetslivsinstitutet, Arbetsvillkor och utsatthet*, 2003 m., Stokholmas.
191 Tyrimą *Ugebrevet A4* užsakymu atliko *CATINÉT Research*. Rezultatai paskelbti *Ugebrevet A4* 2005 m. rugpjūčio 8 d. (A. F. Thøgersen, S. Kudahl).
192 J. Takács, L. Mocsonaki ir T. P. Tóth, *„A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon“* (*„LGBT socialinė atskirtis Vengrijoje“*), Budapeštas: MTA SZKI, 2007 m.
193 Nepublikuotas *UNISON* LGBT narių tyrimas.
194 R. Hunt ir S. Dick, *„Serves You Right. Lesbian and gay people's expectations of discrimination“, Stonewall*, 2008 m.

su aukštesnes pareigas užimančiais vadovybės, administracijos ar kontoros darbuotojais.

Diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos patiriančiųjų dalis, kaip nustatyta per šiuos tyrimus, akivaizdžiai yra nepriimtinai didelė. Be to, pagrįsta manyti, kad, atsižvelgiant į LGBT matomumo ir jų tapatybės atskleidimo stoką, rezultatai iš dalies užmaskuoja tikrąjį problemos mastą.

Darbdavių požiūriai į LGBT darbuotojus ir pareigos jų atžvilgiu

Pagal ES kovos su diskriminacija teisės aktą darbdaviai įpareigoti apsaugoti darbuotojus nuo diskriminacijos ir užtikrinti vienodą požiūrį seksualinės orientacijos pagrindu. Vis dėlto, atliekant apklausas vietoje, nacionalinės lygybės įstaigos, valdžios institucijos ir LGBT NVO, kurios apklaustos šiai ataskaitai parengti, retai kada paminėdavo darbdavio atsakomybę.

Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą, per kurį buvo vertinamas užimtumo lygybės teisės aktų poveikis[195], 34 % respondentų LGBT pareiškė, kad užimtumo lygybės teisės aktai daro teigiamą poveikį, o 65 % pareiškė, kad, įvedus šiuos nuostatus, jie bus labiau linkę teikti skundą, jeigu atsirastų kokia nors problema.

Geroji patirtis. „Lesbiečių ir gėjų lygybė – neatsiejama mūsų verslo lygybės politikos dalis. Norime būti tokia vieta, kurioje lesbietėms ir gėjams būtų saugu dirbti. Kaip didžiausias grafystės darbdavys, mes taip pat manome, kad turime parodyti pavyzdį kitiems regiono darbdaviams.“[196] (Vyresnysis švietimo pareigūnas, Denbišyro grafystės taryba, **Jungtinė Karalystė**)

Šie rezultatai pabrėžia vadovybės vaidmens svarbą. **Vokietijoje** atliktas tyrimas parodė, kad įvairovę skatinantys vadovybės veiksmai ir nešališkumo kultūra (pvz., siūlant išmokas partneriui) skatina darbuotojų LGBT atvirumą ir gerovę[197]. Apklaustieji pabrėžė, kad vien tik įvairovę skatinančios vadovybės

Vertimas nepatvirtintas

[195] F. Colgan, C. Creegan, A. McKerney ir T. Wright, *„Lesbietės, gėjai ir biseksualai darbininkai: lygybė, įvairovė ir įtrauktis darbo vietoje: kokybinis tyrimas“* (*„Lesbian, Gay and Bisexual Workers: equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study“*). COERC/Londono Metropolitan universitetas (data nenurodyta).

[196] *Stonewall, „Darbdavio vadovas seksualinės orientacijos klausimais“* (*„Sexual Orientation Employer Handbook“*), trečias leidimas, 2007 m., p. 8.

[197] D. Frohn, *„Out im Office?!“ Sexuelle Identität, (Anti-)Diskriminierung und Diversity am Arbeitsplatz“*. Kelnas: *Schwules Netzwerk NRW e.V.*, ed., 2007 m., finansavimą skyrė Šiaurės Reino-Vestfalijos santykių tarp kartų reikalų, šeimos, moterų ir integracijos ministerija.

politikos buvimas nebūtinai užkerta kelia diskriminacijai[198]. Vis dėlto tai gali būti pirmasis svarbus žingsnis organizacijoje.

Kaip teigiama *ILGA-Europe* ataskaitoje, veiksmai, kurių imasi darbuotojai dėl spaudimo siekti atitikties įstatymams, vis labiau veikiami nuolat stiprėjančio argumento, kad įvairovės turi siekti ir verslas[199]. Pavyzdžiui, **Vokietijoje** nemažai daugiašalių įmonių (įskaitant, pvz., *Ford*, *Schering* ir *Deutsche Bank*) palaiko LGBT tinklų jų viduje kūrimą ir numato išmokas ir LGBT, ir heteroseksualių darbininkų partneriams[200].

- **Geroji patirtis. Įvairovės programos.** 2001 m. **Jungtinėje Karalystėje** pradėta įgyvendinti *Stonewall* „Kovotojų už įvairovę“ („*Diversity Champions*“) programa, siekiant suburti organizacijas, norinčias spręsti diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos problemas, dalytis gerąja patirtimi, nustatyti etalonus, plėtoti idėjas ir skatinti įvairovę darbo vietoje. Dalyvaujančios įmonės įgyvendino daug *Stonewall Diversity Champions* programoje nustatytų veiksmų: pavyzdžiui, jos parengė rašytinę lygybės ir įvairovės politiką, pagal kurią draudžiama diskriminacija ir kurioje seksualinė orientacija konkrečiai nurodyta kaip atskiras diskriminacijos matmuo, ir skatino jos taikymą; jos suformavo darbo grupę (įvairovės grupę), kuri, be kita ko, nagrinėja ir LGBT klausimus; jos paskyrė atsakingą asmenį LGBT klausimams valdybos / generalinio direktoriaus lygmeniu; jos suformavo LGBT tinklo grupę, siekdamos užtikrinti paramą, konsultavimą ir mokymą politikos klausimais darbo vietoje[201].

Geroji patirtis. Švedijos *All Clear* **partnerystės** projektas subūrė keletą organizacijų siekiant bendro tikslo – sukurti darbo **aplinką**, kuriai būtų būdinga visuotinė pagarba neatsižvelgiant į seksualinę orientaciją. Darbdavių organizacijos, profesinės sąjungos, LGBT organizacijos ir savivaldybė bendradarbiavo, rengdami seminarus, mokymo kursus ir įvairias publikacijas. Per trejus metus įgyvendinant projektą išmokyta apie 8 000 profesinių sąjungų atstovų, darbdavių ir kt. Projektas baigtas 2007 m. rudenį[202].

Geroji patirtis. 2007 m. **Slovėnijos** lesbiečių organizacija *ŠKUC LL* sukūrė televizijos reklamą *„Sustabdykime homofobiją: saugi darbo vieta kiekvienam“*

Vertimas neoficialus

[198] Susitikimas su *Cigale* (Liuksemburgas, 2008 m. balandžio 7 d.), susitikimas su *Arcigay* ir *Arcilesbica* (Italija, 2008 m. kovo 5 d.) renkant duomenis vietoje.
[199] S. Quinn, B. Hardt ir E. Paradis, „*Going Beyond the Law: promoting equality in employment*“. *ILGA-Europe* ataskaita, 2007 m.
[200] S. Quinn, B. Hardt ir E. Paradis, „*Going Beyond the Law: promoting equality in employment*“. *ILGA-Europe* ataskaita, 2007 m.
[201] Žr. http://www.stonewall.org.uk/workplace/1447.asp (2009 m. vasario 18 d.).
[202] Žr. http://www.frittfram.se/default.asp?lid=1 (2008 m. spalio 22 d.).

(*„Stop homophobia: Safe workplace for everyone“*). Reklamoje vaizduojami garsūs **Slovėnijos** LGBT darbe. Reklama buvo transliuota per nacionalinę televiziją ir kitus vietos ir komercinius televizijos kanalus[203].

Išvados

LGBT patiria homofobiją ir diskriminaciją darbo rinkoje įvairiais būdais: tai tiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, patyčios, išjuokimas ir socialinis „išstūmimas“. Dėl LGBT nematomumo ir palyginti žemo užregistruotų nacionalinėms lygybės įstaigoms pateiktų skundų lygio tikrojo homofobijos, transfobijos ir diskriminacijos masto neįmanoma nustatyti. Šį reiškinį iš dalies paaiškina bendra žinių apie savo teises stoka, taip pat LGBT nenoras viešai atskleisti savo seksualinę orientaciją ar lyties tapatybę nagrinėjant bylą tribunole ar teisme.

Dauguma darbo vietų šiuo metu nelaikomos „saugiomis“ LGBT darbuotojams. Nors duomenys skiriasi priklausomai nuo nacionalinių aplinkybių, tyrimai ir pokalbiai su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ir LGBT NVO rodo, kad dauguma LGBT apskritai arba iš dalies nenori atsiskleisti ir neslėpti savo orientacijos darbo vietoje.

Praeityje patirta homofobija ir diskriminacija arba jų baimė, atleidimo rizika ir darbo vietos aplinka – visa tai daro įtaką LGBT apsisprendžiant dėl atvirumo darbo vietoje. Vis dėlto seksualinės orientacijos slėpimas kenkia LGBT darbuotojų sveikatai ir gerovei ir dėl to darbo rezultatai gali būti mažiau patenkinami.

Vadovybės atliekamas vaidmuo, taip pat įvairovės ir vienodo požiūrio politikos buvimas arba stoka daro įtaką tam, kaip LGBT suvokia saugią ir įtraukią darbo aplinką. Šiuo atveju užimtumo lygybės teisės aktų galiojimas ir LGBT įtraukimas į jų nuostatas daro poveikį paskatoms iškelti diskriminavimo atvejus į dienos šviesą.

Vertimas nepatvirtintas

[203] Žr. http://www.ljudmila.org/lesbo/english.htm (2008 m. spalio 22 d.).

Švietimas

Šiame skirsnyje nagrinėjamas tyčiojimasis iš LGBT jaunimo ir priekabiavimas prie jų mokyklose ir to poveikis, taip pat seksualinės orientacijos klausimų nematomumas mokyklų mokymo programose ir kultūroje.

Kaip pažymėjo Europos Komisija, „yra daug diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos, visų pirma susijusio su homofobišku tyčiojimusi, mokyklose įrodymų.“[204] *Lygybės tarnybos* **Airijoje** atliktas tyrimas rodo, kad dauguma LGBT suvokia savo homoseksualią orientaciją nesulaukę penkiolikos metų amžiaus, o tai reiškia, kad dauguma LGBT dažnai išgyvena paauglystę ir lanko mokyklą, žinodami savo seksualinę tapatybę, taigi yra galimai pažeidžiami[205]. Be to, kaip rodo *ILGA-Europe* atliktas tyrimas[206], paauglystė yra kritinis asmens ruošimosi gyventi visuomenėje metas, kai „mergaitės išmoksta būti mergaitėmis, o berniukai išmoksta būti berniukais“, t. y. kai lyties išraiškos ir elgsenos ribas veikia kiti, įskaitant tos pačios amžiaus grupės narius, draugus, mokytojus ir šeimos narius.

Visoje Europos Sąjungoje dauguma apklaustų nacionalinių lygybės įstaigų, LGBT NVO ir valdžios institucijų nurodė ir išskyrė tyčiojimąsi ir priekabiavimą, taip pat dėmesio LGBT tapatybėms ir klausimams stoką, kaip pagrindinius rūpestį keliančius švietimo klausimus.

Tyčiojimasis iš LGBT jaunimo ir priekabiavimas mokyklose

Išsamūs tyrimai ir apklausos dėl LGBT patiriamos homofobijos, transfobijos ir diskriminacijos švietimo srityje suteikia tam tikrų įrodymų apie padėtį tam tikrose valstybėse narėse. Pokalbiai su nacionalinėmis lygybės įstaigomis, valdžios institucijomis ir LGBT NVO visose 27 valstybėse narėse parodė, kad homofobijos apraiškos yra pagrindinė problema švietimo aplinkoje visoje Europos Sąjungoje.

Vertimas nepatvirtintas

[204] Žr. Komisijos tarnybų darbinį dokumentą, pridedamą prie Pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, SEC(2008) 2180, 2008 07 02, p. 18.

[205] Lygybės tarnyba, *„Implementing Equality for Lesbians, Gays and Bisexuals“*. Dublinas, 2002 m.

[206] J. Takács, *„Jaunų lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių (LGBT) socialinė atskirtis Europoje“* (*„Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe“*), Briuselis: *ILGA-Europe* ir IGLYO, 2006 m.

astabos man nerūpėjo, nes jie tiesiog buvo tokie, kokie yra. Na, taip neturėtų būti, bet tau tai nerūpi, nes kai jau girdėjai tai milijoną kartų, žinai viską, ir nemanai, kad tau tai tiek svarbu. Bet vienas žmogus …tai man rūpėjo, nes man tikrai nereikia, kad žmogus, kuris, kaip maniau, yra draugas, aptarinėtų mano seksualumą su daugybe kitų. Taigi noriu pasakyt, kad tai man rūpėjo ir tai paveikė mano mokslus, nes buvau gana nusivylęs ir užpykęs ant to žmogaus. Ir kurį laiką nėjau į mokyklą, nes labai pykau ant to žmogaus. (gėjus, 17 m., Londonas)[207]

Per pokalbį **Belgijos** LGBT NVO *Arc en Ciel* laikėsi nuomonės, kad homofobija ir tyčiojimasis mokyklose kelia didžiausią rūpestį[208]. Panašiai, LGBT NVO *FELGT* **Ispanijoje** pareiškė apklausėjams, kad „atsiskleidimas“ vidurinėje mokykloje kelia pavojų saugumui, ir vidurinėje mokykloje vis dar pasitaiko homofobijos incidentų[209]. LGBT NVO *Hàttèr* per pokalbį atkreipė dėmesį į aukštą priekabiavimo prie LGBT ir tyčiojimosi iš jų lygį **Vengrijos** mokyklose[210].

Dauguma LGBT NVO ir nacionalinių lygybės įstaigų pabrėžė, kad žodis „gėjus“ mokyklose vartojamas kaip įprasta menkinanti sąvoka. Jos taip pat pareiškė, kad mokytojai dažnai rimtai nevertina LGBT pravardžiavimo ir kitų rūšių priekabiavimo.

Tyčiojimasis iš moksleivių LGBT ir priekabiavimas prie jų tirtas **Jungtinėje Karalystėje**, **Maltoje** ir **Airijoje**, šį klausimą taip pat tyrė *ILGA-Europe*.

Jungtinėje Karalystėje LGBT patirtis švietimo srityje buvo išnagrinėta per 2006 m. atliktą 1 100 jaunuolių LGBT tyrimą[211]. Kaip nustatyta per tyrimą, beveik 65 % jaunų LGBT pareiškė patyrę tyčiojimąsi Didžiosios Britanijos mokyklose dėl savo seksualinės orientacijos. Priekabiavimo formos, be kita ko, buvo šios: žodinis užgauliojimas (92 %), fizinis smurtas (41 %), tyčiojimasis internete (41 %), grasinimai mirtimi (17 %) ir seksualiniai išpuoliai (12 %). Praktiškai visi jauni LGBT pareiškė girdintys tokių frazių kaip „tai taip gėjiška“, vartojamų menkinamąja prasme, ir sulaukiantys įžeidžių pastabų, kaip antai „boba“, „lesbietė“ ar „laižytoja“.

Vertimas nepatvirtintas

---

[207] Fiona Colgan, Chris Creegan, Aidan McKerney ir Tessa Wright, *„Lesbian, Gay and Bisexual Workers: Equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study“*. Palyginamųjų organizacijos ir lygybės tyrimų centras (COERC)/Londono Metropolitan universitetas, paskelbta interneto svetainėje http://www.unison.org.uk/file/A2742.pdf (2009 m. vasario 14 d.).

[208] Susitikimas su *Arc en Ciel* renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 3 d.).

[209] Susitikimas su FELGT renkant duomenis vietoje (Ispanijoje, 2008 m. kovo 13 d.).

[210] Susitikimas su *Hàttèr* renkant duomenis vietoje (Vengrija, 2008 m. balandžio 17 d.).

[211] R. Hunt, J. Jensen, *„Jaunų gėjų patirtis Didžiosios Britanijos mokyklose. Mokyklos ataskaita“* („*The Experiences of Young Gay People in Britain's Schools. The School Report*“). *Stonewall*, 2007 m.

Maltoje *Gėjų teisių judėjimas*, tirdamas moksleivių ir mokytojų homofobišką tyčiojimąsi, priekabiavimą ir smurtą, nustatė, kad translyčiai moksleiviai dėl patyčių, priekabiavimo arba mokytojų ir moksleivių supratimo stokos turėjo palikti mokyklą arba praleidinėjo pamokas[212].

Airijoje tyrimai dėl homofobiškų patyčių atlikti 365 mokyklose[213]. Kaip rodo rezultatai, 79 % apklaustų mokytojų žinojo apie pavienius žodinių homofobiškų patyčių atvejus, o 16 % mokytojų susidūrė su pavieniais fiziškų homofobiškų patyčių atvejais. Per tyrimą taip pat nustatyta, kad homofobiškų patyčių tikimybė didesnė berniukų mokyklose ir bendrose mokyklose nei mergaičių mokyklose.

Per ***ILGA-Europe*** ir ***IGLYO*** atliktą tyrimą[214] iš jaunų LGBT gauti 754 atsakymai iš 37 Europos šalių. Per tyrimą nustatyta, kad 61 % turėjo mokykloje neigiamą asmeninę patirtį, susijusią su jų LGBT statusu, o 53 % patyrė patyčių. Tyrimas taip pat parodė, kad rizika mokyklos aplinkoje grėsia ir LGBT, ir heteroseksualiam jaunimui, neatitinkančiam stereotipiškų lyties išraiškų ir elgsenos. Respondentai dažnai aiškino, kad patyčios yra susijusios su *lyties neatitinkančia elgsena, charakteriu ir išvaizda* – arba kai kiti laikė, kad taip yra, – arba kai tai yra to padarinys.

moksleivis pasiskundė, kad per paskutinius trejus metus devynmetėje privalomoje mokykloje patyrė kitų moksleivių ir mokyklos darbuotojų priekabiavimą dėl seksualinės orientacijos. Pasak skundo pateikėjo, mokyklos vadovybė žinojo apie tai, kad jis patiria priekabiavimą, bet nesugebėjo imtis priemonių, kurių pakaktų užkirsti kelią tolesnei žeminančiai elgsenai. Už mokyklą atsakinga savivaldybė pareiškė ombudsmenui, kad mokyklos vadovybė itin stengėsi pagerinti moksleivio padėtį ir įvykdė jai keliamus reikalavimus. Vėliau ombudsmenas ir savivaldybė pasiekė susitarimą. Šiame susitarime, be kita ko, numatyta 30 000 SEK (apytikriai 3 200 EUR) savivaldybės išmoka moksleiviui[215].

Per apsilankymus vietoje apklaustos LGBT NVO ir nacionalinės lygybės įstaigos visų pirma atkreipė dėmesį į tai, kad mokytojai nereaguoja į

[212] Maltos gėjų teisių judėjimas, *„Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos Maltoje: ataskaita apie Maltos gėjų, lesbiečių ir biseksualų bendruomenės diskriminavimą, priekabiavimą ir smurtą“* (*„Sexual Orientation Discrimination in Malta: A Report on Discrimination, Harassment, and Violence against Malta's Gay, Lesbian and Bisexual Community“*), Malta: *Union Press*, 2003 m., ir J. Takács, *„Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe“*, Briuselis: *ILGA-Europe* ir IGLYO, 2006 m.

[213] N. James, M. Galvin ir G. McNamara, *„Atvira kalba: gėjų ir lesbiečių klausimų mokymo programoje tyrimas“* (*„Straight talk: Researching gay and lesbian issues in the school curriculum“*), Dublinas: Švietimo vertinimo centras, Dublino miesto universitetas, 2006 m.

[214] J. Takács, *„Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe“*, *ILGA-Europe* ir IGLYO, 2006 m.

[215] 2007 m. rugpjūčio 3 d. sprendimas, byla Nr. 620-2006, paskelbta interneto svetainėje www.homo.se/o.o.i.s/4034 11/072008 (2008 spalio 12 d.).

Vertinas nepatvirtintas

homofobiškos kalbos vartojimą mokykloje arba nesiima priemonių, kad tokios kalbos vartojimo būtų išvengta. Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą nustatyta, kad kartais homofobiškos patyčios ir priekabiavimas nesiliauja, nors mokyklos darbuotojai apie tai žino: iš 300 stebėtų mokyklų 82 % žinojo apie žodinės homofobijos apraiškas, o 26 % pareiškė žinančios apie fizinių homofobiškų patyčių incidentus. Tačiau, nors bendrąją kovos su patyčiomis politiką turėjo parengusios visos tirtos mokyklos, tik 6 % iš jų pripažino, kad homofobiškų patyčių problema egzistuoja[216].

Šiuo atžvilgiu per Airijoje atliktą tyrimą nustatyta, kad dauguma Airijos antrojo lygio mokyklų turi parengusios kovos su patyčiomis ir vienodo požiūrio politiką, tačiau konkrečiai gėjų ir lesbiečių lygybė minima vos keliose: dauguma mokytojų žinojo apie homofobiškas patyčias jų mokyklose, bet 41 % pareiškė, kad reaguoti į tokias patyčias sunkiau nei į kitų formų patyčias. Kai kurie mokytojai manė, kad tokio pobūdžio elgsena tėra tik „išdykavimas“ ar „kvailiojimas“[217]. Tačiau tokį požiūrį moksleiviai taip pat gali vertinti kaip tokios elgsenos toleravimą.

Švedijoje atliktas tyrimas rodo, kad mokytojai stokoja priemonių su LGBT susijusiems klausimams spręsti. Pagal projektą *Beneath the Surface* atliktas tyrimas rodo, kad, *inter alia*, tik 8 % respondentų mokytojų mano, jog buvo tinkamai išmokyti spręsti tokius klausimus[218].

Geroji patirtis. Kampanija prieš homofobiškas patyčias mokykloje. Airijoje *Lygybės tarnyba* ir *BeLonG To* įgyvendino iniciatyvą *„Kad tavo mokykla būtų saugi“* (*„Making Your School Safe“*), skirtą mokyklų direktoriams, mokytojams ir moksleiviams. Iniciatyva apėmė įvairią veiklą, pvz., mokykloms skirti plakatai su užrašu „Homofobiškos patyčios mūsų mokykloje nepriimtinos“ (*„Homophobic bullying is not acceptable in our school“*), brošiūros, skrajutės ir t. t. Įgyvendinant projektą mokyklos buvo raginamos imtis tolesnių veiksmų, pavyzdžiui, parengti kovos su patyčiomis ir priekabiavimu politiką bei elgesio kodeksus; įtraukti LGBT klausimus į mokyklos lygybės politiką; mokyti ir skatinti darbuotojus veiksmingiau spręsti homofobiško priekabiavimo ir patyčių mokykloje problemas; pasirūpinti, kad mokyklos konsultantai būtų išėję tinkamus mokymus lyties tapatybės klausimais[219].

Vertimas nepatvirtintas

[216] S. Averill, *„How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime?“*, 2004 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.schools-out.org.uk/research/docs/Partners% 20An% 20update% 20to% 20tackling% 20homophobia.pdf (2008 m. lapkričio 11 d.).

[217] J. Norman, M. Galvin ir G. McNamara, *„Straight talk: Researching gay and lesbian issues in the school curriculum“*, Dublinas: Švietimo vertinimo centras, Dublino miesto universitetas, 2006 m., cituota Airijos šalies ataskaitoje.

[218] Žr. http://www.ytan.se/?p=1892 (2008 m. rugpjūčio 18 d.).

[219] Žr. http://www.equality.ie/index.asp?docID=593 (2008 m. spalio 17 d.).

Geroji patirtis. Įvairios mokytojams ir politikams skirtos priemonės. 2004–2007 m. **Švedijoje** įgyvendintas svarbus *EQUAL*[220] projektas *Under Ytan* [*Po išore*], kuriame dalyvavo įvairūs partneriai, kaip antai LGBT NVO, nacionalinės lygybės įstaigos, valdžios institucijos, universitetai ir profesinės sąjungos. Pagal projektą buvo įgyvendinamos įvairios priemonės, įskaitant, pvz., informuotumo didinimui mokyklose skirtų mokymo išteklių ir metodų, naudoti mokykloje skirtos įkvepiančios medžiagos kūrimą, mokymą, kaip kovoti su heteronormatyvumu, su seksualinės orientacijos ir homofobijos klausimais dirbančių mokytojų rėmimą, mokyklų ir vietos valdžios institucijų, įgyvendinančių kovos su diskriminacija teisės aktus mokyklos aplinkoje, rėmimą[221].

Priekabiavimo prie LGBT ir tyčiojimosi iš jų poveikis

Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai ir daugiašalis NVO jaunimo projektas, apėmęs **Italiją**, **Ispaniją**, **Lenkiją** ir **Austriją –** *Mokyklos draugų projektas 2007 („The School Mates Project 2007“)* – išryškino neigiamas homofobiško priekabiavimo ir patyčių pasekmes LGBT mokymosi rezultatams ir bendrai gerovei.

Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai rodo, kad homofobiška aplinka mokykloje gali paskatinti LGBT jaunimą dažniau neiti į mokyklą ir praleidinėti pamokas vidurinėje mokykloje, taigi sumažėja jų galimybės siekti aukštojo ar tolesnio išsilavinimo[222].

Kiti **Jungtinėje Karalystėje** atlikti tyrimai rodo, kad tyčiojimasis iš LGBT mokinių gali sukelti didelį jų nepasitikėjimą savimi, o tai lemia socialinę izoliaciją ir psichologinį stresą, ypač tų jaunuolių, kurie suvokia savo homoseksualumą anksti, dar žemesnėse mokyklos klasėse. Homofobija ir homofobiškos patyčios mokyklose taip pat daro neigiamą įtaką LGBT moksleivių savo paties įvaizdžiui, pasitikėjimui ir mokymuisi[223].

Vertimas nepatvirtintas

[220] Dėl išsamesnės informacijos apie Europos Komisijos iniciatyvą EQUAL žr. http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index_en.cfm (2009 m. gruodžio 10 d.).

[221] Žr. http://www.ytan.se/?p=1892 (2008 m. rugpjūčio 18 d.).

[222] M. Jenett, *„Užstokite mus: kova su homofobija mokyklose“* (*„Stand up for us: Challenging homophobia in schools“*), Jorkšyras: *Crown Copyright*, 2004 m.; H. Wallace, *„Laikas mąstyti“* (*„Time to Think“*), Londonas: *Metro Centre*, 2005 m., paskelbta interneto svetainėje http://calm-seas.co.uk/timetothink/intro.htm (2008 liepos 27 d.).

[223] S. Averill, *„How can young people be empowered to achieve justice when they experience homophobic crime?“*, paskelbta interneto svetainėje http://www.schools-out.org.uk/research/docs/Partners% 20An% 20update% 20to% 20tackling% 20homophobia.pdf (2008 m. gruodžio 20 d.); F. Colgan, C. Creegan, A. McKerney ir T. Wright, *„Lesbian, Gay and Bisexual Workers: equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study“*. COERC/Londono Metropolitan universitetas (data nenurodyta).

„Kai buvau mokykloje, iš manęs tyčiojosi, jog esu gėjus, bet taip buvo tik todėl, kad mano bendraklasiai darė prielaidą, kad aš gėjus …tai buvo net prieš tai, kai pasakiau žmonėms, kad toks esu. Pirmuosius trejus metus vidurinėje mokykloje kentėjau žodines ir fizines patyčias ir neturėjau draugų. Dėl to ėmiau labai nepasitikėti savimi, ir po to man buvo sunku susirasti draugų, nes dėl to tapau tikrai paranoišku ir pažeidžiamu.“ (vyras, 21 m., Jungtinė Karalystė) [224]

Tyčiojimosi poveikis taip pat išnagrinėtas įgyvendinant *School Mates Project*[225] (2006–2008 m.), tarptautinę *Arcigay* (Italijos lesbiečių ir gėjų asociacijos) iniciatyvą, įgyvendintą bendradarbiaujant su *COLEGA Madrid*, *KPH Warsaw* ir Vienos miestu. Nustatyta, kad tokios patyčios gali paskatinti LGBT jaunimą galvoti apie žalojimąsi ir rizikingai elgtis. Kreiptis šeimos ar bendruomenės paramos lesbietėms, gėjams, biseksualiems ar translyčiams paaugliams taip pat gali būti itin sunku.

Seksualinė orientacija mokyklų mokymo programose ir kultūroje

Kitas klausimas, kurį, renkant duomenis vietoje, pabrėžė LGBT NVO, – tai bendras seksualinės orientacijos klausimų mokyklose nematomumas, kuris gali turėti neigiamų pasekmių LGBT jaunimo savigarbai. **Jungtinėje Karalystėje** atlikto tyrimo duomenimis, keletas iš apklaustų LGBT jaunuolių pareiškė, kad dėl to jie jaučiasi negalintys „būti savimi“[226].

Visose ES valstybėse narėse apklaustos LGBT NVO taip pat atkreipė dėmesį į bendrą seksualinės orientacijos klausimų nematomumą ir bent mažiausio teigiamo dėmesio LGBT švietime stoką[227].

Elektroninė suinteresuotųjų šalių apklausa parodė, kad, 65 % respondentų nuomone, mokyklų mokymo programose į LGBT klausimus „neatsižvelgta“ arba „nežymiai atsižvelgta“ (pvz., apie netradicines šeimos struktūras, santykius, lyčių vaidmenis ar seksualines pasirinktis).

Kaip rodo pirmiau minėtas projektas *the School Mates Project*, mokytojų ir bendraamžių tylėjimas ir šališkos nuomonės LGBT klausimais skatina neigiamą požiūrį į homoseksualus, o tai didina homoseksualių paauglių patiriamą izoliacijos ir pažeidžiamumo jausmą.

Vertimas nepatvirtintas

[224] J. Takács, *„Social Exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe“*, Briuselis: *ILGA-Europe* ir IGLYO, 2006 m., 2006 m., p. 51.
[225] Žr. http://www.arcigay.it/schoolmates (2008 m. rugpjūčio 12 d.).
[226] F. Colgan, C. Creegan, A. McKerney ir T. Wright, *„Lesbian, Gay and Bisexual Workers: Equality, Diversity and Inclusion in the Workplace: A Qualitative Research Study“*. COERC/Londono Metropolitan universitetas (data nenurodyta).
[227] Susitikimai ES renkant duomenis vietoje, 2008 m. balandžio–gegužės mėn.

Belgijoje atliktuose tyrimuose taip pat pabrėžta, kad su LGBT susijusios informacijos ir atitinkamo moksleivių bei mokytojų mokymo lygis netinkamas[228].

Per išsamų dvejų metų tyrimą[229], atliktą 12 **Airijos** mokyklų ir pagrįstą klasių stebėjimu, pokalbiais su moksleiviais ir darbuotojais, darbu tikslinėse grupėse ir apklausos rezultatais, nustatyta, kad seksualinė orientacija yra uždrausta tema. Nematomumą institucijoje sustiprino žodyno lyčių skirtumui įvardyti ir aptarti stoka. Taigi diskusijų apie seksualinę orientaciją klasėje arba tikslinėse grupėse rezultatas buvo tyla, nepatogumas, baimė ir priešiškumas. Nors neigiamų stereotipų taip pat būta apie neįgaliuosius, taip pat apie religines ir rasines mažumas, jie nesukėlė tokio priešiškumo ar nepagarbos lygio kaip gėjai ir lesbietės. Penkiasdešimt penki procentai apklaustų studentų pareiškė nutrauksią draugystę, jeigu sužinotų, kad asmuo yra gėjus ar lesbietė.

Elektroninė suinteresuotųjų šalių apklausa parodė, kad, daugiau kaip pusės respondentų vertinimu, LGBT priėmimo tarp mokyklos darbuotojų lygis svyruoja nuo „aukštėlesnio už žemą“ iki „jokio“. Atliekant tyrimus vietoje, LGBT NVO pranešė, kad mokyklų valdžia ne visada leidžia patekti į mokyklas informuotumo didinimo iniciatyvoms įgyvendinti. **Maltos**, **Prancūzijos**, **Liuksemburgo**, **Lenkijos** ir **Bulgarijos** šalių ataskaitose minimi pavyzdžiai, kai mokyklų vadovybė trukdė LGBT NVO arba jas ignoravo, kai šios bandė didinti informuotumą ir kovoti su homofobija mokyklose[230].

Bulgarijoje, pvz., kai, įgyvendinant Nyderlandų ambasados programos MATRA finansuotą projektą *„Kurtinanti tyla: atvejis mano mokykloje“* (*“Deafening Silence: The Case in My School“*), bandyta ištirti informuotumą LGBT klausimais Bulgarijos vidurinėse mokyklose, iš 144 mokyklų, pakviestų dalyvauti pradiniame projekto susitikime 2007 m. vasarą, į kvietimą atsakė tik 15, o dalyvavo tik septynios.

Geroji patirtis. Mokymo medžiaga mokykloms. 2006 m. **Belgijoje** prancūzų bendruomenės švietimo ministras išleido mokymo vadovą apie homofobiją mokykloje, kuris buvo išsiųstas kiekvienai pradinei ir vidurinei mokyklai prancūzakalbių regione[231]. 2007 m., taip pat Belgijoje, Flandrijos vyriausybė skyrė subsidiją Flandrijos Brabanto provincijos novatoriškam projektui, pagal kurį rengiamas 14–18 metų amžiaus moksleiviams skirtas mokymo priemonių apie „lyčių įvairovę ir translyčius žmones“ rinkinys[232].

Vertimas nepatvirtintas

[228] K. Pelleriaux ir J. Van Ouytsel, *„De houding van Vlaamse scholieren tegenover holebiseksualiteit“*, Antverpenas: Antverpeno universitetas, 2003 m.
[229] K. Lynch ir A. Lodge, *„Lygybė ir galia mokyklose. Perskirstymas, pripažinimas ir atstovavimas“* (*„Equality and Power in Schools. Redistribution, recognition and representation“*), Londonas: *Routledge*, 2002 m., p. 181–182.
[230] Susitikimai ES valstybėse narėse renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo–balandžio mėn.).
[231] Belgija, šalies ataskaita.
[232] Susitikimas su Flandrijos švietimo ministerija renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 4 d.) ir Belgijos šalies ataskaita.

Geroji patirtis. Vaikiškos knygos. Portugalijos ILGA dalyvauja rengiant dvi vaikams skirtas knygas, siekdama pasiekti tėvus ir vaikus, paaiškinti seksualinės įvairovės dalyką ir griauti stereotipus bei prietarus LGBT ir jų šeimų atžvilgiu[233].

Geroji patirtis. Mokymo seksualinės tapatybės klausimais priemonės. Slovėnijoje *Taikos institutas* 2003 m. išleido kompaktinę plokštelę *„Įvairovė daro mus turtingesnius, o ne skurdesnius: kasdienis gėjų ir lesbiečių gyvenimas“* (*„Diversity Makes Us Richer, Not Poorer: The Everyday Life of Gays and Lesbians“*), kurioje įrašyti trys trumpi filmai apie gėjų ir lesbiečių diskriminacijos kasdieniame gyvenime patirtį ir šeši pokalbiai su lesbietėmis ir gėjais apie tapatybės atskleidimą, šeimą, smurtą, darbo vietą, draugus ir t. t. Plokštelės tikslas – padėti mokytojams rengti klasėse diskusijas homoseksualumo klausimais[234].

Išvados

Apie tyčiojimosi iš LGBT ir priekabiavimo prie jų incidentus švietimo aplinkoje pranešama visoje Europos Sąjungoje, o tai kenkia LGBT moksleivių rezultatams mokykloje ir jų gerovei bei skatina marginalizaciją, sveikatos sutrikimus ar mokyklos nelankymą. Mokyklų vadovybė skiria mažai dėmesio šiems nerimą keliantiems reiškiniams visoje ES, o mokytojai dažnai stokoja informuotumo, mokymo ir priemonių, kad galėtų veiksmingai atpažinti ir spręsti tokias problemas.

Visos ES LGBT NVO reiškia susirūpinimą dėl seksualinės orientacijos klausimų, taip pat teigiamo dėmesio LGBT ir jų šeimoms trūkumo mokymo programose, nes tai papildomai skatina socialinę jaunų lesbiečių, gėjų, biseksualių ir translyčių moksleivių izoliaciją mokykloje. Jos taip pat pabrėžia, kad mokytojai dažnai vengia seksualinės orientacijos ir tapatybės klausimų.

Vertimas nepatvirtintas

[233] W. Pena, *„Por quem me apaixonarei?“*, *Associacão ILGA Portugal*/eraseunavez.com, 2007 m., ir J. T. Delgado, *„De onde venho?“*, *Associacão ILGA Portugal*/eraseunavez.com, 2007 m., žr. http://www.ilga-portugal.pt/noticias/20071208.htm (2008 m. sausio 22 d.).

[234] Žr. http://www2.mirovni-institut.si/razlicnost/eng/index.html (2008 m. spalio 17 d.).

Sveikata

Šiame skirsnyje nagrinėjami homofobijos ir diskriminavimo klausimai, susiję su galimybėmis naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, vienos lyties asmenų partnerių pripažinimu artimiausiu giminaičiu, LGBT sveikata ir stigmatizacija, susijusia su ŽIV statusu, gėjais ir vyrais biseksualais.

Homofobija ir diskriminavimas, patiriami siekiant pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis

Pasiūlyme dėl „horizontalios“ Kovos su diskriminacija direktyvos[235] Europos Komisija pažymėjo, kad „sveikatos priežiūros srityje dauguma LGBT baiminasi stigmos ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų priešiško požiūrio“. Atliekant apklausas vietoje, LGBT NVO ir nacionalinės lygybės įstaigos pabrėžė įvairius su homofobiška elgsena ir diskriminavimu susijusių incidentų pavyzdžius. Atliekant tyrimus šioje srityje, pavyzdžiui, **Latvijoje**, LGBT NVO *Mozaika* paminėjo vieną incidentą, kai gydytojas išreiškė homofobišką požiūrį į jauną pacientę lesbietę, o paskiau ir jos motinai, kad ši turi lesbietę dukterį[236].

Jungtinėje Karalystėje, **Slovėnijoje** ir **Portugalijoje** atlikti tyrimai taip pat rodo, kad, siekdami naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis, LGBT patiria diskriminavimą ir homofobiją. Per paskutinį tokio pobūdžio **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą[237], kuriame dalyvavo 6 178 lesbietės ir biseksualios moterys, pusė respondenčių pareiškė patyrusios homofobiją ir diskriminavimą siekdamos pasinaudoti sveikatos priežiūros paslaugomis. **Slovėnijoje** diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas parodė, kad 7 % apklaustų LGBT patarta dėl savo homoseksualumo kreiptis psichiatrinio gydymo, o 7,6 % respondentų patyrė diskriminavimą sveikatos priežiūros paslaugų srityje[238]. **Portugalijoje** atliktame tyrime iškeliamas medicininio personalo heteronormatyvumo klausimas. Pavyzdžiui, ginekologai aiškiai mano, kad pacientės palaiko heteroseksualius santykius, o gėjai automatiškai siejami su ŽIV/AIDS[239]. Per nacionalinį tyrimą 13,3 % iš 350 respondentų pareiškė, jog bent kartą buvo diskriminuoti – tiesiogiai arba netiesiogiai – sveikatos

Vertimas nepatvirtintas

[235] Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, pridedamas prie Pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas, SEC(2008) 2180, 2008 07 02, p. 18.

[236] Susitikimas su *Mozaika* renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).

[237] Ruth Hunt ir Dr. Julie Fish, *„Receptas pokyčiui: lesbiečių ir biseksualių moterų sveikatos patikra 2008 m.“* (*„Prescription for Change: Lesbian and Bisexual women's health check 2008“*), *Stonewall Equality*, paskelbta interneto svetainėje http://www.stonewall.org.uk/documents/prescription_for_change_1.pdf (2009 m. vasario 5 d.).

[238] T. Greif, N. Velikonja, *„Anketa o diskriminaciji na osnovi spolne usmerjenosti“*, *Lesbo* Nr. 11/12, 2001 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave_porocilo1.htm (2008 m. kovo 29 d.).

[239] Portugalija, šalies ataskaita.

priežiūros specialistų dėl savo seksualinės orientacijos[240]. Be to, dauguma Portugalijos psichoterapeutų laiko homoseksualumą „problema“[241].

Geroji patirtis. Sveikatos priežiūros specialistų mokymas LGBT klausimais. Švedijoje LGBT NVO *RFSL* moko sveikatos priežiūros specialistus LGBT klausimais. Per paskutinius metus mokyme dalyvavo maždaug 15 ligoninių ir sveikatos priežiūros sektoriaus studentų grupių. 2007 m. *RFSL Stockholm* ir *RFSL National* pradėjo rengti kriterijus, pagal kuriuos ligoninė būtų pripažinta „kompetentinga LGBT klausimais“[242].

Lygybės tarnybos užsakymu atliekant tyrimą **Airijoje,** surengtos 43 išsamios LGBT respondentų apklausos, sutelkiant dėmesį į seksualinės orientacijos atskleidimą jų bendrosios praktikos gydytojui[243]. Daugumoje atvejų (26 iš 33), kai apklaustieji informavo gydytojus apie savo LGBT tapatybę, jie teigė sulaukę ramios savo bendrosios praktikos gydytojų reakcijos, patikinimų dėl pripažinimo ir konfidencialumo, jiems buvo teikiama atitinkama informacija ir jie buvo patikinti, kad homoseksualumas nevertinamas kaip patologija. Pranešusieji apie neigiamas savo bendrosios praktikos gydytojo reakcijas pastebėjo nepatogumo ženklų, tokių kaip akių kontakto vengimas, skubėjimas užbaigti konsultaciją, draugiškumo stoka ir t. t. Tyrime pabrėžta palaikymo aplinkos ir konfidencialumo bendrosios praktikos gydytojo ir LGBT paciento santykiuose svarba.

Švedijoje lesbietė pasiskundė dėl ligoninės psichiatrijos skyriaus gydytojo priekabiavimo, teigdama, kad jis tariamai sulygino jos homoseksualią orientaciją su pedofilija ir žmonėmis, atliekančiais lytinius aktus su gyvūnais, taip sudarydamas jai įspūdį, jog jis laiko jos seksualinę orientaciją psichikos sutrikimu. Sveikatos priežiūros institucijos išreiškė nuoširdų apgailestavimą dėl incidento ir tvirtino, kad tai nėra sistemingos problemos sveikatos priežiūros paslaugų srityje ženklas[244].

Vertimas nepatvirtintas

[240] T. L. Monteiro, V. Policarpo, F. V. da Silva, *„Inquérito Nacional sobre Experiências da Homossexualidade em Portugal (Relatório de Pesquisa/2006)“*, Lisabona, tyrimų centras, 2006 m.

[241] G. Moita, *„Discursos sobre a homossexualidade no contexto clínico: a homossexualidade de dois lados do espelho“*, biomedicinos mokslų daktaro disertacija, Porto universitetas, 2001 m.

[242] Švedija, šalies ataskaita.

[243] M. Gibbons, M. Manandhar, C. Gleeson ir J. Mullan, *„LGB seksualinių tapatybių pripažinimas sveikatos priežiūros paslaugų srityje“* (*„Recognising LGB Sexual Identities in Health Services“*). Dublinas: Lygybės tarnyba ir Sveikatos paslaugų administracija, 2008 m., p. 46.

[244] 2006 m. gruodžio 20 d. sprendimas, byla Nr. 399-2006, www.homo.se (2008 08 22).

Atliekant tyrimus vietoje, LGBT NVO, pvz., Rumunijoje ir Vengrijoje, pareiškė, kad LGBT tapatybės neatskleidimas apsunkina diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos masto nustatymą: *„Žmonės nepasitiki sveikatos priežiūros darbuotojais ir nesako savo gydytojui, kad yra homoseksualūs; jie net bijo, kad gydytojas tai sužinos“*[245], o Vengrijoje respondentas pažymėjo: *„Žmonės nesako esą LGBT, todėl žinoma labai nedaug problemų“*[246].

LGBT nenorą atskleisti savo seksualinę orientaciją patvirtina ir tam tikrose valstybėse narėse atliktų tyrimų rezultatai. Per **Maltoje** atliktą tyrimą[247] 32,5 % respondentų pareiškė, jog nuslėpė savo seksualinę orientaciją, kai kreipėsi dėl sveikatos priežiūros paslaugų. **Vokietijoje** atlikti tyrimai[248] parodė, kad, palaikydami ryšį su sveikatos priežiūros institucijomis, LGBT neatskleidžia savo orientacijos, būgštaudami dėl diskriminacijos. Per **Slovakijoje** atliktą tyrimą[249] 50 % respondentų pareiškė, kad visada slepia savo seksualinę orientaciją nuo medicininio personalo, o 22 % atskleidžia ją tik retkarčiais, o toks reiškinys savaime gali sukelti pavojų sveikatai.

Vienos lyties asmenų partnerystės pripažinimo sveikatos priežiūros sektoriuje stoka

Bulgarijos, Vengrijos, Italijos ir **Estijos** šalių ataskaitose galimybės gauti informacijos apie partnerio sveikatą pateikiamos kaip problema, nes paciento partnerį atsisakoma pripažinti artimiausiu giminaičiu. Tačiau atvejų, kai atsisakoma pripažinti artimiausiu giminaičiu, taip pat pasitaiko ir valstybėse narėse, kurios pripažįsta vienos lyties asmenų partnerystes, kaip rodo toliau pateikta citata.

„Mano partnerė pateko į avariją Velse, ir darbuotojai nenorėjo pripažinti manęs artimiausia giminaite, turėjome sukelti triukšmą. Per šešias ligoninėje praleistas dienas slaugės fiziškai neprisilietė prie mano partnerės. Jai teko praustis pačiai arba laukti, kol ateis sanitaras.[250]“ (moteris, 59 m., Jungtinė Karalystė)

Vertimas nepatvirtintas

[245] Susitikimas su *ACCEPT* renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.).
[246] Susitikimas su *Hàttèr* renkant duomenis vietoje (Vengrija, 2008 m. balandžio 17 d.).
[247] Malta, šalies ataskaita.
[248] G. Dennert, *„Die gesundheitliche Situation lesbischer Frauen in Deutschland: Ergebnisse einer Befragung“* [Disertacija], Niurnbergas: *Med. Diss. FAU Erlangen-Nürnberg*, 2004 m.
[249] Slovakija, šalies ataskaita.
[250] *Stonewall*, *„Prescription for Change. Lesbian and Women's Health Check 2008“*, 2008 m., p. 14.

Per susitikimus vietoje LGBT NVO *SEKÜ* atstovai **Estijoje** paminėjo vieną pavyzdį apie lesbiečių porą, kai motinos partnerei nebuvo leista dalyvauti gimdyme[251]. Panašiai, LGBT NVO *Arcigay* ir *Arcilesbica* atstovai **Italijoje** taip pat pabrėžė atvejus, kai buvo atsisakyta pripažinti asmenį artimiausiu giminaičiu, o LGBT pacientų ir jų partnerių vertinimas priklauso nuo atskirų personalo narių požiūrio[252].

Priešingai, pokalbiai su *LBL* [Nacionalinės gėjų ir lesbiečių organizacijos] atstovais **Danijoje** ir *CIGALE* atstovais **Liuksemburge** atskleidė labiau teigiamą LGBT patirtį sveikatos priežiūros srityje[253]. Šių organizacijų atstovų teigimu, neatrodo, kad būtų kokių nors didesnių problemų dėl partnerių lankymo intensyviosios terapijos skyriuje, ligoninėse ar leidimo dalyvauti gimdyme. Tačiau abi NVO pažymėjo, kad problemų LGBT gali sudaryti ligoninės administracinėse formose vartojama kalba, kaip parodė du Vokietijoje atlikti tyrimai[254].

„Buvau gydoma ligoninėje ambulatoriškai, ir jie savo kompiuterinėje sistemoje neturėjo skirsnio, kuriame galėtų įrašyti, kad gyvenu civilinėje partnerystėje. Man buvo pasakyta, kad kompiuteryje buvau įrašyta kaip netekėjusi[255]“ (moteris, 34 m., Jungtinė Karalystė)

Pirmiau minėtoje Airijos ataskaitoje taip pat manoma, kad „artimiausio giminaičio“ statuso pripažinimo stoka kelia didelį rūpestį, ypač jeigu partneris paguldomas į ligoninę, nes tai gali daryti įtaką galimybėms gauti informacijos, lankyti ir dalyvauti priimant sprendimus.

ŽIV užsikrėtusių gėjų ir biseksualių vyrų stigmatizacija

ŽIV statusas, kraujo donorystė ir prietarai, susiję su stereotipais apie gėjus ir biseksualus bei ŽIV/AIDS – tai dar vienas rūpestį keliantis klausimas, kurį iškėlė LGBT NVO **Belgijoje**[256]**, Austrijoje**[257]**, Portugalijoje**[258] ir

[251] Susitikimas su *Diversity* ir SEKÜ renkant duomenis vietoje (Estija, 2008 m. kovo 10 d.).
[252] Susitikimas su *ARCIGAY* ir *ARCILESBICA* (AL) renkant duomenis vietoje (Italija, 2008 m. kovo 5 d.).
[253] Susitikimas su *Cigale* (Liuksemburgas, 2008 m. balandžio 7 d.) and LBL renkant duomenis vietoje (Danija, 2008 m. balandžio 26 d.).
[254] Žr., pvz., H. Seyler, *„Lesben, die unsichtbaren Patientinnen“*, Diuseldorfas, 2004 m., pateikta *Kommission Frauengerechte Gesundheitsversorgung in NRW*“ [2004 m. vasario 10 d.], ir G. Wolf, *„Diskriminierung und Gewalt gegen Lesben, Schwule und Bisexuelle im medizinischen und psychotherapeutischen Setting“*, 2006 m., išspausdinta *Verhaltenstherapie und psychosoziale Praxis*, Nr. 38 (3).
[255] *Stonewall, „Prescription for Change. Lesbian and Women's Health Check 2008“*, 2008 m., p. 16.
[256] Susitikimas su *Holebifederatie* ir *Arc-en-ciel* renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 3 d.).
[257] Susitikimas su *HOSI-WIEN* renkant duomenis vietoje (Austrija, 2008 m. gegužės 1 d.).
[258] Susitikimas su *ILGA-Portugal* renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 17 d.).

Vertimas nepatvirtintas

Slovėnijoje,[259] ir kuris ypač paveikia kraujo donorystę. Kaip nustatyta per **Lenkijoje** atliktą tyrimą, kai kurie kraujo donorystės centrai užduoda klausimą tik apie seksualinę donorų orientaciją, o ne apie tikrąją jų seksualinę praktiką ar rizikingą elgseną[260].

Per elektroninę suinteresuotųjų šalių apklausą 29 % respondentų pareiškė manantys, kad sveikatos priežiūros darbuotojų požiūris į ŽIV/AIDS užsikrėtusius gėjus yra „ganėtinai neigiamas“ arba „neigiamas“.

Kiti tyrimai nukreipia ta pačia linkme. Per **Slovėnijoje** atliktą tyrimą papasakota apie 24 metų gėjaus, kuris buvo atleistas, nes buvo užsikrėtęs ŽIV, atvejį ir apie vyro, kuriam nebuvo leista įeiti į savo butą, kaimynams sužinojus, kad jo ŽIV testas teigiamas, atvejį[261].

Maltoje per pokalbius su *Maltos gėjų teisių judėjimo* atstovais sveikatos sistemoje atskleista problemų dėl konfidencialumo, ypač kai tai susiję su ŽIV/AIDS infekuotais asmenimis, kurių daliai dėl to teko kreiptis dėl gydymo kitoje šalyje[262].

LGBT sveikata

Turimi duomenys apie LGBT sveikatą labai riboti. Pokalbiai su LGBT NVO parodė, visų pirma, kad lesbiečių ir biseksualių moterų sveikatos priežiūros poreikiai nepakankamai ištirti[263]. Per pokalbį **Jungtinės Karalystės** *Stonewall* pareiškė, kad lesbietės nenori atsakyti į pranešimus dėl profilaktinės sveikatos priežiūros ar kreiptis dėl medicininės paramos[264].

Yra tam tikrų faktų, rodančių, kad patirta homofobija, diskriminacija, priekabiavimas ir marginalizacija, ypač švietimo srityje ir darbo rinkoje, gali daryti neigiamą poveikį LGBT sveikatai[265].

„Viskas ėjosi ne taip, kaip turėtų, jaučiausi išsekęs, jaučiau, kad turėčiau padaryti tam galą, jei tik galėčiau. Tai iš tiesų buvo svarbus dalykas – aš esu gėjus, o šeima to nepriima. Ir aš tiesiog maniau, kad, ką gi, jei pasitrauksiu iš jų

Vertimas nepatvirtintas

[259] Susitikimas su *Legebitra* renkant duomenis vietoje (2008 m. balandžio 28 d.).
[260] R. Biedron, *„2005 ir 2006 m. ataskaita apie sveikatos priežiūros paslaugas. Ar homoseksualūs asmenys gali tapti kraujo donorais?“* (*„2005 and 2006 report Health Services. Can homosexual persons become blood donors?“*), 2007 m., išspausdinta M. Abramowicz, ed., *„Situation of bisexual and homosexual persons in Poland“*, *Kampanija prieš homofobiją* ir *Lambda Warsaw Association*.
[261] Slovėnija, šalies ataskaita.
[262] Susitikimas su Maltos gėjų teisių judėjimu renkant duomenis vietoje (Malta, 2008 m. kovo 3 d.).
[263] Susitikimas su *ARCHIGAY* (AG) ir *ARCHILESBICA* (AL) renkant duomenis vietoje (Italija, 2008 m. kovo 5 d.).
[264] Susitikimas su *Stonewall* renkant duomenis vietoje (Jungtinė Karalystė, 2008 m. kovo 31 d.).
[265] Pvz., Nacionalinis profesinio gyvenimo institutas, *„Arbetsvillkor och utsatthet“*, Švedija: *Arbetslivsinstitutet*, 2003 m.; M. Jenett, *„Stand up for us_ Challenging homophobia in schools“*, Jorkšyras: *Crown Copyright*, 2004 m.

kelio, jiems niekada nebereikės dėl manęs nerimauti.“ (vyras, **Jungtinė Karalystė**)[266]

Italijoje šešiolikametis Turino technikos mokyklos moksleivis nusižudė. Auka kelerius metus kentėjo bendramokslių kankinimus dėl to, kad buvo „per daug panašus į mergaitę“[267].

Apskritai pokalbiai su LGBT NVO rodo, kad LGBT gresia didesnė prastos sveikatos rizika nei tos pačios amžiaus grupės ar socialinės padėties heteroseksualams. **Belgijos** LGBT NVO *Holebifederatie* pabrėžė, kad LGBT psichikos sveikata nuolat kelia rūpestį, o didelė LGBT dalis kenčia nuo depresijos[268]. Bus pavesta atlikti tolesnį tyrimą, siekiant ištirti jaunų lesbiečių sveikatos ir savižudybių klausimus[269]. *Holebifederatie* įvertinimą patvirtina keletas ataskaitų, kuriose LGBT minimi kaip pažeidžiama grupė tam tikrų sveikatos rodiklių atžvilgiu. Pavyzdžiui, kaip rodo **Belgijoje** atliktas tyrimas, LGBT tikimybė sirgti lėtine liga yra dukart didesnė[270].

Jungtinėje Karalystėje atlikti tyrimai parodė, kad 20 % apklaustų lesbiečių ir biseksualių moterų sąmoningai žalojosi, o visų gyventojų atitinkamas rodiklis sudarė 0,4 %; 16 % jaunesnių nei 20-ies respondenčių bandė nusižudyti, o atitinkamas visų jaunesnių nei 18-os gyventojų rodiklis sudarė 0,12 % (remiantis *ChildLine* skaičiavimais); kalbant apie vėžio patikrą, gimdos kaklelio tepinėlio tyrimo dėl vėžio niekad neatliko 15 % vyresnių kaip 25-ių metų lesbiečių ir biseksualių moterų, o tarp visų moterų atitinkamas rodiklis sudarė 7 %; dėl lytiniu būdu plintančių infekcijų buvo tikrinta mažiau nei 50 % apklaustų lesbiečių ir biseksualių moterų[271].

Vertimas nepatvirtintas

[266] Lygybės tarnyba ir Sveikatos paslaugų administracija, *LGB seksualinių tapatybių pripažinimas sveikatos priežiūros paslaugų srityje. Lesbiečių, gėjų ir biseksualų patirtis sveikatos priežiūros paslaugų srityje Šiaurės Vakarų Airijoje“ („Recognising LGB Sexual Identities in Health Services, The Experiences of Lesbian, Gay and Bisexual People with Health Services in North West Ireland“*), 2007 m., p. 66.

[267] EBPO/ODIHR, *„Hate Crimes in the OSCE Region - Incidents and Responses. Annual Report for 2007“*, 2008 m., p. 110. Paminėta 2007 m. balandžio 26 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl homofobijos Europoje, paskelbta interneto svetainėje http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0167+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN (2008 m. spalio 6 d.).

[268] Susitikimas su *Holebifederatie* ir *Arc-en-ciel* renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 3 d.).

[269] Susitikimas su Švietimo ministerija renkant duomenis vietoje (Belgija, 2008 m. balandžio 4 d.).

[270] K. Heeringen ir J. Vincke, *„Savižudybės ir jų idėjos tarp homoseksualaus ir biseksualaus jaunimo: paplitimo ir rizikos veiksnių tyrimas“* (*„Suicidal acts and ideation in homosexual and bisexual young people: a study of prevalence and risk factors“*), *The Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, Nr. 35(11), p. 494–499.

[271] R. Hunt ir J. Fish, *„Prescription for Change. Lesbian and bisexual women's health check“*, *Stonewall*, 2008 m.

Geroji patirtis. Per pokalbius nustatyta, kad **Prancūzijoje,** augant lesbiečių, besikreipiančių į LGBT *Paris-IDF* centrą ir prašančių nurodyti nešališką ginekologą, skaičiui, centras parengė **Lesbiečių sveikatos vadovą**, kuriame nurodė „palankių“ ginekologų adresus. Vadove aptariami bendrieji sveikatos klausimai, visų pirma krūtų ir gimdos vėžio keliami pavojai[272].

LGBT psichikos sveikatos tyrimas. Airijos LGBT NVO *GLEN*, bendradarbiaudama su jaunimo projektu *BeLonG To*, pavedė Dublino Trejybės koledžo ir Dublino universiteto koledžo tyrėjams atlikti pirmąjį didelio masto LGBT psichikos sveikatos ir gerovės **Airijoje** tyrimą, kurį finansuoja *Nacionalinis savižudybių prevencijos biuras.* Tyrimo tikslas – nustatyti LGBT psichikos sveikatos ir savižudybių rizikos ir atsparumo veiksnius ir sukurti gerosios patirties modelį LGBT psichikos sveikatos priežiūros skatinimui ir savižudybių prevencijai[273].

Švedijos *nacionalinio visuomenės sveikatos instituto* tyrimo rezultatai[274] rodo, kad didžiosios daugumos LGBT (lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių) sveikata yra gera. Tačiau LGBT, kurių sveikata buvo prastesnė, dalis buvo gerokai didesnė, palyginti su likusiais gyventojais. Visų pirma, gerokai prastesnė buvo psichikos sveikata. Sveikatos skirtumai taip pat buvo dideli ir tarp LGBT. Praktiškai be išimties, prasčiausia buvo transseksualų sveikatos būklė, kiek gesesnė – biseksualų, o dar geresnė – lesbiečių ir gėjų. Be to, tyrimas parodė, kad mintys apie savižudybę tarp LGBT gerokai labiau paplitusios. **Airijos** *GLEN Psichikos sveikatos ataskaitoje* pateikti panašūs rezultatai[275].

Išvados

Sveikatos priežiūros sistemose egzistuoja diskriminavimas ir homofobija (transfobija). Tačiau jų paplitimą sunku nustatyti, nes problema dėl LGBT seksualinės orientacijos matomumo stokos dažnai tampa nematoma. Tyrimai ir pokalbiai su LGBT NVO ir nacionalinėmis lygybės įstaigomis rodo esant ir teigiamos, ir neigiamos sveikatos darbuotojų reakcijos atskleidus seksualinę orientaciją. Neigiama reakcija, be kita ko, apima patarimą LGBT pacientams kreiptis psichiatrinės pagalbos. Teigiamiausios reakcijos – LGBT svarbios informacijos teikimas, konfidencialumo užtikrinimas ir paciento LGBT statuso priėmimas.

Vertimas nepatvirtintas

[272] Susitikimas su *Inter-LGBT* ir *L'Autre Cercle* renkant duomenis vietoje (Prancūzija, 2008 m. kovo 10 d.).
[273] Airija, šalies ataskaita.
[274] Švedijos nacionalinis visuomenės sveikatos institutas, *„Sveikata vienodomis sąlygomis“* (*„Health on Equal Terms“*), 2006 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.fhi.se/upload/ar2006/Rapporter/r200608_HBT_web.pdf (2009 m. sausio 12 d.).
[275] 2003 m. *GLEN* psichikos sveikatos ataskaita (paskelbta bendrai su buvusia Šiaurės regiono sveikatos valdyba).

LGBT pacientai, be kita ko, baimindamiesi diskriminacijos, gali vengti prašyti sveikatos priežiūros paslaugų, o tokia elgsena savaime gali kelti pavojų sveikatai. Atliktuose tyrimuose homofobijos, transfobijos, priekabiavimo ar marginalizacijos patirtis susieta su bendrai prastesne psichine ir fizine LGBT sveikata. Apklaustos LGBT NVO ir valdžios institucijos nurodo didesnius prastos psichinės sveikatos, savižudybių ir piktnaudžiavimo psichotropinėmis medžiagomis rodiklius LGBT grupėje. Būtina atlikti daugiau LGBT sveikatos tyrimų.

Vertimas nepatvirtintas

Religinės institucijos

Pokalbiuose su LGBT NVO sužinota, kad keliose valstybėse narėse, įskaitant **Kiprą**[276]**, Graikiją**[277]**, Latviją**[278]**, Lietuvą**[279]**, Italiją**[280]**, Lenkiją**[281] ir **Rumuniją**[282]**,** Bažnyčios, visų pirma stačiatikių ir katalikų, atstovai dalyvauja politinėse diskusijose dėl LGBT teisių, dažnai telkdami jėgas prieš tokių teisių patvirtinimą ir siekdami, kad jos nebūtų priimtos. Kita vertus, nenustatyta, kad žydų ir musulmonų veikėjai ir institucijos kurioje nors valstybėje narėje atliktų svarbų vaidmenį sutelkiant jėgas prieš LGBT ar dalyvautų politinėse diskusijose dėl LGBT teisių.

Pavyzdžiui, **Lietuvoje** Bažnyčia užėmė poziciją prieš LGBT teises. Socialinės apsaugos ir darbo ministrė Parlamente pareiškė[283], kad Lygių galimybių įstatymo pakeitimai (dėl Užimtumo pagrindų direktyvos 2000/78/EB įgyvendinimo) buvo aptarti su Lietuvos Vyskupų konfederacija, ir ji tiems pakeitimams pritarė, o parlamento nariai išreiškė priešišką nuomonę dėl kovos su diskriminacija teisės akto, primindami apie „krikščioniškas Lietuvos tradicijas“. **Rumunijoje** Stačiatikių Bažnyčia siekė, kad būtų priimtas Konstitucijos pakeitimas ir taip būtų pašalinta vienos lyties asmenų santuokos galimybė[284]. LGBT NVO **Italijoje**[285] ir **Lenkijoje**[286] per pokalbį pareiškė, kad, jų nuomone, Katalikų Bažnyčia yra vienas iš pagrindinių politinių veikėjų, pasisakančių prieš naujus teisės aktus dėl LGBT teisių.

Įvairovė ir diskriminacija religinėse organizacijose

Per **Suomijoje** atliktą tyrimą[287], per kurį buvo apklausti dešimt Evangelikų liuteronų bažnyčios darbuotojų, laikančių save gėjais, lesbietėmis arba

[276] Susitikimas su Kipro gėjų išsivadavimo judėjimu renkant duomenis vietoje (2008 m. balandžio 10 d.).
[277] Susitikimas LGBT NVO OLKE renkant duomenis vietoje (2008 m. balandžio 14 d.).
[278] Susitikimas su LGBT NVO *Mozaika* ir *Tiesībsarga birojs* [Ombudsmeno biuru] renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).
[279] Susitikimas su Lietuvos gėjų lyga renkant duomenis vietoje (2008 m. balandžio 13 d.).
[280] Susitikimas su *Arcigay* ir *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (Italija, 2008 m. kovo 5 d.).
[281] Susitikimas su *Kampanija prieš homofobiją* renkant duomenis vietoje (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.).
[282] Susitikimas su LGBT NVO *ACCEPT* renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.).
[283] 2007 m. rugsėjo 18 d. Parlamento posėdis, stenografija paskelbta interneto svetainėje http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=304466 (2008 m. vasario 14 d.).
[284] Rumunija, šalies ataskaita.
[285] Susitikimas su *Arcilesbica* ir *Arcigay* renkant duomenis vietoje (Italija, 2008 m. kovo 5 d.).
[286] Susitikimas su *Kampanija prieš homofobiją* renkant duomenis vietoje (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.).
[287] K. Valve, *„Profesija ir kasdienis gyvenimas – lesbiečių, gėjų ir biseksualų darbuotojų patirtis įvairiose darbo bendruomenėse Bažnyčioje“* (*„Vocation and the Everyday - Lesbian, Gay and Bisexual Employees' Experiences in Different Work Communities Within the Church“*), 2004

Vertimas nepatvirtintas

biseksualais, nustatyta, kad, nors bendras poslinkis link atviresnės socialinės aplinkos ir besitęsiančios diskusijos dėl seksualinių mažumų statuso bažnyčioje skatina bažnyčios darbuotojus svarstyti galimybę gyventi atvirą gyvenimą, viešos diskusijos kartu sudarė spaudimą ir privertė žmones bijoti užimti tokią poziciją: „Stigmatizacijos ar diskriminavimo pavojus egzistuoja daugumoje kasdienių situacijų, susijusių su diskusijomis dėl lesbiečių, gėjų ir biseksualų statusu Bažnyčioje“[288]. Kita vertus, apklaustieji manė, kad jų pašaukimo matmuo visiškai atitiko jų darbą.

Švedijoje Švedijos Bažnyčios parapijų ir kunigų asociacija kartu su EKHO (Švedijos krikščionių lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių ekumeninė asociacija) dalyvavo *EQUAL* projekte „Normatyvi įvairovė“ (*„Normgiving Diversity“*), kuriame dėmesys sutelktas į tris profesijas, visuomenėje atliekančias normatyvinę standartų nustatymo funkciją, t. y. policiją, bažnyčią ir kariuomenę, siekiant ilgainiui didinti informuotumą apie seksualinę įvairovę ir darbuotojų statusą[289].

Tam tikrose valstybėse narėse religinės organizacijos, aiškindamos darbdaviams taikomą išimtį dėl darbuotojų, kurie „nesilaiko organizacijos veiklos normų sąžiningai ir ištikimai“, diskriminavimo, atsižvelgia ir į seksualinę orientaciją. Kaip pažymėjo Komisija, „dauguma sunkumų, su kuriais susiduriama įgyvendinant Užimtumo lygybės direktyvos nuostatas dėl seksualinės orientacijos, susiję su išimčių, kurios taikomos religiniu etosu besiremiantiems darbdaviams, mastu… Šios išimtys – labai sudėtingas klausimas, nes tam tikri darbdaviai dėl religinių įsitikinimų gali būti priešiški homoseksualumui“[290].

Vokietijoje *Kolpingwerk*, socialinė katalikų organizacija, besirūpinanti švietimu (be kita ko, vaikų namuose ir jaunimo centruose), kuri atleista nuo kovos su diskriminacija įstatymo vykdymo kaip konfesinė organizacija, atleido 53 metų darbuotoją gėjų, kai buvo išaiškinta jo seksualinė orientacija[291].

---

m., paskelbta leidinyje J. Lehtonen, K. Mustola, ed., *„Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*, Helsinkis: Darbo ministerija, paskelbta interneto svetainėje http://www.esr.fi/esr/fi/__yleiset/researchreport2b04.pdf (2009 m. vasario 4 d.).

[288] K. Valve, *„Vocation and the Everyday - Lesbian, Gay and Bisexual Employees' Experiences in Different Work Communities Within the Church“*, 2004 m., galima susipažinti leidinyje J. Lehtonen, K. Mustola, ed., *„Straight people don't tell, do they…? Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“*, Helsinkis: Darbo ministerija, paskelbta interneto svetainėje http://www.esr.fi/esr/fi/__yleiset/researchreport2b04.pdf (2009 m. vasario 4 d.).

[289] Žr. http://ec.europa.eu/employment_social/equal/news/20051026-sweden_en.cfm (2009 m. vasario 6 d.). 2005 m. šis projektas įtrauktas į naują *EQUAL* finansuojamą bendradarbiavimo su daugiau organizacijų projektą pavadinimu *All Clear* siekiant sukurti darbo aplinką, kurioje būtų gerbiamas kiekvienas, nepaisant jo (jos) seksualinės orientacijos.

[290] Europos Komisija, *„Nediskriminavimo teisės raida Europoje. 25 ES valstybių narių palyginimas“* (*„Developing Anti-Discrimination Law in Europe: The 25 EU Member States Compared“*) p. 24 ir 54, paskelbta interneto svetainėje http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/legnet/06compan_en.pdf.

[291] *Welt Online, „Fristlose Kündigung wegen Homosexualität“*. 2006 m. lapkričio 24 d. Paskelbta interneto svetainėje

Vertimas nepatvirtintas

Nyderlanduose Vienodo vertinimo įstatyme numatytos panašios užimtumo išimtys, taikomos religija ar tikėjimu pagrįstoms asociacijoms. Šios asociacijos gali nustatyti kandidatui į tam tikras pareigas reikalavimus, kurie, atsižvelgiant į organizacijos paskirtį, laikomi būtinais, kad organizacija būtų verta savo steigimo principų. Vienodo vertinimo įstatyme nustatyta, kad dėl tokių reikalavimų negali būti daroma skirtumų remiantis tik politinių pažiūrų, rasės, lyties, tautybės, heteroseksualios ar homoseksualios orientacijos ar civilinio statuso pagrindais, bet reikalavimai gali būti pagrįsti „papildomomis aplinkybėmis“, kurios išsamiau nedetalizuojamos. ES sukritikavo šiuos pateisinimo pagrindus, ir atsakydama į tai *Commissie Gelijke Behandeling* [Vienodo požiūrio komisija] pasiūlė kitaip suformuluoti šias nuostatas[292]. Atliekant tyrimus vietoje **Latvijoje** nustatyta, kad Liuteronų Bažnyčia dviem atvejais atskyrė dvasininkus nuo bažnyčios dėl jų atskalūniškos nuomonės apie homoseksualumą ir LGBT teises. Vienas dvasininkas atskleidė esąs gėjus ir viešai išreiškė nuomonę, kad homoseksualumas – tai ne nuodėmė ir neprieštarauja krikščionybei. Jis buvo atskirtas nuo bažnyčios dėl nuodėmingo elgesio skatinimo. Kitas dvasininkas, tuo metu Latvijos universiteto Teologijos fakulteto dekanas, buvo atskirtas nuo bažnyčios po to, kai sukritikavo Bažnyčios veiksmus pirmiau minėtu atveju. Dabar jis anglikonų pastorius nedidelėje anglikonų parapijoje Rygoje – tai vienintelė LGBT teises remianti tradicinė religinė denominacija Latvijoje[293]. **Airijoje** religinės įstaigos valdo ir vadovauja daugumai pradinių mokyklų ir daugybei vidurinių mokyklų. Tai gali papildomai paskatinti homoseksualų ir biseksualų nematomumą mokyklose. Religinės įstaigos taip pat valdo ir vadovauja daugybei ligoninių ir sveikatos priežiūros tarnybų. Pagal Užimtumo lygybės įstatymo 37 skirsnį religinės įstaigos ir tarnybos atleidžiamos nuo nuostatų tais atvejais, kai įrodoma, diskriminacija yra būtina siekiant išsaugoti religinės įstaigos veiklos normas, bet ši išimtis niekada nebuvo ginčyta teisme. **Vengrijoje** Karolio Gasparo universiteto Teologijos fakultetas taiko politiką, pagal kurią studentai, pasirinkę „homoseksualaus gyvenimo būdą“, negali siekti pastoriaus ar religijos mokytojo išsilavinimo. Vengrijos aukščiausiasis teismas priėmė sprendimą fakulteto naudai ir nusprendė, kad yra leistina pašalinti lesbietes ir gėjus[294].

Skatinti seksualinės orientacijos įvairovę LGBT klausimais priešiškai nusiteikusių religinių organizacijų kontroliuojamoje aplinkoje dažnai yra sunku. Pavyzdžiui, **Maltoje**, kur Katalikų Bažnyčia administruoja maždaug trečdalį mokyklų, ir, kaip nurodyta nacionalinėje būtiniausioje mokymo programoje, „mokytojai turi nuolat atminti moralines ir religines moksleivių ir jų tėvų vertybes“. Esant tokioms aplinkybėms, Maltos gėjų teisių judėjimui

Vertimas nepatvirtintas

---

http://www.welt.de/vermischtes/article96880/Fristlose_Kuendigung_wegen_Homosexualitaet.html (2008 m. liepos 28 d.).

[292] Rekomendacinė nuomonė dėl Europos Komisijos oficialaus pranešimo Nyderlandams dėl neteisingo Direktyvos 2000/78/EB perkėlimo į nacionalinę teisę; Vienodo požiūrio komisijos rekomendacinė nuomonė/2008/02, 2008 m. kovo mėn.

[293] Susitikimas su Ombudsmeno biuru renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 12 d.).

[294] S. Quinn, E. Paradis, *„Neapsiribojant įstatymu: lygybės skatinimas darbe“* (*„Going Beyond the Law: promoting equality in employment“*), Briuselis: *ILGA-Europe*, 2007 m.

(MGRM), pagal turimas žinias, buvo uždrausta platinti skrajutes ar mokomąją medžiagą, kurioje pateikiami LGBT klausimai.

Tačiau taip pat yra kitokį požiūrį į LGBT ir su jais susijusius klausimus turinčių religinių institucijų Europos Sąjungoje pavyzdžių. Pavyzdžiui, **Nyderlanduose** *Nyderlandų Reformatų Bažnyčia* dar iki 1995 m. išplatino pareiškimą, kad bažnyčios nariai turi lygias teises neatsižvelgiant į jų seksualinę orientaciją ar gyvenimo būdą[295]. 1990 m. *Nyderlandų reformatų bažnyčių* Emeno sinodas „paragino visas kongregacijas priimti homoseksualius narius, tarnauti taip pat“. 1995 m. *Nyderlandų protestantų bažnyčios* Liuteronų sinodas nusprendė laiminti tokius homoseksualius santykius bažnyčioje ir taip pat pareiškė, jog nėra jokių teologinių argumentų „prieš dviejų žmonių, jiems žadant tvirtą draugystę, atsidavimą ir ištikimybę, palaiminimą“. **Suomijoje**, turimomis žiniomis, nuo 1999 m. *Kallio parapija* (*Kallion seurakunta*) Helsinkyje priima „vaivorykštės žmones“, o „Gay Pride“ renginių Vasoje, Helsinkyje ir Tamperėje proga rengiamos „Vaivorykštės mišios“[296]. Ekumeninė grupė, pasivadinusi *Yhteys* (aljansas) siekia skatinti liberalesnį požiūrį į seksualines ir lyties mažumas Bažnyčioje. **Švedijoje**, kaip minėta pirmiau, Bažnyčia dalyvavo 2008 m. „Pride“ renginyje.

Išvados

Tam tikrose valstybėse narėse religinės institucijos ir organizacijos dažnai dalyvauja politinėse diskusijose dėl LGBT teisių ir daro spaudimą, kad tokios teisės nebūtų priimtos, taigi kliudo priimti naujus teisės aktus šioje srityje. Tam tikros religinės grupės ir veikėjai tam tikrose valstybėse narėse taip pat aktyviai dalyvauja raginant dalyvauti demonstracijose prieš LGBT renginius.

Tam tikrose valstybėse narėse Bažnyčia valdo ir administruoja daug mokyklų, socialinių tarnybų ir bendruomenės centrų, naudojamų viešoms diskusijoms ar renginiams. LGBT NVO neleidžiama naudotis tokiomis patalpomis ir uždrausta skleisti informaciją LGBT klausimais arba dalyvauti politinėse diskusijose.

Kovos su diskriminacija teisės aktų išimtys, pagal kurias darbdaviams leidžiama diskriminuoti darbuotojus, kurie „nesilaiko organizacijos veiklos normų sąžiningai ir ištikimai“, aiškinamos taip, kad dėl to tam tikrose valstybėse narėse diskriminuojami LGBT.

Taip pat yra tam tikrų teigiamų religinių organizacijų bendravimo su LGBT pavyzdžių.

Vertimas nepatvirtintas

[295] Žr. http://www.protestantchurch.nl/default.asp?inc=info&rIntId=1649 (2009 m. vasario 6 d.).
[296] Žr. http://kallio.kirkkohelsinki.net/?deptID=2590&searchword=Yhteys (2009 m. vasario 7 d.).

Sportas

Šiame skirsnyje aptariami sunkumai, su kuriais susiduria savo seksualinę orientaciją atvirai pripažįstantis LGBT užsiimdami sportu, ir homofobiško žargono vartojimas bei įžeidinėjimas žodžiu profesionalaus ir neprofesionalaus sporto aplinkoje.

Homofobija sporte

Daugumoje šalių ataskaitų pažymima, kad atlikta nepakankamai kiekybinių ir kokybinių tyrimų dėl homofobijos sporte. Tačiau turima ribota informacija rodo, kad homofobija sporto srityje pasireiškia daugybėje situacijų ir atvirai savo orientaciją pripažįstantiems LGBT sporto srityje kyla didelių sunkumų. Atlikti tyrimai ir duomenys daugiausia susiję su profesionaliu futbolu.

Homofobiškų futbolo šūkių, kuriuos skanduoja aistruoliai norėdami pašiepti teisėją ar priešininkų komandą, pasitaiko per praktiškai visus pagrindinius futbolo renginius[297]. Atvejis **Jungtinėje Karalystėje**, kai futbolo žaidėjas per rungtynes išplūdo teisėją, pavartodamas homofobiškus žodžius, nėra netipiškas[298].

Italijoje NVO *Arcigay* ir *Arcilesbica* per pokalbius pažymėjo, kad LGBT priešiški pareiškimai futbolo aistruolių kultūroje yra įprasti, o keliuose aistruolių klubuose ir chuliganų grupėse yra neofašistų grupuočių atstovų[299].

Jungtinės Karalystės šalies ataskaitoje nepateikta jokios informacijos apie tai, ar Didžiojoje Britanijoje šiuo metu yra atvirai savo orientaciją pripažįstančių profesionalių gėjų futbolininkų, bet, turimomis žiniomis, gėjams futbolininkams patariama išsaugoti heteroseksualų įvaizdį.

„Manau, kad būtų lengviau ir paprasčiau prisipažinti esant homoseksualu politinėje partijoje, kuriai aš priklausau, negu sporto komandoje. Sporte vyriškumas vis dar idealizuojamas. Kai būdamas jaunesnis žaidžiau futbolą, buvo labai svarbu nesudaryti skystablauzdžio ir gėjaus įvaizdžio (Vyras, buvęs teniso treneris, Švedija)[300].

Vertimas nepatvirtintas

[297] T. Walther, ed., *„Išspirk tai: homofobija futbole“* (*„Kick It Out: Homophobia in Football“*). Europos gėjų ir lesbiečių sporto federacija, Berlynas, Amsterdamas, 2006 m.
[298] Žr. http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2006/sep/28/paulscholesandantigayabuse (2008 m. rugpjūčio 8 d.).
[299] Susitikimas su *Arcigay* ir *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (Italija, 2008 m. kovo 5 d.).
[300] RFSL (2007) All Clear 2.0, Gėjai, lesbietės, biseksualus ir heteroseksualūs asmenys darbe, p. 55 („Gay, Lesbian, Bi & Hetero at Work“).

Pasak *Europos gėjų ir lesbiečių sporto federacijos* (angl. EGLSF), ji įkurta 1989 m. siekiant kovoti su diskriminacija sporte ir remti gėjų ir lesbiečių sportininkų orientacijos atskleidimą. Atsiskleisti neprofesionalioje sporto grupėje Europoje nėra lengva. Nors LGBT patirtis įvairiose valstybėse narėse nevienoda, yra daug pasakojimų apie atvejus, kai LGBT jautėsi puldinėjami ir atstumiami savo klubo narių[301].

Geroji patirtis. Per pokalbius sužinota, kad **Suomijoje** *Sporto federacija* išleido vadovą *„Dalyvaujantys ir matomi: seksualinės ir lytinės mažumos sporte ir fizinėje veikloje“ („Involved and Visible: Sexual and Gender Minorities in Sports and Physical Activities“*) trimis kalbomis – suomių, švedų ir anglų[302].

Geroji patirtis. Vokietijoje *Deutscher Fußball Bund* [Vokietijos futbolo konfederacija] pradėjo įgyvendinti kampaniją pavadinimu *„Futbolas ir homofobija“* (*„Football and Homophobia“*) ir 2007 m. pasirašė deklaraciją prieš diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos[303].

LGBT matomumas sporte

Kaip pranešė *Outsports.com*, per paskutines Olimpines žaidynes Pekine 2008 m. tik 10 iš 10 708 sportininkų buvo atviri savo orientaciją pripažįstantys gėjai ar lesbietės[304]. Per elektroninę suinteresuotųjų šalių apklausą 41 % pareiškė, kad atskleisti savo orientaciją būnant LGBT „nėra jokių galimybių“ arba „galimybių lygis žemas“ net ir neprofesionaliame sporte.

„Tie, kurie žaidžia aukštame lygyje, paprastai neigia savo seksualumą, siekdami gauti stipendijas ir t. t. Manau, jei lesbietė neslėptų savo orientacijos sporte Airijoje, tai apribotų visų rūšių paramą …ir finansinę, ir socialinę.“ (moteris, Airija)[305]

Pasak *Airijos lygybės tarnybos,* LGBT sportininkai didžiąja dalimi nepastebimi, taigi susidaro sektinų LGBT pavyzdžių profesionaliame sporte *de facto*

Vertimas nepatvirtintas

[301] Žr. http://www.eglsf.info/eglsf-about.php (2008 m. rugpjūčio 10 d.).
[302] Susitikimas su Užimtumo ir ekonomikos ministerija, Švietimo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija renkant duomenis vietoje (Suomija, 2008 m. kovo 4 d.).
[303] Vokietija, šalies ataskaita.
[304] Žr. http://www.outsports.com/os/index.php/Olympics/2008/In-Beijing-Olympics-only-5-openly-gay-athletes.html (2009 m. sausio 25 d.).
[305] L. Griene, *„Lesbietės sportininkės ir jų su lytimi ir seksualumu susijusi patirtis konkurenciniame sporte Airijoje (1980–2007 m.)“* (*„Lesbian Athletes and Their Experiences of Gender and Sexuality in Competitive Sports in Ireland (1980–2007)“*), Dublino universiteto koledžas: Žmogaus mokslų koledžas, 2007 m.

trūkumas[306]. Pokalbiuose su NVO *Arcigay* ir *Arcilesbica* taip pat atkreiptas dėmesys į itin mažą LGBT matomumą sporte **Italijoje**[307]**.**

Kova su homofobija sporte

Švedijoje atlikta apklausa parodė, kad dėmesys pastangoms nustatyti homofobiją sporte ir spręsti šią problemą yra ribotas[308]. Per projektą, kurį finansavo Švedijos *Pramonės ministerija*, Švedijoje apklausta 40 sporto asociacijų ir nustatyta, kad dauguma niekada nesvarstė homofobijos klausimo ar LGBT padėties jų asociacijoje. Dauguma taip pat atsakė neturintys savo asociacijoje nė vieno atvirai savo orientaciją pripažįstančio LGBT ir taip pat neturintys jokios politikos ar veiksmų plano šiuo klausimu.

Jungtinėje Karalystėje LGBT NVO *Stonewall* užsiminė, kad pastangos kovoti su homofobija sporto aplinkoje sulaukia mažai dėmesio, o lygybės ir diskriminacijos profesionaliame futbole atžvilgiu pirmenybė teikiama kovai su rasizmu[309].

2003 m. Europos Tarybos parlamentinė asamblėja atkreipė dėmesį į homofobijos sporte klausimą: „Asamblėja mano, kad su homofobija sporte – ir tarp dalyvių, ir jų santykiuose su žiūrovais, turėtų būti kovojama tokiais pat pagrindais, kaip su rasizmu ir kitų formų diskriminacija“[310].

Tam tikros Europos Komisijos PROGRESS programos remiamos iniciatyvos galėtų įnešti svarų indėlį siekiant keisti požiūrį sporte. Tai, pvz., kampanija *„Run for Diversity“* (*„Bėkite už įvairovę“*), pagal kurią bėgikams konkrečiuose maratonuose leidžiama dėvėti ES kovai su diskriminacija skirtą sportinę aprangą ir taip skatinti informuotumą bei išreikšti savo nusistatymą prieš diskriminaciją[311].

Geroji patirtis. Švietimo programas rengiančios partnerystės. Nuo 2007 m. ***Švedijos*** *lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacija* (šv. RFSL) ir *HomO* [Diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ombudsmenas] įgyvendina projektą kartu su *Riksidrottsförbundet* [Nacionaline sporto federacija] ir *SISU*, švietimo organizacija sporto srityje. Projekto tikslas – šviesti trenerius LGBT klausimais. *RFSL* ir *SISU* planuoja parengti švietimo programas ir pasiūlyti jas sporto klubams. O *Riksidrottsförbundet* rengia ir atlieka tyrimus LGBT klausimais sporte[312].

[306] Susitikimas su Lygybės tarnyba renkant duomenis vietoje (Airija, 2008 m. balandžio 4 d.).
[307] Susitikimas su *Arcigay* ir *Arcilesbica* renkant duomenis vietoje (2008 m. kovo 5 d.).
[308] Žr. http://www.homo.se/o.o.i.s/3950 (2008 m. rugpjūčio 14 d.).
[309] Susitikimas su *Stonewall* renkant duomenis vietoje (Jungtinė Karalystė, 2008 m. kovo 31 d.).
[310] Rekomendacija Nr. 1635, 2003 m., Lesbietės ir gėjai sporte, tekstą 2003 m. lapkričio 25 d. priėmė Nuolatinis komitetas, veikdamas Asamblėjos vardu.
[311] Žr. http://www.stop-discrimination.info/56.0.html (2008 m. sausio 12 d.).
312 Švedija, šalies ataskaita.

Vertimas nepatvirtintas

Geroji patirtis. Sporto klubų ir žmogaus teisių organizacijų bendradarbiavimas. Per pokalbius nustatyta, kad **Prancūzijoje** futbolo klubas *Paris Saint Germain* bendradarbiauja su gėjų futbolo klubu *Paris Foot Gay* ir *Ligue Internationale Contre le Racisme et l'Antisémitisme* [Tarptautine lyga prieš rasizmą ir antisemitizmą], siekdamas parengti diskriminacijos prevencijos ir kovos su ja politiką, skiriant ypatingą dėmesį homofobijai[313].

Vokietijoje priešiška atmosfera futbole paskatino lesbietes ir gėjus sukurti savo neprofesionalius klubus[314]. LGBT įkūrė savo sporto asociacijas taip pat ir kitose valstybėse narėse. Kiti LGBT sporto renginių pavyzdžiai – kasmet rengiami Europos gėjų ir lesbiečių sporto čempionatai (*Eurogames*), taip pat gėjų žaidynės *Outgames*[315].

Išvados

Duomenys apie homofobiją sporte daugiausia susiję su profesionaliu futbolu. Futbolo srityje homofobija pasireiškia aistruolių kultūroje ir tarp futbolininkų; futbolo renginiuose paprastai vartojama homofobiška kalba priešininkams ar teisėjams išjuokti. Svarbus sporto srityje nustatytas faktas – LGBT matomumo stoka. Kaip suprantama, dėl priekabiavimo, homofobijos ar savo klubo narių atstūmimo rizikos LGBT turi menkas galimybes atvirai pripažinti savo orientaciją sporte.

Dauguma sporto asociacijų kovoje su diskriminacija homofobiją laiko mažareikšmiu klausimu, palyginti su pastangomis kovoti su rasizmu.

Vertimas nepatvirtintas

[313] Susitikimas su *Inter LGBT* ir *L'Autre Cercle* renkant duomenis vietoje (Prancūzija, 2008 m. kovo 10 d.).
[314] Vokietija, šalies ataskaita; taip pat žr. http://www.queer footballfanclubs.com (2008 m. kovo 20 d.).
[315] http://www.eurogames.info/eurogames-welcome.html ir www.copenhagen2009.org (2008 m. rugpjūčio 8 d.).

Žiniasklaida

Šiame skirsnyje nagrinėjama, kaip LGBT ir jų gyvenimai pateikiami ir vaizduojami žiniasklaidoje visoje Europos Sąjungoje. Žiniasklaida šiuo atveju apima valstybines ir privačias žiniasklaidos priemones[316], taip pat vaizdinę ir rašytinę žiniasklaidą, pvz., internetą, laikraščius ir televiziją.

Homofobiški pasisakymai žiniasklaidoje

Žiniasklaidoje pasirodančių homofobiškų pasisakymų incidentų nustatyta per pokalbius su, be kita ko, LGBT NVO **Italijoje** ir **Lenkijoje,** bei su nacionaline lygybės įstaiga **Latvijoje**[317]. Per neseniai atliktą lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių vaizdavimo **Škotijos** spaudoje tyrimą nustatyta, kad laikraščiai atrodo pasirengę spausdinti laiškus, kuriuose homoseksualistų įžeidinėjimas yra tokio lygio, kuris būtų buvęs nepriimtinas, jei tokie laiškai būtų rasistinio pobūdžio[318]. Per **Lietuvoje** atliktą tyrimą nustatyta, kad kai kurie žurnalistai vartojo homofobiškas formuluotes[319].

Geroji patirtis. Bendradarbiaudama su ***Europos transliuotojų sąjunga, Lietuvos gėjų lyga*** parengė *Vadovą dėl žiniasklaidos pranešimų LGBT klausimais gerinimo*. Vadove žurnalistams ir aktyvistams siūlomos lengvai taikomos priemonės, kuriomis siekiama skatinti teigiamus pranešimus LGBT klausimais. Dėl to buvo užmegztas glaudesnis bendradarbiavimas su žiniasklaida, o žiniasklaidoje ėmė rodytis nuosaikesni straipsniai ir informacija apie LGBT[320].

LGBT vaizdavimas žiniasklaidoje

Per elektroninę suinteresuotųjų šalių apklausą respondentų paprašyta įvertinti LGBT vaizdavimą žiniasklaidoje ir ar LGBT, kaip skirtinga grupė,

Vertimas nepatvirtintas

[316] Tiriant homofobijos apraiškas pasisakymuose žiniasklaidoje nebuvo įmanoma atskirti valstybinę ir privačiąją žiniasklaidą.

[317] Susitikimas su ARCIGAY ir ARCILESBICA (AL) (Italija, 2008 m. kovo 5 d.), *Kampanija Przeciw Homobofii* (*Kampanija prieš homofobiją*) (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.) ir su *Mozaika* renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.), ombudsmeno biuru (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).

[318] *Stonewall, „PARAŠYTA. Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių vaizdavimas Škotijos spaudoje“* (*„WRITTEN OUT. The Scottish Press' portrayal of lesbian, gay, bisexual and transgender people“*), Škotija, 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.stonewallscotland.org.uk/documents/stonewall__written_out.pdf (2009 m. vasario 5 d.).

[319] A A. Tereškinas, *„Per daug vieša: homofobiškas ir įžeidus kalbėjimas Lietuvos žiniasklaidoje“*, 2007 m., paskelbta interneto svetainėje http://www.lgl.lt/projektaie.php?pid=35 (2009 m. vasario 5 d.).

[320] Žr. http://www.ilga-europe.org/europe/funding_capacity_building/working_with_media (2008 m. spalio 17 d.).

vaizduojama įvairiau, ar stereotipiškai. Tik 14 % respondentų manė, kad žiniasklaida pateikia „įvairesnį“ arba „ganėtinai įvairesnį“ LGBT apibūdinimą.

Dauguma renkant duomenis vietoje apklaustų LGBT NVO pareiškė, kad LGBT klausimai žiniasklaidoje dažnai nepateikiami, o pati žiniasklaida įvairiu laipsniu yra linkusi supaprastinti LGBT ir su jais susijusius klausimais, paversti juos sensacija ir taikyti stereotipus. Per pokalbį LGBT NVO *CIGALE* atstovai **Liuksemburge** pažymėjo, kad žiniasklaida yra linkusi vengti intelektualių ir politinių LGBT klausimų ir vietoj to sutelkia dėmesį į paviršutiniškus klausimus, kaip antai, kaip LGBT rengiasi per „Pride“ renginius[321]. Pokalbiuose su LGBT NVO *Kampanija prieš homofobiją* pranešta, kad **Lenkijoje** kai kurie laikraščiai ir katalikiškos televizijos ir radijo stotys yra atvirai homofobiškos, tačiau pažymėta, kad taip pat esama žiniasklaidos priemonių, vaizduojančių LGBT ir su jais susijusius klausimais neutraliai[322]. **Latvijos** *ombudsmeno biuras* pažymėjo, kad žiniasklaidos kanalų yra ir teigiamų, ir neigiamų. Pavyzdžiui, autobusų stotelėse nemokamai dalinamame nemokamame laikraštyje būta homofobiškų pareiškimų[323]. Dėl to LGBT NVO *Mozaika* pateikė skundą dėl neapykantos kurstymo. Pokalbyje su *Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske* [**Danijos** gėjų ir lesbiečių asociacijos] atstovais pasakyta, kad žiniasklaidos pasisakymuose LGBT klausimais dominuoja stereotipiniai vaizdiniai ir paveikslai. Net rimti straipsniai apie homoseksualų teises iliustruojami pusnuogių vyrų iš Kopenhagos „Pride“ parado nuotraukomis[324].

Šiuos pastebėjimus patvirtina tam tikri tyrimų rezultatai, rodantys, kad homoseksualumas įvairiu mastu tebelaikomas tabu, todėl sulaukia labai nedaug žiniasklaidos dėmesio. Per **Vokietijoje** atliktą LGBT vaizdavimo televizijoje tyrimą 63 % LGBT respondentų pareiškė manantys, kad bet koks ne heteroseksualumo vaizdavimas tebėra tabu[325]. Per **Belgijoje** atliktą tyrimą nustatyta, kad žiniasklaida faktiškai nenušviečia translyčių žmonių klausimų, kurie gali būti paminėti, tik kai jie būna susiję su medicininiais klausimais ar problemomis[326]. Panašu, kad tai visoje Europos Sąjungoje aktualus klausimas. Tačiau **Portugalijoje** atliktas tyrimas rodo, kad per paskutinį dešimtmetį toks matomumas šalies žiniasklaidoje padidėjo, nors lesbietės ir biseksualai yra

Vertimas nepatvirtintas

[321] Susitikimas su CIGALE renkant duomenis vietoje (Liuksemburgas, 2008 m. balandžio 7 d.).
[322] Susitikimas su *Kampanija prieš homofobiją* renkant duomenis vietoje (Lenkija, 2008 m. kovo 17 d.).
[323] Susitikimas su Ombudsmeno biuru renkant duomenis vietoje (Latvija, 2008 m. kovo 12 d.).
[324] Susitikimas su LBL renkant duomenis vietoje (Danija, 2008 m. balandžio 26 d.).
[325] V. Jung, *„Darstellung von Homosexualität in TV-Unterhaltungssendungen“* [Tezės]. Bambergas: Bambergo universitetas, 2003 m.
[326] A. Dewaele ir D. Paternotte, *„Padėtis dėl homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos Belgijoje“* (*„The situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Belgium“*). Antverpenas / Briuselis: *Steunpunt Gelijkekansenbeleid* (Antverpeno universiteto ir Haselto universiteto konsorciumas)/Briuselio laisvasis universitetas, 2008 m.

praktiškai nematomi ir su jais susiję klausimai nepakankamai nušviečiami lyginant su gėjų pavaizdavimu[327].

Kai kuriuose tyrimuose taip pat minimas iškreiptas LGBT vaizdavimas. Per **Slovėnijoje** atliktą išsamią žiniasklaidos analizę išnagrinėta 1970–2000 m. spausdinta žiniasklaida ir nustatyti šie reiškiniai: *stereotipų taikymas* – pasikliovimas konservatyviomis lyčių schemomis, pagal kurias gėjai vaizduojami kaip sumoterėję vyrai, o lesbietės – kaip suvyriškėjusios moterys; *medikalizavimas* – homoseksualumo priskyrimas medicinos ir psichiatrijos sritims ir priežasčių paieška; *seksualizavimas* – homoseksualumo apribojimas tik seksualine praktika; *slaptumas* – homoseksualumo vaizdavimas kaip kažko paslėpto ir susijusio su gėda ir gailėjimusi; ir *normalizavimas* – homoseksualų vaizdavimas kaip heteroseksualų, siekiant paversti homoseksualumą mažiau grasinančiu ir politizuotu[328].

Pirmiau šiame skirsnyje minėto *Stonewall Scotland* Škotijoje atlikto tyrimo ataskaitoje pažymėta, kad LGBT klausimų nušvietimas spaudoje dažnai sustiprina nuomonę, kad seksualinė orientacija susijusi vien tik su lytiniu gyvenimu, o pranešimuose apie nusikaltimus akcentuojama nusikaltėlio seksualinė orientacija, net jei tai nesusiję su įvykdytu nusikaltimu.

Geroji patirtis. Jungtinėje Karalystėje nepriklausoma *Spaudos skundų komisija* – nepriklausoma įstaiga, nagrinėjanti skundus dėl laikraščių ir žurnalų redakcinio turinio, – 2005 m. gegužės mėn. išplėtė savo Kodekso 12 straipsnį (Diskriminacija), įtraukdama į jį nuostatas dėl diskriminuojančio pobūdžio spaudos pranešimų apie translyčius žmones. Pagal naująjį straipsnį spauda privalo vengti kenkiančių ar menkinamųjų užuominų apie asmens rasę, odos spalvą, religiją, lytį, seksualinę orientaciją arba bet kokią fizinę ar psichikos ligą ar neįgalumą[329].

Per LGBT vaizdavimo **Portugalijos** ir **Vokietijos** žiniasklaidoje tyrimą taip pat nustatyta, kad LGBT paprastai vaizduojami supaprastintai ir nereprezentatyviai, ir nors Vokietijos spausdintoje žiniasklaidoje ir interneto svetainėse pateikiamas įvairesnis vaizdas, pagrindiniai televizijos kanalai tebenaudoja klišes ir stereotipus[330].

Vertimas nepatvirtintas

[327] Caldeira, *„A Representação das Minorias Sexuais na Informação Televisiva Portuguesa“*, Lisabona: *Livros Horizonte*, 2006 m.

[328] R. Kuhar, *„Homoseksualumo vaizdavimas žiniasklaidoje: 1970–2000 m. spausdintos žiniasklaidos Slovėnijoje analizė“* (*„Media Representations of Homosexuality: An Analysis of Print Media in Slovenia, 1970-2000“*), Liubliana: *Mediawatch*, 2003 m. Paskelbta interneto svetainėje http://mediawatch.mirovni-institut.si/eng/mw13.htm (2009 m. vasario 5 d.).

[329] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

[330] T.L. Monteiro, V. Policarpo, F.V. da Silva, *„Padėtis dėl homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos Portugalijoje, šalies ataskaita“* (*„The situation concerning homophobia and discrimination on grounds of sexual orientation in Portugal, Country Report“*), 2008 m.; Walters, S. D., *„Prašau susipažinti su mano šeimos partneriu: gėjai ir*

Teigiamos LGBT vaizdavimo žiniasklaidoje tendencijos

Tyrimuose taip pat nustatyta teigiamų pokyčių, kalbant apie didesnį LGBT ir su jais susijusių klausimų nušvietimą žiniasklaidoje ir įvairesnį jų vaizdavimą. Per **Čekijoje** atliktą tyrimą[331] nustatyta, kad nors dar pirmąją 10-ojo dešimtmečio pusę vaizduojant LGBT vyravo neigiami stereotipai, seksualizavimas ir komiškos ar kriminalinės situacijos, paskutinį dešimtmetį LGBT vis dažniau pasirodo dokumentiniuose filmuose ir televizijos serialuose kasdienio socialinio gyvenimo aplinkoje.

Ispanijos šalies ataskaitoje pažymėta, kad dauguma žiniasklaidos priemonių dabar siūlo įvairesnį svarbių politinių ir socialinių LGBT renginių, tokių kaip „Gay Pride“ šventimas, precedentą sukuriantys teismo sprendimai ar Parlamento priimti svarbūs teisės aktai, nušvietimą, o homofobiški pavaizdavimai pasitaiko retai. **Švedijos** šalies ataskaitoje taip pat pažymėta, kad žiniasklaida pateikia tikslesnį įvairovės LGBT bendruomenėje vaizdą, o **Lietuvoje** per kelerius pastaruosius metus padaugėjo informacijos apie LGBT klausimus[332].

Geroji patirtis. Danijoje Kultūros ministerijos ir *Danmarks Radio* (*Danijos transliavimo korporacijos)* sudarytoje viešųjų paslaugų sutartyje nustatytas aiškus tikslas – atspindėti įvairovę, ir numatyta kovos su diskriminacija sąlyga su nuoroda į LGBT vaizdavimą ir su jais susijusius klausimus: „DR plačiai nušviečia socialinius klausimus Danijoje, taigi, atspindi kultūros, požiūrių į gyvenimą ir gyvenimo sąlygų įvairiose šalies dalyse <…> įvairovę. Programos jokiu būdu neturi skatinti neapykantos dėl rasės, lyties, religijos, tautybės ar seksualinės orientacijos“ [333].

Matomų teigiamų sektinų LGBT pavyzdžių buvimas žiniasklaidoje aiškiai yra labai svarbus. Keletoje valstybių narių tokie sektini pavyzdžiai vis labiau vyrauja – ir politinėje, ir kultūros sferoje. Kaip vaizdingą pavyzdį galima paminėti Berlyno merą Klaus Wowereit, kuris taip pat 2001–2002 m. ėjo Vokietijos Parlamento Pirmininko pareigas. Labai gerai žinomas jo viešas pareiškimas: „Esu gėjus – ir tai puiku!“ (vok. „Ich bin Schwul – und das ist gut so!“).

Vertimas nepatvirtintas

---

santuoka matomųjų eroje“ (*„Take my Domestic Partner, Please: Gays and Marriage in the Era of the Visible“*), 2001. Paskelbta leidinyje M. Bernstein & R. Reimann, eds., *„Homoseksualios šeimos, homoseksuali politika: iššūkiai kultūrai ir valstybei“* (*„Queer families, Queer Politics: Challenging Culture and the State“*) (p. 338–357), Niujorkas: *Columbia UP*.

[331] Žmogaus teisių ir tautinių mažumų ministro darbo grupė seksualinių mažumų klausimais, *„Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių mažumų padėties Čekijoje analizė“* (*„Analysis of the Situation of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Minority in the Czech Republic“*). Čekijos Respublikos vyriausybė, 2007 m.

[332] A. Tereškinas, *„Per daug vieša: homofobiškas ir įžeidus kalbėjimas Lietuvos žiniasklaidoje“* 2007 m.

[333] Danijos transliavimo korporacijos (DR) ir Kultūros ministerijos viešųjų paslaugų sutartis 2007–2010 m.: 2.

Graikijoje LGBT grupės ryžtingai protestavo prieš Nacionalinės radijo ir televizijos tarybos – nepriklausomos šalies valdžios institucijos – sprendimą skirti 100 000 eurų baudą *Mega Channel*, vienam iš svarbiausių televizijos kanalų, už tai, kad populiariame televizijos seriale buvo parodyta, kaip pasibučiavo du personažai vyrai. 2006 m. gruodžio mėn. šalies Aukščiausiasis Administracinis Teismas panaikino šį sprendimą, nuspręsdamas, kad bauda prieštaravo Konstitucijai, nes scena paprasčiausiai atspindėjo „socialinę vienos iš daugybės socialinių grupių, kurios sudaro atvirą ir demokratišką visuomenę, kurios seksualiniai pasirinkimai neturi būti smerkiami, realybę“.

ES lygmeniu imtasi tokių iniciatyvų kaip Europos Komisijos bendradarbiavimas su muzikos kanalu MTV, įskaitant trumpą reklamą, kūrybinį konkursą, skirtą jaunesnei auditorijai ir susijusį su diskriminacija dėl rasės, taip pat metinis žurnalistų apdovanojimas, skiriamas žurnalistams, kurie prisideda prie geresnio įvairovės ir diskriminacijos problemų supratimo, ir šios priemonės vertingos tuo, kad, siekiant keisti visuomenės požiūrius, pasitelkiama žiniasklaida, ir kartu žiniasklaidos darbuotojai skatinami iš naujo peržiūrėti tai, kaip jie vaizduoja žmones, priklausančius konkrečioms socialinėms grupėms ir mažumoms[334].

Išvados

ES žiniasklaidoje vis dar galima rasti homofobiškų pasisakymų, o homoseksualumas įvairiu laipsniu tebelaikomas tabu. LGBT apskritai stokoja matomumo žiniasklaidoje, nors gėjai labiau matomi negu lesbietės ar translyčiai žmonės.

LGBT taip pat taikomi įvairių formų žiniasklaidos stereotipai. Pusiau erotiškų iliustracijų naudojimas straipsniuose LGBT itin rūpimais klausimais skatina tikėti prietarais ir sustiprina mintį, kad seksualinė orientacija tėra susijusi su seksualine veikla ir pasirinktimis. Žurnalistams Europos Sąjungoje būtų naudinga geriau suprasti LGBT klausimus, kad jų pranešimai būtų reprezentatyvūs ir nuosaikesni.

Tačiau taip pat esama įrodymų, kad padėtis lėtai keičiasi, ir kai kuriuose tyrimuose jau pastebėta, kad ES žiniasklaidoje daugėja atvejų, kai LGBT ir su jais susiję klausimai pateikiami taikant įvairesnį ir labiau informuotą požiūrį.

Vertimas nepatvirtintas

[334] Žr. http://www.stop-discrimination.info/99.0.html (2008 m. gruodžio 11 d.).

Prieglobstis

Informacijos ir duomenų šioje srityje trūksta, bet atlikti tyrimai ir vietoje surinkta informacija išryškina dvi problemines sritis – seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės vertinimas prieglobsčio suteikimo procedūroje ir sąlygos LGBT prieglobsčio prašytojams prieglobsčio centruose.

Bendroji su prieglobsčiu susijusi sistema

Išsamesnę bendros įstatymų sistemos, susijusios su seksualine orientacija ir lyties tapatybe prieglobsčio ir papildomos apsaugos atžvilgiu, analizę galima rasti FRA teisinėje analizėje[335], kurioje pažymėta, kad, remiantis 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso (1A straipsnio 2 dalimi) ir Tarybos direktyva 2004/83/EB, dėl persekiojimo dėl seksualinės orientacijos prieglobsčio prašantys LGBT ES valstybėse narėse gali būti pripažinti pabėgėliais, priklausančiais „tam tikrai socialinei grupei“[336].

Taigi ES valstybių narių teisinėje sistemoje numatyta galimybė pripažinti dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės persekiojamus LGBT pabėgėliais ir suteikti prieglobstį. Keletui LGBT jau suteiktas prieglobstis šiais pagrindais ES valstybėse narėse.

Turimi duomenys rodo, kad prieglobstis LGBT suteiktas **Austrijoje**, **Belgijoje**, **Danijoje**, **Prancūzijoje**, **Vokietijoje**, **Graikijoje**, **Vengrijoje**, **Italijoje**, **Liuksemburge**, **Nyderlanduose**, **Lenkijoje**, **Portugalijoje**, **Ispanijoje**, **Švedijoje, Čekijoje** ir **Jungtinėje Karalystėje**. Tačiau šis sąrašas nebūtinai išsamus, nes ne viena valstybė narė nepateikia statistinės apžvalgos apie atvejų, kuriais prieglobstis suteikiamas dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės, skaičiaus. Kai kuriose valstybėse narėse (pavyzdžiui, **Kipre**, **Prancūzijoje**, **Vokietijoje** ir **Slovakijoje**) oficialių duomenų nėra, o imigracijos valdžios institucijos **Estijoje** ir **Latvijoje**[337] teigia negavusios prašymų suteikti prieglobsčio dėl seksualinės orientacijos ar lyties tapatybės.

Kaip rodo duomenys, kitose valstybėse narėse esama daug atvejų. 2006 m. **Belgijoje** išnagrinėta ne mažiau kaip 116 atvejų (ir 33 asmenims suteiktas pabėgėlio statusas), o 2007 metais – ne mažiau kaip 188 atvejai (ir 60 asmenų

[335] Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra, *„Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: I dalis – teisinė analizė“*. 2008 m., p. 83–98.

[336] Danija yra išimtis, nes Danija nepripažįsta homoseksualų ar translyčių žmonių „tam tikra socialine grupe“, kadangi imigracijos valdžios institucijos netaiko „tam tikros socialinės grupės“ kategorijos teisinėje praktikoje. Tačiau jeigu imigracijos valdžios institucijos nustato „egzekucijos arba nehumaniško ar žeminančio elgesio kilmės šalyje pavojų“, gali būti išduotas leidimas gyventi, pagal kurį būtų suteiktas „apsaugos statusas“, plg. su Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaita *„Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: I dalis – teisinė analizė“*, 2008 m.

[337] Estijoje – Pilietybės ir migracijos valdyba. Latvijoje – Pilietybės ir migracijos tarnyba.

Vertimas neatvirtintas

suteiktas pabėgėlio statusas)[338]. 2002 m. **Švedijos** *Migrationsvärket* [Švedijos migracijos valdyba] apskaičiavo, kad prašančiųjų prieglobsčio dėl seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės skaičius sudaro vidutiniškai 300 per metus. 2005 m. Švedijos parlamentas nusprendė, kad žmonėms, kuriems gresia persekiojimo dėl lyties ar seksualinio pasirinkimo pavojus, gali būti suteiktas pabėgėlio statusas (vyriausybinis įstatymo projektas Nr. 2005/06:06)[339].

Seksualinė orientacija ir lyties tapatybė atliekant prašymo teikimo procedūrą

Tyrimai[340] rodo, kad informacija apie LGBT seksualinę orientaciją, lyties tapatybę ir sąlygas tokiems žmonėms jų kilmės šalyje, pateikiama kilmės šalies pranešimuose, kurie naudojami per pabėgėlio statuso nustatymo procedūras, dažnai yra labai ribota. Juose taip pat pabrėžiama, kad pagrindinis klausimas, kylantis per prašymo dėl prieglobsčio suteikimo procedūras, susijęs su prieglobsčio prašytojo patikimumu. Su persekiojimu dėl seksualinės orientacijos susijusiais atvejais ši ypatybė savaime tampa esminiu tyrimo objektu, o keliose ataskaitose pranešama, kad „teikiantieji prieglobsčio prašymus dažnai netiki, kad prieglobsčio prašytojas iš tikrųjų yra LGTB“. Tam yra bent dvi priežastys. Pirma, tam tikros tapatybės, išraiškos ir praktika laikomi patikimesnėmis nei kitos. Kaip rodo pavyzdys iš **Danijos**, seksualinio pasirinkimo ar biseksualumo keitimas gali sukelti įtarimų:

„Ir pasitaiko atvejų, kai žmonės yra homoseksualūs, o vėliau pasirodo, kad tarsi jie tokie ir nėra. Tai gali būti sunku įvertinti. Turėjome vieną [pareiškėją], kuris pareiškė buvęs homoseksualas, bet dabar toks nebėra, nes nebemano, kad tai smagu. Mes taip pat susiduriame su tokiais dalykais, ir gali būti sunku rimtai į tai atsižvelgti[341].“ (darbuotojas, *Imigracijos tarnyba*, Danija)

Panašiai, institucijos, priimančios sprendimą dėl prieglobsčio, informaciją, kad pareiškėjas yra arba buvo susituokęs arba kitaip turėjo heteroseksualių santykių, arba turi vaikų, gali vertinti kaip heteroseksualumo požymį.

Vertimas nepatvirtintas

[338] Informaciją pateikė Generalinis pabėgėlių ir asmenų be pilietybės reikalų komisariatas (pranc. CGRA).

[339] Švedija, šalies ataskaita.

[340] S. Jivraj, A. de Jong, T. Tauqir, *„Pirminiai rezultatai: sunkumų, su kuriais susiduria musulmonės lesbietės, biseksualios ir translytės moterys siekdamos pasinaudoti socialinėmis ir teisinėmis paslaugomis, nustatymas“* (*„Initial Findings: Identifying the Difficulties experienced by Muslim lesbian, bisexual and transgender women in accessing social and legal services“*), Londonas: *Safra Project*, 2003 m., ir M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, *„Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst“*. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m.

[341] Citata iš M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, *„Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst“*. Kopenhagos universitetas, sociologijos fakultetas, 2007 m., p. 132.

Antra, kartais prieglobsčio prašytojas gali atskleisti savo seksualinę orientaciją tik vėlesniuose prašymo proceso etapuose, nes laiko tai jautria arba draudžiama informacija arba nėra tikras dėl valdžios institucijų ir darbuotojų (įskaitant vertėjus) reakcijos[342]. Tai taip pat gali lemti informacijos apie seksualinę orientaciją stoką prašymo teikimo procese arba tai, kad pareiškėjas dar „neatsiskleidė“[343].

Tačiau jeigu seksualinė orientacija atskleidžiama vėlesniame proceso etape, valdžios institucijos gali laikyti prieglobsčio prašytoją nepatikimu ir pareikšti, kad jis (ji) tai „prasimano“, siekdamas (-a) „paremti“ savo prašymą papildomais argumentais[344].

Šiuos klausimus nebūtinai lemia homofobija ar diskriminavimas, tai labiau rodo žinių ir priemonių, kurios būtų skirtos seksualinės orientacijos klausimams spręsti, stoką. Su prieglobsčio klausimu dirbančios *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (šv. RFSL) [Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacijos] valdybos narys vadina tai heteronormatyvumo reiškiniu:

„Daug kalbame apie heteronormatyvumą ir kad negalima visada manyti, kad prieš jus sėdintis asmuo yra heteroseksualas <...>. Vienas tikras pavyzdys – apklausėjas užduoda klausimą: „Ar turite merginą?“ Ir jeigu prieglobsčio prašytojas yra vyras, užduodamas tokį klausimą apklausėjas atmeta galimybę, kad partneris taip pat gali būti vyras. <...> Esama ir kitų pavyzdžių, pvz., apklausėjas sako: „Keista, kad Jūs nuėjote į parką, kad sutiktumėte kitų homoseksualų <...>. Tai rodo, kad Jūs neturite jokio supratimo apie tai, kaip homoseksualai bendrauja ir susipažįsta.“ (*Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (šv. RFSL) [Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacija] valdybos narys)[345]

Tačiau prieglobsčio procedūrose gali pasitaikyti ir diskriminavimo. 2004–2007 m. **Vengrijoje** *Imigracijos tarnyba* prašė psichiatrijos eksperto pateikti nuomonę dėl prieglobsčio prašytojų seksualinės orientacijos. Kitais prieglobsčio prašymo atvejais, pvz., pagrįstais religiniu ar politiniu persekiojimu, tokios

[342] S. Jivraj, A. de Jong, T. Tauqir, „*Initial Findings: Identifying the Difficulties experienced by Muslim lesbian, bisexual and transgender women in accessing social and legal services*“, Londonas: *Safra Project*, 2003 m., M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, „*Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst*“. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m.

[343] Citata iš A. Webster, 2008 m., tekstą galima rasti interneto svetainėje http://www.divamag.co.uk/diva/features.asp?AID=3139 (2008 m. liepos 25 d.).

[344] M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, „*Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst*“. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m.

[345] Citata iš M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, „*Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst*“. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m.

Vertimas nepatvirtintas

eksperto nuomonės nebuvo prašyta[346]. **Slovėnijoje** šiuo metu laukiama sprendimo apeliacinėje byloje dėl gėjų poros iš Kosovo. Interviu LGBT žurnalui *Narobe* pora paaiškino, kad, nors iš pradžių bendraudama su policija jautė paramą ir supratimą, per klausymą prieglobsčio centre Liublianoje jie jautėsi taip, tarsi būtų nusikaltėliai[347]. Jie buvo apklausti atskirai ir turėjo išsamiai paaiškinti, kaip vienas iš jų kelis kartus buvo išprievartautas. Jie baiminosi, kad jų prašymas bus atmestas, nes negalėjo tiksliai atsakyti į klausimą, kada baigėsi karas Kosove ir kokia buvo oro temperatūra išprievartavimo dieną. Be to, vienas iš prieglobsčio centro personalo narių tariamai pasakė jiems, kad homoseksualumą galima išgydyti taikant terapiją. Bylą dėl galimo su neapykanta susijusiu policijos smurtu prieš porą iš Kosovo tebenagrinėja žmogaus teisių ombudsmenas.

Geroji patirtis. *Migrationsvärket* [Švedijos migracijos valdyba] išnagrinėjo pažeidžiamų grupių poreikius ir dėl jų prašymo procese dalyvaujančioms valdžios ir kitoms institucijoms atsirandančias prievoles. Nuo 2004 m. darbuotojai, dirbantys su prieglobsčio prašytojais ir dalyvaujantys statuso nustatymo procedūrose, mokomi apie lyčių perspektyvą ir seksualinę orientaciją, ir šis mokymas yra valdybos „geros kokybės užtikrinimo“ programos dalis. Rengiant mokymą, dalyvavo *Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande* (šv. RFSL) [Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacija][348].

Geroji patirtis. Belgijoje vienas Generalinio pabėgėlių ir asmenų be pilietybės reikalų komisariato (*Commissariat Général aux Réfugiés et aux Apatrides)* personalo narys dirba išimtinai su prieglobsčio prašymais, pagrįstais lytimi ar seksualine orientacija; be to, bendradarbiaujant su LGBT grupėmis, parengtos gairės dėl prieglobsčio prašymų seksualinės orientacijos pagrindu[349].

Sąlygos prieglobsčio centruose

Sąlygos LGBT prieglobsčio prašytojams prieglobsčio centruose yra dar viena probleminė sritis. Kaip rodo toliau pateikta **Danijos** Raudonojo Kryžiaus

[346] Lilla Farkas, *„Teminis teisinis homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas“* (*„Thematic Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation“*), Vengrija, 2008 m. balandis, galima susipažinti interneto svetainėje http://www.fra.europa.eu.

[347] R. Kuhar, *„Svojega življenja ne bi spremenil za deset vaših normalnih življenj“*, 2007 m., *Narobe*, 2 numeris, http://www.narobe.si/stevilka-2/intervju-s-kadrijem-in-demirjem.html (2008 m. kovo 10 d.).

[348] *Migrationsvärket, „En samlad analys av asylprocessen under åren 2001–2004“*, 2005 m.

[349] A. Dewaele, D. Paternotte, *„Teminis teisinis homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos tyrimas, Belgija“* (*„Thematic Legal Study on Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation, Belgium“*), 2008 m. balandis, su tyrimu galima susipažinti interneto svetainėje http://www.fra.europa.eu.

Vertinimas nepatvirtintas

personalo citata, gyvenimas prieglobsčio centruose LGBT gali būti ypač sudėtingas.

„[LGBT prieglobsčio prašytojams] gyventi čia sunkiausia, jie laiko šį tą labai svarbaus paslaptyje.“ (Raudono Kryžiaus sveikatos priežiūros personalas, Sandholmo prieglobsčio centras, Danija)[350]

Esama įrodymų, kad LGBT prieglobsčio prašytojai centruose susiduria su socialine izoliacija ir informacijos stoka[351]. Be to, juose paplitęs žodinis užgauliojimas, fizinis smurtas ir seksualinis išnaudojimas, nes bendri kambariai ir patalpos nesudaro sąlygų privatumui, kurio stoka skatina socialinę atskirtį ir kitų asmenų priekabiavimą. LGBT prieglobsčio prašytojai taip pat gali būti socialiai atskirti, nes dažnai neturi šeimos ar socialinio tinklo paramai gauti. Be to, LGBT prieglobsčio prašytojai dažnai nebendrauja arba nenori bendrauti su žmonėmis iš tos pačios kilmės šalies ar regiono, kad nebūtų atskleista jų seksualinė orientacija. Be to, yra tam tikrų įrodymų, kad translyčių asmenų atskyrimas pagal lytį centruose gali būti ypač problemiškas[352].

Pavyzdžiui, per apklausą *Lietuvos gėjų lyga* (LGL) papasakojo apie Ukrainos pilietį, kuris paprašė prieglobsčio **Lietuvoje**, nes buvo persekiojamas kaip gėjus. Prieglobsčio centre kiti prieglobsčio prašytojai ji sumušė ir jam grasino. Jis kreipėsi pagalbos į *LGL*, o vėliau, baimindamasis dėl savo saugumo, išvyko iš Lietuvos[353].

Geroji patirtis. Švedijoje Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių teisių federacija *(Riksförbundet För Sexuellt Likaberättigande)* (šv. RFSL) platina prieglobsčio centruose įvairiomis kalbomis parengtas brošiūras, kuriose apibūdintos LGBT galimybės gauti patarimų, prieglobsčio prašymo procedūra, su prieglobsčiu susiję seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės klausimai bei LGBT teisės. RFSL taip pat teikia konsultacijas[354].

Geroji patirtis. Švedijoje prieglobsčio prašytojai neverčiami gyventi prieglobsčio centruose. Švedijos migracijos valdyba *(Migrationsvärket)* gali

[350] Citata iš M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, *„Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst“*. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m., p. 5.

[351] K. Dolk, A. Schwanter, *„Homosexualität und (Abschiebungs) Schutz in Deutschland“*, 2007 m., Kelnas, *Amnesty International* konferencijos dokumentas, pateiktas LSVD asociacijos susitikime 2007 m.

[352] M. T. Drud-Jensen, S. P. Knudsen, *„Migrationsvæsenets skab - betingelser for ikke-heteroseksuelle i forbindelse med asyl og familiesammenføring i en nutidig dansk kontekst“*. Kopenhagos universitetas, Sociologijos fakultetas, 2007 m.

[353] Susitikimas su Lietuvos gėjų lyga renkant duomenis vietoje, 2008 m. kovo 13 d.

[354] Žr. http://www.rfsl.se/?p=629 (2008 m. spalio 24 d.).

Vertimas nepatvirtintas

parūpinti alternatyvų būstą. Be to, prieglobsčio prašytojams leidžiama patiems susirasti būstą, tačiau už jį jie privalo mokėti patys iš labai nedidelės mėnesinės išmokos[355].

Išvados

Visos valstybės narės iš principo pripažįsta, kad persekiojimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės yra svarus pagrindas suteikti prieglobstį. Tačiau daugumoje valstybių narių su prieglobsčio prašymu susijusios procedūros tebėra neaiškios LGBT atžvilgiu.

Prieglobsčio prašymo procese LGBT susiduria su ypatingais sunkumais, nes gali būti sunku atvirai pateikti valdžios institucijoms intymią, seksualinio pobūdžio arba uždrausta laikoma informaciją. Be to, personalas dažnai nepripažįsta šios aplinkybės, į kurią taip pat dažnai neatsižvelgiama ir apklausos metoduose. Pabėgėlio statusui nustatyti naudojamos valdžios institucijų žinios apie LGBT sąlygas kilmės šalyje dažnai yra paviršutiniškos.

Keleto LGBT prieglobsčio prašytojų prašymai buvo atmesti, nes jų tvirtinimas dėl homoseksualios orientacijos palaikytas nepatikimu arba manyta, kad jie gali „privačiai“ gyventi kaip homoseksualai (t. y. slaptai) savo kilmės šalyje.

LGBT prieglobsčio prašytojai sulaikymo centruose stokoja informacijos ir gali patirti socialinę izoliaciją ir būti skriaudžiami dėl savo seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės.

Vertimas nepatvirtintas

[355] Žr. http://www.migrationsverket.se/index.jsp?news/getArticleList.do?name=faq&ldid=17&nolist=true (2008 m. spalio 24 d.).

Daugeriopa diskriminacija

Priklausymas mažumos mažumai įvairialypėje visuomenėje kelia ypatingų sunkumų, o asmenims, pasižymintiems daugiau nei vienu mažumos bruožu, gali grėsti didesnis diskriminavimo pavojus. Pavyzdžiui, juodaodis gėjus gali patirti diskriminavimą ir dėl savo „rasės“, ir dėl seksualinės orientacijos.

Šiame skirsnyje aptariami klausimai, susiję su neįgaliais LGBT, LGBT, priklausančiais etninei mažumai ir (arba) senyvo amžiaus LGBT. Neįgalumo, amžiaus, etninės kilmės ir rasės pagrindai pasirinkti dėl to, kad atliktuose tyrimuose ir apklausose, kuriose dalyvavo LGBT NVO ir nacionalinės lygybės įstaigos, jie buvo nurodyti dažniausiai.

Daugeriopos diskriminacijos kontekstualizavimas

Daugeriopa diskriminacija Europoje svarstant vienodo vertinimo ir kovos su diskriminacija, taigi ir LGBT, klausimus yra palyginti naujas reiškinys. Kaip pažymėta neseniai paskelbtame Europos Komisijos pranešime[356], „plačiai paplitęs nežinojimas apie įvairias kultūras, asmenines savybes ir gyvensenas, taip pat stokojama daugialypių tapatybių pripažinimo“. LGBT NVO apklausos visose valstybėse narėse parodė, kad žinios ir veikla šioje srityje yra palyginti ribotos. Vis dėlto LGBT NVO vis labiau supranta, kad jų nariai gali patirti diskriminavimą dviem ar daugiau pagrindų. Tačiau imamasi mažai veiksmų, kurie būtų tiesiogiai nukreipti prieš šios rūšies diskriminavimą.

Nacionalinių lygybės įstaigų visose valstybėse narėse apklausos rodo, kad jos daugiausia laikosi „vieno pagrindo“ požiūrio[357]. Tai iš dalies paaiškinama nacionalinės teisės aktų spragomis, trukdančiomis taikyti daug pagrindų apimantį požiūrį, taip pat ir tai, kad, taktikos sumetimais, laikoma, kad „vieno pagrindo“ požiūrio taikymas užtikrina sėkmingą bylinėjimąsi. Be to, gali būti sudėtinga nustatyti patiriamo diskriminavimo pobūdį:

Vertimas nepatvirtintas

[356] *„Tackling Multiple Discrimination. Practices, Policies and Laws“*, Europos Komisija, 2007 m., p. 39.

[357] Susitikimai su nacionalinėmis lygybės įstaigomis ES renkant duomenis vietoje, 2008 m. kovo–gegužės mėn.

e atvejį, kai prie vyro buvo priekabiaujama jo darbo vietoje. Jie manė, kad jis gėjus, nes jis buvo laikomas labai moterišku. Buvo sunku nuspręsti, kas turėtų imtis šio atvejo, nes tai buvo susiję ir su lytimi, ir su seksualine orientacija.“ (diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ombudsmenas (HomO), Švedija)[358]

Remiantis įvairių nacionalinių lygybės įstaigų apklausomis, galima paminėti šias įstaigas, kurios savo darbe daugeriopai diskriminacijai teikia prioritetą: *Vienodo požiūrio komisija* (**Nyderlandai**), *Lygybės tarnyba* (**Airija**), *Nacionalinė kovos su diskriminacija taryba* (**Rumunija**) ir ***Danijos** žmogaus teisių institutas*[359]. Pagal **Rumunijos** teisės aktus asmens diskriminavimas daugiau kaip vienu pagrindu laikomas sunkinančia aplinkybe[360]. **Airijoje** turima išsamių statistinių duomenų apie atvejus, susijusius su diskriminavimu daugiau kaip vienu pagrindu, įskaitant seksualinės orientacijos ir kitų pagrindų sankirtą[361].

Turimi duomenys apie LGBT patiriamą daugeriopą diskriminaciją ES gana riboti. Pasak **Airijos** *Nacionalinės neįgaliųjų organizacijos* (2005 m.), „tapti subkultūros nariu yra gyvybiškai svarbu asmens tapatybės ir socialinio vaidmens vertinimo procese“[362]. Netapę kokios nors subkultūros ar mažumos bendruomenės nariais, daugialypės tapatybės grupių nariai gali atsidurti pažeidžiamoje padėtyje, ir tai gali paskatinti juos kurti savo bendruomenes. Be to, kaip nurodyta Europos Komisijos pranešime[363], taikant vieno pagrindo požiūrį gali būti neparodyta realioji daugialypės tapatybės asmenų patiriama diskriminacija.

Geroji patirtis. LGBT NVO *Cultuur en Ontspannings-Centrum* [*COC*, **Nyderlandai**] per apklausą pažymėjo, jog sudarė neįgaliesiems LGBT skirtas specialiąsias grupes ir bendradarbiauja su senyvo amžiaus žmonių organizacijomis. Neimegene atidaryta kavinė psichiškai neįgaliems gėjams ir lesbietėms[364]. Keletas pilietinės visuomenės organizacijų, pasitelkusios vyriausybės finansavimą, inicijavo kitą Nyderlandų projektą, skirtą senyvo

Vertimas nepatvirtintas

[358] *„Tackling Multiple Discrimination. Practices, Policies and Laws“*, Europos Komisija, 2007 m., p. 44.

[359] Susitikimas su Vienodo požiūrio komisija (Nyderlandai, 2008 m. kovo 31 d.); Lygybės tarnyba (Airija, 2008 m. balandžio 3 d.); Danijos žmogaus teisių institutu (Danija, 2008 m. balandžio 23 d.); Nacionaline kovos su diskriminacija taryba (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.) renkant duomenis vietoje.

[360] Susitikimas su Nacionaline kovos su diskriminacija taryba renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.).

[361] Susitikimas su Lygybės tarnyba renkant duomenis vietoje (Airija, 2008 m. balandžio 3 d.).

[362] Nacionalinė neįgaliųjų organizacija. *„Neįgalumas ir seksualinė orientacija: konsultacijoms skirtas dokumentas“* (*„Disability and Sexual Orientation: A Discussion Paper“*). Dublinas: NDA. 2005 m., p. 14.

[363] *„Tackling Multiple Discrimination. Practices, Policies and Laws“*, Europos Komisija, 2007 m.

[364] Susitikimas su COC renkant duomenis vietoje (Nyderlandai, 2008 m. kovo 31 d.).

amžiaus LGBT. Įgyvendinant projektą, nustatomi senyvo amžiaus LGBT poreikiai, visų pirma susiję su socialine ir medicinine priežiūra[365].

Amsterdame, Roterdame, Hagoje ir Tilburge vyksta ne olandų etninės kilmės LGBT jaunimui skirti bandomieji projektai, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama izoliacijos mažinimui, konsultavimui, paramos ir prieglobsčio teikimui[366].

LGBT, priklausantys etninei mažumai

LGBT dvigubos mažumos statusas pasireiškia įvairiais būdais ir pateikia sudėtingų iššūkių. Atsiskleidimo savo bendruomenėje procesas etninei mažumai priklausančiam LGBT gali būti ypač sudėtingas, ir tai per apklausą patvirtino NVO atstovas **Rumunijoje**, pareiškęs, kad *„Atsiskleidimas romų bendruomenėje ypač sudėtingas“*[367].

Kita problema, kurią kelia dvigubos mažumos statusas, – tai padidėjęs neapykantos nusikaltimų, kuriuos skatina ir rasizmas, ir seksualinė aukos orientacija, pavojus.

> omai nuo to, į kurią Berlyno dalį einu, vienoje gaunu smūgį į veidą dėl to, kad esu užsienietis, o kitoje – dėl to, kad esu homoseksualas [angl. „queen“, žargoninio žodžio reikšmė – moteriškas translytis arba gėjus vyras].“ (translytis asmuo, Vokietija)[368]

Per **Danijoje** atliktą kokybinį tyrimą LGBT respondentai pabrėžė, kad sunku suderinti kilmę iš etninės arba religinės mažumos su LGBT statusu[369]. 2005 m. *Nacionalinė gėjų ir lesbiečių organizacija* **Danijoje** įkūrė *Salon Oriental* – iš etninės mažumos kilusiems LGBT skirtą grupę – konkrečiai šiai problemai spręsti. Kita NVO – *Sabaah* – prie pagrindinių LGBT, kilusių iš etninių mažumų, problemų priskyrė „tapatybę, atsiskleidimą“, religiją, vienišumą,

Vertimas nepatvirtintas

[365] Susitikimas su COC renkant duomenis vietoje (Nyderlandai, 2008 m. kovo 31 d.).
[366] Susitikimas su COC renkant duomenis vietoje (Nyderlandai, 2008 m. kovo 31 d.).
[367] Susitikimas su *Accept* renkant duomenis vietoje (Rumunija, 2008 m. balandžio 7 d.).
[368] *BERLIN JOURNAL, „Musulmonai gėjai renkasi savo šokių aikštelėje“* (*„Gay Muslims Pack a Dance Floor of Their Own“*). Išspausdinta 2008 m. sausio 1 d., straipsnį galima rasti interneto svetainėje http://www.nytimes.com/2008/01/01/world/europe/01berlin.html?n=Top/Reference/Times%20Topics/Subjects/R/Religion% 20and% 20Belief (2008 m. liepos 31 d.).
[369] C. Osander, *København erliv - en interviewundersøgelse med homoseksuelle med minoritetsetnisk baggrund*. Kopenhaga, Nacionalinė gėjų ir lesbiečių organizacija, 2005 m.

konfliktus šeimoje, tėvų reakciją, santykius ir dalyvavimą gėjų gyvenime“[370]. Be to, išleista pokalbių su gėjais ir lesbietėmis, kilusiomis iš etninių mažumų, knyga[371].

Kai kurie iš etninių mažumų kilę LGBT dėl savo suvokiamo etniškumo susiduria su rasizmu ir seksualizavimu platesnėje LGBT bendruomenėje, taip pat su homofobija etninių mažumų bendruomenėse.

Kaip rodo **Jungtinės Karalystės** projektas *Safra*[372] – jį įgyvendina LBT musulmonės ir jis skirtas tokioms moterims – dauguma šių moterų socialiai izoliuotos, nes, nors jos ir laiko save lesbietėmis, biseksualais ar translyčiais asmenimis, jos nesilanko pagrindinėse gėjų susibūrimo vietose, nes jose dominuoja baltieji, o socialinė veikla dažnai susijusi su alkoholio vartojimu. Be to, atitolimą gali paskatinti ir gėjų susibūrimo vietose pasireiškiantis rasizmas, islamofobija ir kultūrinis jautrumas. Taigi dauguma musulmonių LBT jaučiasi nepriklausančios nei LGBT, nei musulmonų bendruomenei.

Geroji patirtis. Daugialypės paskirties NVO: *Sabaah* – tai pilietinės visuomenės organizacija, sutelkianti dėmesį į etninėms mažumoms priklausančius LGBT **Danijoje**. Ji įkurta siekiant sukurti socialinį tinklą, kuris suteiktų etninių mažumų LGBT galimybę spręsti problemas, su kuriomis jie susiduria derindami savo seksualinę tapatybę ir priklausymą etninei mažumai.

Geroji patirtis. Dokumentinis filmas apie LGBT iš etninių mažumų bendruomenių: *„Mano sesuo Zahra“* (*„My sister Zahra“*) – tai Saddie Choua **Belgijoje** sukurtas dokumentinis filmas. Jame pasakojama Zahros, musulmonų šeimoje augančios lesbietės, istorija. Dokumentinis filmas rodomas vidurinėse mokyklose; vėliau rengiamos diskusijos, kurių struktūra paremta Flandrijos bendrosios LGBT organizacijos *Holebifederatie* sukurta metodika. Iniciatyvą remia Flandrijos vyriausybė[373].

Neįgalūs LGBT

Buvimas gėjumi ir negalios turėjimas – tai dar viena sankirta, reikalaujanti ypatingo dėmesio. Prieinamumo stoka gali būti rimta kliūtis LGBT gyvenimui ir poreikiams, ir dažnai kenkia jų gebėjimui rasti draugų ar susitikti su

[370] Daugiau informacijos galima rasti interneto svetainėje http://sabaah.dk/web/index.php?option=com_content&task=view&id=16&Itemid=47 (2008 m. rugpjūčio 20 d.).
[371] M. Fenger-Grøndahl, M. N. Larsen, *„Den forbandede kærlighed“*, Kopenhaga, *CDR-Forlag*, 2007 m.
[372] Daugiau informacijos galima rasti interneto svetainėje http://www.safraproject.org (2008 m. rugpjūčio 1 d.).
[373] Belgija, šalies ataskaita.

Vertimas nepatvirtintas

partneriais. Remiantis Vokietijoje atliktu tyrimu, neapsiribojama vien tik dažnu neįgaliųjų seksualumo ignoravimu (arba dedamasi, kad jie jo neturi) – sutikti galimų partnerių sunku ir dėl mobilumo klausimų bei diskriminavimo pačioje LGBT bendruomenėje[374].

ikrai sunku būti gėjumi ir turėti negalią, ypač kai tai susiję su prieinamumu. Paprastai būna ypač sunku keliauti po miestą, o kalbant apie susitikimą su žmonėmis, tai tampa tikra problema, nes nėra nė vienos vietos, kuri būtų prieinama ir būtų skirta gėjams, arba kuriose gėjai tiesiog būtų priimami. Akivaizdu, gana sunku tapti bendruomenės, kurios negali pasiekti, dalimi.“ (Maya, 22 m., Danija)[375]

Dviejuose Airijoje atliktuose tyrimuose[376] dėl neįgaliųjų ir jaunų LGB respondentai minėjo susidūrę su homofobija neįgaliųjų organizacijose ir bendruomenėse, taip pat su išankstiniu nusistatymu ir jo veikiama elgsena su neįgaliaisiais LGB bendruomenėje[377]. Didžiosios Britanijos šalies ataskaitoje atkreiptas dėmesys į bendrą neįgaliųjų, visų pirma umesnių pažeidimų turinčių asmenų, seksualumo klausimų, interesų ir poreikių pripažinimo stoką **Jungtinėje Karalystėje**. Neįgalių LGBT socialinės atskirties tikimybė ypač didelė[378].

Senyvo amžiaus LGBT

Amžiaus ir seksualinės orientacijos derinys gali padidinti LGBT pažeidžiamumą:

Vertimas nepatvirtintas

[374] T. Rattay, *„Volle Fahrt voraus – Lesben und Schwule mit Behinderung“*. Berlynas, *Querverlag*, 2007 m.

[375] *„Tackling Multiple Discrimination. Practices, Policies and Laws“*, Europos Komisija, 2007 m., p. 40.

[376] K. Zappone, ed, *„Tapatybės permąstymas. Įvairovės iššūkis“* (*„Re-thinking Identity. The Challenge of diversity“*). Parengta Jungtinio lygybės ir žmogaus teisių forumo užsakymu, 2003 m. Dėl neįgalumo ir seksualinės orientacijos sankirtos taip pat žr. Zappone: Brothers, Michael, *„Tai ne vien tik prievažos ir Brailio raštas: neįgalumas ir seksualinė orientacija“* (*„It's not just about Ramps and Braille: Disability and Sexual Orientation“*), 2003 m., p. 49–69. Dėl amžiaus ir seksualinės orientacijos sankirtos žr. Loudes, Christine, *„Mokymasis išaugti. Jaunosios lesbietės, gėjai ir biseksualai Šiaurės Airijoje“* (*„Learning to grow up. Young Lesbians, Gay and Bisexual People in Northern Ireland“*), 2003 m.

[377] K. Zappone, ed. *„Re-thinking Identity. The Challenge of diversity“*. Parengta Jungtinio lygybės ir žmogaus teisių forumo užsakymu, 2003 m., p.147, ir Nacionalinė neįgaliųjų organizacija, *„Disability and Sexual Orientation: a Discussion Paper“*. Dublinas, NDA, 2005 m.

[378] Žr., pvz., C. Neal ir D. Davies, eds., *„Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių klientų terapijos klausimai“* (*„Issues in Therapy with lesbian, gay, bisexual and transgender clients“*). „Pink Therapy“, 3 serija, 2000 m.

, [kad esu gėjus], jei kas klaustų atvirai, ir *Panbladet* [gėjų žurnalas] visad guli ant stalo. Bet kitais atžvilgiais tai nėra ta vieta, kurioje galima atvirai pareikšti apie savo seksualumą. Pasklistų gandai. Žinoma, būtų saugiau ir palankiau gyventi kartu su kitais homoseksualais"[379]. (Vyras, 73 m., Danija)

Pasak LGBT NVO *GLEN*, **Airijoje** senyvo amžiaus žmonių globos namuose vienos lyties asmenų santykiai dažnai nepripažįstami, ir senyvo amžiaus LGBT dažnai yra tylūs ir atsiskyrę, nes baiminasi diskriminacijos ir socialinės izoliacijos[380]. Pavyzdžiui, dėl partnerio mirties sielvartaujantis gyventojas gali neturėti galimybės pasinaudoti instituciniu ar paramos tinklu[381]. Vokietijoje atliktas tyrimas[382] parodė, kad slaugos namuose gyvenantys LGBT susiduria su neigiamais stereotipais, kurių laikosi darbuotojai ir kiti gyventojai.

Geroji patirtis. 2008 m. *Kopenhagos universiteto gerontologijos fakultetas* įgyvendino tyrimų projektą, susijusį su įvairovės senyvo amžiaus žmonių sveikatos priežiūros srityje didinimo strategijos kūrimu, kuriame dėmesys sutelktas į senyvo amžiaus homoseksualus ir biseksualus[383].

Išvados

Daugialypę tapatybę turintys žmonės gali patirti socialinę izoliaciją, kuri gali sukelti papildomų problemų, bet galiausiai taip pat gali paskatinti „kelių pagrindų" bendruomenių ir NVO kūrimąsi.

Neįgalūs, senyvo amžiaus LGBT ir LGBT, priklausantys etninei (religinei) mažumai, patiria diskriminavimą ir atskirtį įvairias būdais. Etninėms mažumoms gresia diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos arba lyties tapatybės savo etninėje bendruomenėje ir diskriminavimas dėl rasės arba etninės kilmės LGBT bendruomenėje. Neįgalūs LGBT patiria *„aseksualizavimą"* iš, be kita ko, prižiūrėtojų ir pačios LGBT bendruomenės narių. Be to, dėl LGBT susibūrimo vietų, barų ir susitikimo vietų neprieinamumo neįgaliems LGBT sunku dalyvauti LGBT bendruomenės gyvenime.

[379] Citata iš L. E. Frank *„Leif i Lyngby"*, *Panbladet*, 2004 m. lapkritis, p. 10.
[380] Susitikimas su GLEN renkant duomenis vietoje (Airija, 2008 m. balandžio 3 d.).
[381] Susitikimas su GLEN renkant duomenis vietoje (Airija, 2008 m. balandžio 3 d.).
[382] Šiaurės Reino-Vestfalijos žemės sveikatos, socialinių, moterų ir šeimos reikalų ministerija (MGSFF), *„Grundlagenforschung zu Ursachen und Auswirkungen. Einsamkeit und soziale Isolation schwuler Männer"*. Diuseldorfas, autorius, 2003 m.
[383] Danija, šalies ataskaita.

Vertimas nepatvirtintas

Kai kurie priežiūros įstaigose esantys LGBT susiduria su socialine izoliacija ir darbuotojų bei kitų prižiūrimų asmenų stereotipų taikymu.

Vertimas nepatvirtintas

II DALIS. Translyčiai žmonės: specialieji klausimai

Šiame skirsnyje apžvelgiama translyčių žmonių padėtis ES transfobijos ir diskriminavimo atžvilgiu.

Kas yra transfobija?

Transfobija – siaurai vartojama sąvoka – dažnai susijusi su platesnėmis diskusijomis homofobijos klausimais[384]. Šiuo metu transfobiją galima apibūdinti kaip neracionalią lyties neatitikimo arba lyties transgresijos baimę, kaip antai panašių į vyrą moterų, moteriškų vyrų, persirengėlių kitos lyties drabužiais, translyčių žmonių, transseksualų ir kitų, kurie neatitinka esamų lyties stereotipų dėl savo gimimo lyties, baimė arba bjaurėjimasis tokiais žmonėmis. Žodžio „fobija“ vartojimas šiame kontekste nereiškia, kad transfobiškas asmuo ir (arba) transfobijos auka kenčia nuo sutrikimo[385].

Transfobija gali pasireikšti įvairiomis formomis: *asmeninė transfobija* – tai asmuo arba apibrėžta asmenų grupė, pasižyminti transfobija. Ją galima patirti smurto ir (arba) atviro diskriminavimo („Jūs negausite darbo, nes esate translytis“), atviros atskirties forma („translyčiai žmonės neįleidžiami“). *Įsigalėjusi transfobija* – tai labiau netiesioginė atskirties forma („mes neturime nieko prieš translyčius žmones, bet visos mergaitės turi dėvėti sukneles / Jūs negalite pasikeisti savo gimimo liudijimo / mes kreipsimės į Jus „Pone“, nes Jūsų identifikacinėje kortelėje nurodyta, kad esate vyras“). Galiausiai, *internalizuota transfobija* – tai sąmoningas arba pasąmoninis translyčių žmonių tikėjimas, kad jie patys tam tikru požiūriu yra nevisaverčiai[386].

Teisinė apsauga[387]

Išsami teisinės apsaugos, kuri skiriama translyčiams žmonėms ES ir nacionalinės teisės aktuose, analizė pateikta FRA paskelbtoje ataskaitoje

[384] 2006 m. sausio 16 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl homofobijos Europoje, kurioje diskriminavimas dėl lyties tapatybės įtrauktas į sąvoką „homofobija“. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do;jsessionid=4DB2429ABF36AA0D33AF2F8C09062763.node2?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2006-0018 (2008 m. gruodžio 12 d.).

[385] D. Hill ir B. Willoughby, *„Genderizmo raida ir įteisinimas ir transfobijos mastas lyties vaidmenyse“* (*„The Development and Validation of the Genderism and Transphobia Scale, in Sex Roles“*), 53 komplektas, 7–8 numeriai, 2005 m. spalis, Nyderlandai, *Springer*, 2005 m.

[386] Justus Eisfeld, *„Padėtis dėl transfobijos ir diskriminavimo dėl lyties tapatybės ir (arba) lyties išraiškos ES valstybėse narėse“* (*„The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States“*), DIHR, 2008 m.

[387] Šis skirsnis pagrįstas ataskaita „Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse, 1 dalis – teisinė analizė“, FRA, 2008 m., p. 123–137 ir 153–154.

Vertimas nepatvirtintas

„Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ES valstybėse narėse: 1 dalis – teisinė analizė“. Šioje dalyje pateikiama trumpa apžvalga, siekiant pateikti pagrindinę informaciją, susijusią su šiame skirsnyje aptariamais likusiais klausimais. ES valstybėse narėse galima rasti tris pagrindines apsaugos nuo translytiškumu pagrįsto diskriminavimo priemones:

Pirma, galima aiškinti, kad diskriminavimas translytiškumo pagrindu priskiriamas diskriminavimui dėl lyties pagal priemones, draudžiančias vyrų ir moterų diskriminaciją. Į šią kategoriją patenka trylika ES valstybių narių (**Belgija**, **Danija**, **Prancūzija**, **Airija**, **Italija**, **Latvija**[388], **Nyderlandai**[389], **Austrija**[390], **Lenkija**, **Slovakija**[391], **Suomija**, **Švedija**, **Jungtinė Karalystė**)[392].

Antra, galima aiškinti, kad tai priskiriama diskriminavimui dėl seksualinės orientacijos. Į šią kategoriją patenka dvi valstybės narės (**Vokietija**[393], **Ispanija**).

Trečia, galima aiškinti, kad tai patenka į bendrojo diskriminavimo uždraudimo taikymo sritį, aiškiai nenurodant lyties ar seksualinės orientacijos kaip uždraustų pagrindų. Dėl to atsiranda teisinis neaiškumas dėl tinkamos translyčių žmonių apsaugos nuo diskriminavimo. Į šią kategoriją patenka vienuolika valstybių narių (**Bulgarija**, **Čekija**, **Estija**, **Graikija**, **Kipras**, **Lietuva**, **Liuksemburgas**, **Malta**, **Portugalija**, **Rumunija** ir **Slovėnija**).

Galiausiai **Vengrija** pagal Įstatymą dėl vienodo vertinimo[394] vertina translytiškumu pagrįstą diskriminavimą seksualinės tapatybės pagrindu.

Vertimas nepatvirtintas

---

[388] Latvija, *Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments*, A42229505 SKA – 5/2008 (2008 m. sausio 14 d.).

[389] Leuvardeno apeliacinis teismas, 1995 m. sausio 13 d., NJ 1995 Nr. 243 ir, pvz., Vienodo požiūrio komisijos nuomonės Nr. 1998-12 ir 2000-73.

[390] Austrija, *Erläuterungen* [Aiškinamosios pastabos], RV 415dB XXIII. GP, galima susipažinti interneto svetainėje http://www.parlament.gv.at/PG/DE/XXIII/I/I_00415/fname_096505.pdf (2008 m. sausio 8 d.) (paaiškinimai pridedami prie vyriausybinio įstatymo projekto dėl Tarybos direktyvos 2004/113/EB, draudžiančios vyrų ir moterų diskriminavimą dėl galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių teikimo bei paslaugų teikimo, įgyvendinimo).

[391] Slovakijos Kovos su diskriminacija įstatymo (sl. *Antidiskriminačný Zákon*) Nr. 365/2004 6 straipsnio 3 dalies a punktas, 2004 m. gegužės 20 d.

[392] Didžiojoje Britanijoje atitinkamos nuostatos pateiktos 1975 m. Diskriminacijos dėl lyties įstatyme (angl. SDA) su pakeitimais, padarytais 1999 m. Diskriminacijos dėl lyties (lyties pakeitimo) nuostatais. Šiaurės Airijoje apsauga suteikiama pagal 1976 m. Diskriminacijos dėl lyties (NI) įstatymą (angl. SDO) su pakeitimais, padarytais 1999 m. Diskriminacijos dėl lyties (lyties pakeitimo) nuostatais (NI).
Be to, Jungtinėje Karalystėje, jeigu asmuo gali gauti *lyties pripažinimo pažymėjimą* pagal *2004 m. Įstatymą dėl lyties pripažinimo* (angl. GRA), nebūtų teisėta diskriminuoti kitais pagrindais negu tie, kurie būtų teisėtai taikomi bet kuriam kitam jo (jos) naujai įgytos lyties asmeniui. (Numatyta viena išimtis: organizuota religija gali diskriminuoti, jeigu yra tikrų religinių priežasčių atsisakyti įdarbinti transseksualų asmenį, net jei toks asmuo ir turi lyties pripažinimo pažymėjimą).

[393] Žr. Bendrojo įstatymo dėl vienodo požiūrio aiškinamąjį memorandumą, Žemieji parlamento rūmai, leidinys Nr. 16/1780, p. 31.

Translyčių žmonių diskriminavimas pagal kategorijas

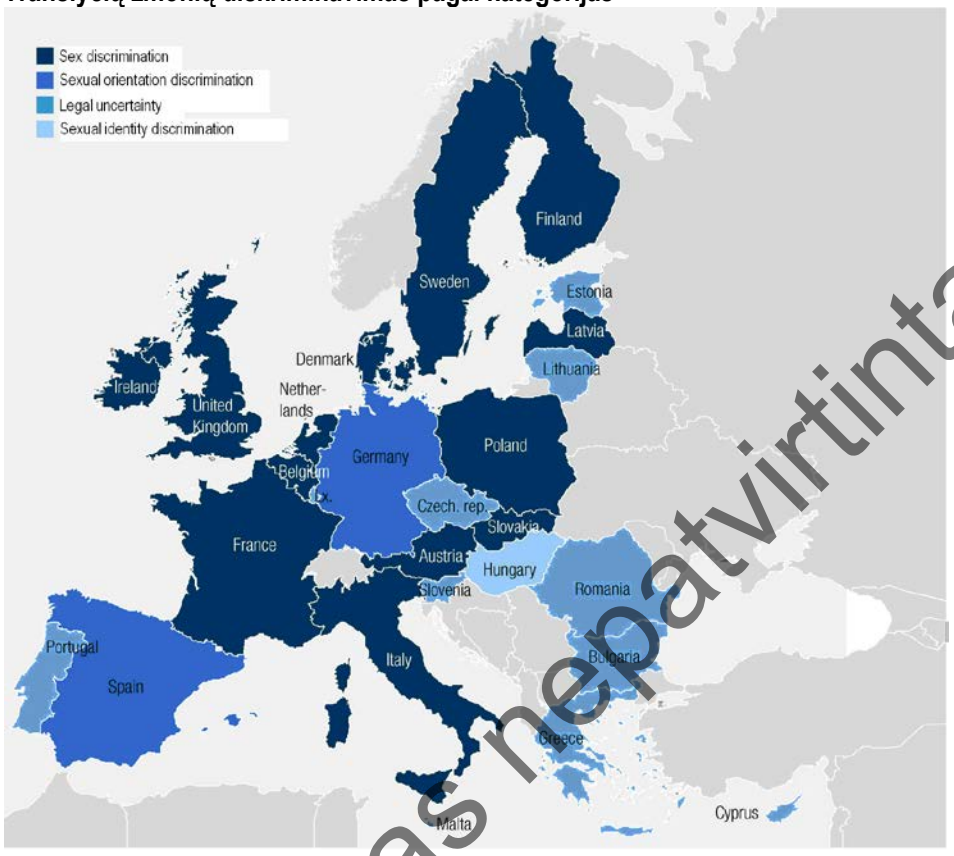

Požiūriai į translyčius žmones

	Insert translation		Insert translation
Country Results	**Šalies rezultatai**	Lithuania	Lietuva
The Netherlands	Nyderlandai	Italy	Italija
Sweden	Švedija	Finland	Suomija
Denmark	Danija	Portugal	Portugalija
Austria	Austrija	Slovenia	Slovėnija
Belgium	Belgija	Estonia	Estija
Spain	Ispanija	Hungaria	Vengrija
Germany	Vokietija	Slovakia	Slovakija
Luxembourg	Liuksemburgas	Bulgaria	Bulgarija
France	Prancūzija	Greece	Graikija
United Kingdom	Jungtinė Karalystė	Cyprus	Kipras
European Union (27)	**Europos Sąjunga (27)**	Latvia	Latvija
Ireland	Airija	Romania	Rumunija
Czech Republic	Čekija	Malta	Malta
Sex discrimination		Diskriminavimas dėl lyties	
Sexual orientation discrimination		Diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos	

[394] Translyčiai žmonės iš esmės gali būti apsaugoti nuo diskriminavimo, kai vertinami kitaip nei kiti asmenys, kurių lytis yra tokia pat, kaip tokių žmonių naujai įgyta lytis. Vengrijos įstatyme dėl vienodo vertinimo (Vengrija/2003 évi CXXV Törvény/2003 m. gruodžio 28 d.) seksualinė tapatybė nurodyta kaip vienas iš diskriminavimo pagrindų (8 straipsnio n punktas), Vengrija/2003 évi CXXV Törvény/2003 m. gruodžio 28 d.).

Vertimas nepatvirtintas

Legal uncertainly	Teisinis neaiškumas
Sexual identify discrimination	Diskriminavimas dėl lyties tapatybės

Mokslinių duomenų apie visuomenės požiūrį į translyčius žmones, kurie apimtų visą Europą, nepakanka. Tačiau atliktas keletas su sveikatos priežiūros sektoriumi susijusių europinių tyrimų, kuriuose sutelktas dėmesys į translyčių žmonių, kurie susidūrė su transfobišku požiūriu, patirtį (žr. skirsnį apie sveikatos priežiūrą). Keliose valstybėse narėse atlikti kitiems sektoriams skirti panašūs tyrimai, kurie cituojami atitinkamuose skirsniuose[395].

Keli atlikti tyrimai apie neigiamą požiūrį į translyčius žmones, pvz., vienas tyrimas[396], kuriame dalyvavo 151 psichologijos ir inžinerijos studentas Didžiojoje Britanijoje, ir kitas, kuriame dalyvavo 407 paskutinio kurso, magistrantūros ir doktorantūros studentai, rodo, kad transfobija atrodo glaudžiai susijusi su, be kita ko, religiniais, autoritariniais ir heteroseksistiniais požiūriais, tikėjimu biologiniu lyties tapatybės pagrindu ir menka ankstesnio bendravimo su lytinėmis mažumomis patirtimi.

Daugumoje translyčių žmonių tyrimų apsiribota tik medicininiais lyties tapatybės ir lyties keitimo aspektais. Tačiau keliose Europos šalyse atlikti keli konkrečiai transfobijai skirti tyrimai – tai, visų pirma tyrimas *„Lytyje glūdančios bausmės“* (angl. *„Engendered Penalties“*)[397], kuriame dalyvavo 872 translyčiais save laikantys respondentai, – kurių rezultatai labai panašūs. Pagrindiniai šio tyrimo rezultatai parodė, kad translyčių žmonių padėtis prasta visose šiose šalyse. 2007 m. atliktas europinis tyrimas[398], per kurį surinkta gausybė duomenų apie 2 700 translyčių žmonių Europoje, bet iki šiol turėto finansavimo pakako tik ribotai šių duomenų analizei – dėl teisinės padėties ir padėties sveikatos priežiūros srityje. Tyrimo apžvalgoje pažymėta tendencija, jog norima atlikti aukštos kokybės ir gerai finansuojamą tyrimą valstybėje narėje su stipriu translyčių žmonių judėjimu, pavyzdžiui, **Jungtinėje Karalystėje** ir **Suomijoje**. Didelėse Europos dalyse, ypač pietinėje ir rytinėje ES dalyse, apskritai nėra jokių paskelbtų mokslinių transfobijos tyrimų.

Vertimas nepatvirtintas

[395] Justus Eisfeld, *„The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States“*, DIHR, 2008 m., p. 12.

[396] N. Tee, ,P. Hegarty,, *„Priešiško nusistatymo prieš pilietines translyčių asmenų teises Jungtinėje Karalystėje prognozės“ („Predicting Opposition to the Civil Rights of Trans Persons in the United Kingdom“)*, 2006 m., paskelbta *The Journal of Community & Applied Social Psychology*, Nr. 16, p. 70–80, *Wiley InterScience*.

[397] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Lytyje glūdančios bausmės: Translyčių ir transseksualių žmonių nelygybės ir diskriminavimo patirtis“* (*„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“)*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m.

[398] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Translyčių žmonių Europos tyrimas: teisinis tyrimas ir dėmesys translyčių žmonių patirčiai sveikatos priežiūros srityje“ („Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“)*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m.

Valstybių narių lygmeniu išsamiausias požiūrių visuomenėje tyrimas atliktas Škotijoje, kur klausimai apie transseksualus buvo įtraukti į didelio masto mokslinį tyrimą, pagrįstą 1 594 suaugusiųjų imtimi[399]. Šiame tyrime padaryta išvada, kad: „diskriminaciniai požiūriai kai kurių grupių atžvilgiu paplitę labiau nei kitų grupių atžvilgiu. Jie ypač dažni romų (čigonų) ir asmenų, atlikusių lyties keitimo operaciją (apibrėžimas, reiškiantis translytį asmenį) atžvilgiu“[400]. Tai ypač akivaizdžiai parodė tai, kad 50 % apklaustų respondentų pareiškė, kad „būtų nepatenkinti, jeigu giminaitis užmegztų ilgalaikius santykius su transseksualiu asmeniu“. Tolesnė analizė rodo, kad neigiami požiūriai į translyčius žmones paplitę tarp visų gyventojų ir dažniausiai pasitaiko tarp neišsilavinusių religingų vyresnių kaip 65 metų amžiaus vyrų. Tačiau 44 % respondentų, sutikusių, kad Škotija turėtų atsikratyti visų rūšių prietarų, pareiškė, jog nebūtų patenkinti, jei giminės iš vyro ar žmonos pusės būtų transseksualai[401].

Per pirmiau minėtą Didžiosios Britanijos tyrimą, kuriame dalyvavo 151 psichologijos ir inžinerijos studentas Didžiojoje Britanijoje ir buvo siekiama nustatyti nusistatymą prieš translyčių žmonių teises rodančius veiksnius, aukštas transfobijos lygis buvo akivaizdus visų tiriamųjų pažiūrose[402].

Atliekant elektroninę LGBT NVO, nacionalinių lygybės įstaigų ir valdžios institucijų apklausą, šių suinteresuotųjų šalių buvo klausiama apie translyčių žmonių priėmimą jų šalyje. Tyrimas rodo, kad 73 % respondentų mano, jog translyčiai žmonės „nepriimami“ arba jų priėmimas „ribotas“.

Geroji patirtis. Italijoje Turino rotušės LGBT tarnyba, vietos LGBT asociacija *„Groupa Luna“* ir trys menų mokyklos kartu surengė šių trijų mokyklų plakatų, skirtų kovai prieš diskriminavimą dėl homoseksualumo ir transseksualumo, rinkinio konkursą. Plakatai buvo iškabinti miesto gatvėse ir užklijuoti ant vietos viešojo transporto priemonių. Laimėjusiu pripažintas plakatas, kuriame pavaizduota juodų ir baltų avių banda, kurioje yra vienintelė rožinės spalvos avis, atstovaujanti „mažumos mažumai“ (t. y. transseksualizmui), buvo plačiai išplatintas. Panašios iniciatyvos pradėtos kituose **Italijos** miestuose[403]. Konkursą laimėjusį plakatą ir visus kitus galima pamatyti interneto svetainėje www.comune.torino.it/politichedigenere/man/index.htm.

Geroji patirtis. Jungtinėje Karalystėje Škotijos vyriausybė ketverius metus (2007–2011 m.) skirs 75 000 GBP metinį finansavimą nacionaliniam

[399] C. Bromley, J. Curtice, L. Given, *„Attitudes to discrimination in Scotland: 2006“*, Škotijos socialinių požiūrių tyrimas, Edinburgas, Škotijos vyriausybės socialiniai tyrimai, 2007 m.
[400] C. Bromley, J. Curtice, L. Given, *„Attitudes to discrimination in Scotland: 2006“*, Škotijos socialinių požiūrių tyrimas, Edinburgas, Škotijos vyriausybės socialiniai tyrimai, 2007 m., p. ix.
[401] C. Bromley, J. Curtice, L. Given, *„Attitudes to discrimination in Scotland: 2006“*, Škotijos socialinių požiūrių tyrimas, Edinburgas, Škotijos vyriausybės socialiniai tyrimai, 2007 m.
[402] Susirašinėjimas e. paštu su P. Hegarty, 2008 m. birželio 12 d.
[403] Italija, šalies ataskaita.

Vertimas nepatvirtintas

organizacijos Škotijos translyčių žmonių aljansas (*Scottish Transgender Alliance)* projektui, kurio tikslai – padėti Škotijos valstybės tarnyboms, darbdaviams ir vyriausybinėms įstaigoms kurti politiką ir suteikti gerosios patirties gairių, plėtoti translyčių žmonių bendruomenės aktyvumo gebėjimą ir skatinti translyčių žmonių įtrauktį į Škotijos visuomenę[404].

Translyčių žmonių vertinimas jų šeimose

„Atsiskleidimą“ savo šeimoms problematiški laiko praktiškai visi translyčiai žmonės. Nors duomenų apie problemos mastą beveik nėra, per tyrimą *„Engendered Penalties“* nustatyta, kad 45 % respondentų santykiai su jų šeima nutrūko, 37 % pareiškė besijaučiantys išstumti iš šeimos gyvenimo, o 36 % turi šeimos narių, kurie su jais nesikalba dėl jų translytės tapatybės[405].

Per **Škotijoje** atliktą translyčių žmonių patirties tyrimą 46 % respondentų pareiškė patyrę transfobišką įžeidinėjimą santykiuose namuose – daugiausia žodinio užgauliojimo forma. Tačiau taip pat dažnai pasitaikydavo grasinančio elgesio (17 %), fizinio smurto (11 %) ir seksualinio išnaudojimo (4 %) atvejų[406]. Per **Švedijoje** atliktą tyrimą 32 % translyčių respondentų pareiškė savo gyvenime stokojantys emocinės paramos; tarp gėjų respondentų tokių buvo 19 %, o tarp heteroseksualių respondentų – apie 10 %. Penkiolika procentų pasigedo praktinės paramos; heteroseksualioje grupėje tokių buvo 4 %, o gėjų grupėje – 9 %. Galiausiai 37 % translyčių žmonių pareiškė stokojantys pasitikėjimo dauguma kitų žmonių[407]. **Vengrijoje** „dažniausiai minėta šeimos reakcija buvo atstūmimas. Po kelerių kovos metų kai kurie pamatė praktinius susitaikymo ženklus“[408]. **Švedijoje** savo lyties tapatybę savo kilmės šeimose atvirai pripažįsta nedaug translyčių žmonių – apie 80 % tarp gimusiųjų 7-ąjį dešimtmetį ar vėliau ir 54–60 % tarp gimusiųjų prieš 7-ąjį dešimtmetį[409].

Vertinas nepatvirtintas

---

[404] *Scottish Transgender Alliance „Translyčių žmonių patirtis Škotijoje – tyrimo santrauka“* (*„Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*), Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 3.

[405] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 68.

[406] *Scottish Transgender Alliance, „Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*, Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 11.

[407] *Statens Folkshälsoinstitut, „Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m., p. 33f.

[408] B. Solymár, J., Takács, *„Netinkami kūnai ir tikrosios sielos: transseksualai Vengrijos socialinėje ir sveikatos priežiūros sistemose“* (*„Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System“*), 2007 m., paskelbta R. Kuhar, J. Takács, eds., *„Už rožinės uždangos; kasdienis LGBT gyvenimas Rytų Europoje“* (*„Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe“*), Liubliana, *Mirovni Institut*, 2007 m., p. 153.

[409] *Statens Folkshälsoinstitut, „Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m., p. 37.

Neapykantos nusikaltimai

Apie neapykantos nusikaltimų prieš translyčius žmones mastą ES žinoma nedaug. Tyrimo duomenų šiuo klausimu nėra apie nė vieną ES valstybę narę. Tačiau yra ženklų, rodančių, kad translyčiai žmonės labai dažnai tampa neapykantos nusikaltimų, įskaitant priekabiavimą, įžeidinėjimą, žodinį užgauliojimą, fizinį smurtą, seksualinius užpuolius ir net nužudymą, aukomis. Kaip minėta pirmiau, Europos Parlamentas „stebėjo plitimą kalbų, kuriose skatinama neapykanta lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų (LGBT) bendruomenei keliose Europos šalyse“[410]. EBPO savo ataskaitoje *„Neapykantos nusikaltimai EBPO regione – incidentai ir atsakomosios priemonės“* (angl. *„Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses“*) nurodė: „Neapykantos homoseksualistams pakurstyti nusikaltimai ir incidentai dažnai pasižymi dideliu žiaurumu ir žvėriškumu. Jie dažnai susiję su stipriais sumušimais, kankinimais, suluošinimais, kastracija ir net seksualiniu užpuoliu. Taip pat visai įmanoma, kad jie gali baigtis mirtimi. Šioje kategorijoje translyčiai žmonės atrodo dar labiau pažeidžiami“[411].

Per kelerius pastaruosius metus į nacionalinę ir tarptautinę žiniasklaidą pateko keletas translyčių žmonių, kurie buvo nužudyti, atvejų. Daugiausia dėmesio sulaukė Porto mieste, **Portugalijoje**, paauglių vaikinų grupės kankinto, išprievartauto ir įmesto į apleistą šulinį mirti transseksualo istorija[412]. Kiti panašūs nužudymo atvejai – 2007 m. Hagoje, **Nyderlanduose**[413], ir 2008 metais – vėlgi **Portugalijoje**[414], taip pat pasiekė tarptautinę žiniasklaidą. Tačiau realus translyčių žmonių nužudymų, kurie įvykdyti dėl jų lyties tapatybės, skaičius nežinomas.

Geroji patirtis. Po šiurpaus nužudymo 2006 m. **Portugalijoje** organizacija *„Panteras Rosas“* atkreipė visuomenės dėmesį į šį klaikų incidentą ir stojo į kovą, siekdama pasipriešinti šališkam nusikaltimo vaizdavimui žiniasklaidoje, bažnyčios vadovų kalbose ir visuomenėje. Bendradarbiaudama su *TransGender Europe* ir kitomis translyčius žmones palankiai vertinančiomis organizacijomis,

[410] 2007 m. balandžio 26 d. priimta Europos Parlamento rezoliucija „Homofobija Europoje“, P6_TA(2007)0167.

[411] EBPO/ODIHR, *„Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses; Annual report for 2006“*; Varšuva, EBPO/ODIHR, 2007 m., p. 53f.

[412] EBPO/ODIHR, *„Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and Responses; Annual report for 2006“*; Varšuva, EBPO/ODIHR, 2007 m., p. 54.

[413] *AD Den Haag*, *„Travestiet overleden na mishandeling“*, 2007 m., Haga, *Algemeen Dagblad*, 2007 m. balandžio 19 d., galima susipažinti interneto svetainėje http://www.ad.nl/denhaag/stad/article1295771.ece; *vreerBlog*, *„RIP Henriëtte Wiersinga“*, 2007 m., galima susipažinti interneto svetainėje http://www.vreer.net/wordpress/archives/78 (2008 m. birželio 6 d.).

[414] *Diário de Notícias*, *„Transsexual assassinada um ano depois de Gisberta“*, 2008 m., Lisabona, *Diário de Notícias*, 2008 m. kovo 1 d., galima susipažinti interneto svetainėje http://dn.sapo.pt/2008/03/01/cidades/transexual_assassinada_ano_depois_gi.html (2008 m. birželio 12 d.).

Vertimas nepatvirtintas

ji organizavo daugiakalbę kampaniją, skatindama didesnį problemos supratimą ir reikalaudama teismo. Šios bendros pastangos visuomenėje sukėlė diskusijas dėl „neapykantos nusikaltimų“, kuriuose dėmesys buvo labiau sutelktas į agresorius, o ne į aukas[415].

Kaip vieną iš kelių pavyzdžių, kai policija konkrečiai registruoja transfobijos pakurstyto smurto atvejus, galima nurodyti **Jungtinėje Karalystėje –** Šiaurės Airijoje – policijos tvarkomą transfobiškų neapykantos nusikaltimų registrą[416]. Transfobijos pakurstyto smurto incidentų, apie kuriuos pranešta Šiaurės Airijoje, palyginti nedaug – 2006–2007 metais pranešta apie 32 transfobiškus incidentus, o 2007–2008 m. – apie 7 incidentus.

Priešingai, atrodo, kad transfobiškas priekabiavimas ir smurtas, apie kurių incidentus praneša translyčiai žmonės, yra plačiai paplitę. Atliekant tyrimą *„Engendered Penalties“*, 73 % translyčių respondentų pareiškė sulaukę neigiamų pastabų, patyrę žodinį užgauliojimą, fizinį smurtą, seksualinį išnaudojimą arba susidūrę su grasinančiu elgesiu[417]. **Švedijoje** įžeidų elgimąsi ar vertinimą per paskutinius tris mėnesius pareiškė patyrę 41 % iš 374 didelio masto LGBT sveikatos tyrime dalyvavusių translyčių respondentų, o atitinkama homoseksualų respondentų dalis sudarė 30 %. Pakartotiną įžeidinėjimą pareiškė patyrę 12 % translyčių žmonių; atitinkama gėjų respondentų dalis sudarė 6 %. Trečdalis translyčių respondentų pareiškė tam tikru savo gyvenimo momentu patyrę priekabiavimą, o trečdalis šios grupės atstovų pareiškė tai patyrę per paskutinius metus[418]. Per kitą **Švedijoje** atliktą tyrimą 59 % translyčių respondentų pareiškė bijantys priekabiavimo ir smurto dėl savo lyties tapatybės, tarp gėjų ir lesbiečių (45 %) ir biseksualų (39 %) rodikliai buvo mažesni.

Visą Europą apimančių tyrimo duomenų, kuriuose būtų išsamiai apibūdintas policijos ir medicinos personalo elgimasis su translytėmis aukomis, joms pranešus valdžios institucijoms apie nusikaltimą, nėra. Tačiau 18,5 % tyrime *„Engendered Penalties“* dalyvavusių translyčių respondentų pareiškė, kad, bendraudami su policija **Jungtinėje Karalystėje**, manė, kad su jais tinkamai nesielgiama. Apskritai 33,5 % šiame tyrime dalyvavusių translyčių respondentų iš **Jungtinės Karalystės** pareiškė nesą tikri, kad policijos atstovai deramai su

Vertimas nepatvirtintas

[415] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

[416] *PSNI Statistics*, Metinė statistinė ataskaita, 2008 m., Statistinė ataskaita Nr. 3; *„Neapykantos incidentai ir nusikaltimai“ („Hate Incidents & Crimes“)*; 2007 m. balandžio 1 d.–2008 m. kovo 31 d.; Belfastas, PSNI, 2008 m.

[417] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 53.

[418] *Statens Folkshälsoinstitut, „Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m.

jais elgtųsi, jeigu jiems prireiktų jų pagalbos[419]. Akivaizdu, tokia pasitikėjimo policija stoka darys įtaką translyčių aukų sprendimui, ar pranešti apie nusikaltimą.

Geroji patirtis. **Jungtinėje Karalystėje** Šiaurės Airijos policija reguliariai praneša apie transfobiškus neapykantos nusikaltimus. Jų statistiniuose pranešimuose spaudai nurodoma: „Dėl neapykantos motyvuotų incidentų, užregistruotų 2007–2008 m., dažniausi buvo sektantiški incidentai (1 584), po kurių eina rasistiniai incidentai (976), homofobijos motyvuoti incidentai (160), incidentai, susiję su tikėjimu (religija) (68), neįgalumu (49) ir transfobijos (7) pakurstyti incidentai“[420].

Susirinkimų laisvė

Vienintelio europinio translyčių grupių ir asmenų tinklo – *TransGender Europe* – nariai daugiausia yra vietos grupės. Translyčių grupių ar tinklų Europoje tyrimų neatlikta.

Translyčių žmonių NVO stipresnės šalyse, kurios turi senesnę translyčių žmonių emancipacijos ir kitų socialinių judėjimų tradiciją, kaip antai **Jungtinė Karalystė** ir **Nyderlandai**. Priešingai, Pietų ir Rytų Europoje praktiškai nėra NVO, kurios skirtų ypatingą dėmesį translyčiams žmonėms. Remiantis turimais atskirais pavyzdžiais, translyčių grupių stabilumas gali būti problemiškas, nes grupės nariai dažnai praranda pasitikėjimą dėl asmeninės diskriminavimo patirties, taip pat dėl paramos stokos. Todėl dažni vidiniai nesutarimai ir atskilimo atvejai, o tai kenkia tokių emancipacijos judėjimų veiksmingumui.

Tai patvirtina nacionalinių translyčių žmonių struktūrų **Belgijoje**[421] ir **Nyderlanduose**[422] apibūdinimai. Translyčių žmonių grupėms pavyko gauti finansavimą, kuris leido joms įdarbinti bendruomenės (socialinius) darbuotojus, kad šie padėtų translyčiams žmonėms asmeniniu lygiu, vos keliose šalyse, kaip antai **Suomija**[423] ir **Nyderlandai**[424]. Tačiau praktiškai nė vienai translyčių

Vertimas nepatvirtintas

[419] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 16.

[420] *PSNI Statistics*, Metinė statistinė ataskaita, 2008 m., Statistinė ataskaita Nr. 3; *„Neapykantos incidentai ir nusikaltimai“ („Hate Incidents & Crimes“)*; 2007 m. balandžio 1 d.–2008 m. kovo 31 d.; Belfastas, PSNI, 2008 m.

[421] J. Motmans, *„De Transgenderbeweging in Vlaanderen en Brussel in kaart gebracht: Organisatiekenmerken, Netwerken en Strijdpunten“*, Antverpenas, Haseltas, *Steunpunt Gelijkekansenbeleid*, 2006 m.; L. Remmerie, *„Naar een Vlaams transgenderoverleg? Visie van transgenderbeweging en zijn potentiële partners“*, Gentas, *Arteveldehogeschool*, 2008 m.

[422] G. Meulmeester, G. Bos, J-P. Spaas, J. Eisfeld, *„Doe T Zelf - Transgenderorganisaties in Nederland“*, Amsterdamas, *Stiching T-Image*, 2005 m.

[423] Žr. http://www.transtukipiste.fi/en/index.html (2008 m. birželio 12 d.).

[424] Žr. http://www.transvisie.nu (2008 m. birželio 15 d.).

žmonių grupei nepavyko gauti pakankamo finansavimo, kad būtų galima pasamdyti bendruomenės plėtros ar politikos specialistų.

Nėra jokių draudimų translyčiams žmonėms rengti viešąsias demonstracijas ar organizuotus renginius įrodymų. Tai galbūt lemia tai, kad translyčių žmonių grupės dėl žmogiškųjų ir finansinių išteklių stokos bei jų narių baimės būti viešai atpažintiems labai retai organizuoja tokius renginius. Keletas rengiamų viešųjų renginių, kurie dažniausiai organizuojami Transseksualų atminimo dienos, kai minimos iš transfobijos paskatų įvykdytų žmogžudysčių aukos, proga, sulaukia labai mažai žiniasklaidos dėmesio.

Geroji patirtis. *Europos translyčių žmonių taryba* (angl. *European Transgender Council*) du kartus per metus rengia translyčių aktyvistų iš visos Europos susitikimus. Renginį organizuoja vietinės translyčių aktyvistų grupės. Tai unikali galimybė visos Europos translyčių žmonių grupėms vienyti pastangas, stiprinti tinklus, koordinuoti kampanijas, keistis geroja patirtimi ir formuluoti politinius reikalavimus bei strategijas. Dalyviai laiko šį renginį didžiule parama jų atstovaujamoms grupėms, bendruomenėms ir šalims. Taryboje daugiausia dėmesio skiriama translyčių žmonių teisėms ir galimybėms politiškai jų įgyti ES ir nacionaliniu lygmeniu. 2005 m. (Vienoje, **Austrijoje**) ir 2008 m. (Berlyne, **Vokietijoje**) renginį globojo miestų tarybos ir miesto rajonų merai[425].

Darbo rinka

Nėra jokių įrodymų, kad valdžios institucijos iki šiol būtų rinkusios oficialius translyčių žmonių skundus, susijusius su darbo rinka. Tačiau įvairiose ES šalyse atlikti tam tikri tyrimai atskleidžia niūrų translyčių žmonių padėties darbo rinkoje vaizdą.

Ispanijoje atliktas 100 respondentų iš Pirmojo lyties tapatybės sutrikimų skyriaus tyrimas[426] parodė, kad 54 % buvo bedarbiai ir tik 35 % galėjo susirasti viso etato darbą, iš jų trečdalis turėjo darbą trumpiau nei metus. Daugiau kaip 55 % patyrė diskriminavimą darbe arba ieškodami darbo, o 17,2 % turėjo imtis pavojingos arba neteisėtos veiklos, kad išgyventų.

Jungtinėje Karalystėje – Škotijoje – atliktas tyrimas[427] parodė, kad 40 % translyčių respondentų įvertino savo žmogiškųjų išteklių (personalo) departamentų paslaugas kaip „ypač prastas“, o 53 % patyrė transfobišką

[425] Žr. http://tgeu.net/ (2008 m. spalio 17 d.).

[426] I. Esteva et al., *„Socialinė nelygybė: demografinės Pirmajame lyties tapatybės sutrikimų skyriuje Ispanijoje gydytų pacientų charakteristikos“ („Social Inequalities: Demographic Characteristics of Patients Treated at the First Gender Identity Disorder Unit in Spain“)*, 2001 m., dokumentas, pristatytas XVII Harry Benjamin Tarptautinės lyties disforijos asociacijos simpoziume, Galvestonas, Teksasas, HGIGDA, galima susipažinti interneto svetainėje http://www.symposion.com/ijt/hbigda/2001/71_eteva.htm (2008 m. gegužės 25 d.).

[427] *Scottish Transgender Alliance, „Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*, Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 14.

Vertimas nepatvirtintas

diskriminavimą ar priekabiavimą darbe. Penkiolika procentų manė, kad jų darbdavys nesugebėjo apsaugoti jų privatumo, o 21 % dėl transfobijos teko pakeisti darbą arba iš jo išeiti. Trisdešimt procentų respondentų gyveno iš valstybės paramos, o 20 % dirbo savarankiškai.

Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą *„Engendered Penalties“* nustatyta, kad 23 % respondentų jautė poreikį pakeisti darbą dėl savo translytės tapatybės. Dvidešimt dviem procentams darbe teko naudotis lyčiai netinkamais tualetais ir tik maždaug trečdalis pareiškė galintys naudotis tualetu, nesibaimindami pastabų ar priekabiavimo. Bendradarbiai „garbingai elgėsi“ tik su maždaug 30 % apklaustųjų. Dešimt procentų patyrė žodinį užgauliojimą (pvz., pravardžiavimą), o 6 % buvo tiesiog užpulti. Šios patirties poveikis atrodo didelis: 42 % žmonių, bijodami netekti darbo, negyveno savo pageidaujamos lyties gyvenimo[428].

Per **Suomijoje** atliktą tyrimą, kuriame dalyvavo 108 žmonės, gauti panašūs rezultatai. Trečdalis respondentų transvestitų būtų norėję išreikšti savo moteriškumą darbo vietoje, tačiau manė, kad tai neįmanoma[429]. Šešiasdešimt procentų visų respondentų transvestitų dirbo savarankiškai (tarp LGB respondentų tokių buvo 3 %), o 8 % buvo bedarbiai (tarp LGB respondentų tokių buvo 3 %). Trisdešimt keturi procentai slėpė savo translytę tapatybę arba lyties išraišką nuo visų savo bendradarbių (tarp LGB respondentų tokių buvo 17 %). Keturiasdešimt penki procentai translyčių darbuotojų slėpė savo lyties tapatybę arba lyties išraišką nuo savo darbdavių, o 51 % respondentų manė, kad tai kelia stresą. Septyniasdešimt aštuoni procentai respondentų pareiškė girdėję netinkamų juokų darbe. Trylika procentų translyčių respondentų patyrė diskriminavimą priimami į darbą, 12 % – užmokesčio srityje, 13 % – paaukštinimo galimybių atžvilgiu, 12 % – galimybių gauti informacijos atžvilgiu, o 16 % – bendradarbių ir viršininkų požiūrio atžvilgiu.

Nors žmonėms, patiriantiems diskriminavimą, kylantį dėl lyties pakeitimo, turėtų būti taikomi kovos su diskriminacija teisės aktai, valstybės narės dažnai netaiko šių teisės aktų translyčiams žmonėms[430]. Kaip rodo daugybė atskirų pavyzdžių, teisėjai, teisininkai, policijos pareigūnai ir kiti susiję pareigūnai nedaug težino apie teisinę translyčių žmonių apsaugą, ir panašu, kad išmanymo apie teises stokojama net ir translyčių žmonių bendruomenėje.

Geroji patirtis teisės aktų srityje. Jungtinėje Karalystėje pagal viešajame sektoriuje taikomą lyčių lygybės prievolę visos valdžios institucijos (įskaitant

[428] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m.

[429] J. Lehtonen, K. Mustola, *„Tradicinės orientacijos žmonės nesako, ar ne...?“ Seksualumo ir lyties ribų darbe įveikimas“ („Straight People don't tell, do they...?“ Negotiating the boundaries of sexuality and gender at work“)*, Helsinkis, Darbo ministerija, 2004 m.

[430] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m.

Vertimas nepatvirtintas

jų rangovus) privalo pašalinti neteisėtą diskriminavimą ir priekabiavimą dėl lyties ir skatinti lygias moterų ir vyrų, įskaitant abiejų lyčių transseksualus, galimybes. Lyčių lygybės prievolė pagerino translyčių žmonių poreikių darbo vietoje supratimą ir paskatino vis daugiau darbdavių mokyti darbuotojus translyčių žmonių klausimais[431].

Švietimas

Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą *„Engendered Penalties“*[432] nustatyta, kad „64 % vyrišką tapatybę turinčių moterų pareiškė patyrusios tam tikros rūšies priekabiavimą arba tyčiojimąsi mokykloje ir 44 % moterišką tapatybę turinčių vyrų iš prigimties patyrė mokykloje priekabiavimą arba tyčiojimąsi“. Tai gerokai daugiau, palyginti su gėjais, lesbietėmis ar bet kurios lyties heteroseksualais, kaip parodė panašūs tyrimai. Priekabiavimą švietimo įstaigose kursto ne tik tos pačios amžiaus grupės atstovai (priekabiavimo aukomis tapo 71,6 % moterų iš prigimties ir 55 % vyrų iš prigimties). Panašu, kad iš lyties neatitinkančių vaikų tyčiojasi ir mokytojai, kaip įrodė 28,7 % moterų iš prigimties ir 21 % vyrų iš prigimties, pareiškę, jog patyrė šios formos įžeidinėjimą.

Geroji patirtis. Projekto *„Studentai už translyčių žmonių integraciją“* (angl. *„Students for Transgender Inclusion“*), kurį įgyvendino Šiaurės šalių LGBTQ studentų organizacijų asociacija ANSO (2007 m. gruodžio mėn.–2009 m. sausio mėn.), tikslas – suteikti LGBTQ studentų organizacijoms žinių translyčių žmonių klausimais rengiant, renkant ir platinant mokomąją medžiagą ir skaitant paskaitas. 2008 m. gegužės 15–21 d. Orhuse, **Danijoje**, vykusioje konferencijoje *„Students for Transgender Inclusion“* dalyvavo LGBTQ studentai aktyvistai iš visų Šiaurės šalių ir Baltijos jūros regionų. Vienas iš konferencijos rezultatų – interneto svetainė www.transweb.wordpress.com[433].

Sveikata

Sveikatos priežiūra nepaprastai svarbi daugumai translyčių žmonių, nors kartu ji kelia vieną iš didžiausių problemų jų gyvenime.

Translyčiams žmonėms skirta konkreti sveikatos priežiūra

Translyčiams žmonėms skirta konkreti sveikatos priežiūra (t. y. sveikatos priežiūra, tiesiogiai susijusi su asmens lyties tapatybe) yra medicininė būtinybė ir turėtų būti įtraukta į sveikatos priežiūros planus taip pat, kaip ir kitos

[431] Lygybės ir žmogaus teisių komisija, *„Lyčių lygybės prievolės apžvalga, gairės valstybės įstaigoms, dirbančioms Anglijoje, Velse ir Škotijoje“ („Overview of the gender equality duty, Guidance for public bodies working in England, Wales and Scotland“)*, 2008 m.

[432] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 63–65.

[433] Žr. http://www.anso.dk/ (2008 m. spalio 17 d.).

Vertimas nepatvirtintas

mediciniškai būtinos procedūros. Šiuo principu pagrįsti keli Europos žmogaus teisių teismo sprendimai, pvz., bylose *van Kück prieš Vokietiją*[434] ir *L prieš Lietuvą*[435].

Tačiau Europoje atliktas translyčių žmonių tyrimas *„Transgender EuroStudy“* rodo, kad daugiau kaip 80 % respondentų atsisakyta suteikti valstybės finansavimą lyties keitimo hormonų gydymui (kuris dažnai būtinas visą gyvenimą), o 86 % atsisakyta suteikti valstybės finansavimą operacijai. Daugiau kaip pusė translyčių respondentų pareiškė patys finansavę savo gydymą[436].

Kita kliūtis susijusi su informuoto ir delikataus sveikatos priežiūros specialisto paieška. Maždaug trečdalis respondentų pareiškė, kad juos atsisakyta gydyti, nes sveikatos priežiūros specialistas nepritarė lyties pakeitimui. Ketvirtadalio respondentų prašymas atmestas, kai jie pirmą kartą kreipėsi į gydytoją ar psichiatrą dėl pakeitimo[437]. **Jungtinėje Karalystėje** per tyrimą *„Engendered Penalties“*[438] nustatyta, kad 6,3 % translyčių respondentų bendrosios praktikos gydytojų atmetė jų prašymą padėti rasti gydymą lyties tapatybės klausimais, o dar 13,4 % neatrodė norintys padėti. Nors 80 % norėjo padėti, iš tikrųjų padėti galėjo tik 20 %, nes turėjo atitinkamų žinių. Šešiasdešimt procentų norėjo padėti, bet stokojo informacijos.

Sveikatos priežiūros specialistai retai kada turi pakankamai žinių translyčių žmonių klausimais, kad galėtų suteikti veiksmingą pagalbą. Pavyzdžiui, **Vengrijoje** rasti sveikatos priežiūros paslaugų teikėją, kuris būtų pasirengęs (ir galėtų) padėti, taip sunku, kad sėkmingai pasinaudoti sistema pavyksta tik patiems atkakliausiems. Pranešta apie korupcijos, susijusios su medicinos

Vertimas nepatvirtintas

[434] Europos žmogaus teisių teismas: *van Kück prieš Vokietiją*, paraiškos Nr. 35968/97, 2003 m. birželio 12 d. sprendimas, galima susipažinti: Tarptautinė juristų komisija, *„Seksualinė orientacija ir lyties tapatybė žmogaus teisių apsaugos teisėje; Europos Tarybos ir Europos Sąjungos jurisprudencijos, teisės aktų ir doktrinų nuorodos“ („Sexual Orientation and Gender Identity in Human Rights Law; Jurisprudential, Legislative and Doctrinal References from the Council of Europe and the European Union“)*; Ženeva, Tarptautinė juristų komisija, 2007 m., p. 36.

[435] Europos žmogaus teisių teismas: *L. prieš Lietuvą*, paraiškos Nr. 27527/03, 2007 m. rugsėjo 11 d. sprendimas, galima susipažinti: Tarptautinė juristų komisija, *„Sexual Orientation and Gender Identity in Human Rights Law; Jurisprudential, Legislative and Doctrinal References from the Council of Europe and the European Unijon“*; Ženeva, Tarptautinė juristų komisija, 2007 m., p. 10.

[436] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m., p. 53ff.

[437] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m., p. 55f.

[438] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 44.

pagalba translyčių žmonių klausimais, atvejus[439]. Kai yra nedaug medicinos specialistų, kurie būtų pasirengę – ir iš tikrųjų dar mažiau specialistų, kurie galėtų – padėti atlikti lyties pakeitimui būtinas medicinos procedūras, egzistuoja didelė tikimybė, kad operacijos būdai kels pavojų pacientui.

Lenkijoje Sveikatos apsaugos ministro potvarkyje (2003 m.) lyties pakeitimo operacija apibrėžta kaip „nestandartinė sveikatos paslauga“, todėl ji neįtraukta į Nacionalinį sveikatos fondą[440].

Internete skelbiamos nuotraukos ir daugybė pavienių pavyzdžių rodo, kad operacijos rezultatai paprastai būna prasti, o gerai išmokytų chirurgų, kurie turi tokio lygio operacijai tinkamai atlikti reikalingos patirties, yra nedaug. **Vengrijoje** tyrėjai net sako, kad dėl transfobijos ir patirties stokos „saugus tokių asmenų gydymas vargiai įmanomas“[441]. Translyčiams žmonėms skirtų konkrečių sveikatos priežiūros paslaugų gali tekti laukti labai ilgai: **Jungtinėje Karalystėje** tai vidutiniškai dveji metai[442].

Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą Škotijos poreikių vertinimo programos tyrimą (angl. *„Scottish Needs Assessment Programme Survey“*), kuriame dalyvavo visų specialybių sveikatos specialistai, nustatyta, kad sveikatos specialistų, ypač psichiatrų, teikiamas gydymas dažnai atrodo tendencingas ir vykdomas neturint pakankamai žinių šioje srityje[443]. Per **Vengrijoje** atliktą tyrimą nustatyta, kad tarp psichikos sveikatos specialistų paplitę (hetero)seksistiniai požiūriai į lyties tapatybę[444]. Dėl šių požiūrių, pvz., neteikiamas gydymas tiems transseksualams, kurie: i) per daug neatitinka lyties stereotipų; ii) nelaiko savęs atviru gėjumi ar lesbiete arba iii) prisipažįsta neturintis jokio tipo atpažįstamos lyties. **Jungtinėje Karalystėje** atliktas

[439] Solymár, Bence, *„Translyčių žmonių padėtis Vengrijos socialinėje ir sveikatos priežiūros sistemoje“* (*„The Situation of Transgender People in the Hungarian Social and Health Care System“*), 2005 m., paskelbta: J. Takács, ed., *„A lélek műtétei“ („Sielos operacija“)*, Budapeštas, *Új Mandátum Kiadó*; B. Solymár, J. Takács, *„Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System“*, 2007 m., paskelbta R. Kuhar, J. Takács, eds., *„Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe“*, Liubliana, *Mirovni Institut*, 2007 m.

[440] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m., p. 34.

[441] Solymár, Bence, *„The Situation of Transgender People in the Hungarian Social and Health Care System“*, 2005 m., paskelbta J. Takács, ed., *„A lélek műtétei“ („Sielos operacija“)*, Budapeštas, *Új Mandátum Kiadó*.

[442] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 47.

[443] Škotijos poreikių vertinimo programa (angl. *Scottish Needs Assessment Program*), *„Transseksualizmas ir lyties disforija Škotijoje“ („Transsexualism and Gender Dysphoria in Scotland“)*, Škotijos vyriausybė, 2001 m.

[444] B. Solymár, J. Takács, *„Wrong Bodies and Real Selves: Transsexual People in the Hungarian Social and Health Care System“*, 2007 m., paskelbta R. Kuhar, J. Takács, eds., *„Beyond the Pink Curtain; Everyday Life of LGBT People in Eastern Europe“*, Liubliana, *Mirovni Institut*, 2007 m.

Vertimas nepatvirtintas

translyčių žmonių patirties Škotijoje tyrimas rodo, kad „dėl bendrosios psichiatrijos specialistų supratimo ir žinių stokos translyčiams žmonėms dažnai skiriamas netinkamas gydymas, kuris nepadeda jiems patenkinti savo poreikių, ir tenka laukti ilgus mėnesius ar net metus, kol bus įmanoma patekti į apžiūrą pas patyrusį lyties specialistą“[445].

Žinių stoka – ne tik tarp specialistų, bet ir plačioje visuomenėje – kelia ypač daug problemų, mano **Nyderlandų** su lytimi susijusių klausimų centras, įtraukęs „lyties tapatybės problemas“ į dešimties skambintojų telefonų dažniausiai užduodamų klausimų sąrašą[446].

Bendroji sveikatos priežiūra

Translyčių žmonių galimybėms gauti bendrąją, su translyčiais žmonėmis nesusijusią sveikatos priežiūrą dažnai kenkia sveikatos priežiūros specialistų nusistatymas. Ketvirtadalis *EuroStudy*[447] tyrimo respondentų pareiškė, jog sveikatos priežiūros specialistai elgėsi su jais priešiškai, nes jie yra translyčiai. Penktadalis pareiškė, kad buvimas translyčiais paveikė būdą, kuriuo jie siekia gauti sveikatos priežiūros paslaugų. Todėl dauguma translyčių žmonių teigia kiek įmanoma vengiantys lankytis pas gydytoją, nes baiminasi netinkamo elgesio.

Per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą *„Engendered Penalties“*[448] nustatyta, kad 22 % respondentų mano, kad tai, jog jie yra translyčiai, daro įtaką tam, kaip jie galėtų gauti įprastą gydymą, kuris nėra susijęs su buvimu translyčiu. Dvidešimt devyni procentai respondentų mano, kad tai, jog jie yra translyčiai, turi neigiamos įtakos tam, kaip juos vertina sveikatos priežiūros specialistai.

Statistiniais sveikatos duomenimis, per **Švedijoje** atliktą tyrimą 12 % translyčių respondentų pareiškė, kad jų sveikata bloga (tarp visų gyventojų ši dalis buvo 6 %). Translyčiai žmonės taip pat prasčiau įvertino psichinę sveikatą nei respondentai gėjai (7 %) ar lesbietės (20 %). Be to, translyčiai žmonės dažniau skundžiasi miego sutrikimais[449].

Vertimas nepatvirtintas

---

[445] *Scottish Transgender Alliance*, *„Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*, Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 18.

[446] *Rutgers-Nisso Groep*, *„Trends in Seksualiteit in Nederland – Wat weten we anno 2008?“*, Utrechtas, *Rutgers-Nisso Groep*, 2008 m.

[447] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m., p.59ff.

[448] S.Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 46.

[449] *Statens Folkshälsoinstitut*, *„Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m.

Per **Škotijoje** atliktą translyčių žmonių patirties tyrimą 14 % respondentų įvertino Nacionalinės sveikatos tarnybos bendrosios medicininės praktikos gydytojų darbą kaip „labai prastą“ arba „itin prastą“. Keturiasdešimt šeši procentai įvertino aptarnavimą „labai gerai“ arba „ypač gerai“. Didžiausią rūpestį kėlė gydytojų žinių stoka ir dažnai neįveikiamos techninės problemos norint pakeisti įrašuose esančius lyties žymenis (dėl to stokojama privatumo)[450].

Draudimo įmonės reguliariai atmeta translyčių žmonių prašymus. Kaip rodo pavieniai pavyzdžiai, **Belgijoje** nutrauktas vieno translyčio asmens privatusis sveikatos draudimas, kai šis norėjo kompensuoti gydymo ligoninėje išlaidas, o **Nyderlanduose** draudimo įmonės atsisakydavo drausti translyčius pareiškėjus gyvybės draudimu, todėl jie susidūrė su sunkumais grąžinant paskolą.

Savižudybės

Trisdešimt procentų *EuroStudy*[451] tyrime dalyvavusių translyčių respondentų pareiškė, kad suaugę bent kartą bandė nusižudyti. Pusė kito Švedijos tyrimo translyčių dalyvių pareiškė svarstę apie savižudybę bent kartą per savo gyvenimą, o 21 % ėmėsi veiksmų šia linkme[452]. Panašiai, per **Jungtinėje Karalystėje** atliktą tyrimą *„Engendered Penalties“* apie bent vieną bandymą nusižudyti suaugus pareiškė 34,4 % respondentų[453].

Geroji patirtis. Per apskritojo stalo diskusiją sužinota, kad **Belgijoje** Gento universitetas įkūrė translyčiams žmonėms skirtą tikslinį medicinos centrą, kuriame dominuoja chirurgai ir terapeutai, bet ne psichiatrai. Gydytojų grupė remiasi prielaida, kad kai kuriems žmonėms transseksualizmas paprasčiausiai yra realybė. Jie teikia psichiatrinės paslaugas tiems translyčiams žmonėms, kurie turi psichikos sveikatos problemų dėl gėdos, nerimo ir kitų susijusių problemų[454].

Geroji patirtis. Jungtinės Karalystės sveikatos departamentas, bendradarbiaudamas su translyčių žmonių bendruomene, sukūrė seriją

Vertinas nepatvirtintas

[450] *Scottish Transgender Alliance*, *„Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*, Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 15.

[451] S. Whittle, L. Turner, R. Combs, S. Rhodes, *„Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care“*, Briuselis, *ILGA-Europe*, 2008 m., p. 49.

[452] *Statens Folkshälsoinstitut*, *„Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m., p. 21f.

[453] S. Whittle, L. Turner, M. Al-Alami, *„Engendered Penalties: Transgender and Transsexual People's Experiences of Inequality and Discrimination“*, Vederbis, *The Equalities Review*, 2007 m., p. 78.

[454] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

skrajučių ir vadovų apie visus translyčių žmonių sveikatos priežiūros aspektus, jie išspausdinti ir paskelbti internete. Tarp įvairių vadovų yra vienas bendrosios praktikos gydytojams skirtas vadovas, vadovas apie hormonų terapiją, paauglių gydymą ir bendrasis vadovas, skirtas translyčiams žmonėms, dirbantiems arba gydomiems sveikatos priežiūros įstaigose[455].

Geroji patirtis. Vokietijoje *Transray.com* – transseksualams skirta informacinė sistema – teikia naujausią informaciją, susijusią su translyčių žmonių bendruomene. Tai išsamus rinkinys, į kurį įtraukti translyčiai žmonės (4 000), laikraščiai (750), santrumpos (200), leidybos įmonės, leidiniai ir straipsniai daugiau kaip 8 000), knygos (800), antologijos (300), radijo laidos (40), filmai (250) ir konferencijos (30)[456].

Sportas

Priėmus naujas taisykles dėl translyčių sportininkų dalyvavimo Olimpinėse žaidynėse, kurių laikosi dauguma kitų valdymo organų sporto srityje, sportininkams transseksualams iš esmės uždrausta kelerius metus – kol vyksta pereinamasis procesas – dalyvauti sporto varžybose[457].

Šis sprendimas tikriausiai dar pablogins bendrus nustatytus rezultatus, kad visuomenėje translyčiai žmonės linkę dalyvauti sporto veikloje mažiau nei ne translyčiai žmonės. Švedijos tyrimo duomenimis, tik 29 % translyčių respondentų reguliariai sportavo, gerokai mažiau nei tyrime dalyvavę respondentai gėjai (45 %) ar biseksualai (43 %) ir netgi mažiau nei likusi visuomenės dalis[458]. Per Škotijoje atliktą translyčių žmonių patirties tyrimą 46 % respondentų pareiškė niekada nesinaudoję jokiomis sporto ar laisvalaikio paslaugomis Škotijoje[459].

Žiniasklaida

Vertimas nepatvirtintas

[455] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

[456] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

[457] S. Cavanagh, H. Sykes, *„Transseksualai Olimpinėse žaidynėse: Tarptautinio olimpinio komiteto politika dėl transseksualų sportininkų 2004 m. Atėnų vasaros žaidynėse“ („Transsexual Bodies at the Olympics: The International Olympic Committee's Policy on Transsexual Athletes at the 2004 Athens Summer Games“)*, 2006 m., galima susipažinti *Body & Society*, 12 komplektas, 3 numeris, p. 75–102, p. 78.

[458] *Statens Folkshälsoinstitut, „Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation, Återrapportering av regeringsuppdrag att undersöka och analysera hälsosituationen bland hbt-personer“*, Estešundas, FHI, 2005 m., p. 28.

[459] *Scottish Transgender Alliance, „Transgender Experiences in Scotland - Research Summary“*, Edinburgas, *Equality Network*, 2008 m., p. 19.

Kai translyčiai žmonės vaizduojami žiniasklaidoje, jie dažnai išjuokiami, tai rodo žinių apie translyčių žmonių gyvenimą stoką[460]. Filmuose translyčiai žmonės vaizduojami arba kaip kankiniai, arba kaip praradusios pasitikėjimą savimi smurto aukos. Šis neigiamas vaizdavimas rodo, kad nuomonė apie translyčių žmonių bendruomenę yra itin egzotinė ir nerealistiška; taip pat perdedami tam tikri translyčių žmonių gyvenimo aspektai, nesiekiant atkreipti dėmesio į tai, kas šią bendruomenę daro gyvą ir įvairią[461].

Prieglobsčio klausimai

Keletui translyčių žmonių pavyko gauti prieglobstį keliose ES valstybėse narėse, tačiau bendros politikos įrodymų nėra. Nežinoma, ar priimančiosios šalys tenkina prieglobsčio procedūrose dalyvaujančių žmonių sveikatos priežiūros poreikius, susijusius, pvz., su galimybėmis gauti hormonų terapiją ir (arba) atlikti operaciją. Taip pat nežinoma, ar patalpinimas kartu su galimai transfobiškais tėvynainiais nekelia pavojaus translyčiams prieglobsčio prašytojams ir ar translyčiai prieglobsčio prašytojai apskritai turi galimybę kreiptis į vietos translyčių žmonių bendruomenę ir pasinaudoti jos paramos struktūromis[462].

Daugeriopa diskriminacija

Viena iš translyčių žmonių grupių, kuriai gresia daugeriopa diskriminacija, – tai translytės moterys imigrantės, dirbančios seksо darbininkėmis, dauguma kurių, kaip manoma, neturi dokumentų, leidžiančių gyventi imigracijos šalyje. Šios grupės žmonės atsiskyrę, turi ribotus išteklius, ir turima nedaug informacijos apie jų gyvenimo sąlygas ir patirtį.

Lygiai taip pat labai mažai žinoma apie translyčių žmonių, kilusių iš etninės ir (arba) religinės mažumos, padėtį. Tačiau žinoma, kad daugumą kultūrinių pagrindų, vertinant jų lyčių suvokimą, galima apibūdinti kaip heteroseksistinius ir nelanksčius, o tai didina transfobijos riziką[463].

Išankstinis nusistatymas, su kuriuo susiduria neįgalūs translyčiai žmonės, yra labai didelis. Vienas pavyzdys – Didžiosios Britanijos parolimpinės asociacijos reakcija į Įstatymą dėl lyties pripažinimo. Asociacija paprašė leidimo taikyti išimtį, nes „yra itin susirūpinusi dėl pažeidžiamų suaugusiųjų ir vaikų apsaugos

Vertimas nepatvirtintas

[460] Pagrįsta Justus Eisfeld surinktais pavyzdžiais.

[461] Susirašinėjimas e. paštu su Nyderlandų translyčiams žmonėms skirto filmų festivalio *(Transgender Filmfestival)* direktoriumi 2008 m. birželio 14 d.

[462] Justus Eisfeld, *„The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States“*, DIHR, 2008 m., p. 27–28.

[463] N. Tee, P. Hegarty, *„Predicting Opposition to the Civil Rights of Trans Persons in the United Kingdom“*, 2006 m., paskelbta *The Journal of Community & Applied Social Psychology*, Nr. 16, p. 70–80, *Wiley InterScience.*

ir pasekmių savanoriams prižiūrėtojams neįgaliųjų sporto pasaulyje, susijusių su klausimais, kuriuos kelia asmuo prieš operaciją“[464].

Senyvo amžiaus translyčiai žmonės buvo socialiai atskirti paauglystėje, suleukę pilnametystės ir tebėra atskirti paskutiniame savo gyvenimo etape. Senstant pirmajai translyčių žmonių, kuriems pavyko gauti hormoninį ir (arba) chirurginį gydymą, kartai, kyla pagrįstų tyrimo klausimų, susijusių su ilgalaikiu priešingos lyties hormonų vartojimo poveikiu ir šių asmenų priežiūra globos ir slaugos namuose. Senyvo amžiaus translyčiams žmonėms, kurių dauguma laikė savo tapatybę paslaptyje, tampant vis labiau priklausomiems nuo kitų žmonių priežiūros, kyla pavojus jų orumui ir vien dėl praktinių priežasčių, neskaitant visų kitų priežasčių, jiems gali tekti galiausiai atskleisti savo lyties statusą[465].

Translyčiams vaikams ir paaugliams taip pat tenka susidurti su unikaliomis problemomis. Didesnė tikimybė, kad lyties neatitinkantys vaikai patirs sunkias poveikio priemonių, kurių imamasi prieš jų elgesį, dėl netikėjimo, mažinimo ir neteisingo diagnozės nustatymo, pasekmes[466].

Translyčiai žmonės, kurie taip pat laiko save lesbietėmis, gėjais ar biseksualais, susiduria su tokiu pat išankstiniu visuomenės nusistatymu, kaip ir kiti LGB, o tai dar padidina ir taip aukštą jų įžeidinėjimo lygį. Be to, jų seksualinė orientacija dažnai nėra visiškai suprantama arba painiojama su jų lyties tapatybe. Priėmimas LGB grupėse gali labai skirtis atsižvelgiant į grupę. Rengimasis kitos lyties žmonių dėvimais drabužiais jau ilgą laiką yra gėjų kultūros dalis daugybėje šalių[467], tačiau transseksualių vyrų ir moterų priėmimo lygis dažnai būna labai menkas.

Geroji patirtis. Vokietijoje veikia jauniems translyčiams žmonėms, jų šeimos nariams ir draugams skirta interneto svetainė *„Young T – Where you're always welcome!“* (angl. *„Jaunasis T – čia tu visad laukiamas!“*), joje siūloma informacija ir galimybės bendrauti su panašiose situacijose esančiais žmonėmis bei padedama jauniems translyčiams žmonėms susirasti draugų[468].

Vertimas nepatvirtintas

[464] S. Cavanagh, H. Sykes, *„Transsexual Bodies at the Olympics: The International Olympic Committee's Policy on Transsexual Athletes at the 2004 Athens Summer Games“*, 2006 m., galima susipažinti *Body & Society*, 12 komplektas, 3 numeris, p. 75–102, p. 90.

[465] T. Witten, S., Whittle, *„Translyčių žmonių senėjimas ir teisė“ („TransPanthers: The Greying of Transgender and the Law“)*, 2004 m., *Deakin Law Review*, 9 komplektas, 2 numeris, 2004 m.

[466] Justus Eisfeld, *„The situation concerning transphobia and discrimination on grounds of gender identity and/or gender expression in the EU Member States“*, DIHR, 2008 m., p. 32.

[467] R. Brooks, *„Rengimasis kitos lyties žmonių dėvimais drabužiais Bulgarijoje: gėjų tapatybė, pokomunistinės baimės ir stebuklingoji meilė“ („Cross-Dressing in Bulgaria: Gay-Identity, Post-Communist Fear, and Magical Love“)*, 2000 m., galima rasti interneto svetainėje http://bad.eserver.org/issues/2000/50/brooks.html (2008 m. gegužės 22 d.).

[468] Informaciją pateikė *TransGender Europe* per konsultacinę apskritojo stalo diskusiją dėl kovos su homofobija ir transfobija Europos Sąjungoje, 2008 m. birželis, Kopenhaga.

Geroji patirtis. Jungtinėje Karalystėje *Age Concern* išleido brošiūrą *„Planavimas vėlesniam gyvenimui – translyčiai žmonės“ („Planning for later life – transgender people“)*[469].

Vertimas nepatvirtintas

[469] Žr. http://www.ageconcern.org.uk/AgeConcern/equality_human_rights_policy.asp (2008 m. birželio 13 d.).

Išvados

LGBT patiria homofobiją, transfobiją ir įvairių formų diskriminaciją, įskaitant tiesioginę ir taip pat netiesioginę diskriminaciją, homofobinį ir transfobinį tyčiojimąsi ir priekabiavimą. Tai dažnai pasireiškia žeminančiais ar užgauliais pareiškimais, pravardžiavimu, įžeidinėjimu ar plūdimu. Be to, visose valstybėse narėse nustatyta žodinių ir fizinių LGBT užpuolių atvejų.

Tai įvairiais būdais veikia LGBT gyvenimą. Užgaulūs gėjams ir lesbietėms žodžiai vartojami mokyklose nuo ankstyviausių amžiaus grupių. Darbo vietoje priekabiavimas gali pasireikšti kiekvieną dieną. Santykiuose dažnai stokojama galimybės pasirūpinti vienas kitu kaip visaverčiams teisiniams partneriams. Globos namuose gali nebūti jokio LGBT poreikių supratimo.

Neigiamas požiūris į LGBT nustatytas visose ES valstybėse narėse. Kai kurie ES piliečiai teigia, jog jaustųsi nepatogiai, jeigu turėtų homoseksualų draugą, kolegą ar kaimyną. Kai kurie taip pat jaustųsi priešiškai, jeigu giminaitis užmegztų santykius su translyčiu asmeniu. Kai kurie mano, kad LGBT netinka dirbti mokytojais. Kai kurie nemano, kad LGBT turėtų būti matomi viešosiose vietose. O kai kurie mano, kad homoseksualumas – tai liga, kuri turėtų būti gydoma medicininiu būdu.

Matomumo stoka ir diskriminavimo mastas

Ši ataskaita rodo, kad LGBT „nematomumas“ įvairiuose ES visuomenės sektoriuose yra svarbus klausimas. Tai, kad dauguma LGBT atvirai neskelbia savo statuso, gali reikšti, kad patirto arba pajusto diskriminavimo incidentai neatsispindi statistikoje arba nepasiekia valdžios institucijų, nes apie juos nepranešama arba jie nenurodomi teisinei peržiūrai skirtuose skunduose.

Be to, šis tyrimas rodo, kad dauguma LGBT pasirenka nematomumo *strategiją* dėl, be kita ko, homofobijos, transfobijos ir diskriminavimo baimės. Vėlgi, ši strategija, taip pat išmanymo apie teises stoka, trukdo LGBT pranešti apie patirto diskriminavimo incidentus.

Šis vaizdas siejasi su daugumos nacionalinių lygybės įstaigų išvada, kad diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos atvejų, apie kuriuos pranešta, skaičius yra nedidelis, palyginti su kitais diskriminavimo pagrindais. Dėl šių ir kitų veiksnių LGBT diskriminavimas tampa mažiau matomas, o jo mastą sunku nustatyti.

Kaip nustatyta šiame tyrime, reiškiniai, neleidžiantys LGBT piliečiams visavertiškai dalyvauti socialiniame ir politiniame gyvenime, – tai homofobija, transfobija ir diskriminacija.

Vertimas nepatvirtintas

Ataskaitoje parodyta, kad diskriminacija ir homofobija stato LGBT į nepalankią padėtį visose socialinio gyvenimo srityse, pavyzdžiui:

- Neapykantos nusikaltimai prieš LGBT – paplitęs reiškinys, įvairiais būdais veikiantis LGBT visose valstybėse narėse. Žemas pranešimų apie tokius nusikaltimus lygis lemia neatitikimą tarp oficialios statistikos ir faktinio neapykantos pakurstytų incidentų skaičiaus.

- Per kelerius pastaruosius metus dėl draudimų ar administracinių kliūčių kai kuriose valstybėse narėse sutrukdyta organizuoti taikias viešąsias LGBT demonstracijas, taip pat būta keleto LGBT paradų ir demonstracijų smurtinių užpuolimų incidentų.

- Homofobiškų kalbų pavyzdžių randama žiniasklaidoje, kartais tokius pareiškimus daro žinomi politiniai arba religiniai veikėjai.

- LGBT šeimos dėl socialinės gėdos ir institucinio jų santykių pripažinimo stokos susiduria su unikaliais iššūkiais.

- LGBT patiria homofobiją ir diskriminaciją darbo rinkoje įvairias būdais, įskaitant tiesioginį diskriminavimą, priekabiavimą, tyčiojimąsi, išjuokimą ir socialinį „išstūmimą“.

- Tyčiojimosi iš LGBT ir priekabiavimo prie jų incidentų nustatoma švietimo aplinkoje visoje Europos Sąjungoje, ir tai ne tik žodinė homofobija, kai gėjus, lesbietes ar translyčius žmones apibūdinantys žodžiai vartojami kaip neigiamos sąvokos.

- LGBT diskriminavimo incidentų pasitaiko sveikatos priežiūros srityje. Pavyzdžiui, seksualinė orientacija ženklinama kaip sutrikimas arba liga, ir iš esmės natūraliai daroma prielaida, kad klientai arba pacientai yra heteroseksualūs.

- Siekdami prieglobsčio, LGBT susiduria su ypatingais sunkumais.

Duomenų ir tyrimų stoka

Oficialūs statistiniai duomenys

Oficialūs duomenys apie diskriminavimą renkami tik keletoje valstybių narių ir tik konkrečiose srityse:

- Baudžiamoji teisė (homofobiškos neapykantos persunktos kalbos ir iš neapykantos paskatų vykdomi nusikaltimai): duomenys apie policijos pranešimų arba teismo sprendimų skaičių renkami **Lietuvoje**, **Jungtinėje Karalystėje** ir **Švedijoje**. Likusiose 24 valstybėse narėse nerenkama jokių duomenų.

Vertimas nepatvirtintas

- Užimtumo direktyva: duomenys apie skundų dėl diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos skaičių renkami **Austrijoje**, **Čekijoje**, **Kipre**, **Estijoje**, **Vengrijoje**, **Latvijoje**, **Lietuvoje**, **Nyderlanduose**, **Rumunijoje** ir **Švedijoje**. Likusiose 17 valstybių narių nėra jokių statistinių duomenų.

- Prieglobsčio suteikimas: duomenys apie LGBT, kuriems suteikiamas prieglobstis (papildoma apsauga) dėl persekiojimo dėl seksualinės orientacijos skaičių teikiami **Austrijoje**, **Belgijoje**, **Kipre, Latvijoje** ir **Estijoje**. Likusiose 22 valstybėse narėse nėra jokių statistinių duomenų.

Akivaizdu, kad daugumoje valstybių narių pranešimų teikimo sistemų renkant nacionalinius oficialius duomenis nėra arba jos nepakankamai veiksmingos.

Didelė duomenų spraga

Akademinių tyrimų ir neoficialių NVO duomenų apie homofobiją, transfobiją ir diskriminavimą dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės gerokai trūksta daugumoje valstybių narių ir ES lygmeniu. Turimi įvairiomis nacionalinėmis sąlygomis atliktų tyrimų duomenys pagrįsti skirtingomis metodikomis, todėl yra sunku atlikti lyginamąją analizę dėl diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės masto visoje ES visose su LGBT susijusiose srityse.

Duomenų spragos analizė rodo, kad itin trūksta kiekybinių ir kokybinių tyrimų ir statistinių duomenų apie visas šioje ataskaitoje aptartas temines sritis. Sritis, kurioje, kaip atrodo, tyrimai atliekami dažniausiai, susijusi su *požiūriu į LGBT*. Tam tikrose valstybėse narėse tyrėjai skyrė šiek tiek dėmesio *neapykantos nusikaltimų ir neapykantos persunktų kalbų*, *galimybių gauti sveikatos priežiūrą*, *darbo rinkos* ir *švietimo* sritims. Tačiau *translyčių žmonių klausimai*, *daugeriopos diskriminacijos*, *religijos*, *susirinkimų laisvės*, *prieglobsčio* ir *sporto* klausimai atrodo dar nepakankamai ištirti visose ES valstybėse narėse.

Vertimas nepatvirtintas

1 priedas. Šalių ataskaitų autoriai

Šalis	**Vardas, pavardė**
Austrija	Gudrun Hauer ir Kurt Krickler
Belgija	Alexis Dewaele ir David Paternotte
Bulgarija	Milena Dimitrova, mokslo darbuotoja, Socialinių ir rinkos tyrimų agentūra
Kipras	Nicos Trimikliniotis, asistentas, Nikosijos universiteto (Interkoledžo) Migracijos, tarpetninių ir darbo santykių tyrimų centro direktorius, ir Stavros Stavrou Karayanni
Čekija	Olga Pechová, mokslų daktarė, psichologė, ir Martina Stepánková, teisininkė
Danija	Mads Ted Drud-Jensen, sociologas
Estija	Agnes Alvela
Suomija	Kati Mustola, sociologijos profesorė, Helsinkio universitetas
Prancūzija	Natacha Chetcuti

Vertimas nepatvirtintas

Vokietija	Dominic Frohn ir Patrick Stärke
Graikija	Miltos Pavlou
Vengrija	Judit Takács, mokslų daktarė, Vengrijos mokslų akademija
Airija	Judy Walsh, teisės lektorė ir Dublino universiteto koledžo lygybės studijų centro vadovė, ir Catherine Conlon, mokslo darbuotoja ir *Ad Astra* stipendininkė, Dublino universiteto koledžas
Italija	Chiara Bertone, mokslo darbuotoja ir lektorė, Rytų Pjemonto universitetas
Latvija	Victor Makarov
Lietuva	Artūras Tereškinas, sociologijos docentas, Vytauto Didžiojo universitetas
Liuksemburgas	Christel Baltes-Loehr, docentė, Roby Antony, Pia Back, Marion Huss, Adrienne Ouafo ir Sandy Vitali
Malta	Marceline Naudi, mokslų daktarė
Nyderlandai	Projekto grupė
Lenkija	Ireneusz Krzeminski, profesorius, Varšuvos universitetas

Vertimas nepatvirtintas

Portugalija	Teresa Líbano Monteiro, mokslo darbuotoja ir asistentė, Verónica Policarpo, doktorantūros studentė, ir Francisco Vieira da Silva, mokslo darbuotojas, Socialinių mokslų institutas, Lisabonos universitetas
Rumunija	Florin Buhuceanu, LGBT NVO *Accept* prezidentas
Slovakija	Paula Jojart, mokslo darbuotoja, *Comenius* universitetas, ir Roman Kollárik
Slovėnija	Roman Kuhar, asistentas, Liublianos taikos institutas
Ispanija	Kerman Calvo
Švedija	Ulrika Westerlund, žurnalistė ir Švedijos lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų teisių federacijos (šved. RFSL) v
Jungtinė Karalystė	Surya Monro, socialinių tyrimų mokslo darbuotoja

Vertimas nepatvirtintas

2 priedas. Elektroninis suinteresuotųjų šalių klausimynas

Įvadas

Lyginamasis LGBT diskriminavimo ES tyrimas

Šis klausimynas – lyginamojo lesbiečių, gėjų, biseksualų ir translyčių žmonių (LGBT) diskriminavimo ES tyrimo dalis. Klausimyną sudaro keletas klausimų, suformuluotų atsižvelgiant į tikslinę Jūsų organizacijos veiklos sritį.

Klausimynas sudarytas iš trijų dalių, jose siekiama:

1. apibūdinti Jūsų organizaciją,

2. įvertinti LGBT diskriminavimo ir nevienodo vertinimo Jūsų šalyje dabartinę padėtį,

3. apžvelgti su LGBT diskriminavimu ir nevienodu vertinimu susijusį darbą, kurį atlieka NVO, nacionalinės lygybės įstaigos ir vyriausybinės organizacijos.

DIHR ir COWI vardu dėkojame, kad skyrėte laiko užpildyti klausimyną.

Norėdami atsiversti klausimyną, prašome spustelėti mygtuką „Start interview“ („Pradėti apklausą“).

Klausimai Jūsų organizacijai apibūdinti.

1. Prašome nurodyti, kurioje šalyje įsikūrusi Jūsų organizacija.

- ❑ Austrija
- ❑ Suomija
- ❑ Belgija
- ❑ Bulgarija
- ❑ Kipras
- ❑ Čekija
- ❑ Danija
- ❑ Prancūzija
- ❑ Liuksemburgas
- ❑ Švedija
- ❑ Ispanija
- ❑ Slovėnija

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ Slovakija
- ❑ Rumunija
- ❑ Portugalija
- ❑ Lenkija
- ❑ Estija
- ❑ Malta
- ❑ Jungtinė Karalystė
- ❑ Lietuva
- ❑ Latvija
- ❑ Italija
- ❑ Airija
- ❑ Vengrija
- ❑ Graikija
- ❑ Vokietija
- ❑ Nyderlandai

2. Prašome nurodyti organizacijos tipą.

- ❑ Valdžios institucija (VI) (išskyrus, kai VI yra nacionalinė lygybės įstaiga)
- ❑ Nacionalinė lygybės įstaiga (NLĮ)
- ❑ Nevyriausybinė organizacija (NVO)

Klausimai Jūsų organizacijai apibūdinti.
[Į šį klausimą turėtų atsakyti tik NVO.]

3. Prašome nurodyti tikslinę (-es) grupę (-es), kuriai (-ioms) skirta organizacijos veikla.

- ❑ Gėjai
- ❑ Lesbietės
- ❑ Biseksualai
- ❑ Translyčiai žmonės

[Į šį klausimą atsako tik ne NVO.]

4. Prašome nurodyti organizacijos interesų sritis

- ❑ Baudžiamoji teisė (pvz., neapykantos nusikaltimai)
- ❑ Šeimos ir socialiniai klausimai
- ❑ Darbo rinka
- ❑ Prieglobstis ir šeimų sujungimas
- ❑ Švietimas
- ❑ Sveikatos priežiūros paslaugos
- ❑ Religija
- ❑ Sportas
- ❑ Žiniasklaida
- ❑ Translyčių žmonių klausimai
- ❑ Kitos (tuščias langelis atsakymui įrašyti)

Bendroji nuomonė

Jūsų šalies visuomenės nuomonė apie LGBT.

Vertimas nepatvirtintas

Prašome nurodyti, kaip vertinate bendrą LGBT priimtinumą savo šalyje.

5. Lesbietės

- ❑ 1. Nepriimtinos
- ❑ 2. Priimtinos mažumai
- ❑ 3. Priimtinos pusei žmonių
- ❑ 4. Priimtinos daugumai
- ❑ 5. Priimtinos visiems
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

6. Gėjai

- ❑ 1. Nepriimtini
- ❑ 2. Priimtini mažumai
- ❑ 3. Priimtini pusei žmonių
- ❑ 4. Priimtini daugumai
- ❑ 5. Priimtini visiems
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

7. Biseksualai

- ❑ 1. Nepriimtini
- ❑ 2. Priimtini mažumai
- ❑ 3. Priimtini pusei žmonių
- ❑ 4. Priimtini dauguma
- ❑ 5. Priimtini visiems
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

8. Translyčiai žmonės

- ❑ 1. Nepriimtini
- ❑ 2. Priimtini mažumai
- ❑ 3. Priimtini pusei žmonių
- ❑ 4. Priimtini daugumai
- ❑ 5. Priimtini visiems
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Baudžiamoji teisė, susirinkimų ir raiškos laisvė

Kaip Jūs vertinate LGBT galimybę naudotis savo politinėmis teisėmis ir dalyvauti viešojoje veikloje.

9. Kaip jūs vertinate LGBT galimybę reikšti savo interesus **kalbant apie susirinkimų ir raiškos laisvę, palyginti su ne LGBT (pvz., planuojant eitynes ir dalyvaujant jose, reikšti nuomonę žiniasklaidoje, steigti asociacijas).**

- ❑ 1. Jokių galimybių

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 2. Menkos galimybės
- ❑ 3. Tam tikros galimybės
- ❑ 4. Daug galimybių
- ❑ 5. Lygios galimybės
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

10. Prašome nurodyti, ar Jūsų šalyje yra kokių nors oficialių taisyklių, gairių ir kt., ribojančių visų pirma **LGBT galimybę naudotis savo teise į susirinkimų arba raiškos laisvę (kai kuriose Europos šalyse tam tikroms politinėms grupėms specialiais teisės aktais neleidžiama rengti protesto eitynių ar kandidatuoti į politinius postus)?**

- ❑ Taip
- ❑ Ne
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

11. Jeigu taip, gal galėtumėte nurodyti teisės aktą arba taikomą praktiką?

- ❑ Įrašyti atsakymą

Baudžiamoji teisė, susirinkimų laisvė

Kaip Jūs vertinate LGBT galimybę naudotis savo politinėmis teisėmis ir dalyvauti viešojoje LGBT veikloje.

Koks, Jūsų manymu, yra LGBT pripažinimo lygis Jūsų šalies politinėje arenoje (pvz., kokios yra asmens, atvirai prisipažinusio esančiu gėjumi, lesbiete, biseksualu arba translyčiu žmogumi, galimybės būti išrinktam kaip politikui).

12. Lesbietės

- ❑ 1. Nepripažįstamos
- ❑ 2. Šiek tiek pripažįstamos
- ❑ 3. Pripažįstamos daugumos
- ❑ 4. Beveik visiškai pripažįstamos
- ❑ 5. Visiškai pripažįstamos
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

13. Gėjai

- ❑ 1. Nepripažįstami
- ❑ 2. Šiek tiek pripažįstami
- ❑ 3. Pripažįstami daugumos
- ❑ 4. Beveik visiškai pripažįstami
- ❑ 5. Visiškai pripažįstami
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

14. Biseksualai

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 1. Nepripažįstami
- ❑ 2. Šiek tiek pripažįstami
- ❑ 3. Pripažįstami daugumos
- ❑ 4. Beveik visiškai pripažįstami
- ❑ 5. Visiškai pripažįstami
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

15. Translyčiai žmonės

- ❑ 1. Nepripažįstami
- ❑ 2. Šiek tiek pripažįstami
- ❑ 3. Pripažįstami daugumos
- ❑ 4. Beveik visiškai pripažįstami
- ❑ 5. Visiškai pripažįstami
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Baudžiamoji teisė, teisinė apsauga

Kaip Jūs vertinate teisinį LGBT statusą Jūsų šalyje

Koks, Jūsų manymu, yra teisinės LGBT apsaugos nuo diskriminacijos (nevienodo vertinimo) laipsnis.

16. Socialiniai įstatymai (pvz., lygios galimybės gauti socialinės apsaugos išmokas).

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

17. Darbo rinkos reguliavimas (pvz., tos pačios lyties partneriams skiriamų išmokų ir lengvatų stoka).

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

18. Turto reguliavimo įstatymai (pvz., kai kuriems neleidžiama turėti, pirkti tam tikrų daiktų).

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

19. Reguliavimas religijos srityje (pvz., įstatymo numatyti dalyvavimo tam tikrose bažnytinėse apeigose apribojimai**).**

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

20. Šeimos įstatymai (pvz., tam tikri teisės aktai taikomi **tik heteroseksualioms poroms, taigi tos pačios lyties partneriai vertinami kitaip).**

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

21. Mokesčių įstatymai (pvz., tam tikros mokesčių lengvatos reglamentuojamos heteroseksualių, o ne kitokių, partnerių **atžvilgiu).**

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

22. Politinės teisės (pvz., susirinkimų laisvė ir teisė į vienodas galimybes gauti valstybinį politinės veiklos finansavimą).

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Vertimas nepatvirtintas

23. Imigracijos įstatymai (pvz., persekiojimo dėl seksualinės orientacijos pripažinimas pagrindu **suteikti prieglobstį).**

- ❑ 1. Jokios apsaugos
- ❑ 2. Menka apsauga
- ❑ 3. Tam tikra apsauga
- ❑ 4. Gera apsauga
- ❑ 5. Didelė apsauga
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Baudžiamoji teisė, neapykantos nusikaltimai

Kaip Jūs vertinate LGBT padėtį Jūsų šalyje, susijusią su priekabiavimu ir užsipuolimais dėl seksualinės orientacijos (vadinamieji neapykantos nusikaltimai)

24. Kaip Jūs vertinate užsipuolimų ir priekabiavimo dėl seksualinės orientacijos incidentų lygį?

- ❑ 1. Joks / žemas lygis
- ❑ 2. Žemokas lygis
- ❑ 3. Vidutinis lygis
- ❑ 4. Aukštokas lygis
- ❑ 5. Aukštas lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Kaip Jūs vertinate LGBT padėtį, susijusią su priekabiavimu ir užsipuolimais dėl seksualinės orientacijos (vadinamieji neapykantos nusikaltimai)

25. Kiek, Jūsų manymu, **svarbiais valdžios institucijos laiko neapykantos nusikaltimus prieš LGBT, palyginti su išpuoliais prieš kitus žmones?**

- ❑ 1. Į problemą nežiūrima rimtai
- ❑ 2. Žiūrima šiek tiek rimtai
- ❑ 3. Žiūrima ganėtinai rimtai
- ❑ 4. Žiūrima rimtai
- ❑ 5. Žiūrima labai rimtai
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Šeimos ir socialiniai klausimai

Kaip Jūs vertinate LGBT padėtį šeimos ir su socialine padėtimi susijusiais klausimais

26. Ar, Jūsų manymu, Jūsų šalyje įmanoma vienos lyties asmenų partnerystė, kuri būtų viešai leistina ir užregistruota?

- ❑ Taip
- ❑ Ne
- ❑ Nežinau

Vertimas nepatvirtintas

- Netaikoma / nesvarbu

27. Koks, Jūsų manymu, Jūsų šalyje yra administracinių ir procedūrinių kliūčių (sunkumų) gyvenant viešai neleistinoje vienos **lyties asmenų partnerystėje (pvz., neregistruotoje partnerystėje) lygis?**

- 1. Daugybė kliūčių (sunkumų)
- 2. Daug kliūčių (sunkumų)
- 3. Kažkiek kliūčių (sunkumų)
- 4. Nedaug kliūčių (sunkumų)
- 5. Jokių kliūčių (sunkumų)
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

28. Vienodos lyties asmenų partnerystė mano šalyje gali būti leistina arba pripažinta pagal (pvz., ar ji leidžiama pagal teisės aktus ir laikoma galiojančia pagal jų nuostatas) (galima nurodyti kelis atsakymus):

- Bendruosius teisės aktus
- Specialiuosius teisės aktus
- Kitus (pvz., savivaldybių), jeigu taip, prašome nurodyti toliau
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

29. Ar, Jūsų manymu, valdžios institucijos siūlo tos pačios lyties poroms tokių pačių galimybių naudotis viešosiomis paslaugomis**, kaip ir heteroseksualioms poroms (pvz., tos pačios lyties partnerių pripažinimo mokyklose ar ligoninėse atžvilgiu)?**

- 1. Jokių (menkos) galimybių naudotis paslaugomis
- 2. Ganėtinai menkos galimybės naudotis paslaugomis
- 3.Vidutinis galimybių naudotis paslaugomis lygis
- 4. Ganėtinai aukštas galimybių naudotis paslaugomis lygis
- 5. Aukštas galimybių naudotis paslaugomis lygis
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

[Atsako tik NVO.]

Darbo rinka

Kaip Jūs vertinate LGBT galimybes darbo rinkoje.

30. Ar, Jūsų manymu, lesbiečių, gėjų ir biseksualų galimybės gauti darbą yra tokios pačios, kaip ir heteroseksualų (pvz., ar kandidato seksualinės orientacijos atskleidimas bus nenaudingas norint gauti darbą, palyginti su heteroseksualiu kandidatu)?

- 1. Nelygios galimybės
- 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- 3. Gana lygios galimybės
- 4. Pakankamai lygios galimybės
- 5. Lygios galimybės

Vertimas nepatvirtintas

- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

31. Ar, Jūsų manymu, translyčių žmonių galimybės gauti darbą yra tokios pačios, kaip ir heteroseksualų (pvz., ar atvirai prisipažinęs esąs translytis asmuo, norėdamas gauti darbą, bus vertinamas prasčiau palyginti su kitais)?

- 1. Nelygios galimybės
- 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- 3. Gana lygios galimybės
- 4. Pakankamai lygios galimybės
- 5. Lygios galimybės
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

Prašome nurodyti, ar Jūsų manymu, LGBT paaukštinimo darbe galimybės yra tokios pačios, kaip ir ne LGBT.

32. Lesbietės

- 1. Nelygios galimybės
- 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- 3. Gana lygios galimybės
- 4. Pakankamai lygios galimybės
- 5. Lygios galimybės
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

33. Gėjai

- 1. Nelygios galimybės
- 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- 3. Gana lygios galimybės
- 4. Pakankamai lygios galimybės
- 5. Lygios galimybės
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

34. Biseksualai

- 1. Nelygios galimybės
- 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- 3. Gana lygios galimybės
- 4. Pakankamai lygios galimybės
- 5. Lygios galimybės
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

35. Translyčiai žmonės

- 1. Nelygios galimybės

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 2. Ganėtinai nelygios galimybės
- ❑ 3. Gana lygios galimybės
- ❑ 4. Pakankamai lygios galimybės
- ❑ 5. Lygios galimybės
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Ar, Jūsų manymu, už vienodą darbą LGBT turi galimybę gauti tokį patį darbo užmokestį (atlyginimą, įskaitant išmokas ir partnerio išmokas), kaip ir ne LGBT?

36. Lesbietės

- ❑ 1. Nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 2. Ganėtinai nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 3. Gana vienodas darbo užmokestis
- ❑ 4. Pakankamai vienodas darbo užmokestis
- ❑ 5. Vienodas darbo užmokestis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

37. Gėjai

- ❑ 1. Nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 2. Ganėtinai nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 3. Gana vienodas darbo užmokestis
- ❑ 4. Pakankamai vienodas darbo užmokestis
- ❑ 5. Vienodas darbo užmokestis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

38. Biseksualai

- ❑ 1. Nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 2. Ganėtinai nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 3. Gana vienodas darbo užmokestis
- ❑ 4. Pakankamai vienodas darbo užmokestis
- ❑ 5. Vienodas darbo užmokestis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

39. Translyčiai žmonės

- ❑ 1. Nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 2. Ganėtinai nevienodas darbo užmokestis
- ❑ 3. Gana vienodas darbo užmokestis
- ❑ 4. Pakankamai vienodas darbo užmokestis
- ❑ 5. Vienodas darbo užmokestis
- ❑ Nežinau

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Prieglobstis ir šeimų sudarymas
Kaip Jūs vertinate prieglobsčio LGBT suteikimo ir jų šeimų sudarymo klausimus

40. Koks, Jūsų manymu, yra bendras valdžios institucijų žinojimo apie prieglobsčio ieškančius LGBT ir sudaryti šeimą siekiančias tos pačios lyties poras lygis?
- ❑ 1. Jokio / žemas žinojimo lygis
- ❑ 2. Ganėtinai žemas žinojimo lygis
- ❑ 3. Vidutinis žinojimo lygis
- ❑ 4. Ganėtinai aukštas žinojimo lygis
- ❑ 5. Plačiai paplitęs žinojimas
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

41. Kokiąs, Jūsų manymu, svarbą valdžios institucijos teikia pabėgėlio statuso prašančių LGBT **prieglobsčio prašytojų klausimui?**
- ❑ 1. Nelaiko svarbiu
- ❑ 2. Laiko mažai svarbiu
- ❑ 3. Laiko gana svarbiu
- ❑ 4. Laiko pakankamai svarbiu
- ❑ 5. Laiko labai svarbiu
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

[Į šį klausimą atsako tik NVO.]

42. Ar, Jūsų manymu, LGBT bendruomenėms labai svarbūs LGBT prieglobsčio prašytojai ir sudaryti šeimą siekiančios **tos pačios lyties poros?**
- ❑ 1. Nesvarbūs
- ❑ 2. Ganėtinai svarbūs
- ❑ 3. Pakankamai svarbūs
- ❑ 4. Svarbūs
- ❑ 5. Labai svarbūs
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Švietimas
Kaip Jūs vertinate švietimo sistemos požiūrį į LGBT
Koks, Jūsų manymu, yra **mokymo įstaigų darbuotojų** LGBT tolerancijos lygis pagal šiuos švietimo lygmenis:

43. Pradinis lavinimas (pagrindinė mokykla, 0–9 metai)

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

44. Vidurinis mokymas (pvz., gimnazija)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

45. Neaukštasis mokymas baigus vidurinę mokyklą (trumpesni mokymo kursai, 0,5–2 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

46. Trečiojo lygmens mokymas, B lygis (profesinis mokymas, 3–4 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

47. Trečiojo lygmens mokymas, A lygis (universitetinės studijos arba mokslo tyrimai, 3–8 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Vertimas nepatvirtintas

Koks, Jūsų manymu, yra **kitų moksleivių (studentų)** LGBT tolerancijos mokymo įstaigose lygis pagal šiuos švietimo lygmenis:

48. Pradinis lavinimas (pagrindinė mokykla, 0–9 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

49. Vidurinis mokymas (pvz., gimnazija)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

50. Neaukštasis mokymas baigus vidurinę mokyklą (trumpesni mokymo kursai, 0,5–2 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

51. Trečiojo lygmens mokymas, B lygis (profesinis mokymas, 3–4 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

52. Trečiojo lygmens mokymas, A lygis (universitetinės studijos arba mokslo tyrimai, 3–8 metai)

- ❑ 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- ❑ 2. Žemas tolerancijos lygis
- ❑ 3. Aukštėlesnis už žemą tolerancijos lygis
- ❑ 4. Aukštas tolerancijos lygis
- ❑ 5. Labai aukštas tolerancijos lygis

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Kokiu mastu, Jūsų manymu, **mokyklų mokymo planuose** skiriamas dėmesys su LGBT susijusiems klausimams pagal šiuos švietimo lygmenis:

53. Pradinis lavinimas (pagrindinė mokykla, 0–9 metai)

- ❑ 1. Jokio dėmesio
- ❑ 2. Žemas dėmesio lygis
- ❑ 3. Nemažas dėmesys
- ❑ 4. Daug dėmesio
- ❑ 5. Labai daug dėmesio
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

54. Vidurinis mokymas (pvz., gimnazija)

- ❑ 1. Jokio dėmesio
- ❑ 2. Žemas dėmesio lygis
- ❑ 3. Nemažas dėmesys
- ❑ 4. Daug dėmesio
- ❑ 5. Labai daug dėmesio
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

55. Neaukštasis mokymas baigus vidurinę mokyklą (trumpesni mokymo kursai, 0,5–2 metai)

- ❑ 1. Jokio dėmesio
- ❑ 2. Žemas dėmesio lygis
- ❑ 3. Nemažas dėmesys
- ❑ 4. Daug dėmesio
- ❑ 5. Labai daug dėmesio
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

56. Trečiojo lygmens mokymas, B lygis (profesinis mokymas, 3–4 metai)

- ❑ 1. Jokio dėmesio
- ❑ 2. Žemas dėmesio lygis
- ❑ 3. Nemažas dėmesys
- ❑ 4. Daug dėmesio
- ❑ 5. Labai daug dėmesio
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

57. Trečiojo lygmens mokymas, A lygis (universitetinės studijos arba mokslo tyrimai, 3–8 metai)

- ❑ 1. Jokio dėmesio
- ❑ 2. Žemas dėmesio lygis

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 3. Nemažas dėmesys
- ❑ 4. Daug dėmesio
- ❑ 5. Labai daug dėmesio
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Sveikatos priežiūros paslaugos
Koks, Jūsų manymu, yra LGBT teikiamų sveikatos priežiūros paslaugų lygis

58. Įvertinkite bendrą sveikatos priežiūros darbuotojų požiūrį į LGBT specialiuosius poreikius (pvz., į lesbiečių siekį dirbtinio apvaisinimo arba siekį vienos lyties partnerius pripažinti giminėmis (šeimos nariais)).
- ❑ 1. Neigiamas požiūris
- ❑ 2. Ganėtinai neigiamas požiūris
- ❑ 3. Nuosaikus požiūris
- ❑ 4. Ganėtinai teigiamas požiūris
- ❑ 5. Teigiamas požiūris
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

59. Koks, Jūsų manymu, yra bendras sveikatos priežiūros darbuotojų požiūris į ŽIV (AIDS) užsikrėtusius gėjus?
- ❑ 1. Neigiamas požiūris
- ❑ 2. Ganėtinai neigiamas požiūris
- ❑ 3. Nuosaikus požiūris
- ❑ 4. Ganėtinai teigiamas požiūris
- ❑ 5. Teigiamas požiūris
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Religija
Kaip Jūs vertinate pagrindinių religijų poziciją LGBT atžvilgiu.

60. Vienos lyties asmenų partnerystė mano šalyje gali būti leistina arba pripažįstama pagal (pvz., ar ji leistina pagal kurią nors religiją ir laikoma galiojančia pagal tos religijos nuostatas) (galima nurodyti kelis atsakymus):
- ❑ Nacionalinę mano šalies religiją
- ❑ Kitas mano šalyje išpažįstamas religijas
- ❑ Nežinau / nesvarbu

Sportas
Kaip Jūs vertinate LGBT galimybes sporto srityje

61. Kokiu mastu LGBT, Jūsų manymu, gali atvirai pripažinti savo seksualinę orientaciją, kai privačiai užsiima sportu?
- ❑ 1. Jokių galimybių
- ❑ 2. Žemas galimybių lygis

Vertimas nepatvirtintas

- 3. Vidutinis galimybių lygis
- 4. Ganėtinai aukštas galimybių lygis
- 5. Aukštas galimybių lygis
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

62. Koks, Jūsų manymu, yra atvirai savo seksualinę orientaciją pripažinusių LGBT tolerancijos lygis sporte?

- 1. Jokio / žemas tolerancijos lygis
- 2. Žemas tolerancijos lygis
- 3. Vidutinis tolerancijos lygis
- 4. Ganėtinai aukštas tolerancijos lygis
- 5. Aukštas tolerancijos lygis
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

Žiniasklaida

Kaip, Jūsų manymu, LGBT vertinami valstybės valdomose žiniasklaidos priemonėse (televizijoje, laikraščiuose, visuomeninių transliuotojų interneto svetainėse, internete ir kt.)

63. Kaip, Jūsų manymu, LGBT apskritai vertinami žiniasklaidoje?

- 1. Neigiamai
- 2. Ganėtinai neigiamai
- 3. Neutraliai
- 4. Ganėtinai teigiamai
- 5. Teigiamai
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

64. Ar, Jūsų manymu, LGBT žiniasklaidoje vaizduojami stereotipiškai, palyginti su įvairesniu apibūdinimu?

- 1. Labai stereotipiškai
- 2. Tam tikru mastu stereotipiškas
- 3. Išlaikoma pusiausvyra tarp stereotipiško ir įvairesnio vaizdavimo
- 4. Daugiau įvairesnio apibūdinimo
- 5. Labai įvairus apibūdinimas
- Nežinau
- Netaikoma / nesvarbu

Translyčių žmonių klausimai

Kokia, Jūsų manymu, yra translyčių žmonių padėtis

65. Koks, Jūsų manymu, yra bendras visuomenės žinojimo apie translyčius žmones lygis?

- 1. Jokio / žemas žinojimo lygis
- 2. Ganėtinai žemas žinojimo lygis

Vertimas nepatvirtintas

- ❑ 3. Vidutinis žinojimo lygis
- ❑ 4. Ganėtinai aukštas žinojimo lygis
- ❑ 5. Plačiai paplitęs žinojimas
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

66. Koks, Jūsų manymu, yra valdžios institucijų žinojimo apie translyčius žmones lygis?

- ❑ 1. Jokio / žemas žinojimo lygis
- ❑ 2. Ganėtinai žemas žinojimo lygis
- ❑ 3. Vidutinis žinojimo lygis
- ❑ 4. Ganėtinai aukštas žinojimo lygis
- ❑ 5. Plačiai paplitęs žinojimas
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

67. Prašome nurodyti, kiek, socialinės atskirties rizikos atžvilgiu, svarbu, kad valdžios institucijos skirtų ypatingą dėmesį translyčiams žmonėms?

- ❑ 1. Nesvarbu
- ❑ 2. Šiek tiek svarbu
- ❑ 3. Pakankamai svarbu
- ❑ 4. Svarbu
- ❑ 5. Labai svarbu
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

68. Koks, Jūsų manymu, yra translyčių žmonių diskriminavimo LGBT bendruomenėje lygis?

- ❑ 1. Aukštas lygis
- ❑ 2. Ganėtinai aukštas lygis
- ❑ 3. Vidutinis lygis
- ❑ 4. Ganėtinai žemas lygis
- ❑ 5. Jokio / žemas lygis
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

69. Kokiu mastu Jūs įtraukiate translyčius žmones, kaip atskirą pogrupį, į savo organizacijos darbą?

- ❑ 1. Neįtraukiame
- ❑ 2. Nedideliu mastu
- ❑ 3. Tam tikru mastu
- ❑ 4. Pakankamu mastu
- ❑ 5. Dideliu mastu
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

Dėl Jūsų organizacijos darbo homofobijos ir diskriminavimo klausimais

Vertimas nepatvirtintas

Mūsų tikslas – surinkti duomenis apie Europoje atliekamą darbą dėl homofobijos ir diskriminavimo dėl seksualinės orientacijos.

70. Ar Jūsų organizacija turi kokių nors **rašytinių dokumentų, apžvalgų ar ataskaitų apie esamą padėtį LGBT atžvilgiu?**

- ❑ Taip
- ❑ Ne
- ❑ Nežinau
- ❑ Netaikoma / nesvarbu

71. Prašome nurodyti kai kurias iš sričių, kurias apimate rašytiniuose dokumentuose.

- ❑ Bendroji nuomonė
- ❑ Darbo rinka
- ❑ Etninės mažumos
- ❑ Šeimos ir socialiniai klausimai
- ❑ Susirinkimų laisvė
- ❑ Baudžiamoji teisė
- ❑ Neapykantos nusikaltimai
- ❑ Švietimas
- ❑ Sveikatos priežiūros paslaugos
- ❑ Sportas
- ❑ Žiniasklaida
- ❑ Translyčių žmonių klausimai
- ❑ Kitos (prašome nurodyti kitą svarbią sritį)

72. Jeigu įmanoma, prašome nurodyti kai kurių **dokumentų, apžvalgų ar ataskaitų, susijusių su nurodytomis sritimis, pavadinimus.**

- ❑ Įrašyti atsakymą

73. Jeigu turite kokių nors Jūsų organizacijos gerosios patirties pavyzdžių, prašome nurodyti juos toliau (pvz., valstybės tarnautojų švietimas mažumų klausimais arba iniciatyvos prieš diskriminavimą, įskaitant diskriminavimą dėl seksualinės orientacijos**). Jeigu neturite jokių pastabų, prašome palikti lauką tuščią.**

- ❑ Įrašyti atsakymą

74. Jeigu turite kokių nors papildomų pastabų dėl LGBT diskriminavimo, kurios svarbios konkrečiai Jūsų šaliai, prašome nurodyti jas toliau. Jeigu neturite jokių pastabų, prašome palikti lauką tuščią.

- ❑ Įrašyti atsakymą

[Atsako tik NVO arba LĮ.]

75. DIHR ir COWI norėtų aplankyti Jus kovo ar balandžio mėn. Jeigu turite kokių nors temų, kurias **norėtumėte iškelti ir aptarti su mumis, prašome nurodyti jas toliau.**

Vertimas nepatvirtintas

- Įrašyti atsakymą

76. Jeigu turite kokių nors papildomų **pastabų dėl tyrimo, prašome nurodyti jas toliau.**

- Įrašyti atsakymą

Prašome spustelėti mygtuką „next“ („toliau“) atsakymams išsaugoti ir klausimynui uždaryti.

Dėkojame už dalyvavimą tyrime.

Vertimas nepatvirtintas